

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

สร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตร
ในพื้นที่อีสานใต้

Network Creation of Sustainable Commercial Timber Growing
Management in Southern Isan

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

ชุมชนพุทธเกษตรกับการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนในพื้นที่อีสานใต้
Buddhist Agriculturist Communities and Sustainable Commercial
Timber Growing Management in Southern Isan

โดย

พระครูวุฒิธรรมบัณฑิต,รศ.ดร.

พระมหาคะนอง จันท์คำลอย,ดร.

นายศราวุธ ชันธิชัย

ดร.ศรীরุณ คำโท

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

พ.ศ.2565

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS. 65011

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

สร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตร
ในพื้นที่อีสานใต้

Network Creation of Sustainable Commercial Timber Growing
Management of Buddhist Agriculturist Communities in Southern Isan

โดย

พระครูวุฒิธรรมบัณฑิต, รศ.ดร.

พระมหาคะนอง จันทร์คำลอย,ดร.

นายศราวุธ ชันธิชัย

ดร.ศรীরุณ คำโท

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS. 65011

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Sub - Project 3

Network Creation of Sustainable Commercial Timber Growing
Management of Buddhist Agriculturist Communities in Southern Isan

By

Phrakru Wutthidhambundit, Assoc.Prof.Dr.

Phramaha Kanong Chankamloi, Dr.

Sarawut Khanthawichai

Dr.Sriarun Khamtho

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Ubon Ratchathani Campus

B.E.2565

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS. 65011

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	: สร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้
ผู้วิจัย	: พระครูวุฒิศิริมณฑิต,รศ.ดร., พระมหาคะนอง จันทร์คำลอย,ดร. นายศรารุช ชันธิชัย และ ดร.ศรีอรุณ คำโท
ส่วนงาน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
ปีงบประมาณ	: ๒๕๖๕
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ๒) เพื่อศึกษาเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ๓) เพื่อวิเคราะห์การสร้างความยั่งยืนในการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงเอกสาร เชิงคุณภาพจากกลุ่มเป้าหมายทั้งที่เป็นกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกป่า ผู้ทรงคุณวุฒิระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ประชาชน ชุมชน นักวิชาการ รวมจำนวน ๔๕ คน โดยใช้การสัมภาษณ์ในเชิงลึก (Interviews) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) เป็นเครื่องมือในการศึกษา แล้วนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิจัยมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ในเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายผลการวิจัยตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์การวิจัย ผลการศึกษา พบว่า

๑. ปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้ ใน ๖ ด้าน

๑.๑ ปัจจัยด้านระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน คือ การมีสิทธิครอบครองหรือสิทธิทำกินของชุมชนเกษตรกร จากการลงพื้นที่และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และยโสธร พบว่า เอกสารสิทธิของเกษตรกร ส่วนใหญ่จะเป็นโฉนดและ น.ส.๓ ก. น.ส.๓ ข. เอกสารสิทธิ ๑. ปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้ ที่ ส.ป.ก.๔-๐๑ และยังมีเกษตรกรบางกลุ่มที่ไม่มีเอกสารสิทธิ แต่ก็ได้เข้าจับจองพื้นที่เพื่อทำเกษตร ซึ่งได้มีการเสียภาษีให้แก่ท้องถิ่นโดยท้องถิ่นได้ออกใบเสียภาษีให้ทำกิน (ภาษีดอกหญ้า) เช่น ใบ ส.ค.๑, ใบ ภ.บ.ท ๕ ซึ่งยังเป็นปัญหาที่ภาครัฐจะต้องเข้ามาแก้ปัญหาให้เกษตรกรได้มีโอกาสมีที่ดินทำกินที่ถูกต้องและสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดินของเกษตรกรต่อไป

๑.๒ ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุน แหล่งทุน แหล่งสินเชื่อ การประกันการลงทุน และทักษะทางวิชาการและเทคโนโลยีการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ พบว่า ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุนที่สำคัญ ๒ ทาง คือ ๑) ครอบครัวยุคใหม่เป็นรากฐานสำคัญในการให้การ

สนับสนุนความเข้าใจของสมาชิกในครอบครัวเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่ทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจในการปลูกไม้มีค่าซึ่งจะต้องรอผลผลิตในระยะเวลาหลายปี และ๒) การสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น แหล่งสนับสนุนทักษะทางวิชาการ เงินทุนและสินเชื่อสำหรับป่าชุมชน ส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ป่าไม้จังหวัด กรมป่าไม้ ได้ให้การสนับสนุนป่าชุมชนตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.๒๕๖๒ ทั้งในด้านวิชาการ ด้านการฝึกอบรมอาสาสมัครดูแลป่า

๑.๓ ปัจจัยด้านโครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวย นโยบายทางการเมืองจะเป็นส่วนสำคัญที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการจัดการป่าไม้ของชุมชน โดยปลอดจากอิทธิพลการครอบงำของนักการเมืองและธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ การปรับปรุงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะการออกใบอนุญาตจากเจ้าหน้าที่หลายฝ่ายหลายระดับ แม้ว่ากฎหมายป่าไม้ (มาตรา ๗) จะอนุญาตให้สามารถตัดไม้ได้ก็ตาม แต่ข้อกีดกันคือข้อจำกัดในการตัด เช่น เมื่อจะตัดไม้จำเป็นหรือไม่ ที่จะต้องจ้างผู้ที่มีใบอนุญาตในการตัด หรือกรณีการขออนุญาตการใช้เลื่อยยนต์ (จำเป็นต้องมีกฎหมายรองรับให้เกษตรกรผู้ปลูกป่าสามารถใช้เลื่อยยนต์ในการนำไม้มาแปรรูป

๑.๔ ปัจจัยด้านระบบการปลูกและการจัดการ ยังเป็นปัญหาสำคัญของเกษตรกร เช่น การคัดเลือกประเภทของไม้ที่ปลูก การเพาะพันธุ์กล้าไม้ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์ควบคู่กับการพัฒนาเกษตรเลี้ยงชีพแบบยั่งยืน เกษตรอินทรีย์ ระบบการปลูกและการดูแลความหลากหลายทางชีวภาพที่รักษาความสมดุลและพึ่งพาซึ่งกันและกันของธรรมชาติ มี ๓ รูปแบบ คือ ๑) ปลูกไม้มีค่าแซมด้วยพืชเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงชีพและเลี้ยงสัตว์ ๒) ปลูกไม้มีค่าพร้อมกับเพาะเชื้อเห็ด เก็บไข่มดแดงและปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ เกษตรกร จะมีการวางแผนการปลูกไม้มีระบบ โดยการจัดสรรปลูกไม้ที่มีค่า เช่น ไม้พยุง ไม้ยาง ไม้สักทอง ฯลฯ และ ๓) ปลูกไม้มีค่าโดยไม่ปลูกพืชอื่นแซม เกษตรกรบางคนมีที่ดินว่างเปล่า ก็มีการปลูกไม้เศรษฐกิจ เช่น ไม้พยุง ไม้สักทอง ไม้ประดู่ ไม้แดง ฯลฯ เพื่อใช้ในระยะยาวหรือเพื่อขายในอนาคต โดยไม่มีการปลูกพืชอย่างอื่นเลย

๑.๕ ปัจจัยด้านการมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์หรือวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่มีวัตถุประสงค์ในทางเศรษฐกิจ การขับเคลื่อนทางการตลาด ก่อนที่เกษตรกรจะใช้ประโยชน์จากไม้มีค่าที่ปลูกได้ เกษตรกรจำเป็นต้องมีรายได้อื่นเพื่อเลี้ยงชีพควบคู่ไปกับการดูแลไม้มีค่าให้เจริญเติบโต เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีการปลูกพืชเศรษฐกิจแซมป่าที่ปลูกและมีรายได้ผลได้จากผลผลิตระยะสั้น

๑.๖ ปัจจัยด้านธรรมาภิบาลและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกสมาคมปลูกป่าเชิงพาณิชย์ แนวคิดของเกษตรกรต่อผลลัพธ์ของการจัดการปลูกป่ามีความหลากหลาย ได้แก่ การมองป่าว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่ธรรมชาติต้องพึ่งพาอาศัยกันและมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยป่า การที่จะทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากการปลูกป่าเพื่อครองชีพ มาเป็นเพื่อเชิงพาณิชย์นั้น กลไกราคาและด้านตลาดมีส่วนสำคัญที่จะมีผลต่อพฤติกรรมของสมาชิกปลูกป่า ให้มีความสนใจที่จะมีการดำเนินการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ได้

๒. เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ได้มีการทำ MOU กับสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ จำนวน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และยโสธร ณ มหาวิทยาลัยลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี และจัดพิธีร่วมลงนามบันทึกความเข้าใจ (MOU) ในการเป็นเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ สร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน ถือว่ามีส่วนสำคัญที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนให้ดำเนินไปอย่างเป็นระบบด้วยนโยบายของภาครัฐแต่ละช่วงเวลา แต่ด้วยระบบที่มีมาอย่างยาวนานนั้น ได้สร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชุมชนและภาครัฐการนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม การสร้างความเชื่อมโยงของการพัฒนาระหว่างชุมชนเกษตรกับภาครัฐให้มีบทบาทส่งเสริมและสนับสนุนกันและกัน นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน โดยให้ชุมชนยังคงบทบาทเป็นฐานการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญของประเทศ ขณะที่รัฐช่วยสนับสนุนในการเป็นแหล่งตลาดและการบริโภค รวมทั้งแหล่งจ้างงานที่ส่งทอดความเจริญสู่พื้นที่ชนบท

๓. การสร้างความยั่งยืนในการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ มีนโยบายและกลไกการจัดการป่าชุมชนของภาคประชาชนให้มีความยั่งยืน ๒ แนวทาง คือ

๓.๑ การรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านและชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและ ประโยชน์ของป่าชุมชนต่อวิถีชีวิต โดยการให้ชุมชนมีบทบาทส่วนร่วมในการจัดการและ อนุรักษ์ป่า (ป่าชุมชน) กระบวนการสร้างกลไกการจัดการป่าชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอีสานใต้ โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในท้องถิ่น ในการปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สามารถแลกเปลี่ยนปัญหาร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่น ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและมีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

๓.๒ การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการป่าชุมชนสร้างความยั่งยืนในการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ วิธีการหรือแนวทางปฏิบัติ ประกอบด้วย การจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน ซึ่งเป็น ตัวแทนของชาวบ้านในการรักษาป่า คัดเลือกจากคนที่มีความรู้และความสนใจ เรื่องการอนุรักษ์ป่า ทำหน้าที่กำหนดนโยบายหรือแนวทางการจัดการป่า เพื่อการได้อาศัยประโยชน์อย่างคุ้มค่าและเกิดความยั่งยืน ตั้งกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ร่วมกันและปฏิบัติตามกฎนั้นอย่างเคร่งครัด ไม่เลือกปฏิบัติกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ทำกิจกรรมร่วมกัน กำกับติดตาม และประเมินผลการทำงาน การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นจากการเล็งเห็น ประโยชน์ส่วนรวมที่จะพึงได้จากการจัดการป่าชุมชนนั้น การให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนก็เพื่อถ่ายทอดหรือเผยแพร่องค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาหรือประสบการณ์ทำงานของผู้ให้ความรู้หรือวิทยากรนั้น

Research Title : Network Creation of Sustainable Commercial Timber Growing Management of Buddhist Agriculturist Communities in Southern Isan

Researcher : Phrakru Wutthidhambundit, Assoc.Prof.Dr.,
Phramaha Kanong Chankamloi, Dr., Mr.Sarawut Khanthawichai
and Dr.Sriarun Khamtho

Department: : Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Ubon Ratchathani Campus.

Fiscal Year : 2565/2022

Research Scholarship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

This research titled “Network Creation of Sustainable Commercial Timber Growing Management of Buddhist Agriculturist Communities in Southern Isan” includes the following 3 objectives: 1) to study the crucial factors in commercial timber growing of Buddhist agriculturist communities in southern Isan; 2) to study the networks of sustainable commercial timber growing management of Buddhist agriculturist communities in southern Isan; 3) to analyze the building of sustainability in the management of Buddhist community commercial timber growing in southern Isan. It was a qualitative research through gathering and analyzing data from documents and target groups of 45 persons including agriculturists, provincial and local experts, academicians and community sarges. In-depth interviews and participatory observation were used as a tool in this study. The data gathered from the research process were qualitatively analyzed and synthesized for describing the research results as specified in the research objectives. The research results were as follows:

1. The crucial factors in commercial timber growing of Buddhist agriculturist communities in southern Isan include 6 aspects as follows.

- 1.1 Land tenure security factor: It is a land possessory right or land for habitation and living of agriculturist communities. According to the in-depth interviews with the target groups in Ubon Ratchathani, Si Sa Ket and Yasothon Provinces, it was found that most of the land right documents of the agriculturists

include: freehold title deed, certificates of utilization (Nor Sor 3 Kor and Nor Sor 3 Kor) and land right for habitation and living issued by Agricultural Land Reform Office (Sor Por Kor 4-01). There are also some other agriculturists holding none of these land right document but paying land taxes for making their livings through local administrative organizations. This includes possessory right (Sor Kor 1) and tax for local maintenance (Por Bor Tor 5). The land for habitation and living without freehold title deed is still a crucial problem that the government has to find solutions for land tenure security of agriculturists.

1.2 Supporting factor: capital source, credit source, investment insurance, academic and technological skills in commercial timber growing management of Buddhist agriculturist communities, it is found that there are 2 crucial supporting factors including: 1) Families of agriculturists which is the important base in sympathetically supporting with understanding that helps the agriculturists be self-confident in growing valuable timber which takes time to wait for the output for many years; 2) Governmental supports including academic skills, capital and credit for community timber growing which are mainly supported through Provincial Forestry Centers under the Ministry of Forestry according to the Community Forestry Act 2562 B.E. including academic skills for forestry surveillance volunteers.

1.3 Legal structure and favorable policy factors: Political policy is a crucial factor in providing favorable benefit for community forestry management without dominant influences of politicians and large business industries. Improvement of rules and regulations obstructing commercial timber growing management specially on issuing permits or licenses from officials in various levels is necessary. Even though the Forestry Act (article 7) allows timber cutting, there are still concerns on the limit of cutting, for example, when the timber needs to be cut, is it necessary to hire the services of those who have permits in timber cutting, or in case of using chainsaws, is it necessary to have a law that guarantees timber growing agriculturists to be able to use chainsaws in wood processing.

1.4 Growing and management system factors: There are crucial problems of agriculturists including: selecting type of timber to be planted; seedling breeding, commercial timber growing coupled with sustainable subsistence agriculture, organic farming, planting system and maintaining biodiversity that keeps the balance of interdependence of nature. This includes 3 main types as follows: 1) valuable

timber growing supplemented with subsistence economy in planting and livestock raising; 2) valuable timber growing supplemented with mushroom cultivation, ant eggs collection and grass plantation for cattle which is systematically planned in plantation by allocating the land for growing valuable timber such as rosewood, rubberwood, golden teakwood etc.; and 3) growing only valuable timber without supplementary plants that some agriculturists grow economic timber in their vacant land such as rosewood, golden teakwood, padauk wood, *Xylia xylocarpa* etc. for a long term use or for sale in the future.

1.5 Marketing for the timber product factor: Both large and small commercial timber growing or community forestry enterprise has its economic aims through marketing drive. Before the agriculturists utilize the grown valuable timber, they need to have other sources of income for their living and for taking care of the valuable timber to grow. Most of the agriculturists, thus, grow valuable timber coupled with other economic plants for their short term income.

1.6 Factors of good governance and bevioral change of members of community commercial timber growing: There are various concepts of agriculturists towards the outcome of timber growing management. The concept of the necessary interdependence of nature that humans needed to depend on forests. In changing behavior of agriculturists to grow timber from subsistence economy to commercial economy, pricing and marketing mechanism is vital for changing behavior of the members from general timber growing to be interested in commercial timber growing.

2. The networks of sustainable commercial timber growing management of Buddhist agriculturist communities in southern Isan: An MOU was signed for creating networks of sustainable commercial timber growing management of Buddhist agriculturist communities of three provinces in southern Isan including Ubon Ratchathani, Si Sa Ket and Yasothon Provinces. The MOU signing ceremony was organized at Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ubon Ratchathani campus for creating networks of sustainable commercial timber growing management of Buddhist agriculturist communities in southern Isan. The networks will be a crucial drive of agriculturist communities to proceed their timber growing systematically in accordance with government policy in each stage. However, the system itself has been used for a long time and it has built authoritative relationship between the

agriculturist communities and government sectors that needs to be adapted for mutual support towards the balanced and sustainable development. The communities themselves must proceed their crucial roles in agricultural based production of the country while the government supports the marketing, consuming and employing sources that transfer the sustainable growth to rural areas.

3. The building of sustainability in the management of Buddhist community commercial timber growing in southern Isan, there are 2 guidelines of policies and mechanisms of public sector in community forestry management.

3.1 Campaigns in building consciousness among villagers and communities to be aware of the value and benefit of having community forests for their living through the participation of communities in managing and conserving community forests. The mechanism of community forest management and local administrative organizations should be created for strengthening the local communities in protecting and conserving natural resources. The beneficiaries of the natural resources could exchange their concerns and have common decision making in solving various problems. This would help local communities realize the value of natural resources and sustainably utilize them.

3.2 The enhancement of the networks of community forest management and creation of sustainable management of Buddhist community commercial timber growing in southern Isan: The method or practical guidelines include establishment of community forest committees as the representatives of villagers in surveillance of the forests that are chosen from public minded people with knowledge and interest in conserving the forests. They would collaboratively formulate policies and guidelines in forest management for: the worthwhile and sustainable dependency in the forest use; formulation of rules and procedures and strict practice without discrimination in common use of the forests; and common activities in implementation, monitoring and evaluation. The authentic participation exists through common vision in public interest of community forest management. Enhancement of knowledge in community forest management is eventually for extending knowledge from the study or experiences of the knowledge providers or experts.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “สร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้” เป็นโครงการวิจัยชุดย่อยที่ ๓ ภายใต้แผนการวิจัย เรื่อง ชุมชนพุทธเกษตรกับการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนในพื้นที่อีสานใต้ โดยมี พระมหาคำพันธ์ ปากโร,ผศ.ดร. เป็นหัวหน้าแผนงาน การวิจัยฉบับนี้ สำเร็จได้เป็นอย่างดี ทางคณะผู้วิจัยต้องขอกราบขอบพระคุณในความเมตตาของพระเดชพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิ และคณะทำงานของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการให้คำปรึกษาในการทำงานวิจัยครั้งนี้จนสำเร็จด้วยดี

คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระครูกิตติคุณภาส รก.รองอธิการบดี วิทยาเขตอุบลราชธานี ผู้บริหารคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ วิทยาเขตอุบลราชธานี ที่ได้ให้คำแนะนำในการดำเนินการวิจัย จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์ของโครงการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยขอถวาย เป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชาแลน้อมบูชาคุณถวายแด่บูรพาจารย์ ขอถวายแด่ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและมหาวิทยาลัยทุกท่านและขอมอบเป็นกตเวทิตาแด่บิดามารดาและบูรพาจารย์ทุกท่าน

พระครูวุฒิธรรมบัณฑิต,รศ.ดร.และคณะ

๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๗
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ ทฤษฎีการป่าไม้ในประเทศไทย.....	๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน.....	๑๒
๒.๓ แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้.....	๑๙
๒.๔ แนวคิดเกษตรเชิงพาณิชย์.....	๒๑
๒.๕ แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	๓๐
๒.๖ แนวคิดการสร้างเครือข่าย.....	๓๕
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๗๒
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๗๒
๓.๒ พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๗๓
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๗๔
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๗๕
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๗๖

๓.๖. สรุปกระบวนการวิจัย.....	๗๖
๓.๗ การนำเสนอผลการวิจัย.....	๗๘
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๘๐
๔.๑ ปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้.....	๘๐
๔.๒ เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตร ในพื้นที่อีสานใต้.....	๘๙
๔.๓ การสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ ในพื้นที่อีสานใต้.....	๑๐๒
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๐๔
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	๑๐๕
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๐๕
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๑๑
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๒๔
บรรณานุกรม.....	๑๒๖
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย.....	๑๐๙
ภาคผนวก ข รูปภาพประกอบการลงเก็บข้อมูล.....	๑๑๔
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ให้ข้อมูล.....	๑๒๓
ภาคผนวก ง ประวัติผู้วิจัย.....	๑๒๕
แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๓๐

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยในปัจจุบันกระแสการปลูกต้นไม้ โดยเฉพาะไม้ยืนต้นกำลังมีความตื่นตัวในภาคประชาสังคม ผสมกับปัจจัยเสริมต่างๆ เช่น นโยบายภาครัฐ เช่น ยุทธศาสตร์ชาติ ยุทธศาสตร์และโครงการการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร การใช้ต้นไม้เป็นหลักประกันทางธุรกิจ การแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ป่าไม้และชุมชนมีพัฒนาการมาตั้งแต่ยุคที่ชุมชนอยู่ร่วมกับป่า และต่อมาเป็นยุคที่มองชุมชนว่าเป็นผู้บุกรุกและทำลายป่าโดยแยกชุมชนออกจากป่า และท้ายที่สุดในปัจจุบันที่เป็นยุคที่หันกลับมาถึงชุมชนให้เข้าร่วมดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากป่า ดังล่าสุดได้มีพระราชบัญญัติป่าไม้ฉบับที่ ๘ พ.ศ. 2562 มาตรา 7 บัญญัติว่า ไม้ชนิดใดที่ขึ้นในป่าจะเป็นไม้หวงห้ามประเภทใด ให้กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา สำหรับไม้ทุกชนิดที่ขึ้นในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดิน ไม่เป็นไม้หวงห้าม หรือไม้ที่ปลูกขึ้นในที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ตามประเภทหนังสือแสดงสิทธิที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ให้ถือว่าไม่เป็นไม้หวงห้าม¹ พระราชบัญญัตินี้ได้เปิดช่องทางให้ประชาชนใช้ประโยชน์จากป่าไม้ กล่าวคือการให้ไม้ทุกชนิด ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือจากการปลูกในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ถูกต้องไม่เป็นไม้หวงห้ามอีกต่อไป

โดยหลักสำคัญของพระราชบัญญัติป่าไม้ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2562 ดังกล่าว มุ่งหวังให้การทำให้การเคลื่อนย้าย หรือการส่งเสริมอุตสาหกรรมและการใช้ประโยชน์จากไม้หวงห้าม ไม้มีค่า สามารถทำได้ง่ายขึ้น เพื่อเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลานานในการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าเนื่องจากกฎหมายเดิมได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อป้องกันรักษาไม้มีค่าที่อยู่ในป่า จึงเป็นอุปสรรคในการดำเนินการส่งเสริมการปลูก และใช้ประโยชน์จากไม้มีค่า เช่น ไม้สัก ที่เคยมีการส่งเสริมการปลูกมานานหลายสิบปี แต่เกษตรกรผู้ปลูก ไม่สามารถตัดมาใช้ประโยชน์ได้ด้วยเหตุแห่งข้อกฎหมาย ดังนั้นพระราชบัญญัติป่าไม้ฉบับใหม่นี้ จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อเปิดทางให้การทำให้ไม้มีค่าขึ้น โดยการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าเพื่อนำมาใช้ประโยชน์มากขึ้น² จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัตินี้ได้เปิดช่องทางให้ประชาชนใช้ประโยชน์จากป่าไม้ กล่าวคือการให้ไม้ทุกชนิดที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือจาก

¹ ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติป่าไม้ ฉบับที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๗, หน้า ๑๐๗ เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๐ ก ๑๖ เมษายน ๒๕๖๒

² Suthee C., ทำความเข้าใจ พ.ร.บ. ป่าไม้ ปี ๖๒ ปลูกได้ ตัดได้ แต่ก็ไม่ง่ายอย่างที่คิด, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๔, <https://news.mthai.com/general-news/๗๒๓๔๑๕.html>

การปลูกในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ถูกต้องไม่เป็นไม้หวงห้ามอีกต่อไปโดยประชาชนผู้เป็นเจ้าของสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

จากข้อมูลด้านอุตสาหกรรมที่ใช้ไม้เป็นวัตถุดิบของประเทศไทยมีห่วงโซ่มูลค่ามหาศาลและมีผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ทั้งอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ โดยที่ปริมาณการใช้ไม้ของโลกและของประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้จากการคาดการณ์ความต้องการใช้ไม้ของประเทศไทยซึ่งเพิ่มขึ้นตามการเพิ่มขึ้นของประชากรและระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ งบประมาณไม้และคณะวนศาสตร์³ คาดการณ์ว่าความต้องการใช้ไม้เพื่อใช้ประโยชน์ในภาคครัวเรือนและใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมในประเทศ จะเพิ่มขึ้นเป็น 112 ล้านลูกบาศก์เมตร (75 ล้านตัน) ในปี พ.ศ.2570 และ 128 ล้านลูกบาศก์เมตร (85 ล้านตัน) ในปี พ.ศ. 2580 จะเห็นได้ว่าปริมาณไม้ที่ผลิตได้ในปัจจุบันยังคงมีข้อจำกัดและไม่เพียงพอกับความต้องการใช้ไม้ของประเทศไทยและมีแนวโน้มที่จะขาดแคลนวัตถุดิบไม้มากยิ่งขึ้นในอนาคต ดังนั้นการส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจให้ได้ผลอย่างจริงจังเป็นรูปธรรม จะช่วยสนับสนุนให้มีปริมาณไม้เพียงพอต่อการบริโภคในประเทศ หรือช่วยลดปริมาณการนำเข้าไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ และช่วยให้การนำเข้าไม้ในอนาคตลดลง และส่งเสริมให้มีชนิดไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ในระบบอุตสาหกรรมไม้เศรษฐกิจมีความหลากหลายของชนิดไม้และผลิตภัณฑ์มากขึ้น (ปัจจุบันมียางพาราเป็นชนิดไม้หลัก) ซึ่งเป็นผลดีต่อภาพรวมของเศรษฐกิจทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

แนวคิดชุมชนพุทธเกษตรพระครูสุจินนันทกิจ (พระครูสมคิด จรณธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดโป่งคำ ตำบลคูพุงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ได้นำแนวทางนวัตกรรมการจัดการผลกระทบที่เกิดจากการทำลายป่าทั้งต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนที่พึ่งพาสิ่งแวดล้อม โดยนำแนวทางจริยธรรมที่ช่วยให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกับโลกธรรมชาติได้อย่างมีเอกภาพในอันที่จะดูแลตนเองและชุมชนของตน พระพุทธศาสนาได้ส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวนาเปลี่ยนจากการผลิตพืชที่ทำลายไปสู่สิ่งที่เรียกว่าเกษตรธรรมะ โดยได้ประยุกต์หลักพระพุทธศาสนาร่วมกับแนวทางปฏิบัติในเชิงวิทยาศาสตร์และเชิงเศรษฐกิจในการทำเกษตร ด้วยหลักขรรยาวาสธรรม 4 ในการปฏิบัติต่อกันของสมาชิกทั้งภายในครอบครัวและชุมชนประกอบด้วย 1) สัจจะ หมายถึง ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ 2) ทมะ หมายถึง การฝึกฝน ข่มใจ ควบคุมจิตใจ 3) ขันติ หมายถึง ความอดทน เข้มแข็ง ไม่หวั่นไหวและ 4) จาคะ หมายถึง ความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พร้อมที่จะร่วมมือ หลักทั้ง 4 ประการดังกล่าวเป็นหลักคำสอนสำหรับผู้ครองเรือนที่ช่วยนำให้เกษตรกรไปสู่เกษตรธรรมะ⁴นอกจากนี้ยังได้นำหลักที่ปัจจยตาในทางพระพุทธศาสนาที่ว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวในตัวของมันหากแต่มีการ

³สุวรรณ ตั้งมิตรเจริญ, แนวทางการส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจในประเทศไทย, ๑๑

มกราคม ๒๕๖๕. <https://www.forest.go.th/plantationexpert/wp-content/uploads/sites/>

⁴Darlington, Susan M., **Buddhist Integration of Forest and Farm in Northern Thailand**, ๒๐๑๙, pp๑-๑๓ <http://www.mdpi.com/journal/religions>

พึ่งพาซึ่งกันและกันเป็นเหตุเป็นปัจจัยแก่กันและกัน ในการนำทางใหม่ให้เกษตรกรได้ทบทวนความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีที่ชุมชนกับการปลูกป่าและการใช้ประโยชน์จากป่า

การปลูกป่าหรือการใช้ประโยชน์จากป่าทั้งด้วยหลักกฎหมายและหลักความสมดุลตามธรรมชาติดังกล่าวจะมีส่วนช่วยให้ชุมชนพุทธเกษตรและเกษตรกรรายย่อย ได้มีโอกาสสร้างเสริมรายได้จากการปลูกป่าเพื่อการค้าหรือเชิงพาณิชย์เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนโดยเฉพาะในพื้นที่อีสานใต้ แม้ว่าพระราชบัญญัติป่าไม้ฉบับใหม่ จะเปิดทางให้มีการทำไม้มีค่าได้สะดวกมากขึ้น มีการลดหย่อนผ่อนคลายเป็นต้นไป มากขึ้น แต่ยังคงมีอุปสรรคในกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งคงต้องให้เวลากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการผ่อนคลายเป็นต้นไป ข้อกำหนดต่างๆ เพิ่มเติม อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของกฎหมายที่ใช้เวลาจะมีความสอดคล้องกับการริเริ่มสร้างสรรค์การปลูกป่าที่ต้องใช้ระยะเวลาในการเติบโต อย่างน้อยที่สุด การแก้ไขพระราชบัญญัติป่าไม้ ปี พ.ศ.2562 นี้ถือว่าเป็นพัฒนาการหนึ่งของการส่งเสริมอุตสาหกรรมป่าไม้ของชุมชนหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการปลูกป่าเพื่อการค้าหรือเชิงพาณิชย์ให้ก้าวหน้าทัดเทียมกับต่างประเทศอย่างจริงจังมากขึ้น

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ อันประกอบด้วย จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดยโสธร ซึ่งมีปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชน เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน และการสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ ในด้านกรรมสิทธิ์ในที่ดิน การคัดเลือกประเภทไม้ที่ปลูก ระบบการปลูกและการดูแลที่รักษาความสมดุลและพึ่งพาซึ่งกันและกันของธรรมชาติ การสนับสนุนแหล่งทุนและทักษะทางวิชาการ การทำแผนและการจัดระบบธุรกิจ การส่งเสริมเครือข่ายเชื่อมโยงผลผลิตกับตลาด การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมขนส่ง การพัฒนาต่อยอดห่วงโซ่การแปรรูปไม้ การพัฒนาศักยภาพองค์กรและสถาบันของชุมชน การปรับปรุงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการปลูกป่าชุมชนเชิงพาณิชย์ ตลอดจนทั้งนโยบายของรัฐที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการป่าไม้ของชุมชนต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑. เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้

๑.๒.๒. เพื่อศึกษาเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้

๑.๒.๓. เพื่อวิเคราะห์การสร้างคามยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ จะสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ได้อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ มีปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชน เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน และการสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์นับเป็นเรื่องใหม่ของชุมชนวิถีพุทธ เพื่อเตรียมความพร้อมให้เกษตรกรไทยสามารถปลูกป่าเชิงพาณิชย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาใน ๖ ด้าน ดังนี้

- (๑) ด้านระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน
- (๒) ด้านการได้รับการสนับสนุนจากภายนอก
- (๓) ด้านโครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวย
- (๔) ด้านระบบการปลูกและการจัดการ
- (๕) ด้านการมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้
- (๖) ด้านธุรกิจและธรรมาภิบาลและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกสมาคมปลูก

ป่าเชิงพาณิชย์

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

จังหวัด	พื้นที่เป้าหมาย
อุบลราชธานี	๑. ป่าชุมชนบ้านป่าเลา บ้านป่าเลา หมู่ที่ ๖ และป่าชุมชนป่าช้าบ้านห้วยเดื่อ หมู่ที่ ๗ ตำบลโนนก่อ อำเภอสิรินธร
	๒. ป่าเอกชน ของนางทา จันทิรภักดิ์ หมู่ ๓ ตำบลคำเขื่อนแก้ว และนายบุญเกิด ชันธสวัสดิ์ หมู่ ๙ ตำบลโนนก่อ อำเภอสิรินธร
ศรีสะเกษ	๓. ป่าชุมชนผิงขวห้วยชะยุ้ง บ้านทุ่งสว่าง หมู่ ๖ และบ้านนารังกา หมู่ที่ ๑๕ ตำบลกุดเสลา อำเภอกันทรลักษ์

	๔. ป่าเอกชน นายสมัย ถือเครือ หมู่ ๒ ตำบลละลาย และนางจันทร์เพ็ญ ใจคำ หมู่ ๒ ตำบลละลาย อำเภอกันทรลักษ์
ยโสธร	๕. ป่าชุมชนบ้านโนนแดง หมู่ ๘ ตำบลห้องแซง และบ้านห้องคลอง หมู่ ๓ ตำบลห้องแซง อำเภอเลิงนกทา
	๖. ป่าเอกชน นางสุวรรณา สุรพรม หมู่ ๓ และนายนิวัฒน์ สวาทดี หมู่ ๗ ตำบลศรีแก้ว อำเภอเลิงนกทา

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในชุมชนพุทธเกษตรกับการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนในพื้นที่อีสานใต้ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ปรารักษ์ชุมชน นักวิชาการ ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษและยโสธร รวม ๓ จังหวัดๆ ละ ๕ คน รวมจำนวน ๑๕ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

๒) สัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกป่า ๓ จังหวัดๆ ละ ๑๐ คน รวมจำนวน ๓๐ คน โดยใช้เทคนิคการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

เครือข่าย หมายถึง ระบบ เส้นทาง หรือการปฏิบัติงานที่ติดต่อประสานกันเป็นโยงใย

ป่าชุมชน หมายถึง พื้นที่ป่าไม้ที่ได้รับการจัดการโดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชน และองค์กรชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อประโยชน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

การจัดการป่าชุมชน หมายถึง กระบวนการในการเข้าถึง การใช้ การจัดการและดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ตามข้อตกลงขององค์กรชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการความจำเป็น ในรูปแบบการปกครอง ระบบกฎหมาย และระบบการลงโทษ เช่นเดียวกับการมีกลไกสำหรับการมีส่วนร่วมตลอดทั้งการบางปันผลได้ผลเสียร่วมกัน

การปลูกป่าเชิงพาณิชย์ หมายถึง หน่วยย่อยของชุมชนท้องถิ่นที่ปลูกป่าเพื่อแสวงหากำไร โดยรับผิดชอบในการจัดการ ทั้งในด้านการผลิต การแปรรูป การค้าไม้และผลผลิตจากป่าที่ไม่ใช่ไม้

ชุมชนพุทธเกษตร หมายถึง ชุมชนที่ทำการเกษตรโดยใช้หลักพุทธธรรมในทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับเศรษฐกิจของชุมชนและวัฒนธรรมมาประสานเชื่อมโยงกัน รวมถึงการพัฒนาจิตใจเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเกษตรกรรมแบบพึ่งพาตนเอง

พุทธเกษตร หมายถึง การปลูกป่าตามหลักพระพุทธศาสนาที่มีการปรับเปลี่ยนแบบแผนการเกษตรไปสู่การเกษตรแนวพุทธ ที่มีความสมดุลในธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อม มีการผสมผสาน

นวัตกรรมร่วมกับเกษตรแนวพุทธก่อให้เกิดดุลยภาพความยั่งยืนด้านคุณภาพชีวิต สังคมและวัฒนธรรม ทั้งกายภาพ ชีวภาพและจิตวิญญาณ เป็นวิธีการปฏิบัติที่เรียบง่าย เป็นแบบอย่างบูรณาการการเรียนรู้ร่วมกัน โดยประสานการทำงานให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่าย ตลอดจนเป็นการพัฒนาคนพร้อมๆ ไปด้วยพัฒนาเศรษฐกิจ

อีสานใต้ หมายถึง ชุมชนที่มีการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนโดยมีเครือข่ายการจัดการและการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดยโสธร

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ประโยชน์กับวงวิชาการ

โครงการวิจัยนี้จะได้ออกสารผลงานทางวิชาการ เช่น รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ๑ เล่ม และบทความวิจัย ๑ เรื่อง และสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอนในสถานศึกษาระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ยังสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นฐานข้อมูลอ้างอิงในทางวิชาการ ตลอดจนการเผยแพร่ผลการวิจัยเชิงวิชาการในการประชุมระดับชาติและระดับนานาชาติของมหาวิทยาลัย หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ตลอดจนทั้งเผยแพร่ต่อสาธารณะในเชิงประจักษ์ รวมถึงการนำผลงานวิจัยไปวิจัยต่อยอดสู่การเสริมสร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยีการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์

๑.๗.๒ ประโยชน์กับชุมชนและสังคม

โครงการวิจัยนี้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม โดยการขยายผลจากพื้นที่เป้าหมายการวิจัยไปสู่ชุมชนอื่นๆ ในด้านศักยภาพในการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ การวางแผนและการจัดการเครือข่ายธุรกิจการต่อยอดจากการแปรรูปไม้ ไปเป็นผลิตภัณฑ์อื่น การยกระดับรายได้จากการปลูกป่าเชิงพาณิชย์แบบยั่งยืนและยกระดับการครองชีพ

๑.๗.๓ ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ

ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ คือ การเพิ่มศักยภาพการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ ได้แก่ พัฒนาการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ การพัฒนาต่อยอดจากผลผลิตที่เป็นไม้เพื่อแปรรูปไปสู่ผลิตภัณฑ์หรือวิสาหกิจอื่นและเสริมสร้างความมั่นคงด้านรายได้และยกระดับความเป็นอยู่ของเกษตรกร

๑.๗.๔ ประโยชน์เชิงนโยบาย

โครงการวิจัยนี้ เป็นการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ที่สนองนโยบาย เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังปรากฏในพระราชบัญญัติป่าไม้ฉบับที่ ๘ พ.ศ.๒๕๖๒ ที่ให้โอกาสประชาชนในการทำไม้ การเคลื่อนย้าย หรือการส่งเสริมอุตสาหกรรมและการใช้ประโยชน์จากไม้หวงห้ามในเชิงพาณิชย์ได้ ซึ่งถือว่าเป็นพัฒนาการหนึ่งของการส่งเสริมอุตสาหกรรมป่าไม้ของชุมชนหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการปลูกป่าเพื่อการค้าหรือเชิงพาณิชย์ ผลงานวิจัยนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงนโยบายในหลายด้าน นับตั้งแต่กรรมสิทธิ์ในที่ดิน การคัดเลือกประเภทไม้ที่ปลูก ระบบการปลูกและการดูแลที่รักษาความสมดุลและพึ่งพาซึ่งกันและกันของธรรมชาติ การสนับสนุนแหล่งทุนและทักษะทางวิชาการ การทำแผนและการจัดระบบธุรกิจ การส่งเสริมเครือข่ายเชื่อมโยงผลผลิตกับตลาด การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมขนส่ง การพัฒนาต่อยอดห่วงโซ่การแปรรูปไม้ การพัฒนาศักยภาพองค์กรและสถาบันของชุมชน การปรับปรุงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการปลูกป่าชุมชนเชิงพาณิชย์ที่ยั่งยืน ตลอดจนนโยบายของรัฐที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการป่าไม้ของชุมชนต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเรื่องชุมชนพุทธเกษตรกับการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนในพื้นที่อีสานใต้ ได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

- 2.1 พระราชบัญญัติป่าไม้ ปี 2562
- 2.2 แนวคิดป่าชุมชน
- 2.3 แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้
- 2.4 แนวคิดเกษตรเชิงพาณิชย์
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 พระราชบัญญัติป่าไม้ ปี 2562

กฎหมายเดิมระบุว่า “ไม่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจบางชนิด ได้แก่ ไม้สัก ไม้ยาง ไม้ชิงชัน ไม้เก็ดแดง ไม้โอเม้ง ไม้พุงแกลบ ไม้กระพี้ ไม้แดงจีน ไม้ชะยูง ไม้ซิก ไม้กระซิก ไม้กระซิบ ไม้พะยุง ไม้หมาก พลุติ๊กแตน ไม้กระพี้เขาควาย ไม้เก็ดดำ ไม้โอเฒ่า ไม้เก็ดเขาควาย ไม่ว่าจะขึ้นอยู่ในที่ใดๆ ก็ตามในราชอาณาจักร ถือเป็นไม้หวงห้ามทั้งสิ้น” แต่กฎหมายใหม่ได้ปรับแก้กฎหมายเดิมเป็น “ไม้ทุกชนิดที่ขึ้นในที่ดินมีกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดิน ไม่เป็นไม้หวงห้าม” ดังนั้น การทำไม้โดยเฉพาะไม่มีค่า ไม่ต้องยื่นเรื่องขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่อีกต่อไป หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า กฎหมายใหม่นี้ได้ยกเลิกข้อกำหนดไม้หวงห้ามในที่ดินกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดินโดยควบคุมเฉพาะไม้ในป่าเท่านั้น แต่ไม้ในที่ดินตามหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน ที่ดินในสิทธิครอบครองสามารถตัดไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนปลูกและตัดไม้ได้สะดวก ผลของการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายฉบับนี้ จะส่งผลให้ประชาชนมีรายได้ที่มั่นคงจากการประกอบอาชีพทำไม้จากการปลูกป่าเศรษฐกิจซึ่งจะส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น⁵

หลักสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับใหม่ มุ่งหวังให้การทำไม้ การเคลื่อนย้าย หรือการส่งเสริมอุตสาหกรรมและการใช้ประโยชน์จากไม้หวงห้าม ไม่มีค่า สามารถทำได้ง่ายขึ้น เพื่อเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นมานานในการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่า เนื่องจากพระราชบัญญัติป่าไม้ฉบับเก่านั้นถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการป้องกันรักษาไม้มีค่าที่อยู่ในป่าเป็นหลักจึงเป็นอุปสรรคในการดำเนินการส่งเสริมการปลูกและใช้ประโยชน์จากไม้มีค่า เช่น ไม้สัก ที่เคยมีการส่งเสริมการปลูกมานานแต่

⁵หนังสือพิมพ์ไทยรัฐฉบับพิมพ์, ปลดล็อก! ตัด "ไม้หวงห้าม" ที่ดินตัวเอง, 18 กุมภาพันธ์ 2562, <https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/1498658>

เกษตรกรผู้ปลูกไม่สามารถตัดมาใช้ประโยชน์ได้เนื่องจากข้อกฎหมาย พระราชบัญญัติป่าไม้ฉบับใหม่ได้แก้ไขเพิ่มเติมเพื่อเปิดทางให้การทำไม้ง่ายขึ้น ส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าเพื่อนำมาใช้ประโยชน์มากขึ้น

โดยใจความของมาตรา 7 ข้างต้น คือการให้ไม้ทุกชนิดที่ปลูกในดินที่มีกรรมสิทธิ์ถูกต้องไม่เป็นไม้หวงห้ามอีกต่อไป ประชาชนผู้เป็นเจ้าของสามารถนำไม้มาใช้ประโยชน์ได้ แต่ไม้นั้นจะต้องเกิดหรือปลูกขึ้นใน “ที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์” หรือ “สิทธิครอบครอง” หรือ “ปลูกขึ้นในที่ดินที่ได้รับอนุญาต”

- ที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ หมายถึงที่ดินที่มี โฉนดที่ดิน โฉนดตราจอง โฉนดแผนที่ น.ส.3 น.ส.3ก.น.ส.2ส.ค.1 ใบไต่สวนหรือใบนำ ใบเยียบย่ำ หมายความว่าบุคคลที่มีกรรมสิทธิ์ที่ดินดังกล่าวสามารถนำไม้ที่ปลูกหรือเกิดขึ้นเองมาใช้ประโยชน์ได้

- ที่ดินที่ได้รับอนุญาต หมายถึงที่ดินประเภทอื่นๆ เช่น ส.ป.ก. ส.ท.ก. ค.ท.ช. ที่ราชพัสดุ นิคมสหกรณ์ ฯลฯ ซึ่งพื้นที่เหล่านี้เป็นที่ดินของรัฐ บางส่วนเป็นพื้นที่ป่าไม้ ประชาชนได้รับอนุญาตเข้าใช้ประโยชน์ในที่ดินดังกล่าว ดังนั้น ไม้หวงห้ามต่างๆ ที่จะนำมาใช้ประโยชน์นั้น จะต้อง “ปลูกขึ้นเอง” เช่น หากเกษตรกรได้รับอนุญาตให้ทำกินในพื้นที่ราชพัสดุ เมื่อเข้าใช้ประโยชน์แล้ว มีการ “ปลูกไม้สัก” ไว้ใช้งานเอง กรณีนี้ ไม่ถือเป็นไม้หวงห้าม

แม้กฎหมายจะอนุญาตให้ทำไม้ที่ขึ้นหรือปลูกในที่ดินกรรมสิทธิ์ โดยไม่ถือว่าเป็นไม้หวงห้ามสามารถใช้ประโยชน์ได้ แต่หากต้องการทำเพื่อการค้าหรือการส่งออก ยังมีข้อกำหนดในเรื่องของการรับรองไม้ในอีกชั้นหนึ่ง สำหรับการเคลื่อนย้ายไม้นั้น ปัจจุบันแม้ว่าด่านป่าไม้ได้รับการยกเลิกไปหลายจุด เหลือเพียงด่านป่าไม้หลักๆ จำนวนไม่มากนัก โดยเฉพาะบริเวณชายแดน เพื่อทำหน้าที่ป้องกันการลักลอบค้าไม้ แต่ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องยังคงมีข้อจำกัดอยู่⁶

- ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินรัฐ (State Land) หมายถึง ที่ดินที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ รวมถึงที่รกร้างว่างเปล่าซึ่งมิได้มีผู้ใดครอบครองเป็นเจ้าของและสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ประเภทของเอกสารสิทธิแยกตามกฎหมายและประเภทของสิทธิ

ระบบกรรมสิทธิ์/ กฎหมาย	เอกสารแสดงกรรมสิทธิ์	เอกสารแสดงสิทธิ ครอบครอง	หน่วยงานที่รับผิดชอบ ทะเบียนที่ดิน
1. ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินเอกชน (Private Land)			
ออกโดยหน่วยงาน ราชการตามประมวล กฎหมายที่ดิน	โฉนดที่ดิน (น.ส.4จ.) โฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง ตราจอง	ใบจอง น.ส.3 น.ส.3ก ใบไต่สวน (น.ส.5)	กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย

⁶Suthee C.,ทำความเข้าใจ พ.ร.บ. ป่าไม้ ปี 62 ปลูกได้ ตัดได้ แต่ก็ไม่ง่ายอย่างที่คิด, 18 เมษายน 2562, <https://news.mthai.com/general-news/723914.html>

ไม่ได้ออกโดยหน่วยงานราชการ (รับแจ้งการครอบครอง) แต่นำไปออกโฉนดได้ตามประมวลกฎหมายที่ดิน		ส.ค.1	ที่ว่าการอำเภอที่ตั้งที่ดิน/ กรมการปกครอง
2. ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินของรัฐ (State Land)			
2.1 พ.ร.บ. จัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511		น.ค.3 ก.ส.น.5	กรมการพัฒนาสังคมและสวัสดิการกรมส่งเสริมสหกรณ์
2.2 พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518		ส.ป.ก.4-01 (หนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน)	สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
2.3 พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2528 และมติครม. ที่เกี่ยวข้อง		สทก. (หนังสือแสดงสิทธิทำกิน)	กรมป่าไม้

สภาพปัญหาการถือครองที่ดินที่สำคัญในปัจจุบันได้แก่ ความเหลื่อมล้ำและการยึดแย้งการถือครองที่ดิน การปล่อยที่ดินรกร้างว่างเปล่าโดยไม่ได้ใช้ประโยชน์ การบุกรุกป่าและที่ดินที่รัฐหวงห้าม สภาวะไร้ที่ดินทำกิน หรือแม้แต่การสูญเสียที่ดินทำกินจากหลายสาเหตุ⁷

2.2 แนวคิดป่าชุมชน

การลดลงของพื้นที่ป่าไม้อย่างรวดเร็ว และเหลือป่าไม้น้อยลงก่อให้เกิดผลกระทบต่อ สภาพสังคมเศรษฐกิจทั้งระดับครัวเรือนและระดับประเทศ จากปัญหาดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่าง ยิ่งที่จะต้องดำเนินการอนุรักษ์ป่าไม้ เช่น การตั้งชมรมอนุรักษ์ป่า ตลอดจนการสร้างป่าชุมชนขึ้น หลาย ๆ แห่งซึ่งทุกวันนี้ป่าชุมชนเกิดขึ้นทั่วประเทศ สาเหตุสำคัญเป็นเพราะว่าสังคมตระหนักดีว่าลำพัง รัฐฝ่ายเดียวไม่สามารถฟื้นคืนป่าให้กลับมา มีความสมบูรณ์ได้อะไรนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ภาค ประชาชนต้องเข้า มามีส่วนร่วมโดยชุมชนต้องแสดงบทบาทการเป็นเจ้าของและบำรุงรักษาป่าให้ เป็นของชุมชน⁸

2.2.1 ความหมายของป่าชุมชน

นิยามความหมายของป่าชุมชนว่า เป็นขบวนการทางสังคม หรือการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชน และระดับเครือข่ายภายในระบบนิเวศแห่งหนึ่ง เพื่อการใช้ประโยชน์

⁷อาทิตยา พงษ์พรหม, สรุปสถานการณ์การถือครองที่ดินและสาเหตุการสูญเสียที่ดินของเกษตรกรรายย่อยในประเทศไทย, https://alro.go.th/tech_trans/ewt_dl_link.php?nid=733, สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2563

⁸กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2549, หน้า 1-2

และจัดการทรัพยากรดิน-น้ำ-ป่า ซึ่งถือเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และเป็นธรรมบนฐานของระบบความคิด ภูมิปัญญา อุดมการณ์ และสิทธิชุมชน ซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ⁹

ความหมายของ ป่าชุมชน 1) เป็นพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านอาศัย และทำมาหากินอยู่ในการนี้ทำให้ชาวบ้านรู้สึกผูกพันในทรัพยากรป่า 2) เป็นพื้นที่ป่า ที่ชาวบ้านเลือกเพื่อใช้ประโยชน์ หมายความว่าชาวบ้านไม่ได้ครอบครองพื้นที่ป่าทั้งหมดแต่ได้ เลือกใช้ตามความจำเป็นทางการอนุรักษ์ต้นน้ำ การประกอบพิธีทางวัฒนธรรมความเชื่อ 3) ชาวบ้าน สามารถจำแนกชนิด และขนาดของพื้นที่ป่าที่ใช้ประโยชน์นั้น ได้ ชาวบ้านมีความรู้ ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในระบบการจัดการทรัพยากรรวมทั้งยอมรับกฎเกณฑ์ร่วมกันของชุมชนในการจัดการ ทรัพยากร¹⁰

ป่าชุมชนคือรูปแบบของการจัดการป่าไม้ที่ นำเอาความต้องการพึงพิงป่าของประชาชนมาเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดการป่านั้น และให้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากป่าดังกล่าวเป็นผู้กำหนดแผนการ และควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพื่อผลประโยชน์ต่อเนื้ออย่างสม่ำเสมอตามความต้องการของชุมชน¹¹

ความหมายของป่าชุมชนหมายถึงพื้นที่ซึ่งได้รับ การจัดการโดย ขบวนการของชุมชน เพื่อเกิดประโยชน์ตามความประสงค์ของชุมชนอย่างยั่งยืน¹²

ความหมายของป่าชุมชน คือป่าที่ชุมชนท้องถิ่นร่วมกันจัดการทั้งดูแลรักษา พื้นฟู และวางแผนการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนทั้งทางนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคม เนื่องจากความเป็นชุมชนท้องถิ่นมีหลายรูปแบบ เช่นชุมชนหมู่บ้าน ชุมชนตำบล ชุมชนตามลักษณะนิเวศ ดังนั้นขอบเขตของป่าชุมชนจึงสัมพันธ์กับลักษณะความเป็นชุมชนที่แตกต่างกันไปแต่กระนั้น ที่ป่าชุมชนต่าง ๆ มีหลักการร่วมกันคือเป็นระบบการสิทธิจัดการทรัพยากรส่วนรวม โดยสมาชิกในชุมชน เพื่อความยั่งยืนและประโยชน์สุขร่วมกันของชุมชน¹³

จากคำนิยามเกี่ยวกับป่าชุมชนของนักวิชาการหลายท่าน ผู้วิจัยจึงได้สรุปถึงความหมาย ของป่าชุมชนดังนี้ ป่าชุมชน หมายถึง พื้นที่ป่าไม้ที่ได้รับการจัดการโดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนและองค์กรชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อประโยชน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

⁹ เสน่ห์ จามริก, ยศ สันตสมบัติ, บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, เจริญ คัมภีรภาพ และไพสิฐ พาณิชย์ กุล, 2536, หน้า 163

¹⁰ มงคล ด่านธานินทร์, บัญชา แก้วส่อง, วีระ ภาคอุทัย, ประสิทธิ์ คุณรัตน์ และสุวิทย์ อิศราสวัสดิ์, 2536, หน้า 83-84

¹¹ โกลม แพรกทอง, 2540, หน้า 1

¹² กรมป่าไม้, 2540, หน้า 3

¹³ กฤษฎา บุญชัย, 2556, หน้า 30

2.2.2 วิวัฒนาการของป่าชุมชน

ป่าชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจากการริเริ่มของผู้ดำเนินงาน 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เป็นการดำเนินงานโดยการริเริ่ม และพัฒนาโดยชุมชนเองมีประวัติยาวนานในการรักษาพื้นที่ป่าไม้ส่วนหนึ่ง เพื่อเป็นแหล่งทรัพยากรป่าไม้ที่สามารถเอื้อประโยชน์ให้แก่ชุมชนในท้องถิ่นของตนเองในลักษณะต่างๆ ภายใต้วัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันของแต่ละชุมชน และกลุ่มที่ 2 เป็นการดำเนินงานที่ริเริ่มโดยหน่วยงานภายนอกต่างๆ ทั้งจากภาครัฐ และภาคเอกชนซึ่งตระหนักถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยได้พยายามจัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านได้ร่วมมือร่วมใจกันปลูกป่าชุมชนเพื่อเป็นแหล่งทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนรายละเอียด ปรากฏดังนี้¹⁴

1) ป่าชุมชนที่ริเริ่มโดยชุมชนแนวคิดเกี่ยวกับการมีพื้นที่ป่าสำหรับหมู่บ้านโดยชุมชนเป็นผู้กำหนดขอบเขตและดูแลรักษาให้คงสภาพยืนยาวตลอดเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ การใช้ประโยชน์ของชุมชนนั้นเกิดขึ้นในประเทศไทยมานานแล้ว และสภาพป่าเหล่านี้ยังคงอยู่ได้ ตลอดมาโดยไม่ได้รับผลกระทบใด ๆ จากการลักลอบตัดไม้หรือบุกรุกเพื่อเปิดป่าเป็นแหล่งทำกิน ดังปรากฏให้เห็นทั่วไปในพื้นที่หลายแห่งในประเทศไทยที่เป็นป่าขนาดเล็กใกล้หมู่บ้าน ลักษณะวิธีการจัดการจะแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อมระหว่างภาคต่าง ๆ ของประเทศ ซึ่งชุมชนแต่ละภาคมีระบบสังคมสภาพทางเศรษฐกิจขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อในเรื่องพลังเหนือธรรมชาติตลอดจนสภาพการพึ่งพิงป่าที่คล้ายคลึงกัน หรือแตกต่างกัน

2) ป่าชุมชนที่ริเริ่มโดยหน่วยงานภายนอก เนื่องจากป่าชุมชนเป็นที่สนใจของ หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานราชการ และหน่วยงานเอกชน นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานเอกชนอื่น ๆ ที่ดำเนินการพัฒนาชนบทในรูปแบบอื่น ๆ เช่นการศึกษาการประกอบอาชีพการสาธารณสุข โภค ของประชาชน ซึ่งอาจมีความเกี่ยวข้องกับการป่าไม้ชุมชนอยู่บ้าง เพราะการพัฒนาชนบทมักส่งผลกระทบถึงกัน โดยตลอด และในอนาคตบทบาทของหน่วยงานเอกชนต่อการป่าไม้ชุมชนคงจะเพิ่มมากขึ้น

2.2.3 พัฒนาการป่าชุมชนภาคอีสาน

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านป่าชุมชนภาคอีสานอาจแบ่งออกได้เป็น 3 ยุค คือ ยุคบ้านป่า ยุคบุกเบิกป่า และยุคอนุรักษ์ป่า¹⁵

ยุคบ้านป่า (ก่อนปีพ.ศ.2513) เป็นยุคของการก่อตั้งถิ่นฐานอันเกิดจากการแสวงหาพื้นที่ ทำกินที่อุดมสมบูรณ์ มีแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก และจับสัตว์น้ำ เป็นอาหาร ดังนั้น ท่าเลในการก่อตั้งหมู่บ้านจะมักเป็นที่ราบลุ่มริมแหล่งน้ำที่มีป่าอยู่โดยรอบ ในยุคของหมู่บ้านป่านี้ ชาวบ้านมุ่งทำ

¹⁴ กรมป่าไม้, 2540, หน้า 3-6

¹⁵ เสน่ห์ จามริก, ยศ สันตสมบัติ, บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, เจริญ คัมภีรภาพ และไพสิฐ พาณิชย์กุล, 2536, หน้า 173 -174

การผลิตเพื่อยังชีพเป็นหลักดังนั้นพื้นที่สำหรับการเพาะปลูกจึงมีไม่มากนัก อาหารส่วนใหญ่สามารถหาได้ตามธรรมชาติจากป่า การติดต่อกับภายนอกยังมีน้อย

ยุคบุกเบิกป่า (ปี พ.ศ.2513-2527) เป็นยุคที่ชาวบ้านเริ่มติดตามสัมปทานไม้เข้าไปยึดจับจองพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกพืชไร่โดยในช่วงแรกการเพาะปลูกพืชเน้นที่การยังชีพเป็นหลักแต่หลังจากปี พ.ศ.2516 เป็นต้นไป มันสำปะหลัง เริ่มได้รับการส่งเสริมอย่างแพร่หลายจากองค์กรของรัฐ และพ่อค้าเนื่องจากเป็นพืชราคาดีและได้รับการส่งออกไปยังต่างประเทศ ชาวบ้านจึงเริ่มหันมา ปลูกกันมากขึ้นการเพาะปลูกพืชพาณิชย์ทำให้เกิดการขยายพื้นที่ป่าเพื่อการเพาะปลูกอย่างขนานใหญ่ ในชุมชนดั้งเดิมต่างๆ ก็เริ่มมีการบุกเบิกพื้นที่ป่าเริ่มมีการนำรถไถเข้าไปใช้ทำให้การบุกเบิก ทำได้สะดวกรวดเร็วขึ้นพื้นที่ใดที่ยังไม่มีคนจับจองก็จะมีชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ ทั่วอีสานเข้าไปจับจองเพื่อซื้อขาย นอกจากนั้นในบางพื้นที่ เช่น ปะคำ เจ้าหน้าที่ของรัฐก็ได้ทำการชักชวนให้ชาวบ้านเข้ามาอยู่ในพื้นที่เพื่อจัดตั้งหมู่บ้านอาสาป้องกันชาติ ทำการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ผลทำให้ชุมชนใหม่ ๆ เกิดขึ้นและขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว ความต้องการพื้นที่เพาะปลูกขยายตัวไปพร้อมกับการเพิ่มของประชากรพื้นที่ป่าจึงลดลงอย่างรวดเร็วในยุคนี้จุดมุ่งหมายของการผลิตอยู่ที่การขาย เป็นหลักพื้นที่ป่าเริ่มลดลงจากสัมปทาน และการปลูกพืชพาณิชย์ทำให้อาหารตามธรรมชาติลดน้อยลงไปด้วย อาหารจากตลาดเริ่มเข้ามาทดแทนเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับป่าก็เริ่มสูญหายไปในช่วงนี้ เพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจบีบบังคับให้ชาวบ้านมุ่งหาเงิน เพื่อปากท้องมากกว่าการรักษาป่า

ยุคอนุรักษ์ป่า (พ.ศ. 2527-ปัจจุบัน) ความเสื่อมทรามของทรัพยากรป่า ทำให้ชาวบ้านเริ่มรู้สึกถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของตน เช่น ภาวะแห้งแล้ง ไม้ใช้สอยเริ่มขาดแคลน อีกทั้ง พลังกดดันจากภายนอกเริ่มมีมากขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ผลักดันให้ชาวบ้านเริ่มมีความคิดเชิงอนุรักษ์เพิ่มมากขึ้น

2.2.4 ลักษณะของป่าชุมชน

การดำเนินงานป่าชุมชนมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการคือเพื่อเป็นพื้นที่ประกอบพิธีกรรมตามประเพณี เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร และป้องกันสิ่งแวดล้อม และเพื่อเป็นแหล่งป่าไม้ใช้สอยสำหรับการดูแลรักษาพื้นที่ป่าชุมชน สามารถแยกตามลักษณะการใช้ประโยชน์ได้ดังนี้¹⁶

1) ป่าปู่ตา เป็นป่าชุมชนซึ่งเกิดขึ้นจากการอนุรักษ์พื้นที่ป่าธรรมชาติส่วนหนึ่งของ ชาวบ้าน โดยใช้ความเชื่อ และประเพณีเป็นวัตถุประสงค์หลักในการจัดการ และใช้ประโยชน์ พบเห็นได้ทั่วไปตามหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะเมื่อมีการตั้งหมู่บ้านจะต้องมีการตั้งศาลปู่ตาขึ้นเป็นหลักบ้านในบริเวณที่มีต้นไม้ใหญ่ และหนาที่บแล้วเชิญผีปู่ตามาประจำศาลเพื่อปกป้องรักษาหมู่บ้านให้มีความอยู่เย็นเป็นสุข และทำมาหากินได้ผลดี นอกจากนี้จะมีการทำ พิธีตั้งจำเพื่อเป็นผู้ดูแลรักษา ศาลปู่ตา และติดต่อกับปู่ตา ป่าปู่ตา ถือเป็นบริเวณที่ศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านทุกคนจะช่วยกันดูแลรักษามีให้ผู้ใดบุกรุกที่ดิน ตัดไม้ และล่าสัตว์ แต่สามารถเก็บหาอาหารได้ เช่น เห็ด ไข่ไม้ เป็นต้น ทั้งนี้โดยกลุ่ม

¹⁶ กรมป่าไม้, 2540, หน้า 11

ชาวบ้านที่จัดตั้งขึ้นในหมู่บ้านเช่นกลุ่มผู้อาวุโสจะเป็นแกนนำในการ ดูแลรักษาโดยจัดตั้งกฎเกณฑ์ และพิจารณาลงโทษปรับไหมแก่ผู้ละเมิด

2) ป่าช้าเป็นป่าชุมชนที่เกิดขึ้นจากการรักษาพื้นที่ป่าธรรมชาติบริเวณใกล้เคียงหมู่บ้านของชาวบ้านสำหรับใช้เป็นสถานที่เผาศพหรือฝังศพโดยใช้ประเพณีและความเชื่อเป็นวัตถุประสงค์หลักในการจัดการในบางชุมชนเช่นชุมชนกะเหรี่ยงในภาคเหนือกำหนดพื้นที่ป่าช้าเป็น 2 ลักษณะคือป่าช้าที่เรียกว่าปกาละโละโตะและป่าช้าที่เรียกว่าตาลว่าโโขป่าช้าปกาละโละโตะเป็นป่าที่รักษาไว้สำหรับเป็น ศูนย์กลางของหมู่บ้านและศูนย์รวมของคนกะเหรี่ยงถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นศูนย์กลางระหว่าง มนุษย์กับเทพโดยเชื่อว่าต้นไทรเป็นเจ้าที่หลักคนกะเหรี่ยงจ่านำข้าวของของคนตายไปไว้ใกล้ต้นไทร เพื่อมอบให้แก่วิญญาณขณะที่ศพจะถูกเผาเป็นเก้าอี้ในป่าช้าตาลว่าโโขป่าช้าปกาละโละโตะมีการตั้ง กฎเกณฑ์ห้ามมิให้ผู้ใดเข้าไปตัดไม้และล่าสัตว์ แต่สามารถเข้าไปเก็บหาอาหารได้เช่นเห็ดหน่อไม้เป็นต้น ส่วนป่าช้าตาลว่าโโขสามารถเข้าไปเก็บผักได้

3) ป่าซับน้ำเป็นป่าชุมชนซึ่งเกิดขึ้นจากการอนุรักษ์พื้นที่ป่าธรรมชาติของชาวบ้านโดยมี วัตถุประสงค์ในการจัดการและใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของหมู่บ้านสำหรับใช้ในการ อุปโภคบริโภคและการเกษตรกรรมนอกจากเป็นแหล่งต้นน้ำแล้วผลพลอยได้อีกหลายประการคือเป็น แหล่งอาหารธรรมชาติแหล่งไม้ฟืนแหล่งสมุนไพรและนันทนาการป่าซับน้ำส่วนมากมีสภาพป่าอุดม สมบูรณ์มีต้นไม้ขนาดใหญ่ลักษณะพื้นที่มีความชันมากผิวดินมีน้ำซึมออกมาอยู่ตลอดเวลาบางแห่งมี ลักษณะเป็นตาน้ำไหลหรือรูน้ำไหลชาวบ้านทุกคนจะช่วยกันดูแลรักษามิให้ผู้ใดเข้าไปตัดไม้มีการตั้ง กฎเกณฑ์และบทลงโทษโดยมีคณะกรรมการทำหน้าที่พิจารณาโทษและปรับไหมป่าซับน้ำจะพบได้ใน หมู่บ้านทางภาคเหนือ

4) ป่าห้วยนาเป็นป่าชุมชนที่เกิดขึ้นจากการรักษาพื้นที่ป่าหรือปลูกป่าตามห้วยนาเล็ก ๆ รอบ บริเวณหมู่บ้านเหนือพื้นที่นาของชาวบ้านโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการพังทลายของดินหรือ กรวดทรายลงไปในพื้นที่นาในบางชุมชน เช่น ชุมชนกะเหรี่ยงมีระบบการจัดการภายในชุมชนอย่าง เข้มแข็งมีการอนุรักษ์ป่าห้วยนารอบหมู่บ้านโดยการทำการป้องกันไฟป่ามีการตั้งกฎระเบียบของ ชุมชนในการจัดการอย่างเข้มงวดโดยตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลและควบคุม

5) วัดป่าเป็นป่าชุมชนซึ่งเกิดขึ้นจากการรักษาป่าธรรมชาติหรือปลูกป่าขึ้นในบริเวณวัดของ พระภิกษุและชาวบ้านโดยใช้ความเชื่อและประเพณีเป็นวัตถุประสงค์หลักในการจัดการเพื่อเป็น สถานที่สำหรับพระภิกษุสายอริยวาสีใช้ปฏิบัติธรรมและใช้ประโยชน์จากไม้ในกิจกรรมของวัดมีการ ตั้งกฎเกณฑ์และจัด ตั้งคณะกรรมการอันประกอบด้วยพระภิกษุและชาวบ้านขึ้นมาดูแลพิจารณาโทษ และปรับสินไหมแก่ผู้ละเมิดกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ได้แก่ ห้ามบุกรุกพื้นที่ห้ามตัดไม้และห้ามล่าสัตว์ใน บริเวณวัด แต่ในบางแห่งชาวบ้านสามารถเข้าไปเก็บหาอาหารธรรมชาติได้

6) ป่าอภัยทานเป็นป่าชุมชนซึ่งเกิดขึ้นจากการรักษาป่าธรรมชาติของชาวบ้านโดยมี วัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ตามหลักพระพุทธศาสนาโดยทั่วไปจะพบเห็นตามวัด

7) ป่าโรงเรียนเป็นป่าชุมชนซึ่งเกิดขึ้นจากการรักษาป่าธรรมชาติใกล้โรงเรียนหรือปลูกป่าขึ้นในโรงเรียนของครูนักเรียนและชาวบ้านโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งนันทนาการแหล่งอาหารธรรมชาติของนักเรียนแหล่งการศึกษาทางด้านการเกษตรและใช้ประโยชน์จากการขายต้นไม้เพื่อเป็นรายได้สำหรับอาหารกลางวันแก่เด็กที่ยากจนในโรงเรียน

8) ป่าใช้สอยชุมชนเป็นป่าชุมชนซึ่งเกิดจากการรักษาป่าธรรมชาติหรือปลูกป่าขึ้นของชาวบ้านโดยป่าธรรมชาติชาวบ้านจะช่วยกันอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นแหล่งไม้ใช้สอยแหล่งไม้ฟืนแหล่งอาหารธรรมชาติแหล่งสมุนไพรตลอดจนเพื่อการยังชีพและเป็นแหล่งสัตว์สำหรับป่าที่ชาวบ้านปลูกเพื่อการใช้สอยในชุมชนนั้นเนื่องมาจากสภาพการขาดแคลนไม้จึงได้ร่วมมือกันปลูกขึ้นมาในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้านหรือที่ซึ่งชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันเพื่อเป็นแหล่งไม้ใช้สอยและแหล่งไม้ฟืนสำหรับใช้ในครัวเรือน

9) ป่าเศรษฐกิจชุมชนเป็นป่าชุมชนซึ่งเกิดขึ้นจากความพยายามของชาวบ้านในการปลูกป่าหรืออนุรักษ์ป่าธรรมชาติเพื่อเป็นแหล่งรายได้ของชุมชนโดยมีองค์กรประชาชนซึ่งอาจเป็นคณะกรรมการสภาตำบลคณะกรรมการหมู่บ้านหรือองค์กรประชาชนอื่น ๆ เป็นผู้จัดการดูแลควบคุมผลประโยชน์ที่ได้จากป่าตลอดจนเงินรายได้ที่ได้จากการขายผลผลิตจากป่า

10) ป่าในเมืองเป็นป่าชุมชนที่เกิดขึ้นในชุมชนที่เจริญแล้วทำการกันพื้นที่ป่าขนาดเล็กไว้เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจความร่มรื่นของเขตเมืองเป็นสถานที่ออกกำลังกายกลางแจ้งโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการในลักษณะต่าง ๆ เช่นการจัดสวนสาธารณะกลางเมืองการปลูกต้นไม้สองข้างทางในเขตเมือง เป็นต้น

2.2.5 การใช้ประโยชน์ในป่าชุมชน

ชุมชนมีการเลือกใช้พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อประโยชน์ดังต่อไปนี้¹⁷

- 1) เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารเช่นป่าอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารหรือป่าพัฒนาแหล่งต้น
- 2) เพื่อเป็นสถานประกอบพิธีกรรมตามวัฒนธรรมและความเชื่อเช่นวัดป่าเขตอภัยทานป่าช้าดอนปู่ตา เป็นต้น
- 3) เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับการทำมาหากินเช่นทำเลเลี้ยงสัตว์พื้นที่เก็บเห็ด ฯลฯ
- 4) เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับไม้ใช้สอยของชุมชนเช่นป่าใช้สอย เป็นต้น

2.3 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้

การจัดการป่าชุมชนการบริหารจัดการป่าชุมชนโดยทั่วไปพบได้ 3 รูปแบบตามเงื่อนไขแรงกดดันในแต่ละพื้นที่คือ¹⁸

¹⁷มงคล ด่านธานินทร์, บัญชา แก้วส่อง, วีระ ภาคอุทัย, ประสิทธิ์ คุณรัตน์ และสุวิทย์ อธิศาสตร์, 2536, หน้า 200

รูปแบบที่ 1 การบริหารจัดการเชิงวัฒนธรรมการบริหารจัดการในรูปแบบนี้ดำเนินการได้
ภายใต้

เงื่อนไขของชุมชนดั้งเดิมที่มีความผูกพันในเชิงเครือญาติและเป็นการบริหารจัดการกับบุคคลภายใน
ชุมชน

เดียวกันหรือชุมชนใกล้เคียงที่อยู่ร่วมกันมานานเป็นส่วนใหญ่การบริหารจัดการ 29 ที่กระทำโดยกลุ่ม
ผู้นำจึงได้รับการยอมรับและปฏิบัติตามเพราะถือว่าเป็นวิถีชีวิตของชุมชนมา แต่ดั้งเดิม แต่เมื่อใดที่มี
การขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์กับคนภายนอกที่มาแย่งชิงทรัพยากรการจัดการรูปแบบนี้มักจะไม่ได้
รับการยอมรับยกเว้นคนภายนอกที่เป็นชุมชนใกล้เคียงเท่านั้นรูปแบบที่ 2 การบริหารจัดการภายใต้
ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการบริหารจัดการในรูปแบบนี้ดำเนินการภายใต้ระบบการแข่งขันทาง
เศรษฐกิจที่เข้ามาในชุมชนสูงและส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นกับชุมชนใหม่ที่มีกลุ่มหลากหลายจากพื้นที่
ต่าง ๆ เข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกันการบริหารจัดการมักกระทำโดยผู้แทนของกลุ่มเหล่านั้นเข้ามาประสาน
ประโยชน์ร่วมกันรูปแบบที่ 3 การบริหารจัดการเชิงการเมืองเป็นรูปแบบการบริหารจัดการที่เกิดขึ้น
ภายใต้แรงกดดันจากอำนาจรัฐในเรื่องของป่าเช่นการสัมปทานการปลูกป่าป่านุรักษ์และโครงการค
จก. เป็นต้นทำให้ชาวบ้านต้องจัดตั้งองค์กรขึ้นมาพิทักษ์ผลประโยชน์ของชุมชนโดยอาจจะมืองค์กร
เอกชนจากภายนอกเข้าไปช่วยเหลือการจัดการมักดำเนินการในรูปของขบวนการต่อสู้ทางการเมืองมี
การขยายเครือข่ายองค์กรในการต่อสู้ระหว่างชุมชนขึ้นมาขึ้นเพื่อต่อสู้กับอำนาจรัฐหรืออิทธิพลจาก
นายทุนภายนอกการจัดการป่าชุมชนที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความมั่นคงและยั่งยืนของการจัดการ
ป่าของประชาชนเพื่อประโยชน์และโดยประชาชนจะมืองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้¹⁹

1) การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ป่าประโยชน์ที่ต้องการจากป่าจะเป็นสิ่งกำหนดวัตถุประสงค์ใน
การรักษาป่าเหล่านั้นไว้เช่นเป็นแหล่งป่าไม้เพื่อการประกอบพิธีการต่าง ๆ ซึ่งแปรผันไปตามสภาพ
สังคมในแต่ละภูมิภาคการใช้แหล่งป่าไม้เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของหมู่บ้านการใช้แหล่งป่าไม้เป็น
แหล่งไม้ใช้สอยแหล่งอาหารจะเป็นจุดร่วมที่ประชาชนจะรวมตัวกันในการรักษาป่านั้น ๆ ไว้เพื่อการ
ใช้สอยร่วมกันหรือเป็นสมบัติส่วนรวมของชุมชน

2) การมีระเบียบและกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมกันเองระหว่างประชาชนในหมู่บ้านการจัดการป่า
ชุมชนจะมีระเบียบหรือกฎเกณฑ์ที่วางไว้เป็นที่ยอมรับของทุกคนในหมู่บ้านเมื่อมีการละเมิดจะมีการ
ปรับไหมหรือลงโทษตามกฎหมายที่ได้ตกลงกันไว้

3) องค์กรประชาชนเพื่อดำเนินการจัดการป่าให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ของป่านั้น
จะต้องมืองค์กรของประชาชนที่เข้มแข็งซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของผู้นำขององค์กรที่จะ
ดูแลป่าดังกล่าวให้เกิดประโยชน์ต่อทุกคนในชุมชนองค์กรที่ปรากฏมักจะเป็นองค์กรประชาชนที่มีอยู่

¹⁸มงคล ด่านธานินทร์, บัญชา แก้วส่อง, วีระ ภาคอุทัย, ประสิทธิ์ คุณรัตน์ และสุวิทย์ อธิศาสตร์, 2536,
หน้า 205-206

¹⁹ โกลล แพรกทอง, 2540, 11 5-6

เดิมเช่นองค์กรเหมืองฝายในภาคเหนือและได้ปรับลักษณะเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม) ที่ได้จัดตั้งขึ้นมาใหม่รวมถึงสภาตำบลในบางพื้นที่

4) การสนับสนุนจากองค์กรภายนอกการจัดป่าชุมชนขององค์กรประชาชนในหมู่บ้านจะต้องอาศัยการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกเช่นการสนับสนุนทางวิชาการการสนับสนุนอุปกรณ์และวัสดุที่จำเป็นเพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการป่าโดยให้ประโยชน์ได้ยั่งยืนซึ่งรวมถึงการ 30 ให้การคุ้มครองการดำเนินการให้สามารถนำกฎหมายที่มีอยู่เข้ามาคุ้มครองรักษาสภาพป่าไม้วุ่นวนการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าสวนรุกขชาติวนอุทยานนอกจากนั้นยังได้รับการสนับสนุนจากองค์กรเอกชนในการให้ความรู้และความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรชาวบ้านให้สามารถดำเนินการจัดการป่าชุมชนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้เพื่อการจัดการป่าดังกล่าวเป็นที่ทราบโดยทั่วไปแล้วว่าการจัดการหมายถึงการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพต่อการใช้ทรัพยากรแบบยั่งยืนการกำจัดการบำบัดการฟื้นฟูของเสียและมลพิษในทำนองเดียวกันการจัดการป่าชุมชนมีแนวทางการดำเนินการต่อไปนี้²⁰

1. การใช้ทรัพยากรแบบยั่งยืนป่าชุมชนให้ประโยชน์ทางตรงและทางอ้อมต่อชุมชนซึ่งก็คือชุมชนใช้ทรัพยากรป่าชุมชนเพื่อสนองความต้องการของตนเองโดยตรงและโดยอ้อมสำหรับการใช้ทรัพยากรแบบยั่งยืนโดยตรง ได้แก่ การจัดการให้ป่าชุมชนผลิตไม้ใช้สอยอาหารสมุนไพรและของป่า ส่วนการใช้ทรัพยากรแบบยั่งยืนโดยอ้อม ได้แก่ การจัดการป่าชุมชนเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารเขตกันชนแหล่งพันธุกรรมที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าป้องกันพื้นที่เสี่ยงภัยป้องกันการพังทลายของดินป้องกันดินทรุดและดินถล่มเป็นแหล่งท่องเที่ยว ฯลฯ การที่จะพิจารณาว่ายั่งยืนหรือไม่จะต้องพิจารณาผลิตผลที่ได้จากป่าต้องสม่ำเสมอและยั่งยืน

2. การกำจัดการบำบัดและการฟื้นฟูของเสียและมลพิษการกำจัดการบำบัดและการฟื้นฟูหมายถึงการจัดตั้งซึ่งในประเด็นนี้ก็คือการจัดของเสียและมลพิษหมายถึงการจัดการป่าชุมชนเพื่อการขจัดของเสียและมลพิษเช่นเสียงเป็นพิษความร้อนอากาศเป็นพิษน้ำเสีย ฯลฯ การจัดการป่าชุมชนต้องขจัดของเสียและมลพิษให้ลดลงในเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้

3. การควบคุมกิจกรรมการจัดการป่าชุมชนมีบทบาทหน้าที่หลากหลายทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่การที่จะได้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้จำเป็นต้องมีกิจกรรมการจัดการทั้งการใช้ทรัพยากรและการขจัดของเสียและมลพิษถ้าดำเนินกิจกรรมไม่มีประสิทธิภาพแล้วจะทำให้เกิดปัญหาต่อป่าชุมชนเนื่องการดำเนินการควบคุมกิจกรรมจะต้องครอบคลุมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ได้กำหนดไว้ในแผนการจัดการด้วยแนวทางการจัดการป่าชุมชนโดยชุมชนเป็นออกข้อตกลงและกฎระเบียบป่าชุมชนดังเช่นเครือข่ายป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง (2557, ออนไลน์) ได้จัดทำข้อตกลงและกฎระเบียบป่าชุมชนดังนี้

²⁰ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2549, 11 42-43

2.4 เกษตรเชิงพานิชย์

2.4.1 สภาพความยากจนของเกษตรกรอีสาน

จากการเสวนา “ วิถีเกษตรกรอีสาน : ภาวะเศรษฐกิจที่เผชิญกับความท้าทายจากภายนอกและภายในประเทศ ” อาชีพเกษตรกรถือเป็นอาชีพที่เผชิญกับความเสี่ยงในหลายด้านอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ความแปรปรวนของสภาพดินฟ้าอากาศ กระบวนการผลิต กลไกการกำหนดราคา และปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายด้าน ปัจจุบันพบว่าเกษตรกรจำเป็นต้องพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอก ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย การเช่าที่ดินรวมถึงแรงงาน เป็นต้น ส่งผลให้การลงทุนทำการเกษตรมีค่าใช้จ่ายที่สูงมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้เกษตรกรยังไม่สามารถกำหนดราคาสินค้าเกษตรที่ตนเองผลิต ขายอำนาจต่อรองกับกลุ่มทุนขนาดใหญ่ เกษตรกรจึงเป็นฝ่ายเสียเปรียบในด้านการตลาดอยู่เสมอ ความเสียเปรียบของเกษตรกรในกลไกตลาดดังกล่าวได้นำไปสู่ปัญหาหนี้สินที่ไม่สามารถแก้ไข เกษตรกรจึงผลักดันลูกหลานออกจากระบบเกษตรไปแสวงหาอาชีพอื่นที่ไม่มีความเสี่ยงหรือมีความเสี่ยงน้อยกว่าและรายได้ดีกว่า โดยเฉพาะ แรงงานอุตสาหกรรม ภาคบริการและรับจ้าง ทำให้สังคมชนบทประสบปัญหาขาดแคลนแรงงานภาคเกษตรในครัวเรือน การดำรงชีวิตของเกษตรกรรายย่อยจึงเป็นด้วยความยุ่งยากลำบากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะในช่วงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ จากสภาวะราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ ซึ่งตรงข้ามกับค่าครองชีพที่สูงขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรไทยยังคงอยู่ในวังวนปัญหาเดิม ๆ ที่เกิดขึ้นมาหลายทศวรรษ คือปัญหาภาระหนี้สินในครัวเรือน ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้ส่งผลให้เกษตรกรจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตใหม่เพื่อความอยู่รอด ได้แก่ การทำเกษตรอินทรีย์รวมถึงเกษตรผสมผสานที่มีความยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้มากกว่าเกษตรเคมี การใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยปรับปรุงระบบการผลิต การเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรด้วยการแปรรูปเพื่อสอดคล้องกับอุปสงค์ของผู้บริโภคที่หลากหลาย การใช้พื้นที่เพาะปลูกให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยการปลูกพืชหมุนเวียน ทรัพยากรธรรมชาติเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ควรส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร เพราะคนที่อยู่ใกล้ชิดทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุดคือประชาชนในท้องถิ่นซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจและสังคมฐานราก การที่จะแก้ปัญหายั่งยืน จะต้องเกิดจากการสร้างฐานรากตั้งแต่ระดับครอบครัวและชุมชนให้มีความเข้มแข็งจึงจะแก้ปัญหาของสังคมในวงกว้างได้สำเร็จ กิจกรรมภายใต้เศรษฐกิจฐานรากจะต้องเป็นการสร้างฐานการผลิตที่ครอบครัวและชุมชนโดยไม่ให้วัฒนธรรมและทรัพยากรชุมชนตกเป็นเครื่องมือรับใช้การขยายตัวของทุนนิยม²¹

2.4.2 ความสำคัญของการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2560-2579) ได้กำหนดเป้าหมายการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ โดยจำแนกเป็นป่าอนุรักษ์ร้อยละ 25 และป่าเศรษฐกิจร้อยละ 15 ซึ่งในการเพิ่มป่าเศรษฐกิจนั้นภาครัฐได้กำหนดให้มีการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจในที่ดินกรรมสิทธิ์และสามารถตัดขายได้ รวมถึงส่งเสริมการปลูกต้นไม้ในพื้นที่ราชการต่าง ๆ ซึ่งจากข้อมูลความต้องการใช้

²¹สำนักข่าวไทยพีบีเอส, **ทุกข์ของเกษตรกรอีสาน**, <https://news.thaipbs.or.th/content/278175>

ไม้ภายในประเทศ พ.ศ. 2557พบว่ามีมากถึง 58 ล้านต้น และคาดการณ์ไว้ว่าความต้องการใช้ไม้เพื่อประโยชน์ในภาคครัวเรือนและใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมในประเทศจะเพิ่มขึ้นเป็น 156 ล้านต้นภายใน 19 ปี (พ.ศ. 2561-พ.ศ. 2579) โดยกรมป่าไม้ได้กำหนดยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร พ.ศ. 2561-2579 ภายใต้หัวข้อยุทธศาสตร์ไม้เศรษฐกิจเพื่อการขับเคลื่อนประเทศไทยยุค 4.0 โดยกำหนดเป้าประสงค์และตัวชี้วัดของยุทธศาสตร์เอาไว้ 3 ด้าน ได้แก่ 1) พื้นที่ปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 26 ล้านไร่ 2) รายได้เฉลี่ยเกษตรกรผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจไม่น้อยกว่า 4.2 แสนบาทต่อคน/ปี 3) ผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคป่าไม้ของประเทศไม่น้อยกว่า 2 ล้านล้านบาท (พ.ศ. 2579)

จะเห็นได้ว่าไม้มีค่าทางเศรษฐกิจหรือไม้เศรษฐกิจ (Economic Trees) เป็นทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้มีพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้น 26 ล้านไร่หรืออาจมากกว่านั้น โดยกำหนดทิศทางการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจให้กับเกษตรกรที่สนใจและหันมาให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนอาชีพจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว มาปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจควบคู่หรือเป็นอาชีพหลักแทน อีกทั้งยังกำหนดแนวทางทั้งด้านการส่งเสริมการตลาด และอำนวยความสะดวกในการขออนุญาตต่าง ๆ โดยภาครัฐได้เร่งแก้ไขข้อบังคับ กฎหมาย กฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการปลูกไม้เศรษฐกิจนอกเขตป่าขึ้น ให้มีการสนับสนุนส่งเสริมอำนวยความสะดวกให้มีการปลูกการจัดการ การตัด การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ รวมถึงการส่งออกซื้อขายในตลาดต่างประเทศ พร้อมทั้งพัฒนาการรับรองมาตรฐานไม้มีค่าทางเศรษฐกิจที่ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ (Forest Certification)²²

2.4.3 การจำแนกกลุ่มไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ

(1) การจำแนกตามการเติบโต

เป็นการจำแนกกลุ่มชนิดพรรณไม้มีค่าทางเศรษฐกิจตามลักษณะการเจริญเติบโต ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมของไม้แต่ละชนิด โดยพิจารณาเมื่อต้นไม้มียายุและมีขนาดความโตของเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอก (ข้อมูลเกี่ยวกับพรรณไม้ขนาดใหญ่ ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอก (Diameter at breast Height) คือวัดที่ระดับ ๑.๓๐ เมตร จากพื้นดิน เท่ากับหรือมากกว่า ๓๐ เซนติเมตรขึ้นไป)²³

2.4.3 การจำแนกกลุ่มไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ

(1) การจำแนกตามการเติบโต

เป็นการจำแนกกลุ่มชนิดพรรณไม้มีค่าทางเศรษฐกิจตามลักษณะการเจริญเติบโต ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมของไม้แต่ละชนิด โดยพิจารณาเมื่อต้นไม้มียายุและมีขนาดความโตของ

²²กรมป่าไม้, คู่มือสำหรับประชาชน การปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ, 2562, คำนำ

<http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER2/DRAWER037/GENERAL/DATA0001/00001604.PDF>

²³มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, การศึกษาการใช้ที่ดินและผลผลิตป่าไม้ของป่าภูหลวง,

<http://frc.forest.ku.ac.th > bulletin > fforjournal> สืบค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2564

เส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอก (ข้อมูลเกี่ยวกับพรรณไม้ขนาดใหญ่ ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอก (Diameter at breast Height) คือวัดที่ระดับ ๑.๓๐ เมตร จากพื้นดิน เท่ากับหรือมากกว่า ๓๐ เซนติเมตรขึ้นไป)²³ ที่เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้งานหรือนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการแปรรูปเป็นต้น โดยได้ปรับปรุงจากเกณฑ์เดิมของกรมป่าไม้ (2536) ในที่นี้ แบ่งไม้มีค่าทางเศรษฐกิจตามการเติบโต ออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ไม้โตเร็ว มีอัตราการเติบโตของเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอกมากกว่า 1.5 เซนติเมตร/ปี อายุ สำหรับตัดฟันไม้ ประมาณ 5-15 ปี เช่น สะเดาเทียม กระถินเทพา กระถินณรงค์ ยูคาลิปตัส เลียน สะเดา ชีเหล็ก โกงกางสนทะเล สนประดิพัทธ์ รวมถึงไม้ชนิดต่างๆ เป็นต้น
2. ไม้โตปานกลาง มีอัตราการเติบโตของเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.8-1.5 เซนติเมตร/ปี อายุสำหรับตัดฟันไม้ประมาณ 15-20 ปี เช่น สัก ประดู่ ยางนา แดง สนสองใบ สนสามใบ กระบาก สะตอ เป็นต้น
3. ไม้โตช้า มีอัตราการเติบโตของเส้นผ่าศูนย์กลางน้อยกว่า 0.8 เซนติเมตร/ปี รอบตัดฟันไม้ ประมาณ 20-30 ปี ได้แก่ ตะเคียนทอง พะยูง ชิงชัน มะค่าโมง เต็ง รัง จันทน์หอม กันเกรา เป็นต้น²⁴

(2) การจำแนกตามมูลค่าของเนื้อไม้

มูลค่าของเนื้อไม้ในการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจนั้นจะผันแปรไปตามชนิด ขนาด อายุ คุณภาพเนื้อไม้และความต้องการของตลาด ทั้งนี้ผู้ปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจจะต้องพิจารณาถึง วัตถุประสงค์และความต้องการของตนเองว่ามีความต้องการในการได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ แบบใด โดยทั่วไปแล้วไม้ที่มีการเติบโตเร็วจะมีมูลค่าของเนื้อไม้ต่ำกว่าไม้ที่มีการเติบโตปานกลางและ ไม้ที่โตช้า ซึ่งสามารถจำแนกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจตามมูลค่าเนื้อไม้ออกเป็น 4 กลุ่ม และมูลค่าของเนื้อ ไม้เมื่ออายุและจำนวนปริมาตรไม้ อ้างอิงตามสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (2561) ดังนี้

1. กลุ่มที่ 1: ไม้โตเร็วที่มีรอบตัดฟันสั้น มูลค่าของเนื้อไม้ต่ำ ไม้มีค่าทางเศรษฐกิจกลุ่มนี้จะมี อัตราการเติบโตค่อนข้างเร็ว และอัตราการเติบโตสูงสุดภายในระยะเวลาอันสั้น หลังจากนั้นต้นไม้อาจมี อัตราการเพิ่มพูนน้อยลง หากไม่ตัดมาใช้ประโยชน์คุณภาพเนื้อไม้จะลดต่ำลง เนื่องจากอาจเกิดการ เข้าทำลายของโรคและแมลงได้ง่าย มูลค่าของเนื้อไม้ค่อนข้างต่ำ เนื่องจากส่วนมากนำไปใช้ใน อุตสาหกรรมเยื่อ ชี้นไม้สับ ไม้เพื่อพลังงาน ไม้แบบสำหรับก่อสร้าง รวมทั้งไม้ที่ใช้ในการก่อสร้าง บ้านเรือนและเครื่องเรือนในระดับท้องถิ่น ชนิดไม้ในกลุ่มนี้ได้แก่ ยูคาลิปตัส กระถินเทพา กระถิน ณรงค์ เป็นต้น

2. กลุ่มที่ 2: ไม้โตปานกลาง รอบตัดฟันยาว มูลค่าของเนื้อไม้ค่อนข้างสูง ไม้กลุ่มนี้มีอัตราการ เติบโตช้ากว่ากลุ่มที่ 1 แต่สามารถเติบโตได้เป็นระยะเวลานาน มูลค่าของเนื้อไม้จะเพิ่มมากขึ้น เมื่อต้นไม้มีขนาดใหญ่ขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม มูลค่าของเนื้อไม้ก็ไม่สูงมากนักเนื่องจากการใช้ประโยชน์

²⁴อ้างแล้ว, คู่มือสำหรับประชาชน การปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ, หน้า 1-2

ค่อนข้างจำกัด เนื่องมาจากคุณสมบัติของเนื้อไม้ที่เสกบดกแตงยาก มักใช้ในอุตสาหกรรมไม้แปรรูป การก่อสร้าง เฟอร์นิเจอร์ ชนิดไม้ในกลุ่มนี้ได้แก่ ประดู่ ยางนา กระบาก และสะตอ เป็นต้น

3. กลุ่มที่ 3: ไม้โตปานกลาง รอบตัดพินยาว มูลค่าของเนื้อไม้สูง ไม้กลุ่มนี้มีอัตราการเติบโตใกล้เคียงกับไม้กลุ่มที่ 2 แต่มูลค่าของเนื้อไม้สูงกว่าไม้กลุ่มที่ 2 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อไม้มีขนาดใหญ่ขึ้น มูลค่าของเนื้อไม้จะเพิ่มสูงขึ้นมากเนื่องจากไม้มีความสวยงาม แข็งแรง ทนทาน เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ ใช้ในอุตสาหกรรมไม้แปรรูป การก่อสร้าง และเฟอร์นิเจอร์ คุณภาพชั้นสูง ไม้ในกลุ่มนี้ ได้แก่ ไม้สัก

4. กลุ่มที่ 4: ไม้โตช้า รอบตัดพินยาว มูลค่าของเนื้อไม้สูงมาก ไม้กลุ่มนี้มีอัตราการเติบโตช้ามาก คนจึงไม่ค่อยนิยมปลูกกันมากนัก แม้ว่ามูลค่าของเนื้อไม้จะสูงมากก็ตาม ลักษณะเนื้อไม้มีความสวยงาม มูลค่าเนื้อไม้จะเพิ่มสูงขึ้นอย่างมากเมื่อไม้มีขนาดใหญ่ขึ้น สามารถนำไปใช้ในอุตสาหกรรมก่อสร้างและเฟอร์นิเจอร์ชั้นสูงรวมทั้งเหมาะสำหรับการปลูกเพื่ออนุรักษ์เนื่องจากมีอายุยืนนาน ตัวอย่างไม้กลุ่มนี้ ได้แก่ พะยูง ชิงชัน จันทน์หอม และมะค่าโมง เป็นต้น²⁵

2.4.4 การปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจเพื่อการค้า

การปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อการค้ามีการดำเนินการอยู่แล้วในปัจจุบันโดยเอกชนหลายราย ทั้งในรูปแบบของการปลูกเพื่อมาใช้ทำกระดาช มาใช้เป็นพลังงาน และมาใช้ในการก่อสร้างหรือเฟอร์นิเจอร์ โดยดำเนินได้ 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบการขยายฐานการปลูกไม้เศรษฐกิจออกไปให้มากขึ้น โดยเน้นที่เกษตรกร และรูปแบบการขยายฐานการใช้ไม้เพื่อทำให้การใช้ไม้มีความแพร่หลายในการใช้เป็นวัสดุในการก่อสร้าง/ตกแต่งต่าง ๆ

(1) การขยายการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจเพื่อการค้ารูปแบบที่เน้นเกษตรกร เป็นการส่งเสริมและร่วมมือกับเกษตรกรในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ เช่น การทำข้อตกลงในการรับซื้อไม้ล่วงหน้ากับเกษตรกร การสนับสนุนปัจจัยการผลิต (เช่น กล้าไม้) และสินเชื่อในการปลูกไม้ให้แก่เกษตรกร โดยนอกจากจะทำข้อตกลงกับเกษตรกรแล้ว การพัฒนารูปแบบนี้ควรมีการดำเนินการเพิ่มเติม ดังนี้

- มุ่งเน้นเกษตรกรที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตจากการผลิตการเกษตรที่มีราคาผลผลิตไม่จูงใจและ/หรืออยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีความเหมาะสมหรือมีความเสี่ยงสูงในการปลูกพืชเศรษฐกิจเดิมๆ ที่เคยทำอยู่

- จำแนกกลุ่มเกษตรกรเป้าหมายในการสนับสนุนปลูกต้นไม้ เช่น เกษตรกรปลูกไม้โตเร็ว โตปานกลางโตช้า เพื่อจะสามารถสนับสนุนได้โดยสอดคล้องกับความต้องการและเงื่อนไขของเกษตรกร

- การสร้างระบบการประกันภัยผลผลิตไม้เพื่อลดความเสี่ยงให้กับเกษตรกรผู้ปลูกไม้

²⁵อ้างแล้ว, คู่มือสำหรับประชาชน การปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ, หน้า 3-6

- ออกแบบรูปแบบดอกเบี้ยยต้นไม้ โดยชาวบ้านที่นำต้นไม้มาฝากจะได้ดอกเบี้ยต่อต้นตามอัตราที่กำหนด

- การสร้างมาตรการเชิงนโยบายด้านราคา (ให้ข้อมูลที่แท้จริงกับเกษตรกร การให้ความรู้เกษตรกรในการขายไม้ มีการแยกขนาดไม้) กลไกทางการตลาด การจัดสรรเงินเป็นกองทุนสิ่งแวดล้อม การลดหย่อนภาษีพัฒนาตลาดกลางไม้ มีการกำหนดราคากลาง ตลาดซื้อขายล่วงหน้า พัฒนาองค์กรที่เกี่ยวข้องกับไม้เศรษฐกิจอาจมีการตั้งใหม่หรือให้หน่วยงานที่มีอยู่เดิมเข้ามาดูแลอย่างจริงจัง แก้กฤษฎีกาขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้(อ.อ.ป.) ให้มีบทบาทในการดูแลไม้มีค่าทางเศรษฐกิจด้วย

- การประชาสัมพันธ์ (Mobile exhibition) ไปยังกลุ่มเป้าหมาย หาประเด็นไปสนับสนุนการใช้ไม้ มีศูนย์การเรียนรู้ (Learning center) ในเรื่องของข้อมูลข่าวสาร นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดการไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ

- หากต้องการให้มีการขับเคลื่อนเร็วขึ้น จะต้องมีเขตเศรษฐกิจพิเศษ เช่น เขตเศรษฐกิจไม้สัก (teak economic zone) เขตเศรษฐกิจไม้พะยุง (rosewood economic zone) เป็นต้น

(2) รูปแบบที่ 2 การขยายฐานเศรษฐกิจการใช้ไม้ ทำได้โดยการสร้าง/เพิ่ม ช่างไม้หรือผู้ประกอบการในการนำไม้มาใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะในการก่อสร้างและตกแต่ง บ้านเรือนและสถานที่ต่าง ๆ ให้ความสะดวกสำหรับผู้บริโภค/ลูกค้าที่ต้องการใช้ไม้ ซึ่งอาจดำเนินการได้ ดังนี้

- การฟื้นฟู/พัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ในการสร้างมูลค่าเพิ่ม ส่งเสริมให้มีความรู้เรื่องการใช้ไม้ประโยชน์ของไม้ชนิดต่าง ๆ อาจบรรจุอยู่ในเนื้อหาการเรียนรู้อะดับต่าง ๆ

- พัฒนา/สนับสนุนโรงเรียนช่างไม้ เพื่อรองรับการนำไม้มาแปรรูปและใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ

- การพัฒนาแบบจำลองของธุรกิจช่างไม้ให้เป็นธุรกิจที่มีความน่าเชื่อถือสำหรับลูกค้าและให้ผลตอบแทนที่จูงใจเพียงพอสำหรับช่างไม้ในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น การแปรรูปไม้แป้น การสร้างบ้านไม้ การตกแต่งภายในโดยใช้ไม้โดยเน้นไปที่วิสาหกิจชุมชนและผู้ประกอบการรุ่นใหม่

- การใช้ระบบการรับรองไม้เศรษฐกิจแบบยั่งยืนเพื่อเพิ่มมูลค่าและขยายตลาดของการใช้ไม้ออกไป ทั้งตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ

- พัฒนาคุณสมบัติของไม้ให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค เช่น การอบน้ำยากันปลวก/มอด/แมลง การสร้างมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ไม้แบบประกอบเอง การพัฒนาไม้ที่ป้องกันการลามไฟ เป็นต้น

- การสร้างแรงกระตุ้น สร้างค่านิยมผ่านการใช้ไม้เป็นวัสดุตกแต่งในพื้นที่สำคัญระดับประเทศ เช่น ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ รัฐสภา หรือศูนย์กลางเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital economic center)

- การออกแบบการใช้ไม้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มสำหรับการใช้ชีวิตสมัยใหม่ เช่น การใช้ไม้ในการตกแต่งห้องพัก คอนโดมีเนียม พื้นที่ทำงานร่วม (co-working space) หรือพื้นที่เรียนรู้ (learning space) หรือร้านกาแฟ รวมถึงการใช้ไม้เป็นภาชนะหรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ

- การจัดตั้งสถาบันวิจัยไม้เพื่อเป็นองค์กรหลักในการวิจัยและพัฒนาการใช้ไม้ต่อไปในอนาคต ไม้มีค่าทางเศรษฐกิจที่มีศักยภาพในแต่ละภาค กรมป่าไม้ ได้ให้ข้อมูลแยกเป็นรายภาคได้ ดังนี้ **ภาคกลาง ภาคตะวันตก และภาคตะวันออก** ได้แก่ ยางนา ตะเคียนทอง ประดู่ป่า พะยอม สัก กฤษณา ภาคอีสาน ได้แก่ พะยุง ประดู่ป่า ยางนา ตะเคียนทอง สัก ภาคใต้ ได้แก่ ไม้วงศ์ยาง ยางพารา ตะเคียนทองจำปาป่า สะเดาเทียม กันเกรา และภาคเหนือ ได้แก่ สัก ประดู่ป่า ตะเคียนทอง พะยุง แดง ยางนา²⁶

2.4.5 การยกระดับมาตรฐานด้านป่าไม้เพื่อยกระดับสู่มาตรฐานโลก

การรับรองมาตรฐานด้านป่าไม้ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้บริโภคเกิดความมั่นใจในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ไม้ เนื่องจากระบบถูกออกแบบให้มีการตรวจสอบความถูกต้องตามกฎหมายของห่วงโซ่การควบคุมผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ (Chain of custody: COC) ตั้งแต่การผลิตไปจนถึงการปิดฉลากบนผลิตภัณฑ์ไม้ จึงทำให้ผู้ประกอบการต้องการปรับตัวพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ไม้ตามมาตรฐานสากลที่กำหนดโดยองค์กรต่าง ๆ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือในตัวผลิตภัณฑ์และเป็นที่ยอมรับจากผู้บริโภคจากภายในและต่างประเทศ ซึ่งกลไกตลาดเหล่านี้ยังช่วยให้เกิดการปรับปรุงการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ในปัจจุบันความสำคัญของการรับรองมาตรฐานด้านป่าไม้ ได้แก่

- เพิ่มช่องทางผลิตภัณฑ์ไม้ให้มีการเข้าถึงตลาดที่มีมูลค่าสูงขึ้น
- สร้างความมั่นใจให้กับผู้ซื้อว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่ถูกต้องตามกฎหมาย
- เกิดการปรับปรุงการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนและสามารถตรวจสอบได้

1) การรับรองมาตรฐานด้านป่าไม้ระดับสากล (Forest Stewardship Council: FSC) การรับรองมาตรฐานด้านป่าไม้ตามมาตรฐาน FSC เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2536 เกิดจากองค์กรระดับนานาชาติที่ไม่หวังผลกำไรที่มีความมุ่งมั่นในการส่งเสริมการจัดการป่าไม้ทั่วโลกอย่างรับผิดชอบโดยมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนการจัดการป่าไม้ของโลกอย่างเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม มีประโยชน์ต่อสังคมและเศรษฐกิจ การรับรองมาตรฐานด้านป่าไม้ตามมาตรฐาน FSC มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้บริโภคมั่นใจว่าสินค้าที่ติดฉลาก FSC เป็นสินค้าที่มาจากการจัดการป่าไม้อย่างรับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม FSC ไม่ใช่ผู้ประเมินและทำการตรวจสอบเพื่อออกใบประกาศนียบัตร แต่จะเป็นหน้าที่ขององค์กรตรวจสอบภายนอกที่ได้รับการรับรองจากองค์กรนานาชาติเพื่อให้มั่นใจได้ว่าการทำงานขององค์กรตรวจสอบนั้นเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานและมาตรฐานที่ FSC วางไว้เงื่อนไขสำหรับผู้ที่จะเข้ามาตรฐาน FSC จะต้องทำตามนโยบายของ FSC คือ ห้ามกระทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งในขอบเขตและนอกขอบเขตการรับรอง หรือพื้นที่นอกขอบเขตการรับรองดังนี้ ค่าขายหรือตัดไม้เถื่อนผิดกฎหมาย ละเมิดสิทธิ

²⁶ อ้างแล้ว, *คู่มือสำหรับประชาชน การปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ*, หน้า 16-19, 35

มนุษย์ชนในการกระทำธุรกิจเกี่ยวกับป่าไม้ ทำลายพื้นที่ที่มีคุณค่าต่อการอนุรักษ์ในการกระทำธุรกิจเกี่ยวกับป่าไม้ แปลงพื้นที่จากพื้นที่ป่าไม้เป็นพื้นที่ที่ไม่ใช่ป่าไม้อย่างเห็นได้ชัด นำพืชที่ดัดแปลงพันธุกรรมเข้ามาใช้ในธุรกิจป่าไม้ และการละเมิดมาตรฐานแรงงานระดับประเทศ²⁷

มาตรฐานการจัดการสวนป่าไม้เศรษฐกิจยั่งยืน (มอก.14061) ซึ่งประกาศโดยกระทรวงอุตสาหกรรมพ.ศ. 2559 ได้กำหนดข้อกำหนดหลักไว้ 7 ข้อ คือ การปฏิบัติตามข้อกำหนดกฎหมาย การบำรุงรักษาสวนป่าอย่างเหมาะสมเพื่อเป็นแหล่งกักเก็บคาร์บอน การรักษาความสมบูรณ์และระบบนิเวศสวนป่า การรักษาสภาพและการสนับสนุนการทำหน้าที่ด้านผลผลิตของสวนป่า (ผลผลิตเนื้อไม้ ผลผลิตที่ไม่ใช่เนื้อไม้) การรักษาสภาพการอนุรักษ์และการส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศสวนป่า การรักษาสภาพและการส่งเสริมการทำหน้าที่ด้านการป้องกันของการจัดการสวนป่า (เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ) การรักษาสภาพการทำหน้าที่ด้านเศรษฐกิจสังคมของสวนป่า การละเมิดมาตรฐานแรงงานระดับประเทศ²⁸

ข้อจำกัดสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อผลผลิตป่าไม้ชุมชนเชิงพาณิชย์

(1) ด้านกฎระเบียบ (regulatory) สิทธิครอบครองที่ดินที่ไม่สมบูรณ์ (Weak tenure rights) ทำให้เกษตรกรในท้องถิ่นมีข้อจำกัดในการจัดการป่าเพื่อประโยชน์เชิงพาณิชย์ ตลอดทั้งการตั้งข้อจำกัดการเก็บเกี่ยวให้เป็นไปเพื่อดำรงชีพเท่านั้น

- การตัดสินใจในการจัดการเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อการค้ามักจะถูกจำกัดอยู่เฉพาะในขอบเขตของแผนการจัดการ (Management plans)

- ระเบียบข้อกำหนดในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับป่า เช่น การขนส่ง มักจะเป็นอุปสรรคต่อการขนส่งและการตลาดผลผลิตจากป่าไม้

- นโยบายมักจะมีแนวโน้มเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มอุตสาหกรรมป่าไม้มากกว่าการจัดการป่าไม้ของชุมชนซึ่งต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในการจัดการป่า

- ระบบการจัดเก็บภาษีและค่าธรรมเนียมที่ยุงยากและเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานที่นำมาใช้กับแต่ละระยะของห่วงโซ่มูลค่าเพิ่ม

- การออกใบอนุญาตพิเศษจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ซึ่งมักจะอยู่ห่างไกลจากป่า ทำให้การจัดการผลผลิตป่าไม้เป็นไปด้วยความยุ่งยาก แม้ว่าการเก็บเกี่ยวได้กำหนดไว้ในแผนการจัดการแล้วก็ตาม โดยเฉพาะไม้ แม้ว่าจะกำหนดเวลาการตัดฟันไว้ในแผนการจัดการก็ตาม

- การออกใบอนุญาตพิเศษ ที่จำเป็นต้องใช้ในการขนส่งไม้และผลผลิตที่ไม่ใช่ไม้ไปสู่ตลาด อาจต้องได้รับความเห็นชอบหรืออนุญาตจากเจ้าหน้าที่หลายฝ่ายหลายระดับที่อยู่ห่างไกลจากป่า

(2) ด้านธรรมาภิบาล (Governance) ความไม่เข้มแข็งในการจัดการบ้านเมืองที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาล นำไปสู่การขาดความโปร่งใสในขั้นตอนต่าง ๆ ของห่วงโซ่การเพิ่มคุณค่าให้กับผลผลิตป่า

²⁷ อ้างแล้ว, คู่มือสำหรับประชาชน การปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ, หน้า 88

²⁸ อ้างแล้ว, คู่มือสำหรับประชาชน การปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ, หน้า 93

ไม้ ซึ่งอาจจะนำไปสู่การหาช่องว่างทางระเบียบกฎหมายและการทุจริต ปัจจัยเหล่านี้ได้เป็นข้อจำกัดต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานวิสาหกิจป่าไม้ชุมชน

(3) ด้านธุรกิจ กฎหมายและการเงิน (Business, legal and financial)

- ในระดับหมู่บ้าน ศักยภาพในการจัดการธุรกิจมีข้อจำกัด
- ขาดทักษะการจัดองค์กรผู้ผลิตผลผลิตป่าไม้ที่จะสามารถโน้มน้าวผู้มีส่วนเกี่ยวข้องปรับปรุงกฎระเบียบและการให้บริการแก่สมาชิก
- ชุมชนมักจะขาดแหล่งทุนสนับสนุนในการเริ่มกิจกรรม (Start-up activities)
- ธนาคารมักจะไม่มั่นใจในการให้กู้ยืมเพื่อการจัดซื้อทรัพย์สินร่วมของกลุ่ม
- ชุมชนมักจะมีศักยภาพที่จำกัดในการพัฒนาแผนธุรกิจและการพัฒนาตลาดทั้งการนำทักษะทางธุรกิจไปปรับใช้
- ชุมชนอาจมีความไม่แน่นอนในวิธีดำเนินการค้าทรัพยากรที่เป็นทรัพย์สินร่วมตลอดทั้งการแบ่งปันผลประโยชน์ ชุมชนไม่มีความมั่นใจในการติดต่อกับสถาบันเอกชน ตลอดทั้งไม่มีความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อกฎหมายรวมถึงการจัดเก็บภาษี

(4) ด้านตลาด (Market)

- ชุมชนห่างไกลมักจะประสบความยุ่งยากในการขนส่งผลผลิตสู่ตลาด
 - การเจาะตลาดที่มีอยู่แล้วเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก
 - ไม่มีข้อมูลการตลาดเพียงพอและไม่พร้อมที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถนำผลผลิตออกสู่ตลาด
- โดยสอดคล้องกับความต้องการของตลาด
- ตลาดค้าไม้มักจะถูกปิดเปื้อนอาจโดยนักรการเมืองหรือผู้นำอื่น ขาดความโปร่งใส ทำให้ชุมชนประสบความยุ่งยากและไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 - การทุจริตที่ขยายไปในวงกว้างอาจจำกัดความสามารถของชุมชนที่จะคำนวณผลประโยชน์สูงสุดจากไม้ที่เก็บเกี่ยว

(5) ด้านวิชาการ (technical)

- ชุมชนมักจะขาดทักษะและเครื่องมือทางวิชาการสำหรับการแปรรูปพื้นฐานหรือการเพิ่มมูลค่าในรูปแบบอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบทห่างไกล

(6) ระบบราชการ (Bureaucratic)

- เจ้าหน้าที่รัฐต่อต้านและไม่ปล่อยให้ประชาชนมีอำนาจในการจัดการป่าไม้ แม้ว่ากฎหมายและระเบียบจะบัญญัติหรือวางไว้แล้วก็ตาม ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อชุมชนในการทำการค้าผลผลิตป่าไม้ ชุมชนเชิงพาณิชย์
- เจ้าหน้าที่รัฐเรียกร้องผลประโยชน์ตอบแทนในการอนุญาตหรือออกใบอนุญาต ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลตอบแทนที่จะได้รับจากการค้าผลผลิตป่าไม้ชุมชน (Gilmour, 2015: อ้างใน FAO 2016)

โดยสรุป เกษตรกรรายย่อยและกลุ่มชุมชนที่ต้องการขับเคลื่อนจากการจัดการป่าเพื่อยังชีพไปสู่ทั้งเพื่อการยังชีพและการพาณิชย์ได้พบปัญหาอุปสรรค ตลาดค้าไม้ในหลายประเทศมีแนวโน้มที่จะถูกครอบงำโดยบริษัทหรือผู้ซื้อที่มีอิทธิพลในการกำหนดราคา นอกจากนี้ การบิดเบือนอย่างรุนแรงมักจะส่งผลกระทบต่อกลไกและการทำหน้าที่ของตลาดค้าไม้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชนและเกษตรกรรายย่อย โดยตลาดเอื้อประโยชน์ต่อตัวแสดงที่มีอิทธิพลมากกว่า ทั้งที่ผลผลิตป่าไม้ชุมชนเชิงพาณิชย์สร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ชัดเจนทั้งต่อท้องถิ่นและระดับชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งไม้ แต่ผลผลิตป่าไม้ชุมชนเชิงพาณิชย์ยังคงเป็นเรื่องของกลุ่มคนชายขอบ ที่ได้รับความสนใจที่จำกัดทั้งจากภาครัฐและผู้ที่ทุนสนับสนุน²⁹

2.5 บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 กรณีศึกษาขององค์การอาหารและเกษตรกรรมแห่งสหประชาชาติ: การพาณิชย์ผลผลิตป่าไม้ชุมชน (Commercialization of Community-Based Forest Products) ในหลายประเทศ รูปแบบความร่วมมือในด้านป่าไม้ชุมชนได้เริ่มจากการให้ชุมชนเข้าถึงผลผลิตที่ไม่ใช่เนื้อไม้ (Non-wood Forest Products: NWFPs) ไม้สำหรับเป็นเชื้อเพลิง (Fuel wood) และไม้สำหรับการก่อสร้างในท้องถิ่น (Timber for local construction) ต่อมาด้วยเหตุผลหลายประการ ชุมชนและเกษตรกรรายย่อยจำนวนมากได้หาช่องทางค้าขายผลผลิตจากป่าเพื่อเพิ่มรายได้ หลายประเทศได้ส่งมอบป่าเสื่อมสภาพให้ชุมชน (Degraded condition) ตัวอย่างเช่น ประเทศอินโดนีเซีย ได้มีอุปสงค์ผลผลิตจากป่าไม้เพิ่มขึ้นทำให้ราคาไม้สูงขึ้นและเป็นแรงจูงใจให้ชุมชนและเกษตรกรรายย่อยมุ่งที่จะจัดการป่าไม้ชุมชนในเชิงพาณิชย์จากการสนับสนุนในหลายด้าน ได้ช่วยให้เกษตรกรสามารถฟื้นฟูป่าและมีผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำไปทำการค้า (commercialization) ผลผลิตจากป่าที่ไม่ใช่เนื้อไม้ (NWFPs) ได้ถูกนำมาใช้นับแต่อดีตเพื่อช่วยการดำรงชีพของเกษตรกรอย่างไรก็ตามได้มีการตั้งข้อสังเกตว่า หากผลผลิตจากป่าที่ไม่ใช่เนื้อไม้จะถูกนำมาใช้ประโยชน์เพื่อลดภาวะความยากจนหรือยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน ควรจะเพิ่มผลผลิตจากป่าไม้และทำการค้าผลผลิตนั้นให้ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (Belcher, Ruiz Perez and Achdiawan, 2005 อ้างใน FAO 2016) โดยได้มีการวิเคราะห์กรณีศึกษาในพื้นที่ 61 แห่ง และได้อธิบายถึงความจำเป็นที่จะต้องสนับสนุนการจัดการป่าไม้เชิงพาณิชย์ในชุมชน ขณะที่มีการค้าผลผลิตป่าไม้ของชุมชนและเกษตรกรรายย่อยเพิ่มขึ้น ชุมชนและเกษตรกรรายย่อยเหล่านั้นกลับต้องเผชิญกับข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การตลาด ระบบราชการ และปัญหาอุปสรรคอื่นๆ ตัวอย่างเช่น กรอบการกำกับดูแล (regulatory framework) ที่อาจเหมาะสมสำหรับการให้การยอมรับในการจัดการป่าของชุมชนและการเป็นสมาชิกของชุมชน แต่

²⁹ Don Gilmour, *Commercialization of CBF Products, Forty years of community-based forestry: A review of its extent and effectiveness*, Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, 2016, pp45-50 <http://www.fao.org/3/a-i5415e.p>

อาจจำเป็นต้องปฏิรูปกฎระเบียบเพื่อช่วยให้ชุมชนสามารถขายผลผลิตจากป่าไม้ในตลาดเปิดได้ (Open market) ด้วยเหตุนี้ กฎระเบียบมีความจำเป็นจะต้องปรับเปลี่ยนไปตามการพัฒนาของการจัดการป่าไม้ของชุมชนที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เกษตรกรรายย่อยหรือผู้ดำเนินการป่าไม้เชิงพาณิชย์รายย่อยได้รับการพัฒนาเป็นอย่างดีในกลุ่มประเทศยุโรปและอเมริกาเหนือแต่สำหรับประเทศกำลังพัฒนายังจะต้องได้รับการพัฒนาอีกมากเพื่อให้ทันกระแสของเศรษฐกิจทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ตัวอย่างเช่น กรณีของกลุ่มประเทศในอเมริกาใต้ เหตุผลหนึ่งของความล้มเหลวในการจัดการป่าไม้ชุมชนเชิงพาณิชย์คือการไม่ให้ความสำคัญต่อการจัดระบบธุรกิจของเกษตรกรรายย่อย การสร้างศักยภาพในด้านต่างๆ และการพัฒนาการต่อยอดคุณค่าผลผลิตจากป่าไม้ อย่างไรก็ตาม ชุมชนและเกษตรกรรายย่อยได้พยายามหาช่องทางที่หลากหลายในการค้าผลผลิตจากป่าไม้ ซึ่งแยกออกได้ 4 ประเภท ได้แก่

(1) ลดการซื้อขายแบบสัมปทาน (a royalty-type payment) ไปเป็นการจำหน่ายผลผลิตป่าไม้โดยตรงกับบุคคลหรือภาคเอกชนภายนอกทั้งโดยผ่านคนกลาง (an intermediary) หรือโดยตรงต่อผู้แปรรูป(processor)

(2) การทำสัญญาจ้างการแปรรูปในบางขั้นตอน เช่น การตัดฟัน (felling) และการเปลี่ยนรูปจากลำต้นเป็นชิ้นไม้ (log conversion) แต่เกษตรกรยังคงเป็นเจ้าของไม้ที่เลื่อยแล้วและจัดการค้าด้วยตนเอง

(3) จัดการในขั้นตอนต่างๆ ของห่วงโซ่การแปรรูป (Processing chain) เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลผลิตจากป่าไม้

(4) ปรับเปลี่ยนจากการค้าผลผลิตจากป่าไม้โดยตรงไปสู่การพัฒนาสร้างสรรค์วิสาหกิจอื่นที่ใช้ผลผลิตจากป่าไม้เป็นที่แน่ชัดว่า หากชุมชนและเกษตรกรรายย่อยมีส่วนร่วมในการจัดการองค์ประกอบของห่วงโซ่การแปรรูปมากเท่าใด ชุมชนและเกษตรกรรายย่อยนั้นก็ยังมีศักยภาพในการที่จะได้มาซึ่งผลได้ในทางเศรษฐกิจมากขึ้นเพียงนั้น การเปลี่ยนแปลงไปสู่ผลผลิตป่าไม้เชิงพาณิชย์ (Commercializing forest products) จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ (Major transition) ซึ่งจะทำให้ชุมชนและเกษตรกรรายย่อยสามารถยกระดับจากการเก็บเกี่ยวเพื่อยังชีพ (Subsistence harvesting) ไปสู่การผลิตปฐมภูมิ (Primary production) ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อขายในตลาด หรือไปสู่การจัดการในระดับทุติยภูมิ (Secondary production) หรือแม้แต่ตติยภูมิ(Tertiary production) ที่มีการแปรรูปและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การเพิ่มคุณค่าผลผลิตตามห่วงโซ่มูลค่าเพิ่มดังกล่าว (value chain) จะมีความแตกต่างกันมากในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการประกอบด้วย วัตถุประสงค์ที่ชุมชนหรือเกษตรกรรายย่อยตั้งขึ้นในการจัดการป่า (Forest management)และแผนธุรกิจ (business plans) เช่นเดียวกับความสนใจและศักยภาพของชุมชนและเกษตรกรรายย่อยที่จะเข้าไปจัดการตามประเภทของวิสาหกิจที่แตกต่างกันจากการสำรวจพบว่า การให้สินเชื่อขนาดเล็ก (Microcredit) เป็นกุญแจสนับสนุนที่สำคัญ (Keyenabler) อย่างไรก็ตาม การสำรวจดังกล่าวยังให้ความสำคัญของการสร้างทุน (Capital formation) รวมถึงสภาพของสถาบันและการจัดองค์กร

(Institutional and organizational conditions) บทสรุปทั่วไปขององค์การอาหารและเกษตรกรรม แห่งสหประชาชาติ ชี้ให้เห็นว่า ผลผลิตป่าไม้ชุมชนเชิงพาณิชย์ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญอื่นหลายประการ นอกเหนือจากการให้สินเชื่อขนาดย่อม ได้แก่ การเลือกประเภทของวิสาหกิจที่เหมาะสม (Selection of good entrepreneurs) การถ่ายทอดทักษะทางวิชาการและการจัดการให้แก่ชุมชน (Transfer of technical and managerial skills) การส่งเสริมเครือข่ายเชื่อมโยงกับตลาด (Promotion of market linkages) การมีสิทธิครอบครองหรือสิทธิทำกินที่มีอาณาเขตชัดเจนและถูกต้องตามกฎหมาย (Forest tenure rights and boundaries) ความโปร่งใสในการให้กู้ยืม (Transparency in lending practices) ตลอดจน มีโครงสร้างทางสถาบันและกฎหมายที่เหมาะสม (Appropriate institutional and legal structures) เพื่อสร้างหลักประกันในการผลิตที่เท่าเทียมกันและเป็นไป อย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ Greijmans and Gritten (2015, อ้างใน FAO 2016) ได้ชี้ให้เห็นองค์ประกอบ สำคัญ 3 ประการ ที่เป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาวิสาหกิจป่าไม้ชุมชน (CBF enterprises) ได้แก่

(1) โครงสร้างของกฎหมายและระเบียบที่ไม่เอื้ออำนวยไปจำกัดสิทธิของชุมชน โดยตั้งอยู่ บนฐานความคิดที่ว่าผลประโยชน์ท้องถิ่น (Local benefits) ไม่สอดคล้องกับผลประโยชน์แห่งชาติ (National benefits) ความไม่สม่ำเสมอในการให้การสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐและ ภาคเอกชน ตลอดจนประชาชนขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

(2) ขาดศักยภาพในเชิงองค์การและสถาบัน (Organizational and institutional capacities) และขาดทักษะทางวิชาการ (Technical skills) ในส่วนขององค์กรส่วนท้องถิ่นและใน ส่วนของชุมชน

(3) ขาดการลงทุนในส่วนของป่าไม้ชุมชน (Investment in CBF) อันเป็นผลมาจากนโยบาย ทางธุรกิจที่ไม่ชัดเจน (Unclear business policies) การใช้ทุนสูงในการเริ่มดำเนินการ (High initial costs) โครงสร้างพื้นฐานที่ไม่ได้พัฒนา (Undeveloped infrastructure) และกำลังคนที่ไม่เคยผ่าน การฝึกอบรม (Untrained workforce)

วิสาหกิจป่าไม้ชุมชนส่วนใหญ่มีปฏิสัมพันธ์ในการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มชุมชนและ ภาคเอกชนในบางขั้นตอนของห่วงโซ่การแปรรูป เช่น ในจุดที่ขายผลผลิตปฐมภูมิหรือในขั้นตอนอื่น ตามห่วงโซ่ การพบกันดังกล่าวอาจจะยุ่งยากในการเจรจาต่อรอง ทั้งนี้เพราะมีค่านิยมเชิงสถาบันที่ แตกต่างกัน ผู้ปลูกป่าไม้รายย่อยมักจะขาดประสบการณ์ในตลาดไม้และมักจะอาศัยนายหน้าคนกลาง (Intermediary brokers) โดยนายหน้าคนกลางเหล่านี้มักจะได้รับผลประโยชน์ในสัดส่วนที่สูงเกินไป เมื่อเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ที่ผู้ปลูกได้รับอย่างไรก็ตาม การมีนายหน้าคนกลางเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยง ไม่ได้ในบางพื้นที่ แต่ก็ต้องมีข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการติดต่อระหว่างชุมชนและกลุ่มภาคเอกชน ต่างๆ ซึ่งเป็นทางหนึ่งในการก้าวข้ามอุปสรรคดังกล่าว

จากกรณีศึกษาใน 4 ประเทศกลุ่มลาตินอเมริกา ได้แก่ โบลิเวีย บราซิล กัวเตมาลา และนิคา รากัว พบว่า ผลได้ทางเศรษฐกิจที่ชุมชนและเกษตรกรรายย่อยได้รับจากการใช้ทรัพยากรป่าไม้ซึ่งส่วน

ใหญ่เป็นไม้ขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ ประการแรกเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของชุมชนที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับตัวแสดงอื่นซึ่งหมายถึงนายหน้าคนกลางและบริษัทที่เกี่ยวข้องกับตลาดค้าไม้ และประการที่สอง ขึ้นอยู่กับสถานะเฉพาะของตลาด ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั้งสองได้กำหนดทิศทางในการมีส่วนร่วมของเกษตรกรรายย่อยและชุมชนในด้านตลาดค้าไม้ ซึ่งจะส่งผลต่อผลประโยชน์ที่จะได้รับการค้าผลผลิตจากป่า อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่า ข้อจำกัดด้านกฎระเบียบมีส่วนในการเพิ่มปัญหาอุปสรรคให้กับเกษตรกรรายย่อยและชุมชนและบางครั้งได้กลายเป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการตัดฟันและค้าไม้นอกกรอบแบบ นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่าการเข้าไปต่อรองกับตลาดโดยตรง ชุมชนและเกษตรกรรายย่อยมีแนวโน้มที่จะถูกรวบงำให้อยู่ในโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ (Patron-client relationships) และการเข้าถึงข้อมูลอย่างไม่สมมาตรหรืออสมมาตร (Asymmetrical access to information) ผลความบิดเบือนของตลาด (Market distortions) มักจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความสามารถของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพและการตลาด ขณะที่ชุมชนจำนวนมากที่ประสบความสำเร็จในการค้าผลผลิตจากป่าไม้ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นความสามารถของชุมชนเอง อย่างไรก็ตามอาจมีข้อจำกัดที่เกิดจากภาครัฐโดยกำหนดนโยบายในการมีป่าเพื่อยังชีพเท่านั้น

2.5.2 กรณีศึกษาประเทศเคนยา: ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสมาคมผู้ปลูกป่าที่เกี่ยวข้องในการจัดการป่าเชิงพาณิชย์ของเอกชน Chisika and Yeom ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อสมาคมเกษตรกรผู้ปลูกป่าเชิงพาณิชย์ (Commercial forestry) ในประเทศเคนยาพบว่า มีปัจจัยหลายประการทั้งในด้านการเมือง กฎหมาย นโยบาย เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของสมาคมเกษตรกรผู้ปลูกป่าในประเทศเคนยาและประเทศในแอฟริการวมทั้งลาตินอเมริกา ที่สำคัญคือความมีธรรมาภิบาลภายในสมาคมเกษตรกรที่เคารพในวัฒนธรรมที่สั่งสมมาของสมาชิก (cultural heritage of members) ระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน (secure land tenure system) การให้โอกาสพัฒนาศักยภาพ (opportunities for capacity building) ตลอดจนทั้งการได้รับการสนับสนุนจากภายนอกในรูปแบบการเงิน (external support through financing) และความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลการตลาดและแหล่งสินเชื่อ (access to market information and credit) โดยแยกอธิบายได้ ดังนี้

(1) ระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน (The secure land tenure system) จากการศึกษาพบว่าระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดินได้ส่งเสริมให้เกิดการเจริญเติบโตของพื้นที่ปลูกป่าเชิงพาณิชย์รายบุคคล (private commercial forests) โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศแอฟริกาเท่านั้น ยังรวมถึงกลุ่มประเทศในลาตินอเมริกาและเอเชียด้วย การสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดินยังส่งผลดีต่อการพัฒนาและการปรับปรุงการจัดเก็บภาษีซึ่งเป็นการยกรายได้ให้แก่ท้องถิ่น ตลอดจนทั้งเป็นสำคัญในการเปิดช่องทางให้เข้าถึงแหล่งสินเชื่อ การประกันการลงทุน และการได้รับบริการในการปลูกป่าจากภาครัฐ

(2) การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก (Availability of external support) จากประสบการณ์การลองผิดลองถูกของสมาคมเกษตรกรผู้ปลูกป่าเชิงพาณิชย์ที่เกิดขึ้นโดยการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรระหว่างประเทศ ทั้งในด้านการสนับสนุนด้านการพัฒนาศักยภาพ (capacity building) และด้านการเงินทั้งต่อสมาคมและเกษตรกรรายย่อย (small-holder commercial forests) ตลอดทั้งมีองค์กรระหว่างประเทศเช่นองค์การอาหารและเกษตรกรรมแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations: FAO) สหภาพยุโรป (European Union) ตลอดทั้งรัฐบาลในกลุ่มประเทศตะวันตกเช่น นอร์เวย์ ที่ร่วมพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรรายครัวเรือนตลอดทั้งสนับสนุนทุนในการพัฒนาการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ (commercial forestry development grants) ตลอดทั้งการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ควบคู่กับการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืน (sustainable agriculture) เกษตรอินทรีย์ (organic farming) และการเพาะกล้าไม้ (tree planting and nurseries)

(3) โครงสร้างของกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวย (Supportive legal and policy framework) ต่อการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ กรอบนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของเคนยามีความแข็งแกร่งและให้การสนับสนุนต่อการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ ได้มีกฎหมายสำคัญที่ได้ให้การสนับสนุนได้แก่ รัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 2010 มีกฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์และการจัดการป่าปี ค.ศ. 2016 และมีกฎหมายรับรองการจัดตั้งสมาคมเกษตรกรผู้ปลูกป่าปี ค.ศ. 2018 ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันในการส่งเสริมสมาคมเกษตรกรผู้ปลูกป่าเชิงพาณิชย์ นอกจากนี้รัฐธรรมนูญจะบัญญัติระบบความมั่นคงในการถือครองที่ดินกฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์และการจัดการป่ายังได้สนับสนุนการส่งเสริมและการพัฒนาการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ในส่วนของเอกชน นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้มีสิทธิครอบครองที่ดินเกษตรกรรมได้ก่อตั้งกลุ่มปลูกป่า (tree-planting groups) ตลอดทั้งให้หลักคำประกันความเสียหายจากสาเหตุต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับต้นไม้ที่ปลูกกฎหมายก่อตั้งสมาคมเกษตรกรผู้ปลูกป่าเชิงพาณิชย์ได้เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 2018 ทำให้เกิดการยอมรับในวงกว้างที่สามารถประสานงานกลุ่มเกษตรกรในชุมชนเพื่อการเสริมสร้างศักยภาพเกษตรกรรายย่อย (grassroots empowerment) ตลอดทั้งการส่งเสริมการเลี้ยงชีพอย่างยั่งยืน (sustainable livelihoods) อย่างไรก็ตามกฎระเบียบที่เอื้อต่อการป่าไม้เชิงพาณิชย์สำหรับเกษตรกรยังไม่ผ่านการอนุมัติของกระทรวงสิ่งแวดล้อมและป่าไม้ของประเทศเคนยา

(4) การมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้ (A ready market for forest products) จากข้อมูลสถิติประชากรของเคนยาที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและจะมีจำนวน 47 ล้านคนในปี ค.ศ. 2019 การเจริญเติบโตของประชากรดังกล่าวส่งผลต่อความต้องการผลผลิตจากป่าไม้ (forest products) ที่เกิดจากความต้องการของประชากรที่เพิ่มขึ้น ทำให้ปริมาณการผลิตไม้จากป่าไม้ทันกับความต้องการของประชากร สภาวะดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่เกิดแรงจูงใจเจ้าของที่ดินเอกชนหันมาสนใจการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ ด้วยเหตุผลดังกล่าวสมาคมเกษตรกรผู้ปลูกป่าเชิงพาณิชย์ได้มีบทบาทในการเพาะพันธุ์กล้าไม้ (tree seedling production) และการค้าไม้และผลผลิตจากป่าที่

ไม้ใช้ไม้ (sale of timber and non-timber products) โดยประสานกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงภาคเอกชนและภาครัฐ อย่างไรก็ตาม การค้าผลผลิตที่ไม้ใช้ไม้ได้รับการส่งเสริมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการป่าอย่างยั่งยืน (sustainable forest management)

(5) ธรรมชาติและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกสมาคมปลูกป่าเชิงพาณิชย์ (Good governance and behavioral change amongst producer associations) ธรรมชาติ (Good governance) มีความสำคัญต่อความสำเร็จของสมาคมผู้ปลูกป่าเชิงพาณิชย์ เพื่อให้บรรลุความมีธรรมาภิบาลสมาคมจำเป็นต้องเปิดช่องทางให้มีโครงสร้างที่เปิดเผยและเป็นประชาธิปไตย (open and democratic structures) เพื่อให้การทำหน้าที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเสริมสร้างศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกป่าเชิงพาณิชย์ในด้านต่าง ได้แก่ การจัดการ (management) การบันทึกข้อมูล (record keeping) การจัดการด้านการเงิน (financial management) และการเป็นผู้ประกอบการ (entrepreneurship) นอกจากนี้ การจัดการของเกษตรกรผู้ปลูกป่าจะต้องเป็นไปในลักษณะการขับเคลื่อนตามอุปสงค์หรือความต้องการของตลาด (demand-driven) และต้องมียุทธศาสตร์และโครงสร้างที่เหมาะสมควรสร้างคู่มือในการพัฒนาทักษะ อย่างไรก็ตาม สมาคมเกษตรกรผู้ปลูกป่าได้มีความก้าวหน้าในการสร้างเสริมธรรมาภิบาลโดยเฉพาะการเปิดช่องทางให้สมาชิกเข้าถึงข้อมูล ประการแรก ได้มีระบบออนไลน์ที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้เกี่ยวข้องและทำให้สมาชิกสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ ประการที่สอง การบันทึกการประชุม (the minutes) ชี้ให้เห็นถึงความต่อเนื่องของการทำหน้าที่ของสมาคม ประการที่สาม สมาคมได้มีธรรมนูญของสมาคมที่กำหนดกฎและระเบียบในความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ประการที่สี่ สมาคมมีที่ทำหน้าที่ชัดเจนนอกจากนี้ เว็บไซต์ของสมาคมได้เป็นเครื่องมือที่เป็นประโยชน์ในการเข้าถึงกลุ่มเยาวชนที่จะส่งผลต่อสมาคมในอนาคต โดยผ่านบัญชีสื่อสังคม (Social media accounts) ได้แก่ Facebook, Twitter และ Google+ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับการปลูกป่าและการใช้ประโยชน์จากป่าเชิงพาณิชย์ได้ขยายวงกว้างออกไปถึงกลุ่มสตรี เยาวชน ตลอดจนกลุ่มด้อยโอกาสอื่นในสังคม ซึ่งควรมีการวิเคราะห์หาแนวทางที่จะให้กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น³⁰

2.5.3 กรณีศึกษาประเทศบราซิล: ความเป็นไปได้ทางการเงินของวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนกลุ่มน้ำแอมะซอนด้วยเหตุที่ยังมีข้อจำกัดในด้านความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปได้ทางการเงินและผลกระทบของวิสาหกิจป่าไม้ชุมชน (Community-based forest enterprises: CFEs) การศึกษารังนี้จึงได้ประเมินผลได้ของวิสาหกิจชุมชนจำนวน 3 แห่งในพื้นที่ป่าแอมะซอน โดยการศึกษาได้อธิบายถึงผลได้ที่เกิดจากการลงทุนในหมู่ของวิสาหกิจป่าไม้ชุมชน ตลอดจนศึกษาผลตอบแทนที่เป็นไปได้

³⁰Sylvester Ngome Chisika & Chunho Yeom, *The Key Factors Affecting Tree Producer Associations Involved in Private Commercial Forestry in Kenya*, Sustainability, MDPI, Open Access

(Potential return) จากการลงทุนในวิสาหกิจป่าชุมชนทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่สิ่งค้นพบสำคัญ (Highlights)

- (1) วิสาหกิจชุมชนทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่สามารถสร้างผลกำไรได้ (profitable)
- (2) การผลิตไม้ (Timber production) เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของสมาชิกชุมชน
- (3) การร่วมแบกภาระต้นทุน (Cost sharing) ในรูปสหกรณ์ (cooperatives) และกลุ่มผู้ผลิต (producer groups) มีส่วนในการปรับปรุงความเป็นไปได้ทางการเงิน (Financial viability)
- (4) การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการและการแปรรูป (Technical assistance and processing) เป็นต้นทุนที่สำคัญ (Significant costs) ของวิสาหกิจป่าชุมชนการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพาณิชย์ร่วมกันของชุมชน ได้ก่อให้เกิดกระบวนทัศน์ทางเลือกใหม่ (Alternative paradigm) จากวิสาหกิจป่าไม้ของเอกชนแบบดั้งเดิม สู่ความท้าทายใหม่ทั้งทางด้านสถาบันและด้านเศรษฐกิจที่มีลักษณะพิเศษ โดยการจัดการป่าชุมชนในรูปแบบเดิมได้เกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1980 และได้เชื่อมโยงสภาพปัญหาป่าและสิ่งแวดล้อมโลก (Global concerns) และมีความพยายามที่จะปกป้องคุ้มครองป่าเขตร้อนที่มีอยู่ตามธรรมชาติจากการตัดไม้ทำลายป่า (Deforestation and degradation) พร้อมทั้งมุ่งลดความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันของประชาชนในพื้นที่ชนบท ตลอดจนมุ่งบูรณาการการให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาที่เป็นธรรมและสอดคล้องกับสภาพของชุมชน การเกิดขึ้นของวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนสอดคล้องกับการกระจายอำนาจในการดูแลป่าให้กับประชาชนที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุที่เนื้อที่เกือบหนึ่งในสี่ของป่าในประเทศกำลังพัฒนาในปัจจุบันถูกครอบครองหรือควบคุมโดยชุมชนรายได้น้อยที่อาศัยอยู่กับป่า (Low-income forest communities) แนวโน้มของโลกปัจจุบันแม้ว่าบางประเทศจะเป็นไปอย่างช้าๆ แต่ได้ปรากฏหลักฐานการจัดการป่าโดยชุมชน (Community forest management) ได้มีบทบาทสำคัญในการช่วยลดปัญหาการทำลายป่าในพื้นที่เขตร้อน (Bray et al., 2008, Ellis and Porter-Bolland, 2008 และ Porter-Bolland et.al., 2012: อ้างใน Humphries, Holmes, Kainer, Koury, Cruz and Rocha, 2012)

แม้ว่าวิสาหกิจป่าไม้ชุมชน (CFEs) จะเน้นความสำคัญที่การผลิตเชิงพาณิชย์ (Commercial production) แต่ยังคงจะต้องพยายามรักษาสมดุลทางสังคม การเมือง และแรงจูงใจในรายได้ นอกจากนี้วิสาหกิจป่าไม้ชุมชนยังต้องเผชิญกับปัญหาท้าทายหลายด้าน ได้แก่ การขาดแหล่งทุน (Inadequate capital) ความไม่มั่นคงในกรรมสิทธิ์ที่ดิน (Insecure property rights) ข้อจำกัดในการเข้าถึงตลาดและข้อมูลการตลาด (restricted market access and information) ด้วยเหตุนี้การคำนวณความเป็นไปได้ทางการเงิน (Financial viability) จึงเป็นเรื่องที่ท้าทาย

วิสาหกิจป่าไม้ชุมชนเขตป่าแอมะซอนในประเทศบราซิล

ตั้งอยู่บนฐานความหวังที่ว่าจัดการป่าชุมชน (Community forest management) จะช่วยให้ชุมชนชนบทมีมาตรฐานการครองชีพที่สูงขึ้น มีการปรับปรุงในด้านธรรมาภิบาลทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และก่อให้เกิดแหล่งผลิตไม้ทั้งที่

ชอบด้วยกฎหมายและเป็นไปในวิถีความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม (Amaral and Neto, 2000 อ้างใน Humphries, Holmes, Kainer, Koury, Cruz and Rocha, 2012) เห็นได้ว่าวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนได้ประสบปัญหาความท้าทายหลายด้าน และปัญหาท้าทายที่สำคัญที่สุดคือปัญหาการถือครองที่ดิน (Securing land tenure)

นอกจากนี้ ปัญหาท้าทายหลังจากดำเนินการระยะ 3 ปีแรก วิสาหกิจป่าไม้ชุมชนส่วนใหญ่ได้ประสบปัญหาท้าทายในการเก็บเกี่ยวและการจำหน่ายไม้ นอกจากนี้ ด้วยเหตุที่มีข้อจำกัดด้านเวลาในการดำเนินการอันเนื่องมาจากความล่าช้าของระบบราชการได้ก่อให้เกิดความเสี่ยงในการซื้อขายระหว่างชุมชนและผู้รับซื้อไม้ นอกจากนี้ ในระยะแรกของการดำเนินการ ไม่มีวิสาหกิจใดที่ได้รับสินเชื่อในการดำเนินการ และประการสุดท้าย วิสาหกิจป่าไม้ชุมชนประสบความยุ่งยากในการที่จะได้รับข้อมูลการตลาดอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับราคาและอุปสงค์ของตลาด ประกอบกับไม้ที่เป็นผลผลิตของวิสาหกิจชุมชนมีจำนวนน้อยคุณภาพต่ำ และความห่างไกลของพื้นที่ปลูก ได้ส่งผลให้มีข้อจำกัดในการเข้าถึงตลาดและมีค่าใช้จ่ายสูงสำหรับการส่งไม้ที่ชอบด้วยกฎหมายจากแหล่งผลิต ทั้งนี้เพราะตลาดถูกแทรกแซงด้วยไม้ที่ผิดกฎหมายตลอดทั้งบริษัทอุตสาหกรรมผู้ผลิตรายใหญ่ อย่างไรก็ตาม วิสาหกิจป่าไม้ชุมชนบางแห่งได้แก้ปัญหาโดยอาศัยความร่วมมือกับวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนอื่นหรือบริษัทเอกชนในด้านการตลาดและระบบการรับรองผลิตภัณฑ์จากป่า (Forest certification systems)

แม้ว่าจะประสบปัญหาท้าทายดังกล่าว โครงการทดลองวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนโดยการสนับสนุนของหน่วยงานภายนอกทั้งในด้านการเงิน ประสบการณ์และองค์ความรู้ คาดหวังว่าจะมีความเป็นไปได้ในความคุ้มค่าหลังจากใช้เวลาในระยะหนึ่ง³¹

2.5.4 กรณีศึกษาป่าเขตร้อน: เครื่องมือประเมินความคุ้มค่าทางการเงินในการลงทุนวิสาหกิจป่าไม้ชุมชน (Green Value Tool)

(1) เครื่องมือประเมินความคุ้มค่าการลงทุน (Green value tool) ของวิสาหกิจป่าไม้ชุมชน (Community-based forest enterprises: CFEs) ได้พัฒนาขึ้นจากใบงานการติดตาม (monitor) และวิเคราะห์ (analyze) การเงินเพื่อเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในการลงทุน (cost) กับรายได้ (income) ในวงจรรอบของการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ในประเทศบราซิล และปัจจุบันถูกนำมาใช้เป็นคู่มือแนะแนวโดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์การเงิน 6 ขั้นตอน (a six-step financial analysis process) ตลอดทั้งนำไปใช้ในการฝึกอบรมปฏิบัติการสำหรับวิสาหกิจป่าไม้ชุมชน เครื่องมือนี้ได้ช่วยควบคุมติดตามและวิเคราะห์กิจกรรมของวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนควบคู่ไปกับการบริหาร โดยแยกออกเป็น ปัจจัยนำเข้า

³¹ Humphries, Holmes, Kainer, Koury, Cruz and Rocha, **Are community-based forest enterprises in the tropics financially viable? Case studies from the Brazilian Amazon**, ScienceDirect, Ecological Economics, Volume 77, May 2012, pages 62-73, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800911004472>

(input) (ได้แก่ แรงงาน วัสดุ พันธุ์ไม้ ปุ๋ยเครื่องจักรกล เครื่องมือ รวมทั้งค่าเสื่อมสภาพ) ค่าใช้จ่ายในการลงทุนทั้งหมด (total cost) อัตราค่าใช้จ่ายในการลงทุนเฉลี่ยต่อผลผลิตที่ขาย (average cost per unit sold) รายได้สุทธิ (net income) และอัตราผลตอบแทน (rate of return) การคำนวณในหมวดต่างๆ เหล่านี้เป็นประโยชน์ในการช่วยให้ผู้ดำเนินวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนมีความเข้าใจในต้นทุนค่าใช้จ่าย ค้นหาทางลดค่าใช้จ่ายหรือปรับปรุงประสิทธิภาพ นำไปใช้ประเมิน

สถานการณ์วิสาหกิจ ช่วยให้มียุทธศาสตร์การเงินที่โปร่งใสต่อชุมชนและผู้ให้การสนับสนุนจากภายนอก ตลอดจนทั้งเพิ่มศักยภาพในการสร้างความมั่นคงทางการเงินให้แก่วิสาหกิจป่าไม้ชุมชน นอกจากนี้ ผลของรายงานดังกล่าวจะช่วยให้ผู้วางนโยบายและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาที่ท้าทายวิสาหกิจป่าไม้ชุมชน

(2) การใช้ประโยชน์จากผลการประเมินความคุ้มค่าการลงทุน (Potential uses of results) ผลจากการประเมินความคุ้มค่าสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในหลายด้านทั้งโดยวิสาหกิจป่าไม้ชุมชน และภาคส่วนอื่นที่เกี่ยวข้อง สำหรับวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากผลการประเมินความคุ้มค่าการลงทุน ดังนี้

- สร้างความชัดเจนเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายทั้งหมด (total costs) ต่อกิจกรรม (costs per activity) และประเภทของปัจจัยนำเข้า (type of input) ผู้ดำเนินวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนรวมทั้งเกษตรกรรายย่อยจะเห็นค่าใช้จ่ายในการผลิตทั้งหมดและมีการกระจายค่าใช้จ่ายลงในแต่ละกิจกรรม และประเภทของปัจจัยนำเข้า มีค่าใช้จ่ายหลายด้านที่ผู้ดำเนินการวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนจำนวนมากไม่ได้ตระหนักถึง เช่น ค่าแรงงาน ค่าเสื่อมสภาพของเครื่องมือและเครื่องจักรกล นอกจากนี้วิสาหกิจป่าไม้ชุมชนบางแห่งไม่ได้นำค่าใช้จ่ายในการบริหารเข้ามาคำนวณเป็นต้นทุน

- ทำให้มีความเข้าใจค่าใช้จ่ายหรือทุน (cost) ต่อหน่วยการผลิต (per unit of production) เช่นค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อหน่วยลูกบาศก์เมตรของไม้ที่จำหน่าย ข้อมูลนี้เป็นสิ่งจำเป็นในการประเมินราคาของผลผลิตที่จะจำหน่ายและจะเป็นหลักฐานที่เป็นประโยชน์ในการนำไปเจรจาทอรองกับผู้ซื้อ- ช่วยให้เกิดความโปร่งใสในการวิเคราะห์และรายงานการเงิน (financial analysis and reporting) มีแนวทางที่ชัดเจนในการจัดระบบงาน การคำนวณค่าใช้จ่าย และการสรุปค่าใช้จ่ายแสดงในแผ่นตารางแสดงข้อมูล (spreadsheets) ตลอดจนทั้งพัฒนาเป็นเส้นกราฟสถิติ (graphs) ที่เป็นประโยชน์ต่อการสื่อสารด้านการเงินสำหรับผู้ร่วมดำเนินการวิสาหกิจและชุมชน ซึ่งจะช่วยป้องกันความขัดแย้งหรือความเข้าใจที่

คลาดเคลื่อน การจัดระบบข้อมูลการเงินที่ชัดเจนดังกล่าวจะช่วยให้วิสาหกิจป่าไม้ชุมชนมีความน่าเชื่อถือและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

- ช่วยในการวางแผนด้านการเงิน (Financial planning) ผลการคำนวณจะชี้ให้เห็นถึงต้นทุนที่ต้องออมไว้ล่วงหน้าในแต่ละปีเพื่อใช้ซ่อมบำรุงหรือจัดหาเครื่องมือมาทดแทน ผลของการคำนวณยังสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพและลดต้นทุนการผลิต หรืออาจเพิ่มทุนโดยการซื้อเครื่องมือหรือเครื่องจักรกลใหม่มาทดแทน และท้ายที่สุด การคำนวณรายได้สุทธิและอัตรา

ผลตอบแทนจะช่วยให้วิสาหกิจป่าไม้ชุมชนประเมินว่าวิสาหกิจนั้นบรรลุเป้าหมายทางการเงินหรือไม่เพียงใด

นอกจากนี้ ผลของการวิเคราะห์การเงินของวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนยังสร้างความเชื่อมั่นให้กับหุ้นส่วนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ให้การสนับสนุนทุน ธนาคาร นักการเมือง ตลอดจนนักวิชาการ ผลของการวิเคราะห์การเงินเป็นหลักฐานสำคัญที่จะสร้างความน่าเชื่อถือในความเป็นไปได้ของกิจกรรมของวิสาหกิจตลอดทั้งให้การสนับสนุนเผยแพร่รูปแบบที่ประสบผลสำเร็จ

(3) สรุปผลเครื่องมือประเมินความคุ้มค่าการลงทุนวิสาหกิจป่าไม้ชุมชน (Green Value Tool)

เป็นนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ที่ช่วยวิเคราะห์ข้อมูลทางการเงินเพื่อนำไปสู่ยุทธศาสตร์การตัดสินใจทางการเงิน (strategic financial decisions) ประโยชน์หลักที่ได้รับจากการใช้เครื่องมือนี้ประกอบด้วย การใช้เป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูลทางการเงินของวิสาหกิจให้มาสรุปอยู่ในชุดเดียวกัน เป็นเครื่องมือแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมใดมีค่าใช้จ่ายสูงสุด จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างความตระหนักในค่าเสื่อมสภาพของเครื่องมือและเครื่องจักรกลของวิสาหกิจ ช่วยให้ผู้ดำเนินวิสาหกิจวางแผนในการออมเพื่อที่จะจัดซื้อเครื่องมือมาทดแทนเครื่องมือที่เสื่อมสภาพและที่จำเป็นในการดำเนินวิสาหกิจ ผลของการวิเคราะห์ความคุ้มค่าทางการเงินจะมีความโปร่งใส เข้าใจได้ง่ายกว่าการรายงานการบัญชีในรูปแบบอื่น

ขณะเดียวกัน เครื่องมือประเมินความคุ้มค่าการลงทุนวิสาหกิจป่าไม้ชุมชน ได้ช่วยในการตัดสินใจของผู้ดำเนินการวิสาหกิจ อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่าเครื่องมือนี้จะนำมาใช้แทนระบบบัญชี (Accounting systems) ที่มีอยู่เดิม โดยข้อเท็จจริงแล้ว ผลของการวิเคราะห์การเงินโดยการใช้เครื่องมือประเมินความคุ้มค่าการลงทุนวิสาหกิจป่าไม้ชุมชน (Green Value tool) และการวิเคราะห์งบการเงิน (Cash flow analysis) มีความแตกต่างกันด้วยเหตุผล 2 ประการ (1) ค่าใช้จ่ายในการลงทุน (costs) ในส่วนที่ได้รับการอุดหนุนแบบให้เปล่า (subsidized) ยังคงนำมาคำนวณเป็นค่าใช้จ่ายของวิสาหกิจป่าไม้ชุมชน และ (2) การหักค่าเสื่อมสภาพ ในรอบปี (Annual depreciation cost) เป็นการสะท้อนว่าควรจะประหยัดในส่วนใดเพื่อให้ครอบคลุมค่าใช้จ่ายที่อาจจะเกิดขึ้น ซึ่งต่างจากการสะท้อนในส่วนที่จ่ายจริงเป็นประจำทุกปีในการหาเครื่องมือหรือเครื่องจักรกลมาทดแทน

โดยสรุป ข้อพิจารณาที่สำคัญในการตีความผลการวิเคราะห์การเงิน **ประการแรก** กรณีที่พบว่าผลการวิเคราะห์มีรายได้ติดลบ (Negative net income) ไม่ได้หมายความว่ารูปแบบวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนนั้นๆ ควรจะยุติลง ซึ่งไม่ใช่เจตนารมณ์ของเครื่องมือประเมินความคุ้มค่าการลงทุนวิสาหกิจป่าไม้ชุมชน หากแต่เครื่องมือนี้มีจุดประสงค์ที่จะช่วยให้วิสาหกิจป่าไม้ชุมชนได้มีข้อมูลที่ดียิ่งขึ้นสำหรับการตัดสินใจเพื่อที่จะปรับปรุงความเป็นไปได้ทางการเงินที่จำเป็นตลอดทั้งเป็นการสะท้อนบริบทของการดำเนินการของวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนเครื่องมือนี้ช่วยค้นหาพื้นที่หรือขอบข่ายที่รัฐบาลหรือภาคส่วนอื่นที่ต้องการขยายการสนับสนุนการลงทุนเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกให้แก่วิสาหกิจป่าไม้ชุมชน

เช่น การลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในการขนส่งผลผลิตสู่ตลาดซึ่งจะเป็นการลดค่าใช้จ่ายของวิสาหกิจชุมชนในการนำผลผลิตออกสู่ตลาด รวมถึงการลดค่าใช้จ่ายของผู้ซื้อที่เข้ามาซื้อผลผลิตในพื้นที่ซึ่งจะช่วยให้ราคาผลผลิตสูงขึ้น นอกจากนี้ยังรวมถึงการบริการส่งเสริมทางวิชาการซึ่งนับเป็นค่าใช้จ่ายที่สูงในงบบริหาร **ประการที่สอง** การริเริ่มสร้างสรรค์จากฐานของป่าไม้ที่ส่งผลเชิงบวกวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนส่วนใหญ่จะได้รับประโยชน์จากความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินในระยะ 5 ปีแรกหรือมากกว่านั้น ตลอดระยะเวลาดังกล่าว ผู้ดำเนินวิสาหกิจชุมชนและเกษตรกรรายย่อยจะมีโอกาสในการพัฒนาเพิ่มพูนทักษะและเรียนรู้ในการจัดการธุรกิจและการตลาดที่ตนเองดำเนินการ และสามารถรวบรวมกองทุนสำหรับเป็นทุนดำเนินการในระยะต่อไป

2.5.5 การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 3 จังหวัดศรีสะเกษ โดย การมีส่วนร่วมของประชาชน

การวิจัยเรื่องการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 3 จังหวัดศรีสะเกษโดยประชาชนได้มีส่วนร่วมในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ 1) เพื่อศึกษาบริบทการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 3 จังหวัดศรีสะเกษ 2) เพื่อค้นหากิจกรรมและแนวทางการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 3 โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน 3) เพื่อเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 3 จังหวัดศรีสะเกษกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้จำนวนทั้งสิ้น 515 คนโดยทำการสัมภาษณ์ข้อมูลแบบเจาะลึกกับผู้บริหารหน่วยงานด้านป่าไม้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพระสงฆ์ผู้นำชุมชนคณะกรรมการป่าชุมชนและตัวแทนครัวเรือนในพื้นที่รวมจำนวนทั้งสิ้น 45 คนการสนทนากลุ่มกับตัวแทนหน่วยงานรัฐและตัวแทนชุมชนจำนวน 6 ครั้งรวมจำนวน 120 คนการประชุมเสนอแนวทางกับตัวแทนหน่วยงานรัฐและชุมชนจำนวน 7 ครั้งรวมจำนวน 350 คนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยทำการจำแนกขั้นตอนการวิเคราะห์ออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การวิเคราะห์ด้วยวิธีอุปนัย (2) การตรวจสอบข้อมูล (3) การทำดัชนีข้อมูล (4) การทำข้อสรุปชั่วคราวและกำจัดข้อมูลและ (5) การสร้างบทสรุปผลการวิจัยพบว่า 1. บริบทการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 3 จังหวัดศรีสะเกษหรือป่าชุมชนวัดพระบาทภูสิงห์ตำบลโคกตาลอำเภอภูสิงห์จังหวัดศรีสะเกษเป็นเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าฝั่งขวาห้วยศาลาที่อยู่ตามแนวชายแดนประเทศไทยประเทศกัมพูชาประชาธิปไตยสถานภาพและบริบทป่าชุมชนได้รับการบริหารจัดการและการฟื้นฟูดูแลร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐด้านป่าไม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์บางพื้นที่พบว่ามีปัญหาการบุกรุกลักลอบตัดไม้ทำลายป่าและการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าขณะที่ประชาชนในพื้นที่มีวิถีชีวิตพึ่งพาทรัพยากรป่าชุมชนนี้เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ของพรรณไม้นานาชนิดที่กระจายไปทั่วบริเวณพื้นที่บริเวณป่าชุมชนนอกจากนี้ยังเป็นแหล่งรวมอาหารของชุมชนในพื้นที่มีทั้งพืชผักผลไม้ป่านานาชนิดสมุนไพรที่ประชาชนในชุมชนได้นำมาใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม 2. การค้นหากิจกรรมและแนวทางการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 3 โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ การทำกิจกรรมรณรงค์ป้องกันการบุกรุกป่าชุมชนการสร้าง

จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชุมชนสนับสนุนให้ความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐในการป้องกันรักษาป่าชุมชนและกิจกรรมฟื้นฟูป่าการปลูกป่าการเพิ่มพื้นที่ป่าตามบริเวณพื้นที่ในชุมชนการรายงานและแจ้งข้อมูลกรณีเกิดเหตุภัยพิบัติทางเขตพื้นที่ป่าชุมชนการประชาสัมพันธ์

เผยแพร่ข้อมูลด้านการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่การจัดการป่าชุมชนผ่านมิติวัฒนธรรม ประเพณีภูมิปัญญาและความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในผืนป่าการจัดทำศาลเจ้าปู่ศาลเจ้าที่พิธีบวงสรวงการส่งเสริมสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน 3. การเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 3 จังหวัดศรีสะเกษในระดับครอบครัวและชุมชน ได้แก่ การจัดทำแผนงานพัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรป่าชุมชนการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนและพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนในการเฝ้าระวังป่าชุมชนการสร้างแผนงานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้การปลูกฝังจิตสำนึกในการดูแลรักษาป่าชุมชนแก่เด็กและเยาวชนการกำหนดกฎระเบียบการจัดการป่าชุมชนแนวทางในระดับหน่วยงานท้องถิ่นและจังหวัด ได้แก่ การประสานงานทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าชุมชนการกำหนดแนวทางการจัดการระยะยาวเพื่อพัฒนาทรัพยากรป่าชุมชนพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ทันสมัยและเป็นปัจจุบันสนับสนุนให้มีแผนพัฒนาตำบลในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 3 ปลูกฝังให้ประชาชนในพื้นที่มีความรู้สึกรักและหวงแหนรู้จักใช้ทรัพยากรป่าชุมชนสร้างอาชีพสร้างป่าเศรษฐกิจของชุมชนในระดับนโยบายและระดับประเทศ ได้แก่ การสนับสนุนการดำเนินงานสร้างขวัญกำลังใจแก่หน่วยงานป่าไม้ในระดับพื้นที่ส่งเสริมด้านงานวิชาการสนับสนุนอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ในการจัดการป่าชุมชนและสร้างแนวทางในการลดความขัดแย้งกับประชาชนในพื้นที่พิจารณานโยบายและแนวทางปฏิบัติงานที่เหมาะสมเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนในระดับพื้นที่

2.5.6 แนวทางการจัดการป่าชุมชนริมแม่น้ำชี เพื่อสร้างความมั่นคง ทางอาหารของชุมชนบ้านเสม็ด ตำบลหนองเต็ง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของป่าชุมชนบ้านเสม็ดตำบลหนองเต็งอำเภอกะสังจังหวัดบุรีรัมย์ 2. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าความสัมพันธ์ระหว่างป่าชุมชนริมลำน้ำชีกับการสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านเสม็ดตำบลหนองเต็งอำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ 3. ชุมชนบ้านเสม็ดตำบลหนองเต็งแนวทางการจัดการป่าชุมชนริมลำน้ำชีที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของชุมชนบ้านเสม็ดตำบลหนองเต็งอำเภอกะสังจังหวัดบุรีรัมย์โดยดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory actionResearch) ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกการสนทนากลุ่มการจัดเวทีวิเคราะห์ปัญหาการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมการเดินสำรวจการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ รวมถึงการสืบค้นข้อมูลจากระบบสารสนเทศผลการวิจัยพบว่าชุมชนมีปัญหาการบุกรุกการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนริมลำน้ำชีภายในป่าชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย ได้แก่ มีต้นไม้ 31 ชนิดปลา 27 ชนิดแมลงป่า 3 ชนิดสัตว์ป่า 9 ชนิดเห็ดป่า 11 ชนิดผักผลไม้ป่า 4 ชนิดมันป่า 4 ชนิดและป่า 13 ชนิดชุมชนบ้านเสม็ดได้ตั้งกฎกติกาการใช้

ประโยชน์ป่าชุมชนริมลำน้ำชีสร้างเขตพื้นที่อนุรักษ์จำนวน 461.86 ไร่และตั้งคณะกรรมการดูแลป่าชุมชนริมลำน้ำชีโดยมีอำนาจหน้าที่ตักเตือนจับปรับและดำเนินคดีตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นการป้องกันรักษาป่าชุมชนริมลำน้ำชีไม่ให้ถูกทำลายอีกต่อไป

2.5.7 สุทธิพันธ์ อรัญญวาส, พระครูเอกุตตรสตาธิคุณ (วงศ์ธรรม) และ พระครูปริยัติวรเมธี (ทิพย์มณี)³²ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ป่าชุมชน: แนวคิดทางนิเวศวิทยาในการจัดการป่าไม้(ป่าชุมชน) ของพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การวิจัยนี้ดำเนินการด้วยระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักการและแนวปฏิบัติทางนิเวศวิทยาในการจัดการป่าชุมชนของพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2)ศึกษานโยบายและกลไกการจัดการป่าชุมชนของภาคประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและ 3) เสริมสร้างเครือข่ายการจัดการป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ชาวบ้านผู้นำชุมชนพระสงฆ์และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 34 รูป / คนเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิควิธีการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า 1. หลักการและแนวทางปฏิบัติทางนิเวศวิทยาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาไม่ได้สอนเรื่องนิเวศวิทยาโดยตรงเพราะไม่ได้เป็นไปเพื่อการพ้นจากทุกข์ พระพุทธศาสนาสอนว่าป่าเป็นสถานที่เงียบสงบเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมเป็นแหล่งอาหารเครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรคบทบาทในการจัดการป่าไม้ (ป่าชุมชน) ของพระสงฆ์อาศัยหลักธรรมคำสอนและตำแหน่งทางสงฆ์ในการเป็นผู้นำด้านประเพณีพิธีกรรมความเชื่อสร้างศรัทธาและบูรณาการหลักพุทธธรรมกับระเบียบข้อบังคับประเพณีทางสังคมในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนให้บรรลุผลตามเป้าหมาย 2. นโยบายและกลไกการจัดการป่าชุมชนของภาคประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยภาพรวมเป็นการฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมการอนุรักษ์ป่าการให้ความรู้และการส่งเสริมและพัฒนา 3. การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือวิธีการหรือแนวทางปฏิบัติประกอบด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนซึ่งเป็นตัวแทนของชาวบ้านในการรักษาป่าคัดเลือกจากคนที่มีความรู้และความสนใจเรื่องการอนุรักษ์ป่าทำหน้าที่กำหนดนโยบายหรือแนวทางการจัดการป่าเพื่อการได้อาศัยประโยชน์อย่างคุ้มค่าและเกิดความยั่งยืนตั้งกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ร่วมกันและปฏิบัติตามกฎนั้นอย่างเคร่งครัด

³² สุทธิพันธ์ อรัญญวาส, พระครูเอกุตตรสตาธิคุณ (วงศ์ธรรม) และ พระครูปริยัติวรเมธี (ทิพย์มณี), ป่าชุมชน:แนวคิดทางนิเวศวิทยาในการจัดการป่าไม้(ป่าชุมชน) ของพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ดมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563.

2.5.8 กาญจนา คุ่มทรัพย์³³ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดอนหมู จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าป่าชุมชนคือรูปแบบของการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นจัดการร่วมกันระหว่างภาครัฐกับชุมชนท้องถิ่นการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการป่าชุมชนบ้านดอนหมูตำบลขามเปี้ยอำเภอตระการพืชผลจังหวัดอุบลราชธานีว่ามีเงื่อนไขของการจัดการป่าชุมชนอย่างไรจึงนำไปสู่ความสำเร็จและมีความสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมโดยการสังเกตการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลข่าวสารหลักที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการป่าชุมชนวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยการวิเคราะห์เนื้อหาและนำมาสังเคราะห์เพื่อตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยผลการศึกษาพบว่าชุมชนบ้านดอนหมูมีกระบวนการจัดการป่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนำวัฒนธรรมชุมชนอันเป็นทุนทางสังคมที่เข้มแข็งผสมผสานกับการจัดการป่าชุมชนตามหลักวนศาสตร์การจัดการป่าชุมชนใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นระบบผ่านการทำวิจัยชุมชนสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากภายนอกอย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนชุมชนมีกระบวนการเชื่อมโยงกิจกรรมการจัดการป่าชุมชนเข้ากับพัฒนาชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2.6 สรุปผลจากการศึกษาเอกสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตร สรุปปัจจัยสำคัญแยกได้ 6 หมวด ดังนี้

- (1) ระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน
 - การมีสิทธิครอบครองหรือสิทธิทำกินของชุมชนและเกษตรกรรายย่อย (มีอาณาเขตชัดเจน และถูกต้องตามกฎหมาย)
- (2) การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก
 - การสนับสนุนแหล่งทุน แหล่งสินเชื่อ การประกันการลงทุน และทักษะทางวิชาการและเทคโนโลยีการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์
- (3) โครงสร้างของกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวย
 - นโยบายทางการเมืองที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการป่าไม้ของชุมชน (ปลอดจากอิทธิพลการครอบงำของนักการเมืองและธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดใหญ่)
 - โครงสร้างทางสถาบัน หน่วยงานและกฎหมายที่เหมาะสม
 - การปรับปรุงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการปลูกป่าชุมชนเชิงพาณิชย์ (การออกใบอนุญาตจากเจ้าหน้าที่หลายฝ่ายหลายระดับ)

³³ กาญจนา คุ่มทรัพย์, การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดอนหมู จังหวัดอุบลราชธานี, (รายงานการวิจัย : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี), 2558, บดคัดย่อ.

(4) ระบบการปลูกและการจัดการ

- การคัดเลือกประเภทของไม้ที่ปลูก การเพาะพันธุ์กล้าไม้ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์ควบคู่กับการพัฒนาเกษตรเลี้ยงชีพแบบยั่งยืน เกษตรอินทรีย์ ระบบการปลูกและการดูแลความหลากหลายทางชีวภาพที่รักษาความสมดุลและพึ่งพาซึ่งกันและกันของธรรมชาติ (แนวคิดเชิงพุทธที่เรียกว่าอิตฺถิปัจจยตา)

(5) การมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้

- การปลูกป่าเชิงพาณิชย์หรือวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่มีวัตถุประสงค์ในทางเศรษฐกิจ

- การส่งเสริมเครือข่ายเชื่อมโยงผลผลิตจากการปลูกป่าที่เป็นไม้และไม้ใช้ไม้ กับการขับเคลื่อนทางการตลาด (ข้อมูลการตลาดและการเข้าถึงตลาด)

- การพัฒนาต่อยอดมูลค่าผลผลิตจากเนื้อไม้ที่เป็นผลผลิต (เทคโนโลยีพัฒนาห่วงโซ่การแปรรูป)

- การพัฒนาสร้างสรรค์วิสาหกิจอื่น (เชื่อมโยงจากห่วงโซ่การแปรรูป)

- การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมขนส่งเพื่อเชื่อมโยงชุมชนที่เป็นแหล่งผลิตและตลาด

(6) ธุรกิจและธรรมาภิบาลและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกสมาคมปลูกป่าเชิงพาณิชย์

- การพัฒนาศักยภาพในเชิงองค์การและสถาบันในส่วนขององค์กรส่วนท้องถิ่นและในส่วน of ชุมชน(การก่อตั้งกลุ่ม สมาคม หรือสหกรณ์) การประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสังคม- ศักยภาพในการทำแผนธุรกิจ การจัดระบบธุรกิจ และธรรมาภิบาล (ความโปร่งใสของข้อมูลการเงินและความเป็นไปได้ทางการเงิน) ในการจัดการปลูกป่าของชุมชนพุทธเกษตรและเกษตรกรรายย่อย (ธรรมาภิบาลเชิงพุทธในการจัดการธุรกิจ)

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ๒) เพื่อศึกษาเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ๓) เพื่อวิเคราะห์การสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารและวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖. สรุปกระบวนการวิจัย
- ๓.๗. การนำเสนอผลการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพในภาคสนาม (Qualitative Research) ใช้วิธีวิจัยการแบบผสมผสาน ดังนี้

๓.๑.๑ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) เพื่อศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานจากการศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิ จากตำรา หนังสือ บทความ วารสาร เอกสาร งานวิทยานิพนธ์ งานวิจัย รวมทั้งสื่ออินเทอร์เน็ต เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ดังนี้

๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัยและเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิดการสำรวจการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ เป็นกรอบในการศึกษา

๒) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓) สร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ตามระเบียบวิธีวิจัยให้เนื้อหาสาระครอบคลุม การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้

๓.๑.๒ การศึกษาเชิงคุณภาพในภาคสนาม (Qualitative Research) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตร การเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตร และวิเคราะห์การสร้างควมยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ ในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา

๓.๒ พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

พื้นที่รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูล โดยพื้นที่ศึกษาใช้แบบเจาะจง การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้โดยเลือกใช้ตัวอย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนในแต่ละจังหวัด จำนวน ๓ จังหวัดๆ ละ ๒ แห่ง เป็นตัวแทนของจังหวัด ดังนี้ ๑) จังหวัดอุบลราชธานี คือ ป่าชุมชนบ้านป่าเลา และป่าเอกชนของนางทา ๒) จังหวัดศรีสะเกษ คือ ป่าชุมชนฝั่งขวาห้วยชะยุ้งและป่าเอกชนนายสมัย ๓) จังหวัดยโสธร คือ ป่าชุมชนบ้านโนนแดง และป่าเอกชน นางสุวรรณา

๓.๒.๑ พื้นที่วิจัย ประกอบด้วย ๓ จังหวัดในพื้นที่อีสานใต้ ประกอบด้วย จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษและยโสธร โดยมีพื้นที่เป้าหมาย ดังนี้

จังหวัด	พื้นที่เป้าหมาย
อุบลราชธานี	๑. พื้นที่ป่าชุมชนบ้านป่าเลา หมู่ที่ ๖ ตำบลโนนก่อ อำเภอสิรินธร
	๒. พื้นที่ป่าเอกชน หมู่ที่ ๓ ตำบลโนนก่อ อำเภอสิรินธร
ศรีสะเกษ	๓. พื้นที่ป่าชุมชน บ้านนารังกา หมู่ที่ ๑๕ ตำบลกุดเสลา อำเภอกันทรลักษณ์
	๔. พื้นที่ป่าเอกชน หมู่ที่ ๒ ตำบลละลาย อำเภอกันทรลักษณ์
ยโสธร	๕. พื้นที่ป่าชุมชน บ้านโนนแดง หมู่ที่ ๘ ตำบลห้องแซง อำเภอเลิงนกทา
	๖. พื้นที่ป่าเอกชน หมู่ที่ ๓ ตำบลศรีแก้ว อำเภอเลิงนกทา

๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ จำนวน ๖ ชุมชนใน ๓ จังหวัด แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน นักวิชาการ ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และยโสธร รวม ๓ จังหวัดๆละ ๕ คน รวมทั้งหมดจำนวน ๑๕ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็น

บุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้

กลุ่มที่ ๒ กรรมการชุมชนและกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกป่า ๓ จังหวัดๆ ละ ๑๐ คน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๓๐ คน โดยใช้เทคนิคการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ประชาชนชุมชน นักวิชาการ กรรมการชุมชนและกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกป่า รวมทั้งหมด จำนวน ๔๕ คน เกี่ยวกับปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตร การเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตร และการสร้างความยั่งยืนในจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้” เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตร การเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตร และวิเคราะห์การสร้าง ความยั่งยืนในจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๓.๓.๑ แบบสัมภาษณ์ (Inter View) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ประชาชนชุมชน นักวิชาการ กรรมการชุมชนและกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกป่าในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษและยโสธร โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ด้วยวิธีการดังนี้

๑) วิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและข้อมูลจากการวิจัย เอกสาร (Documentary Research) รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้

๒) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย

๓) ประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๔) สร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล เพื่อสอบถามประเด็นที่ต้องการศึกษาแบบเจาะลึก โดยกำหนดประเด็นข้อคำถามแนวทางการ สัมภาษณ์ ไว้ล่วงหน้า ตามระเบียบวิธีวิจัยให้เนื้อหาสาระครอบคลุมงานวิจัย แบ่งออกเป็น ๖ ด้าน ดังนี้

(๑) ด้านระบบการสร้าง ความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน คือ การมีสิทธิครอบครองหรือสิทธิทำกินของชุมชนและเกษตรกรรายย่อย โดยมีอาณาเขตชัดเจนและถูกต้องตามกฎหมาย

(๒) การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก คือ การสนับสนุนแหล่งทุน แหล่งสินเชื่อ การประกันการลงทุน และทักษะทางวิชาการและเทคโนโลยีการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์

(๓) โครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวย คือ นโยบายทางการเมืองที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการป่าไม้ของชุมชน โดยปลอดจากอิทธิพลการครอบงำของนักการเมืองและธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โครงสร้างทางสถาบัน หน่วยงานและกฎหมายที่เหมาะสม การปรับปรุงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะการออกใบอนุญาตจากเจ้าหน้าที่หลายฝ่ายหลายระดับ

(๔) ระบบการปลูกและการจัดการ คือ การคัดเลือกประเภทของไม้ที่ปลูก การเพาะพันธุ์กล้าไม้ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์ควบคู่กับการพัฒนาเกษตรเลี้ยงชีพแบบยั่งยืน เกษตรอินทรีย์ ระบบการปลูกและการดูแลความหลากหลายทางชีวภาพที่รักษาความสมดุลและพึ่งพาซึ่งกันและกันของธรรมชาติ

(๕) การมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้ คือ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์หรือวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่มีวัตถุประสงค์ในทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมเครือข่ายเชื่อมโยงผลผลิตจากการปลูกป่าที่เป็นไม้และไม้ใช้ไม้ กับการขับเคลื่อนทางการตลาด โดยเฉพาะข้อมูลการตลาดและการเข้าถึงตลาด การพัฒนาต่อยอดมูลค่าผลผลิตจากเนื้อไม้ที่เป็นผลผลิต โดยเฉพาะเทคโนโลยีพัฒนาห่วงโซ่การแปรรูป การพัฒนาสร้างสรรค์สู่วิสาหกิจอื่นที่เชื่อมโยงจากห่วงโซ่การแปรรูป การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมขนส่งเพื่อเชื่อมโยงชุมชนที่เป็นแหล่งผลิตและตลาด

(๖) ธุรกิจและธรรมาภิบาลและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกสมาคมปลูกป่าเชิงพาณิชย์ คือ การพัฒนาศักยภาพในเชิงองค์การและสถาบันในส่วนขององค์กรส่วนท้องถิ่นและในส่วนของชุมชนในรูปแบบของกลุ่ม สมาคมหรือสหกรณ์ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสังคม ศักยภาพในการทำแผนธุรกิจ การจัดระบบธุรกิจและธรรมาภิบาล โดยเฉพาะความโปร่งใสของข้อมูล การเงิน และความเป็นไปได้ทางการเงิน ในการจัดการปลูกป่าของชุมชนพุทธเกษตรและเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเป็นการใช้หลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธในการจัดการธุรกิจ

๕) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

(๑) ทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้พัฒนาขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญประจำสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อตรวจสอบความถูกต้องด้านโครงสร้างและภาษา ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และ ตรวจสอบความถูกต้อง ความชัดเจนในการใช้ภาษา

(๒) นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงและแก้จน“ผ่าน”ทุกท่านตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำไปสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายต่อไป

๓.๓.๒ แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเวทีทบทวนผลการศึกษา ปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตร เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตร และการสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิง พาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของ การศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงเอกสาร (Documentary Study) เพื่อศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานจากการศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิ จากตำรา หนังสือ บทความ วารสาร เอกสาร งานวิทยานิพนธ์ งานวิจัย รวมทั้งสื่ออินเทอร์เน็ตเกี่ยวกับการสร้าง เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

๑) ผู้วิจัยขอหนังสือจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย ถึงชุมชนที่เป็นพื้นที่เป้าหมายในการลงเก็บข้อมูลและปฏิบัติการในพื้นที่ จำนวน ๖ แห่ง ที่ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ศึกษา เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลการสำรวจเชิงประจักษ์และการสัมภาษณ์ ตามประเด็นการสัมภาษณ์ โดยติดต่อประสานงานเพื่อยืนยันกำหนดการสัมภาษณ์ทุกครั้งและทำการ บันทึกลงในเอกสารด้วยผู้ทำการศึกษาวิจัยเองทุกสถานที่ หากผู้ทำการสัมภาษณ์ประสงค์จะบันทึกเสียง การสัมภาษณ์ ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ถูกสัมภาษณ์ก่อนทุกครั้ง กำหนดนัดหมายในการปฏิทิน การสัมภาษณ์ควรอยู่ในช่วงเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม คือ สิ้นเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

๒) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกต พฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่จะทำให้ควบคู่กับการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ และเข้า ร่วมกิจกรรมกับชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาเพื่อให้สามารถมองเห็นถึงกระบวนการและปัจจัยสำคัญในการ ปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตร เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของ ชุมชนพุทธเกษตร และการสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่ อีสานใต้ โดยการสังเกตจะเป็นการบันทึกข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้วิจัยเอง เพื่อนำข้อมูลที่ได้นำไปวิเคราะห์ ประกอบกับการสรุปผลการวิจัยต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

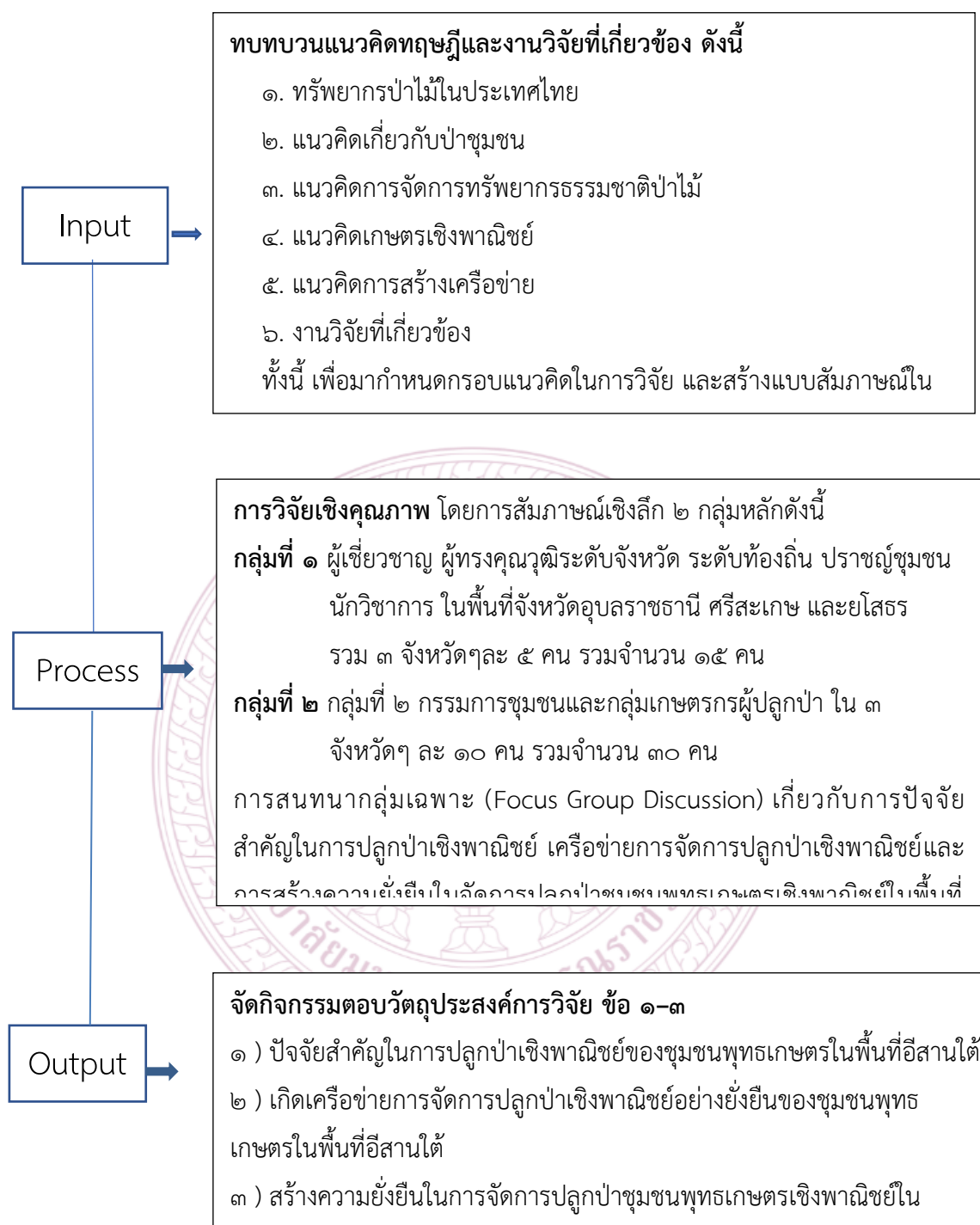
การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูล เชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ การปฏิบัติการกระบวนการเชิงพื้นที่แบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการ ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการ

วิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

- ๑) ศึกษาปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้
 - ๒) ศึกษาเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้
 - ๓) วิเคราะห์การสร้างควมยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้
- ทั้งนี้ให้เห็นองค์ประกอบตามลักษณะข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยอาศัยข้อมูลเชิงคุณภาพมาประกอบการวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามลำดับต่อไป

๓.๖. สรุปกระบวนการวิจัย

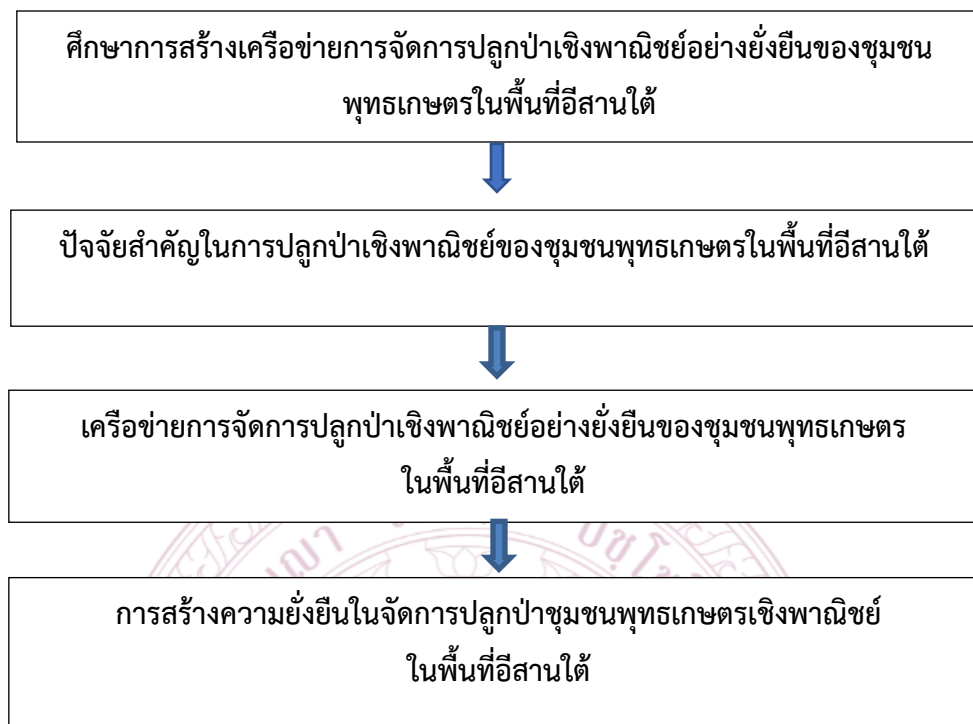
การศึกษาวิจัย “การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ๒) เพื่อศึกษาเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ และ ๓) เพื่อวิเคราะห์การสร้างควมยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงเอกสารและเชิงคุณภาพจากกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ประชาชน ชุมชน นักวิชาการ กรรมการชุมชนและกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกป่า รวมทั้งหมด จำนวน ๔๕ คน โดยใช้การสัมภาษณ์ในเชิงลึก (Interviews) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการศึกษาแล้วนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิจัยมาวิเคราะห์สังเคราะห์ในเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายผลการวิจัยตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์การวิจัย โดยผู้วิจัยสามารถสรุปการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนและกระบวนการดังภาพนี้

๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าวิจัย

การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยจะเป็นการนำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบฐานข้อมูล ภาพถ่ายกิจกรรม และการพรรณนาความ ประกอบการบรรยายข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเชิงพื้นที่ ที่จะนำแนวทางสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชน

พุทธเกษตรกับการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนในพื้นที่อีสานใต้ ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลพื้นฐานตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงเอกสาร เชิงคุณภาพจากกลุ่มเป้าหมายทั้งที่เป็นกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกป่า ผู้ทรงคุณวุฒิระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ประชาชน ชุมชน นักวิชาการ รวมจำนวน ๔๕ คน โดยใช้การสัมภาษณ์ในเชิงลึก (Interviews) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) เป็นเครื่องมือในการศึกษา แล้วนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิจัยมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ในเชิงคุณภาพ

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจาก การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูล โดยพื้นที่ศึกษาใช้แบบเจาะจง การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้โดยเลือกใช้ตัวอย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนในแต่ละจังหวัด ข้อมูลจากพื้นที่ ๓ จังหวัดในอีสานใต้ ประกอบด้วย จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดยโสธร

๑) พื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย

(๑) นางรุ่งนภา กงซุย บ้านนาจาน ตำบลระเว อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี
ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (เกษตรอินทรีย์) และเครือข่าย Young Smart Farmer

(๒) นางรำไพ สุโคตร บ้านดอนหวาย ตำบลระเว อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี
เลขานุการวิสาหกิจชุมชน (เกษตรอินทรีย์) และเครือข่าย Young Smart Farmer

(๓) นายอานนท์ พลพิทักษ์ (บ้านโนนสุขสันต์ ตำบลนาดี อ.นาเยีย จ.อุบลราชธานี)

๒) พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย

(๑) นางลำไย คำแก้ว บ้านโนนแสนคำ ตำบลบึงมะลู อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ

(๒) นางสุพิศ อุทธจันทร์ บ้านโนนแสนคำ ตำบลบึงมะลู อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ

ประธานกลุ่มสตรีและผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน

(๓) นางดวงฤดี สามสี บ้านหนองถ่ม ตำบลตู อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ เกษตรกร/
กรรมการกลุ่มสตรี

(๔) นางสาวชลลดา สามสี บ้านหนองถ่ม ตำบลตู อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ เกษตรกร

(๕) นางนงลักษณ์ แสนทรัพย์ บ้านล่องแก้ว (ใต้) ตำบลโนนค้อ อ.โนนคูณ จ.ศรีสะเกษ

๓) พื้นที่จังหวัดยโสธร ประกอบด้วย

(๑) นายบุญหลาย ผลจันทร์ (บ้านคำแซนศอก ตำบลดงมะไฟ อำเภอยายมู จ.ยโสธร) เกษตรกร/สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลดงมะไฟ

(๒) นางใบ บุญปก บ้านคำแซนศอก ตำบลดงมะไฟ อำเภอยายมู จ.ยโสธร เกษตรกร

(๓) นางประยูร ผลจันทร์ (บ้านคำแซนคอก ตำบลดงมะไฟ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัด ยโสธร) เกษตรกร/กรรมการกลุ่มสตรี

(๔) นางหนูกุล วงษ์ศรีแก้ว (บ้านคำแซนคอก ตำบลดงมะไฟ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัด ยโสธร) เกษตรกร

(๕) นายสมภาร สุวรรณรัตน์ (บ้านห้วยค้อ ตำบลก้ามแมต อ.กุดชุม จ.ยโสธร) เกษตรกร

(๖) นางหนูลำพัน วรวงศ์ (บ้านโคกสว่าง ตำบลห้วยแก้ว อ.กุดชุม จ.ยโสธร) เกษตรกร
นำมาสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด เพื่อเป็นบทสรุปการวิจัยและผลการวิจัย โดยผู้วิจัยได้เสนอ
ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

๔.๑ เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้

๔.๒ เพื่อศึกษาเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรใน
พื้นที่อีสานใต้

๔.๓ เพื่อวิเคราะห์การสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ใน
พื้นที่อีสานใต้

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจาก การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูล โดยพื้นที่
ศึกษาใช้แบบเจาะจง เกี่ยวกับปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสาน
ใต้โดยการสำรวจ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า

๔.๑.๑ ปัจจัยด้านระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน

ปัจจัยด้านระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน คือ การมีสิทธิครอบครองหรือ
สิทธิทำกินของชุมชนและเกษตรกรรายย่อย โดยมีอาณาเขตชัดเจนและถูกต้องตามกฎหมาย จากการ
ลงพื้นที่และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย พบว่า เอกสารสิทธิของเกษตรกร เกษตรกรได้จัดสรรที่ดินที่
ตนเองมีเอกสารสิทธิสำหรับการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ ประกอบด้วย โฉนดที่ดิน และเอกสารสิทธิ ส.
ป.ก.๔-๐๑ โดยเป็นโฉนดที่ดินจำนวน ๗ ราย มีเนื้อที่ขนาดตั้งแต่ ๑ ไร่ ๒ งาน ๙๔ ตารางวา ถึง ๑๓
ไร่ และเป็นเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.๔-๐๑ จำนวน ๗ ราย มีเนื้อที่ขนาดตั้งแต่ ๓ ไร่ถึง ๑๐ ไร่ โดยสรุป
ตามตารางแสดง ดังนี้

ตารางที่ ๑ แสดงประเภทเอกสารสิทธิที่ดินของเกษตรกรและเนื้อที่ปลูกป่าเชิงพาณิชย์

ที่	ชื่อ-สกุล	ประเภทเอกสารสิทธิ	เนื้อที่ปลูกป่าเชิงพาณิชย์
๑	นางรุ่งนภา กงชุย	โฉนดที่ดิน	๔ ไร่
๒	นางรำไพ สุโคตร	โฉนดที่ดิน	๓ ไร่
๓	นายอานนท์ พลพิทักษ์	ส.ป.ก.๔-๐๑	๔ ไร่

๔	นางลำไย คำแก้ว	ส.ป.ก.๔-๐๑	๓ ไร่
๕	นางสุพิศ อุทธจันทร์	ส.ป.ก.๔-๐๑	๓ ไร่
๖	นางดวงฤดี สามสี	โฉนดที่ดิน	๒ ไร่
๗	นางสาวชลลดา สามสี	โฉนดที่ดิน	๕ ไร่ ๓ งาน ๙๔ ตารางวา
๘	นางนงลักษณ์ แสนทรัพย์	โฉนดที่ดิน	๑ ไร่ ๒ งาน ๙๔ ตารางวา
๙	นายบุญหลาย ผลจันทร์	ส.ป.ก.๔-๐๑ ข	๑๐ ไร่
๑๐	นางใบ บุญปก	ส.ป.ก.๔-๐๑ ข	๕ ไร่
๑๑	นางใบ บุญปก	ส.ป.ก.๔-๐๑ ข	๕ ไร่
๑๒	นางหนูกุล วงษ์ศรีแก้ว	ส.ป.ก.๔-๐๑ ข	๘ ไร่
๑๓	นายสมภาร สุวรรณรัตน์	โฉนดที่ดิน	๑๓ ไร่
๑๔	นางหนูลำพัน วรวงศ์	โฉนดที่ดิน	๑๐ ไร่

พื้นที่ ส.ป.ก.๔-๐๑ ที่เคยเป็นป่าเสื่อมโทรมส่วนใหญ่มีสภาพดินที่เป็นดินร่วนปนทราย เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้พื้นที่ปลูกยางนา แต่มีอยู่ ๑ ราย ได้ใช้เวลาปรับสภาพดินโดยใช้หลักการพึ่งพากันของธรรมชาติ (ต้นยางปกคลุม ต้นกล้วยอุ้มน้ำ ป่าไม้ที่ปลูกอาศัยร่มจากต้นยางและอาศัยน้ำและความชื้นจากต้นกล้วย ใช้ความรู้และทักษะที่ตนเองมีเจาะน้ำใต้ดิน ดึงน้ำขึ้นมาใช้โดยพลังงานไฟฟ้าจากการติดตั้งแผง Solar Cell ปล่อน้ำลงสระ ให้น้ำล้นไปตามคลองไส้ไก่ ทำฝายย่อยเป็นขั้นบันไดตามแนวแปลงที่ดินเพื่อเลี้ยงน้ำในสวนป่า

ตารางที่ ๒ แสดงเอกสารสิทธิที่ดินของป่าชุมชนและขนาดของเนื้อที่ป่าชุมชน

ที่	ชื่อป่าชุมชน	ประเภทเอกสารสิทธิ	เนื้อที่ป่าชุมชน
๑	ป่าชุมชนวัดบ้านนาจาน หมู่ที่ ๕ ตำบลระเว อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี	(๑) น.ส. ๓ (๒) ที่สาธารณประโยชน์ทำเลเลี้ยงสัตว์	(๑) ๕๐ ไร่ (๒) ๓๓ ไร่
๒	ป่าชุมชนบ้านยาง หมู่ที่ ๒ บ้านยาง ตำบลบึงใหม่ อำเภอสว่างวีรจักร จังหวัดอุบลราชธานี	(๑) ที่ดินสาธารณประโยชน์ (ดอนปู่ตา) (๒) ที่ดินป่าช้า สาธารณประโยชน์	(๑) ๔๐ ไร่ ๑ งาน ๙๑ ตารางวา (๒) ๑๐๒ ไร่ ๒ งาน ๖๒ ตารางวา
๓	ป่าชุมชนตำบลกุดเสลา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ	ป่าชุมชนตามมาตรา ๙๙ แห่งพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒	๗๒๐ ไร่ ๐ งาน ๓๓ ตารางวา
๔	ป่าชุมชนบ้านฟ้าหยาด บ้านฟ้าหยาด หมู่ที่ ๑ ตำบลฟ้าหยาด	ป่าชุมชนตามมาตรา ๙๙ แห่งพระราชบัญญัติป่าชุมชน	(๑) ๓๑๕ ไร่ ๓ งาน ๖๒ ตารางวา

	อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร	พ.ศ. ๒๕๖๒ แยกเป็น (๑) พื้นที่อนุรักษ์ (๒) พื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์	(๒) ๑๒๘ ไร่ ๓ งาน ๗๐ ตารางวา
๕	ป่าชุมชนวังอ้อ หมู่ที่ ๙ บ้านวังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี	ป่าชุมชนตามมาตรา ๙๙ แห่งพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒	๑,๕๔๔ ไร่ ๐ งาน ๑๐ ตารางวา

(๑) ป่าชุมชนวัดบ้านนาจาน หมู่ที่ ๕ บ้านนาจาน ตำบลระเว อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี พระครูสุวรรณ เตชะธมโม^{๓๔} “วัดบ้านนาจาน มีเอกสารสิทธิ น.ส.๓ จำนวน ๕๐ ไร่ และที่สาธารณประโยชน์ทำเลเลี้ยงสัตว์ ๓๑ ไร่ วัดและชุมชนร่วมกันปลูกป่า โดยวัดเป็นหลักนำในการปลูกโดยเฉพาะพระครูสุวรรณฯ ไม้ที่ปลูก ได้แก่ ไม้ประดู่ สัก พะยูง จิก และไผ่ ปลูกมาแล้วอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา ๔๐ ปี หาซางชุดบอบดาลและขอไฟฟ้ามาช่วยระบบน้ำในการปลูกป่า”

(๒) ป่าชุมชนบ้านยาง หมู่ที่ ๒ บ้านยาง ตำบลบึงใหม่ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี นายสมหมาย หงษ์มณี^{๓๕} ให้ข้อมูลว่า “ป่าชุมชนบ้านยาง ประกอบด้วยที่ดินสาธารณประโยชน์ ๒ แปลง ได้แก่ แปลงที่ ๑ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เลขที่ อบ ๐๒๒๕ ลงวันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๓๖ มีขนาดพื้นที่ ๑๐๒ ไร่ ๒ งาน ๖๒ ตารางวา ให้อยู่ในความดูแลของกระทรวงมหาดไทย ให้เป็นป่าช้าสาธารณประโยชน์ (แต่หลังจากนั้นป่าได้ถูกบุกรุก ปัจจุบันคงเหลือผืนป่าชุมชน ๗๐ ไร่ และยังคงใช้เป็นป่าช้าสำหรับฝังศพผู้เสียชีวิตจากฟ้าผ่า) ไม่มีค่าที่เกิดตามธรรมชาติ ได้แก่ ไม้บาก ไม้ค้อ ไม้พะยอม แปลงที่ ๒ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เลขที่ อบ ๓๙๐๔ ที่ดินเลขที่ ๒๙๖ ระวัง ๕๙๓๙ II ๙๔๘๐ เนื้อที่ ๔๐ ไร่ ๑ งาน ๙๑ ตารางวา ให้อยู่ในความดูแลรักษาของกระทรวงมหาดไทย (ดอนปู่ตา) ออก ณ วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๔๘ ปัจจุบันไม่มีผู้ใดกล้าบุกรุกเข้าตัดไม้หรือแม้แต่เก็บไม้ที่ล้มแล้ว ไม่มีค่าที่เกิดตามธรรมชาติ ได้แก่ ไม้บาก บก แต่ ยางนา ไข่ อายุปานี้กว่า ๒๐๐ ปี ปัจจุบันป่าชุมชนทั้งสองแปลงมีถนนคอนกรีตตัดผ่าน”

(๓) ป่าชุมชนตำบลกุดเสลา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ นายสุริยัน ฤกษ์จันทร์ และคณะ^{๓๖} ให้ข้อมูลว่า “ป่าชุมชนตำบลกุดเสลา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ จาก พ.ร.บ. ป่า

^{๓๔} พระครูสุวรรณ เตชะธมโม (ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลระเว) เจ้าอาวาสวัดบ้านนาจาน เลขที่ ๒๒๓ หมู่ที่ ๕ บ้านนาจาน ตำบลระเว อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี (๒๒ มีนาคม ๒๕๖๕)

^{๓๕} นายสมหมาย หงษ์มณี ผู้ใหญ่บ้านบ้านยาง เลขที่ ๑๘๓ หมู่ที่ ๒ บ้านยาง ตำบลบึงใหม่ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี (๒๓ มีนาคม ๒๕๖๕)

^{๓๖} นายสุริยัน ฤกษ์จันทร์ กำนันตำบลกุดเสลา ประธานคณะกรรมการป่าชุมชน หมู่ที่ ๑ บ้านทุ่งสว่าง ตำบลกุดเสลา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ (๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕)

ชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ ปรับจากกฎหมายป่าสงวนเดิม เข้ามาเป็นการบังคับใช้ ตามมาตรา ๙๙ แห่งพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ หมู่บ้านเข้าร่วมประกอบด้วย บ้านนารังกา หมู่ที่ ๑ บ้านทุ่งสว่าง หมู่ที่ ๖ บ้านหนองรุง หมู่ที่ ๗ บ้านชะวาชอ หมู่ที่ ๙ บ้านโนนคูณ หมู่ที่ ๑๔ บ้านนารังกาใต้ หมู่ที่ ๑๕ และบ้านโนนพิทักษ์ หมู่ที่ ๑๖ ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ “ป่าฝั่งขวาห้วยชะยุ้ง” ป่าชุมชนมีเนื้อที่ ๗๒๐ ไร่ - งาน ๓๓ ตารางวา ได้รับอนุมัติโครงการป่าชุมชนเมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒ ป่าชุมชนตำบลกุดเสลา เป็นป่าไม้เบญจพรรณ มีไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้เต็ง ไม้จิก ไม้กุ่ม นอกจากนี้ นายสมจิตร์ ดิษฐประสพ^{๓๗} ให้ข้อมูลว่า “ปราชญ์ชุมชนและประธานวัฒนธรรมชุมชนซึ่งร่วมก่อตั้งหมู่บ้านทุ่งสว่างแยกมาจากบ้านนารังกา สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีจากบรรพบุรุษ (ทำบุญเลี้ยงพระ เลี้ยงตาแขก จัดบุญบังไฟ) ป่าชุมชนกุดเสลาเดิมเป็นป่าสงวนทำเลเลี้ยงสัตว์ ขนาดพื้นที่เดิมมากกว่า ๑,๐๐๐ ไร่ แต่ปัจจุบันคงเหลือกว่า ๗๐๐ ไร่ อดีตผู้ใหญ่บ้านคนแรก นายบุญสงค์ ชันทอง นายจวงวงศ์ศรี และนายสมจิตร์ ดิษฐประสพ เป็นผู้ร่วมบุกเบิกในการสงวนให้ที่ดินเป็นทำเลเลี้ยงสัตว์ ใช้ระบบสังคม (ประชาคม) ทั้ง ๑๖ หมู่บ้านของตำบลกุดเสลา ควบคุมคนในชุมชนในการดูแลรักษาป่า มีข้อตกลงเดิมเป็นทำเลเลี้ยงสัตว์ ดูแลรักษาช่วยกันทั้งตำบล สร้างกฎระเบียบห้ามจับสัตว์และตัดต้นไม้ ผลผลิตจากป่านำออกจากป่าไปใช้ประโยชน์ได้เฉพาะเห็ด แมลง ต้นไม้หรือกิ่งไม้ตาย”

(๔) ป่าชุมชนบ้านฟ้าหยาด บ้านฟ้าหยาด หมู่ที่ ๑ ตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหา

ชนะชัย จังหวัดยโสธร นายสมคิด ทีฆะสุข และคณะ^{๓๘} ให้ข้อมูลว่า “ป่าชุมชนบ้านฟ้าหยาด บ้านฟ้าหยาด หมู่ที่ ๑ ตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร เนื้อที่ ๔๔๔ ไร่ ๓ งาน ๓๒ ตารางวา ตามนัยมาตรา ๙๙ แห่ง พ.ร.บ. ป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ สภาพผืนป่า (อยู่นอกเขตเทศบาล) ตามแผนที่ของกรมป่าไม้ แยกออกเป็น พื้นที่อนุรักษ์ ๓๑๕ ไร่ ๓ งาน ๖๒ ตารางวา พื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ ๑๒๘ ไร่ ๓ งาน ๗๐ ตารางวา ประเภทไม้ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติในป่าชุมชนบ้านฟ้าหยาด ไม้ยางนา ไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้พะยอม”

^{๓๗} นายสมจิตร์ ดิษฐประสพ ประธานวัฒนธรรมหมู่บ้าน/ปราชญ์พื้นถิ่นป่าชุมชนตำบลกุดเสลา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ บ้านเลขที่ ๔๒ หมู่ที่ ๖ บ้านทุ่งสว่าง ตำบลกุดเสลา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ (๒๕ มีนาคม ๒๕๖๕)

^{๓๘} นายสมคิด ทีฆะสุข อดีตผู้ใหญ่บ้าน/คณะกรรมการป่าชุมชน/ปัจจุบันดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาเทศบาลตำบลฟ้าหยาด บ้านเลขที่ ๑๔๔/๑ หมู่ที่ ๑ บ้านฟ้าหยาด ตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร (๒๙ มีนาคม ๒๕๖๕)

(๕) ป่าชุมชนวังอ้อ หมู่ที่ ๙ บ้านวังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี นายประสิทธิ์ ศรีพิมพ์ และพระคมสันต์ คัมภีโร³⁹ ให้ข้อมูลว่า “ได้รับแรงบันดาลใจจากพระราชดำรินุรักษ์ป่าต้นน้ำ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ ๙ เห็นหมู่บ้านอื่นได้รับธงพระราชทานและมีโอกาสเข้าเฝ้าใกล้ชิดพระองค์ จึงได้ร่วมกับชุมชนในการรักษาป่าโดยไม่ทุบทุกชนิดเกิดและเติบโตไปตามธรรมชาติ โครงการป่าชุมชนวังอ้อ (๑,๕๔๔ ไร่ ๐ งาน ๑๐ ตารางวา) เดิม ๑,๘๐๐ ไร่ สูญเสียไป ๒๕๖ ไร่ เพราะก่อนปี ๒๕๓๙ พื้นที่บางส่วนประชาชนได้รับสิทธิใบเหี่ยบบ่ ส.ค.๑ จำนวน ๒๕๖ ไร่ ไม่มีค่าที่เกิดขึ้นในป่าชุมชนวังอ้อ ได้แก่ ยางนา ประดู่ แดง ไม้ ส่วนไม้ที่เกิดใหม่ได้แก่ พะยุง สัก”

รุ่งนภา กงชุย⁴⁰ ได้กล่าวว่า ที่ดินที่ถือครองอยู่เป็นโฉนดที่ดิน มีพื้นที่ปลูกป่า ๔ ไร่ โดยแบ่งพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น คือ ปลูกพะยุง ยางนา และไม้แดง ใช้ต้นไม้ที่ปลูกป่าเป็นไม้พี่เลี้ยงพืชอื่นที่ปลูกแซมเพื่อสร้างรายได้ เน้นเรื่องสภาพแวดล้อมการพึ่งพากันของธรรมชาติ พืชที่ปลูกแซม ได้แก่ ผักหวาน มะขามเทศ ลำไย ตะขบ มะม่วง ลิ้นจี่ หมากสูง หัวมันหัวเผือก ประโยชน์ของการปลูกพืชแซม คือการรักษาความชื้นและเป็นแรงจูงใจให้ผู้ปลูกได้เข้าไปดูแลป่าที่ปลูกด้วย นอกจากนี้ได้ขยายการปลูก พะยุงและยางนาไปตามขอบสระและคันนาในไร่นาสวนผสม

ราไพ สุโคตร ที่ดินที่ถือครองอยู่เป็นโฉนดที่ดิน ๕ ไร่ ๓ งาน และใบเหี่ยบบ่ ๑ ไร่ ๒ งาน⁴¹ -ใช้เป็นพื้นที่ปลูกป่า ๓ ไร่ ได้แก่ พะยุง ประดู่ ชิงชัน ตะเคียน สัก ไม้แดง กระพี้จันทร์ เสม็ด ชุม เดิม(ตั้งใจจะปลูกไม้แดง แต่พลาตไปส่วนใหญ่เป็นไม้พะยุง) โดยมีจำนวน ๒ ไร่ที่ปลูกกล้วยแทรกกระยะแรกป่าอาศัยกล้วย และต่อมากกล้วยได้อาศัยป่า

อานนท์ พลพิทักษ์ ได้กล่าวว่า มีเอกสารสิทธิ สปก.๔-๐๑ จำนวน ๕ ไร่ ๒ งาน ปลูกป่า (พะยุง ตะเคียนทอง ยาง มะค่าโมง) แซมสวนยาง (ต้นยาง ๒๐๐ ต้น) และปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ กล้วย มะพร้าว ไม้ มะฮอกกานี มังคุด กระถินเทพา ระหว่างไม้ยืนต้นในพื้นที่เดียวกัน (พื้นที่ ๔ ไร่) และที่เหลือทำนา ๑ ไร่ บ่อปลานิล ๒ บ่อในพื้นที่ ๑ งาน และใช้พื้นที่สร้างบ้านพัก ๑ งาน นางลำไย คำแก้ว (เอกสารสิทธิ ส.ป.ก. ๔-๐๑ เนื้อที่ ๑๘ ไร่ ๒ งาน ๖๔ ตารางวา (พื้นที่ลุ่ม) เนื้อที่ปลูกป่า ยาง

³⁹ นายประสิทธิ์ ศรีพิมพ์ ปราชญ์พื้นถิ่น/กรรมการป่าชุมชน บ้านเลขที่ ๓ หมู่ที่ ๙ บ้านวังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี และพระคมสันต์ คัมภีโร ศูนย์พุทธธรรมสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ปาดงใหญ่วังอ้อ (๒๙ มีนาคม ๒๕๖๕)

⁴⁰ นางรุ่งนภา กงชุย ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (เกษตรอินทรีย์) และเครือข่าย Young Smart Farmerบ้านนาจาน ตำบลระเว อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี สัมภาษณ์, ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๕

⁴¹ ใบเหี่ยบบ่ เป็นหนังสือที่แสดงเพียงแต่ว่า ผู้มีชื่อหนังสือสามารถขุดโคนต้นไม้ต่อไม้เพื่อปลูกสร้างและหักร้างทางพวงทำที่ดินให้เกิดประโยชน์ภายในกำหนดการ เมื่อทำประโยชน์ภายในกำหนดการแล้วจึงมีสิทธิที่ดิน และขอรับหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ได้ในกฎหมาย

นา พะยูง สัก ๓ ไร่ และปลูกยางพาราแซมสับปะรด ๓ ไร่ ไม้ที่ปลูก ยางนา ๒๐๐ ต้น พะยูง ๒๐๐ ต้น และสัก ๔๐๐ ต้น

สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดินของเกษตรกรส่วนใหญ่ จะที่ ส.ป.ก.๔-๐๑ และเป็นที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ เช่น ทำเลเลี้ยงสัตว์ แต่ก็สามารถทำกินได้

๔.๑.๒ ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุน

ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุน คือ การสนับสนุนแหล่งทุน แหล่งสินเชื่อ การประกันการลงทุน และทักษะทางวิชาการและเทคโนโลยีการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ พบว่า ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุนที่สำคัญ ๒ ทาง คือ

๑) ครอบครัวเป็นรากฐานสำคัญในการให้การสนับสนุน ความเข้าใจของสมาชิกในครอบครัวเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่ทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจในการปลูกไม้มีค่าซึ่งจะต้องรอผลผลิตในระยะเวลาหลายปี ขณะเดียวกันในระยะแรกคนในชุมชนไม่เห็นด้วย มองว่าเป็นการใช้ที่ดินที่ไม่คุ้มค่าด้วยความวิริยะอุตสาหะของเกษตรกร เมื่อระยะเวลา ๔-๕ ปีผ่านไป เกษตรกรได้ปลูกไม้มีค่าพร้อมกับพืชเศรษฐกิจอื่นแซมในป่าเดียวกัน ได้ผลผลิตจากพืชเศรษฐกิจที่อาศัยป่า ทำให้ชุมชนรอบข้างสนใจและสามารถขยายผลไปทั้งในและนอกชุมชน เช่น นางรุ่งนภา กงชุย^{๔๒} กล่าวว่า “ตลอดระยะเวลา ๕ ปี ที่ผ่านมา ระยะ ๓ ปีแรกพ่อแม่และพี่หนักใจไม่เห็นด้วยที่จะลงทุนและเปลี่ยนจากที่ดินทำนามาเป็นการปลูกป่าสวนผสมและไร่นาสวนผสม หลังจากเริ่มมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากพืชเศรษฐกิจและมีเงินหมุนเวียนจากการปลูกป่าสวนผสมและไร่นาสวนผสม ครอบครัวเริ่มเบาใจและให้การสนับสนุน สามีเป็นช่าง สร้างระบบการใช้เครื่องปั้มน้ำใต้ดินโดยใช้พลังงานไฟฟ้าจากแผง Solar Cell ใช้ต้นไม้เป็นท่อตั้งถังเก็บน้ำเพื่อปล่อยน้ำลงในระบบปลูกป่าสวนผสมและไร่นาสวนผสม” และเช่นเดียวกัน นางดวงฤดี สามสี^{๔๓} กล่าวว่า “สามีให้การสนับสนุนทุนและค้นคว้าความรู้จากแหล่งต่างๆ ส่วนตนเองมีความชอบในการอยู่กับต้นไม้ ชอบปลูกป่าและดูแลป่า”

นางรุ่งนภา กงชุย ได้กล่าวว่าระยะ ๓ ปีแรกพ่อแม่และพี่หนักใจไม่เห็นด้วยที่จะลงทุนและเปลี่ยนจากที่ดินทำนามาเป็นการปลูกป่าสวนผสมและไร่นาสวนผสมหรือทำเชิงพาณิชย์ หลังจากเริ่มมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตและมีเงินหมุนเวียนจากการปลูกป่าสวนผสมและไร่นาสวนผสม ครอบครัวเริ่มเบาใจและให้การสนับสนุน สามีเป็นช่าง สร้างระบบการใช้เครื่องปั้มน้ำใต้ดินโดยใช้พลังงานไฟฟ้าจากแผง Solar Cell ใช้ต้นไม้เป็นท่อตั้งถังเก็บน้ำเพื่อปล่อยน้ำลงในระบบปลูกป่าสวนผสมและไร่นาสวนผสมระยะเริ่มโครงการ คนในท้องถิ่นไม่สนับสนุน แต่เมื่อผ่านไป ๓ ปี ประชาชนเริ่มให้ความสนใจ

^{๔๒} อ้างแล้ว, นางรุ่งนภา กงชุย.

^{๔๓}นางดวงฤดี สามสี เกษตรกร/กรรมการกลุ่มสตรี บ้านเลขที่ ๑๔๑ หมู่ที่ ๘ บ้านหนองถ่ม ตำบลคู อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ (๒๖ มีนาคม ๒๕๖๕)

โดยเฉพาะมีเกษตรกรนำไปขยายผล ได้แก่ (นางสุภาวดี นันทวงศ์ บ้านคำผ่าน หมู่ที่ ๗ นายอาทิตย์ จำใจ บ้านคำผ่าน หมู่ที่ ๗ และนางรำไพ สุโคตร บ้านดอนหวาย หมู่ที่ ๕ ตำบลระเว อำเภอพิบูลย์มั่งงิหาร จังหวัดอุบลราชธานี) โดยยังไม่มี การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๒) ศูนย์ป่าไม้จังหวัด กรมป่าไม้ แหล่งสนับสนุนทักษะทางวิชาการ เงินทุนและสินเชื่อ สำหรับป่าชุมชน ส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ป่าไม้จังหวัด กรมป่าไม้ ได้ให้การสนับสนุน ป่าชุมชนตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ ทั้งในด้านวิชาการ ด้านการฝึกอบรมอาสาสมัคร คูแลป่า ดังที่ นายสุริยัน ฤกษ์จันทร์และคณะ^{๔๔} ให้ข้อมูลว่า “ศูนย์ป่าไม้จังหวัดศรีสะเกษ จัดกำลังคนใน การฝึก ให้บริการวิชาการและติดตามการทำงานของ ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสป.) ๗ หมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล ฝึกอบรมและจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือดับไฟป่า”

ป่าชุมชนได้รับการสนับสนุนเงินทุนและกิจกรรมการบำรุงรักษาป่าจากภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ ศูนย์ป่าไม้จังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหาร ส่วนจังหวัด ตลอดจนส่วนราชการอื่น ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรมทรัพยากรธรณี ได้ให้การสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์ป่า เช่น การสร้างถนนแนวกันไฟภายใน ป่าและรอบป่าชุมชน สร้างแนวรั้ว และจัดทำป้ายขอบเขตการใช้ป่า การปลูกป่าเสริม ตามที่ คณะกรรมการป่าชุมชนได้ให้ข้อมูล ดังนี้ “ศูนย์ป่าไม้ศรีสะเกษสนับสนุนงบประมาณดำเนินกิจกรรม ในการอนุรักษ์ บำรุง ดูแลรักษาป่า งบประมาณ ๗๐,๐๐๐ บาท ในปี พ.ศ. ๒๕๖๕” “ป่าชุมชนบ้าน ฟ้าหยาด ปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนการประกาศเป็นป่าชุมชน เสนอโครงการไปแล้วและคาดว่าจะได้รับ งบประมาณจากศูนย์ป่าไม้จังหวัดยโสธร ๗๐,๐๐๐ บาท จะทำป้ายและปลูกป่าเสริม” “องค์การ บริหารส่วนตำบล สนับสนุนการจัดทำเสารั้ว ลวดหนามรั้ว และอุปกรณ์จัดทำป้าย สนับสนุนพันธุ์ไม้ พะยูง ตะเคียน เต็งป่า ปลูกแซมในป่า” “ทุกภาคส่วน โดยเฉพาะ องค์การบริหารส่วนตำบล สนับสนุนการก่อสร้างรั้วและถนนลูกรังเป็นแนวกันไฟรอบป่าชุมชน” “ป่ามีถนนล้อมรอบ และถนน แยกป่าอนุรักษ์ และป่าเพื่อการใช้ประโยชน์ โดยใช้งบประมาณองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น” “ศูนย์ พุทธธรรมสมเด็จพระมหาธีราจารย์ป่าดงใหญ่วังอ้อ ได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรมทรัพยากรธรณี เป็นต้น ป่าชุมชนวังอ้อ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ ศูนย์ป่าไม้จังหวัดอุบลราชธานีสนับสนุนงบประมาณ ดูแลรักษาป่า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสนับสนุนการก่อสร้างฐานท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ องค์การ บริหารส่วนตำบลร่วมกับจิตอาสาของประชาชนร่วมทำถนนดินหลายเส้นทางเพื่อเป็นแนวกันไฟและ เป็นเส้นทางที่ช่วยให้สามารถเข้าถึงจุดที่มีไฟป่าเพื่อการระงับเหตุ โดยเริ่มดำเนินการสร้างแนวกันไฟ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒” ป่าชุมชนที่ยังไม่ได้ประกาศตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.๒๕๖๒ ได้รับการ สนับสนุนจากผู้นำชุมชน กล่าวว่า “เคยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและ คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท ตลอดทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชน” และนาย

^{๔๔}อ้างแล้ว, นายสุริยัน ฤกษ์จันทร์,

สมหมาย หงษ์มณี⁴⁵ ให้ข้อมูลว่า “องค์การบริหารส่วนตำบล ให้การสนับสนุนการปลูกป่าเพิ่ม ได้แก่ ยางนา สะเดา ประดู่ ไม้แค ไม้ยาง ไม้ และสนับสนุนการปรับปรุงภูมิทัศน์ โดยการทำป้ายเล็ก ป้ายใหญ่ ทำรั้ว มีการอบรมการดูแลรักษาป่า”

โครงสร้างหน่วยงานภายนอกที่ให้การสนับสนุนที่สำคัญ ได้แก่

๑) กรมป่าไม้ให้การสนับสนุนไร่ละ ๕,๐๐๐ บาท/ปี ระยะเวลา ๕ ปี (นับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๑) กรมป่าไม้ให้การสนับสนุนพันธุ์ไม้สำหรับโครงการปลูกป่า ผ่านศูนย์ป่าไม้จังหวัดอุบลราชธานี

๒) สำนักงานพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตร สนับสนุนพันธุ์ไม้ผ่านศูนย์เพาะชำกล้าต้นไม้ อำเภอบัวแก้ว จังหวัดยโสธร

๓) กรมส่งเสริมสหกรณ์การเกษตร ให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชี การทำการเกษตร และแหล่งทุนสำหรับการเกษตร และได้ไปศึกษาดูงานการปลูกผักหวานป่า (ปลูกแทรกโครงการปลูกป่า) ณ อุทยานผักหวานป่า ๔๔ ดำเนินการโดยประชาชนอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

๔) ได้รับการสนับสนุนได้เรียนรู้เพิ่มเติมจากปราชญ์ชาวบ้าน คือ อาจารย์เสถียร ทองสวัสดิ์ อำเภอบึงสามพัน ให้ความรู้เรื่องปุ๋ยอินทรีย์/จุลินทรีย์แห้งและน้ำ⁴⁶

๔.๑.๓ ปัจจัยด้านโครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวย

โครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวย คือ นโยบายทางการเมืองที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการป่าไม้ของชุมชน โดยปลอดจากอิทธิพลการครอบงำของนักการเมืองและธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โครงสร้างทางสถาบัน หน่วยงานและกฎหมายที่เหมาะสม การปรับปรุงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะการออกใบอนุญาตจากเจ้าหน้าที่หลายฝ่ายหลายระดับ

รุ่งนภา กงสุข ให้ความเห็นว่ามียุทธศาสตร์การปลูกป่าไม้ แต่ไม่มีความชัดเจน ปัญหาการเผาถ่านจากไม้โตเร็วที่ปลูกในปัจจุบันที่ต้องแก้ไขเมื่อเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องตรวจสอบ เมื่อไม่ต้องการนำไม้ที่ปลูกไปแปรรูป แม้ว่ากฎหมายป่าไม้ (มาตรา ๗) จะอนุญาตให้สามารถตัดไม้ได้ก็ตาม แต่ข้อกีดกันคือข้อจำกัดในการตัด เช่น เมื่อจะตัดไม้ จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องจ้างผู้ที่มีใบอนุญาตในการตัด หรือกรณีการขออนุญาตการใช้เลื่อยยนต์ (จำเป็นต้องมีกฎหมายรองรับให้เกษตรกรผู้ปลูกป่าสามารถใช้เลื่อยยนต์ในการนำไม้มาแปรรูป)

⁴⁵อ้างแล้ว, สมหมาย หงษ์มณี, ๓

⁴⁶นางรำไพ สุโคตร เลขานุการวิสาหกิจชุมชน (เกษตรอินทรีย์) และเครือข่าย Young Smart Farmer บ้านดอนหวาย ตำบลระเว อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี สัมภาษณ์, ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๕

ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๕๕ มีมติเห็นชอบให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ดำเนินการร่วมกับสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (สลค.) และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการจัดทำแผนแม่บทการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของประเทศไทยภายในปี ๒๕๕๘ โดยบูรณาการแนวทางการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนงาน/โครงการที่เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

การดำเนินงานโครงการการจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน ตามมาตรฐานสากล การจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน (Sustainable Forest Management) ได้แพร่หลายไปทั่วโลก ผู้บริโภคกลุ่มประเทศต่างๆ จะเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ไม้และกระดาษที่มาจากวัตถุดิบไม้ที่มีการจัดการแบบยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ผู้ผลิตจึงให้ความสำคัญกับแหล่งผลิตไม้ ที่ต้องมีการป้องกันรักษาทรัพยากรป่าไม้ของโลก ที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม รวมทั้งผลตอบแทนที่ดีต่อภาคเศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมกัน

การจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน ตามมาตรฐานสากล เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการสวนป่าให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้บริหารสวนปามีมุมมองที่กว้างขวางขึ้นครอบคลุมด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสวนป่า ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ได้เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องดังกล่าว จึงมีมาตรการในการยกระดับสวนป่า อ.อ.ป. ให้เป็นมาตรฐานสากล โดยใน ปี ๒๕๕๔ สวนป่า อ.อ.ป. ได้เข้าร่วมรับการรับรองการจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน ตามมาตรฐานสากล จำนวน ๔ สวนป่า และต่อมาในปี ๒๕๕๗ อ.อ.ป.ได้เข้าร่วมรับรองการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในแผนงานที่ ๑ โครงการ จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ตามที่รัฐบาลมีนโยบายที่จะเปิดประตูสู่ประชาคมอาเซียน ตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ เป็นต้นมานั้น ได้มีนโยบายให้หน่วยงานในสังกัดทุกกระทรวง จัดทำแผนงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนโดยรัฐบาลให้งบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนงาน ซึ่งองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ได้เสนอโครงการเสริมสร้างมาตรฐานการปลูกสวนป่าเศรษฐกิจเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

๔.๑.๔ ปัจจัยด้านระบบการปลูกและการจัดการ

ปัจจัยด้านระบบการปลูกและการจัดการ คือ การคัดเลือกประเภทของไม้ที่ปลูก การเพาะพันธุ์กล้าไม้ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์ควบคู่กับการพัฒนาเกษตรเลี้ยงชีพแบบยั่งยืน เกษตรอินทรีย์ ระบบการปลูกและการดูแลความหลากหลายทางชีวภาพที่รักษาความสมดุลและพึ่งพาซึ่งกันและกันของธรรมชาติ ดังภาพต่อไปนี้

ในการจัดระบบการปลูกและการจัดการดูแลป่าของภาคเกษตร จากการลงพื้นที่และการสัมภาษณ์เป้าหมายพบว่า ชุมชนมีระบบการจัดการให้ความสำคัญในระบบนิเวศตามความเหมาะสม และวัตถุประสงค์การปลูกป่าของแต่ละชุมชน สามารถแยกออกได้เป็น ๓ รูปแบบคือ

รูปแบบที่ ๑ ปลูกไม้มีค่าแซมด้วยพืชเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงชีพและเลี้ยงสัตว์

นางรุ่งนภา กงชุย⁴⁷ ได้แบ่งพื้นที่ในการปลูกป่า จำนวน ๔ ไร่ ในเชิงระบบนิเวศ ใช้ไม้มีค่าที่ปลูกเป็นไม้ที่เลี้ยงชีพอื่นที่ปลูกแซมเพื่อสร้างรายได้ในระยะสั้นที่ไม้มีค่ายังไม่สามารถตัดมาใช้ประโยชน์ เน้นเรื่องสภาพแวดล้อมการพึ่งพากันของธรรมชาติ (เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ก็มี) พืชที่ปลูกแซมได้แก่ ผักหวาน มะขามเทศ ลำไย ตะขบ มะม่วง ลิ้นจี่ หมากสูง ห้วมันหัวเผือก สรุปได้ว่า ในพื้นที่ ๔ ไร่ เป็นป่าเชิงพาณิชย์ ๒ ไร่ และเนื้อที่ปลูกพืชแซมเพื่อเลี้ยงชีพ ๒ ไร่ ประโยชน์ของการปลูกพืชแซมคือการรักษาความชื้น และเป็นแรงจูงใจให้ผู้ปลูกได้เข้าไปดูการเจริญเติบโตของไม้มีค่าที่ปลูกด้วย นางรุ่งนภา ให้ความเห็นว่า หากไม่ปลูกพืชแซม เพื่อความอยู่รอดของเกษตรกรในระหว่างรอการใช้ประโยชน์จากไม้มีค่า ผู้ปลูกจะต้องมีอาชีพเสริมเพื่อเลี้ยงชีพในครอบครัว พื้นที่ปลูกป่าไม้มีค่าของนางรุ่งนภาประกอบด้วย พะยุง (ระยะการตัดอายุ ๓๐ ปี) ยางนาสำหรับทำเฟอร์นิเจอร์ภายในและกระดานพื้นบ้าน (ระยะการตัด ๒๐ ปี) ไม้แดง สำหรับปลูกสร้างบ้านเรือน (ระยะการตัด ๘-๙ ปี) นอกจากในแปลงปลูกป่าไม้มีค่า นางรุ่งนภา ยังขยายการปลูกพะยุงและยางนาตามขอบสระและคันนาในไร่นาสวนผสมพื้นที่ ๕ ไร่ การสร้างรายได้ระยะสั้นได้อาศัยผลผลิตจากไร่ยาสวนผสม การเกษตรระยะสั้นที่ปลูกแซมป่าไม้มีค่าโดยส่งผลผลิตเกี่ยวเนื่องจำหน่ายในรูปวิสาหกิจชุมชน นอกจากนี้ยังได้สร้างบ้านพักขนาดเล็กเพื่อทำเป็น Home Stay ในพื้นที่ไร่นาสวนผสมด้วย ดังภาพ ดังนี้

⁴⁷อ้างแล้ว, นางรุ่งนภา กงชุย,

นางรำไพ สุโคตร⁴⁸ ได้แบ่งพื้นที่สำหรับปลูกไม้มีค่า ๓ ไร่ ได้แก่ พะยูง ประดู่ ชิงชัน ตะเคียน ลัก ไม้แดง กระพี้จันทร์ เสม็ดชุม เดิมตั้งใจจะปลูกไม้แดงแต่พลาตไปส่วนใหญ่เป็นไม้พะยูง ในพื้นที่ ๓ ไร่ที่ปลูกไม้มีค่า มีจำนวน ๒ ไร่ที่ปลูกกล้วยแทรก ระยะแรกป่าอาศัยกล้วย และต่อมากล้วยได้อาศัย ป่า และพื้นที่อีก ๑ ไร่ ปลูกข้าวโพดกินดิบ (ใช้ซากปลาดิบและน้ำตาลทำให้พืชผักต้นแข็ง) ซึ่งพืชทั้งสองชนิดสามารถจำหน่ายผลผลิตและสร้างรายได้ได้แล้ว ระบบน้ำที่ใช้ได้จากการขุดเจาะบ่อบาดาล โดยใช้พลังไฟฟ้าจากแผง Solar Cell และระบบจ่ายน้ำด้วย Mini-sprinkle

นายอานนท์ พลพิทักษ์⁴⁹ ได้กล่าวว่าไม้มีค่าที่ปลูกในพื้นที่ ๔ ไร่ ได้แก่ พะยูง ตะเคียนทอง ยาง มะค่าโมง แซมด้วยต้นยางพารา ๒๐๐ ต้น และปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ กล้วย มะพร้าว ไข่ มะฮ่อน กากานี มังคุด กระถินเทพา แทรกกระหว่างไม้มีค่าในพื้นที่เดียวกัน และที่เหลือทำนา ๑ ไร่ บ่อปลานิล

⁴⁸อ้างแล้ว, นางรำไพ สุโคตร

⁴⁹ อ้างแล้ว, นายอานนท์ พลพิทักษ์

๒ บ่อในพื้นที่ ๑ งาน และใช้พื้นที่สร้างบ้านพัก ๑ งาน ใช้หลักการพึ่งพากันของธรรมชาติ เช่น ต้นยางปกคลุมผิวดินให้ชุ่มชื้น กล้วยอุ้มน้ำหล่อเลี้ยงต้นยาง ป่าไม้ที่ปลูกอาศัยร่มจากต้นยางและอาศัยน้ำและความชื้นจากต้นกล้วย และปล่อยให้มีสมุนไพรมีเกิดเพื่อใช้สำหรับการบำบัดรักษาด้วยกระบวนการแพทย์ทางเลือกในชุมชน ไม่ใช้ยาปราบศัตรูพืช ใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปีแรกใช้วิธีปั้มน้ำและรดน้ำด้วย Sprinkle ปีที่ ๒ ใช้ความรู้และทักษะที่ตนเองมีเจาะน้ำใต้ดิน ดึงน้ำขึ้นมาใช้โดยพลังงานไฟฟ้าจากการติดตั้งแผง Solar Cell ปล่อยน้ำลงสระ ให้น้ำล้นไปตามคลองไส้ไก่ ทำฝายย่อยเป็นขั้นบันได ตามแนวแปลงที่ดินเพื่อเลี้ยงน้ำในสวน

นางลำไย คำแก้ว⁵⁰ ได้ใช้พื้นที่ ๓ ไร่ ปลูก ยางนา ๒๐๐ ต้น พะยูง ๒๐๐ ต้น และสัก ๔๐๐ ต้น ปลูกด้วยการขุดหลุมเพาะขนาด ๔x๔ เมตร ปัจจุบันเข้าปีที่ ๕ คงเหลือเฉพาะต้นยางนา ๑๘๐ ต้น ส่วนสักและพะยูงตายทั้งหมดเนื่องจากสภาพที่ดินเป็นที่ลุ่มดินอุ้มน้ำ มีน้ำขังและมีความชื้นมากเกินไปแม้ว่าจะยกร่องระหว่างแปลงเพื่อระบายน้ำก็ตาม ส่วนการปลูกยางนาพบว่าอยู่รอดเพราะเป็นพืชทนน้ำและโตเร็ว ปลูกพืชเศรษฐกิจแซมในพื้นที่ว่างระหว่างต้นยางนา ได้แก่ ปลูกอ้อยคั้นน้ำเพื่อขาย และปลูกหญ้าเนเปียร์เพื่อเลี้ยงกระบือซึ่งมีอยู่ ๘ ตัว ปลูกไผ่และอินทผลัมเพื่อขายผลผลิต พื้นที่ที่เหลือ ๑๒ ไร่ ๒ งาน ๖๔ ตารางวา ทำนา

นางสาวชลดา สามสี⁵¹ ใช้พื้นที่ปลูกป่า ๕ ไร่ ๓ งาน ๙๔ ตารางวา ปลูกป่าเชิงพาณิชย์ ประกอบด้วย ยางนา ๑๐๐ ต้น พะยูง ๒๐๐ ต้น และประดู่ ๒๐๐ ต้น พบว่าพะยูงและประดู่เจริญเติบโตดีกว่ายางนา ไม้ที่ปลูกส่วนใหญ่เติบโตสวยงามเนื่องด้วยระบบการเตรียมดินและการ

⁵⁰ อ่างแล้ว, นางลำไย คำแก้ว, ๓๒

⁵¹ นางสาวชลดา สามสี เกษตรกร เลขที่ ๓๕/๑ หมู่ที่ ๘ บ้านหนองถ่ม ตำบลคู อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ (๒๖ มีนาคม ๒๕๖๕)

จัดการน้ำ สภาพดินเดิม เป็นดินร่วนปนทราย (ดินโพนนาทม) ใช้ปุ๋ยคอกได้แก่ มูลควาย และฟางข้าว ในการเตรียมดินเพื่อปลูกป่า มีการจัดระบบน้ำโดยการขุดเจาะบ่อบาดาล ใช้เครื่องปั้มน้ำโดยพลังงานไฟฟ้าจากแผง solar cell ส่งน้ำผ่านท่อไปยัง sprinkle ส่งน้ำเลี้ยงต้นไม้และพืชเศรษฐกิจ เมื่อถึงปีที่ ๓ ที่ผ่านมา ได้ถอด sprinkle ออก ระยะแรกป่าที่ปลูกและหญ้ากีนรี เจริญเติบโตแข่งกัน ปล่อยหญ้ากีนรีสูงประมาณ ๑ เมตร ตัดหญ้ากีนรีออก ใช้ไม้ค้ำต้นพะยุงที่เอนให้ตั้งตรง พืชเศรษฐกิจปลูกแซมระหว่างไม้ที่ปลูก หญ้ากีนรีสำหรับเลี้ยงควาย หญ้ากีนรีทนแล้งดีกว่าหญ้านเปี้ย ตลอดทั้งได้ปลูกกล้วย น้อยหน่า มะม่วง มะนาว แค ตะไคร้ มะละกอ แซมในพื้นที่ปลูกป่า

นายบุญหลาย ผลจันทร์⁵² ที่ดินเดิมเป็นป่าเสื่อมโทรม เนื้อที่ ๑๐ ไร่ ปลูกยางนา ๒,๐๐๐ ต้น ปลูกระยะระหว่างแถว ๘ เมตร และระหว่างต้น ๑ เมตร ลักษณะดินเป็นดินทรายร่วน ระยะที่ปลูกยางพารา ๓ ปีแรก ปลูกมันสำปะหลังแซม เพื่อช่วยปกคลุมซึ่งกันและกันระหว่างต้นยางนาและมันสำปะหลัง ขณะที่ต้นยางนามีขนาดเล็กต้นยางนาจะโตยาก ปัจจุบันต้นยางน่ายืนต้นแข็งแรง วิธีให้ต้นยางนาสูงขึ้นคือการตัดกิ่งพุ่มใบบริเวณโคนต้นขึ้นไปประมาณ ๑ เมตร ได้ผลิตผลจากมันสำปะหลังเป็นรายได้เลี้ยงครอบครัว

นางประยูร ผลจันทร์⁵³ ได้ใช้พื้นที่ที่เคยเป็นป่าเสื่อมโทรม ๓ ไร่ ปลูกต้นยางนา ๖๐๐ ต้น ไร่ใหม่ป่าคงเหลือ ๔๐๐ ต้น สภาพดินร่วนปนทราย ฤดูฝนน้ำขัง พยายามยกแปลงปรับดินโดยใส่ปุ๋ยอินทรีย์ และปลูกแทรกด้วยหญ้ากีนรี (สำหรับเลี้ยงวัว) ใส่เชื้อเห็ดเหาะและเห็ด/ละโรงกรอบๆ ต้นยาง

⁵²นายบุญหลาย ผลจันทร์ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลดงมะไฟ บ้านเลขที่ ๔ หมู่ที่ ๖ บ้านคำแซนสอก ตำบลดงมะไฟ อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร (๒๘ มีนาคม ๒๕๖๕)

⁵³ นางประยูร ผลจันทร์ เกษตรกรและกรรมการกลุ่มสตรี เลขที่ ๘๘ หมู่ที่ ๖ บ้านคำแซนสอก ตำบลดงมะไฟ อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร (๒๘ มีนาคม ๒๕๖๕)

นา ระยะ ๓ ปีแรก ปลุกมันล้มปะหลังระหว่างแถวต้นยางนา เพื่อเป็นพี่เลี้ยงซึ่งกันและกัน เมื่อเข้าปีที่ ๔ ปล่อยให้ต้นยางนาโตเอง

นางหนูกุล วงษ์ศรีแก้ว⁵⁴ ใช้พื้นที่ที่เคยเป็นป่าเสื่อมโทรม จำนวน ๘ ไร่ ปลุกยางนา ๑,๖๐๐ ต้น ทำแนวกันไฟ ปลุกมันล้มปะหลังแซมระหว่างแถวต้นยางนา ยังไม่ได้ตัดกิ่งช่วงล่างออก ต้นยางนา ยังโตช้า มีมดแดงและไข่มดแดงทุกแปลง ใส่เชื้อเห็ดละโรงและเห็ดดินขาว (เห็ดก่อ)

รูปแบบที่ ๒ ปลุกไม้มีค่าพร้อมกับเพาะเชื้อเห็ด เก็บไข่มดแดงและปลุกหญ้าเลี้ยงสัตว์

นางสุพิศ อุทธจันทร์⁵⁵ ได้แบ่งพื้นที่ปลุกป่าเชิงพาณิชย์ จำนวน ๓ ไร่ ได้แก่ ยางนา ๑๕๐ ต้น พะยูง ๑๕๐ ต้น มะค่า ๑๕๐ ต้น และสะเดา ๑๕๐ ต้น หลุมปลุกขนาด ๒x๔ เมตร ระหว่างต้น ๒ เมตรและระหว่างแถว ๔ เมตร ปัจจุบันเข้าปีที่ ๕ คงเหลือ ยางนา ๑๒๐ ต้น พะยูง ๑๕๐ ต้น มะค่า ๓๐ ต้น และสะเดา ๓๐ ต้น ปัญหาสำคัญที่พบคือ ปัญหาการขาดน้ำ ที่ดินไม่มีระบบไฟฟ้า ไม่มีบ่อน้ำ เป็นการปลุกตามธรรมชาติ ไม่ได้ปลุกพืชเศรษฐกิจแซมระหว่างไม้ป่าที่ปลุก แต่ใช้วิธีนำเห็ดแก่มาขยี้ผสมน้ำแล้วนำไปราดใต้ต้นไม้เพื่อขยายพันธุ์เห็ด นอกจากนี้ยังมีเห็ดธรรมชาติได้แก่เห็ดละโรง เห็ดเผาะ ตลอดทั้งมีหญ้าในการเลี้ยงวัวพันธุ์ไทยกลางซึ่งสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวอีกทางหนึ่ง

⁵⁴นางหนูกุล วงษ์ศรีแก้ว เกษตรกร เลขที่ ๙๓ หมู่ที่ ๖ บ้านคำแซนศอก ตำบลดงมะไฟ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดยโสธร (๒๘ มีนาคม ๒๕๖๕)

⁵⁵นางสุพิศ อุทธจันทร์ ประธานกลุ่มสตรีและผู้นำอาสาสมัครพัฒนาชุมชน (ผู้นำ อช.) บ้านเลขที่ ๒๓๔ หมู่ที่ ๕ บ้านโนนแสนคำ ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ (๒๕ มีนาคม ๒๕๖๕)

นางนงลักษณ์ แสนทรัพย์⁵⁶ ได้ใช้พื้นที่ปลูกป่า ๑ ไร่ ๒ งาน ๙๔ ตารางวา เตรียมหลุมขนาด ๒x๒.๕ เมตรลึก ๓๐ ซม. ลงปุ๋ยสูตร ๑๕-๑๕-๑๕ มูลวัวทับบนปุ๋ยเคมี ถมดินกลบ โดยมีไม้ที่ปลูก ประกอบด้วย ยางนา ๓๐๐ ต้น สัก ๑๒๐ ต้น ไม้สักส่วนใหญ่ตาย และพะยุง ๑๒๐ ต้น ใช้วิธีปลูกสลับ พบว่าต้นสักไม่ชอบดินที่มีน้ำขัง หากอยู่ในพื้นที่ที่มีน้ำขังส่วนใหญ่จะตาย ไม้ที่ปลูกส่วนใหญ่เติบโตสวยงามเนื่องด้วยระบบการเตรียมดินและการจัดการน้ำ โดยเกษตรกรได้ลงทุนในการถมหน้าดินด้วย ดินร่วนปนทรายในระยะเตรียมปลูก ใช้หน้าดินจากที่อื่นจำนวน ๓๐๐ คันรถฯ ละ ๑๖๐ บาท ๔๘,๐๐๐ บาท และปรับพื้นที่รอบๆ รวมใช้เงินส่วนตัวลงทุนทั้งสิ้นมากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท ใช้มูลวัว คลุกพางปกหน้าดิน เรียนรู้การปลูกแบบพางหม่นดิน จาก นายสุทธินันท์ ปรียาพฤกษ์ และนายณรงค์ สังคะโป ตลอดทั้งหาความรู้เพิ่มเติมผ่านสื่อ you tube ในระยะ ๒-๓ ปีแรกดูแลเอาใจใส่ใกล้ชิด รดน้ำ มูลวัว หม่นพาง โดยเฉพาะปีแรกได้รดน้ำทุกวัน ปีที่สอง รดน้ำวันเว้นวัน และปีที่ ๓ สามารถปล่อย ให้อยู่ตามธรรมชาติ จัดระบบน้ำโดยการเจาะบาดาล ป้อนน้ำ ไปไม้ที่หล่นเป็นปุ๋ยและเป็นแหล่งเชื้อเห็ด ปลูกไม้เสริม ได้แก่ ประดู่ซึ่งเจริญเติบโตเร็วและรักษาง่าย เพื่อให้ไม้พะยุงมีผลตายสวยงามในอนาคต ได้มัดควบกิ่งก้านจากโคนต้นให้เป็นเกลียวและให้เติบโตในแนวตั้ง ไม่ต้องตัดกิ่งก้านที่โคนต้น ทั้ง ข้อได้เปรียบเชิงพื้นที่ของที่ดินปลูกป่าแปลงนี้คือ สวนป่าแห่งนี้มีทำเลที่ตั้งติดกับไร่ยาสูบและ โรงเรือนตากแห้งใบยาสูบ ซึ่งช่วยให้แมลงกินใบไม้มารบกวนไม้ที่ปลูกในระยะที่เป็นต้นอ่อนและแตก ใบอ่อน เมื่อไม้โตแข็งแรงก็จะช่วยตัวเองได้ พืชเศรษฐกิจปลูกแซมระหว่างไม้ที่ปลูกโดยการฝังเชื้อเห็ด เฝาะ

นางใบ บุญปก⁵⁷ ใช้พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมเดิม จำนวน ๕ ไร่ ปลูกยางนา และใส่เชื้อเห็ด ผลผลิต จากป่า เห็ดละโรง เห็ดเฝาะ เห็ดผึ้ง ใส่เชื้อเห็ดและเก็บผลผลิตช่วงเวลา พฤษภาคม-กรกฎาคม ของ ทุกปี และมีมดแดงและไข่มดแดงทุกแปลง ในช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคม ของทุกปี

⁵⁶ อ้างแล้ว, นางนงลักษณ์ แสนทรัพย์,

⁵⁷ นางใบ บุญปก เกษตรกร เลขที่ ๒๕ หมู่ที่ ๖ บ้านคำแซนศอก ตำบลดงมะไฟ อำเภอยางนา จ.ยโสธร (๒๘ มีนาคม ๒๕๖๕)

รูปแบบที่ ๓ ปลูกลำไยไม่มีค่าโดยไม่ปลูกลำไยอื่นแซม

นางดวงฤดี สามสี⁵⁸ ได้แบ่งพื้นที่นาเป็นพื้นที่ปลูกป่าเชิงพาณิชย์ ๒ ไร่ ยกร่องและขุดหลุมปลูกขนาด ๒x๒.๕ เมตร ใช้ปุ๋ยมูลไก่อร่งพื้น ปี พ.ศ. ๒๕๖๒ เริ่มปลูก ยางนา ๔๐๐ ต้น ปัจจุบันเหลือ ๒๐๐ ต้น เนื่องจากไม่ทนต่อสภาพแห้งแล้งเพราะขาดน้ำ มะค่า ๒๐๐ ต้น ปัจจุบันเหลือ ๑๒๐ ต้น เจริญเติบโตช้า ตะเคียน ๓๐๐ ต้น ปัจจุบันเหลือ ๑๕๐ ต้น ได้หาพันธุ์ไม้มาปลูกเสริมทดแทนแล้ว ได้แก่ ยางนา มะค่า ตะเคียน ไม้แดง พะยูง

นายสมภาร สุวรรณรัตน์⁵⁹ ใช้พื้นที่ที่ดิน จำนวน ๑๓ ไร่ ปลูกป่าไม่มีค่า สาเหตุที่เข้าร่วมโครงการปลูกป่าเพราะมีที่ดินจำนวนมากแต่ขาดกำลังคนทำกิน จึงได้แบ่งพื้นที่ปลูกป่า ปลูกไม้แดง ๑๐๐ ต้น ปัจจุบันเหลือ ๘๐ ต้น นำมาปลูกปีแรกช่วงปลายฝน ตายไปบางส่วน แต่ได้นำตะเคียนมาซ่อมเสริม ประดู่ป่า ๗๖๐ ต้นยังคงอยู่ มะค่าโมง ๕๒๐ ต้น โตช้าและบางส่วนไม่โต อาจไม่เหมาะกับประเภทของดิน ไม้พะยูง ๕๐๐ ต้น ยังคงอยู่ ยางนา ๕๒๐ ต้น ยังคงอยู่ จ้างแรงงานช่วยขุดสระกักเก็บน้ำ มีแผง Solar Cell จำนวน ๒ แผง แต่ประสบภัยพายุฝนทำให้แตกเสียหายไป ๑ แผง ไม่ตัดกิ่งยางนาในช่วงโคนต้นเพื่อให้มีพุ่มไม้คลุมดิน ส่วนเกษตรกรรายอื่นจะตัดเพื่อให้ลำต้นสูงและโตไว

⁵⁸ อ้างแล้ว, นางดวงฤดี สามสี

⁵⁹ อ้างแล้ว, นายสมภาร สุวรรณรัตน์, ๔๑

นางหนูลำพัน วรวงศ์⁶⁰ ใช้พื้นที่ที่ดิน จำนวน ๑๐ ไร่ ล้อมรั้วลวดหนาม ปลุกต้นยูคาลิปตัส เป็นแนวกันรั้ว ไม้ที่ปลูกมี มะค่าโมง ๒๕๐ ต้น ตะเคียนทอง ๒๕๐ ต้น ไม้แดง ๒๕๐ ต้นซึ่งไม้แดง เติบโตช้าไม่เหมาะกับสภาพดิน พะยูง ๒๕๐ ต้น ยางนา ๑,๐๐๐ ต้น ต้นยางนาโตช้าเพราะที่ดินส่วน หนึ่งเป็นทราย ได้ปลูกตะเคียนและพะยูงเสริมทดแทนไม้มีค่าปลูกที่ไม่โต ทดลองด้วยตนเองในการตัด กิ่งก้านที่โคนต้นยางนา ส่งผลให้ต้นยางนาสูงตรงเหี้ยมยาวขึ้น จากข้อสังเกตในการปลูกป่า พบว่า สภาพดินแปลงนี้เหมาะสำหรับปลูกพะยูงและยางนามากที่สุด ระยะเริ่มปลูก ได้ยกร่องพูนดิน ใส่ ปุ๋ยเคมี (ยูเรีย) ปีที่ ๑-๒ ฤดูแล้งรดน้ำ พรุนดิน ขนน้ำและปุ๋ยคอกใส่ท้ายรถไปฉีดตามแปลงที่ปลูกป่า

สรุปได้ว่า แม้ว่าการจัดการปลูกป่าของเกษตรกรได้ดำเนินเป็นรายบุคคล เกษตรกรผู้ปลูกป่า ได้สร้างเครือข่ายในการแสวงหาแหล่งสนับสนุนในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านวิชาการและจัดหาพันธุ์ไม้จาก ศูนย์ป่าไม้จังหวัด ศูนย์ขยายพันธุ์กล้าไม้ระดับจังหวัด ศูนย์เพาะชำกล้าต้นไม้ระดับอำเภอ ความรู้ด้าน การจัดทำบัญชีการทำเกษตรและแหล่งทุนสำหรับการเกษตรจากกรมส่งเสริมสหกรณ์การเกษตร

การเข้าถึงแหล่งวิชาการการฝึกอบรมเศรษฐกิจพอเพียง“คืนชีวิตให้แผ่นดิน”ตามศาสตร์ พระราชารัชกาลที่ ๙ ให้สวนป่าเป็นแหล่งอาหารและสมุนไพร การศึกษาดูงานการปลูกผักหวานป่าใน พื้นที่อุทยานผักหวานป่าในจังหวัดใกล้เคียง สำหรับการรับรองมาตรฐานการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อ เลี้ยงชีพในระหว่างที่รอการใช้ประโยชน์จากการปลูกป่า เกษตรกรบางส่วนได้เข้ารับการฝึกอบรม สมาชิกเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ PGS (Participatory Guarantee System) ได้ผ่านการรับรองการ ปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ ภายใต้กระบวนการรับรองเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ตลอด

⁶⁰ นางหนูลำพัน วรวงศ์ เกษตรกร เลขที่ ๒๘๘ หมู่ที่ ๘ บ้านโคกสว่าง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอ กุดชุม จังหวัดยโสธร (๒๘ มีนาคม ๒๕๖๕)

ทั้งได้เรียนรู้เพิ่มเติมจากแหล่งอื่น ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้านพื้นที่ใกล้เคียง สื่อ youtube ในเรื่องปุ๋ย อินทรีย์ จุลินทรีย์แห้งและน้ำ การทำไบโอดีเซลจากน้ำยางต้นยางนา ตลอดจนการจัดการปลูกป่าผสมผสานพืชเศรษฐกิจเพื่อส่งผลิตผลจำหน่ายในวิสาหกิจชุมชนตลาดสีเขียว เป็นต้น

มีข้อสังเกตว่า เกษตรกรไม่ได้วิเคราะห์ผลได้ผลเสียจากการใช้ที่ดินปลูกป่า เพียงแต่คาดหวังผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

๔.๑.๕ ปัจจัยด้านการมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้

ปัจจัยด้านการมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้คือ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์หรือวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่มีวัตถุประสงค์ในทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมเครือข่ายเชื่อมโยงผลผลิตจากการปลูกป่าที่เป็นไม้และไม่ใช่ไม้ กับการขับเคลื่อนทางการตลาด โดยเฉพาะข้อมูลการตลาดและการเข้าถึงตลาด การพัฒนาต่อยอดมูลค่าผลผลิตจากเนื้อไม้ที่เป็นผลผลิต โดยเฉพาะเทคโนโลยีพัฒนาห่วงโซ่การแปรรูป การพัฒนาสร้างสรรค์ผู้วิสาหกิจอื่นที่เชื่อมโยงจากห่วงโซ่การแปรรูป การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมขนส่งเพื่อเชื่อมโยงชุมชนที่เป็นแหล่งผลิตและตลาด

ระยะหลายปีก่อนที่เกษตรกรจะใช้ประโยชน์จากไม้มีค่าที่ปลูกได้ เกษตรกรจำเป็นต้องมีรายได้อื่นเพื่อเลี้ยงชีพควบคู่ไปกับการดูแลไม้มีค่าให้เจริญเติบโต เกษตรกรส่วนใหญ่จะปลูกพืชเศรษฐกิจแซมป่าที่ปลูกและมีรายได้ผลได้จากผลผลิตระยะสั้น ได้ผลผลิตจากไม้ผลที่โตในป่า โดยเฉพาะกล้วยและสมุนไพรร และจากปลา อนาคตจะได้ผลจากมะพร้าวและมังคุด” ได้ผลผลิตจากแปลงปลูกป่า ได้แก่ ขิง กระชาย สมุนไพรมดแดง ไช้ผดแดง เห็ด”ผลได้ระยะสั้น พืชเศรษฐกิจปลูกแซมระหว่างไม้ที่ปลูก ได้แก่ หญ้ากีนีร์สำหรับเลี้ยงควาย หญ้ากีนีร์ทนแล้งดีกว่าหญ้าเนเปียร์ นอกจากนี้ก็มี กล้วย น้อยหน่า มะม่วง มะนาว แค ตะไคร้ มะละกอ” การปลูกแซมป่าด้วยมันสำปะหลังและหญ้ากีนีร์สำหรับเลี้ยงวัว ใส่เชื้อเห็ดเผาะและเห็ดและเห็ดละโรงกรอบต้นยางนา ปลูกมันสำปะหลังแซม จำหน่ายผลผลิตจากมันสำปะหลัง และยังมีผลผลิตเศรษฐกิจจากป่า ได้แก่ เห็ด ไช้ผดแดง” นอกจากนั้นยังมีการปลูกพืชเศรษฐกิจแซมในพื้นที่ว่างระหว่างต้นยางนา ได้แก่ อ้อยคั้นน้ำเพื่อขาย หญ้าเนเปียร์เพื่อเลี้ยงกระบือที่มีอยู่ ๘ ตัว ไม้เพื่อขาย และอินทผลัม” ได้ปลูกแทรกแซมระหว่างไม้ที่ปลูก ปลูกเห็ดเผาะ ใส่เชื้อเห็ดเผาะใต้ต้นยาง พะเห็ดละโรงระยะแรกฝังก้อนเชื้อเห็ดรอบต้นแต่หนูกิน ปลูกหญ้ากีนีร์สำหรับเลี้ยงควาย และมีรายได้จากการเพาะเห็ด โดยนำเห็ดแก่ขยี้ผสมน้ำเป็นเชื้อเห็ดมาฝังบริเวณไม้ที่ปลูกเพื่อให้ป่ามีอาหารตามธรรมชาติมากขึ้น นอกจากนี้มีมดแดงและไช้ผดแดงในพื้นที่ป่าที่ปลูก ได้ผลผลิตจากป่า เห็ดละโรง เห็ดเผาะ เห็ดผึ้ง และมีมดแดงและไช้ผดแดงทุกแปลง ปลูกมันสำปะหลังแซมระหว่างแถวต้นยางนา มีมดแดงและไช้ผดแดงทุกแปลง ใส่เชื้อเห็ดละโรงและเห็ดดินขาวหรือเห็ดก่อ” นางนงลักษณ์ แสนทรัพย์⁶¹ กล่าวว่า “ผลได้ระยะสั้นที่เห็นได้ชัดจากการปลูกป่าคือ เห็ด มดแดง ไช้ผดแดง” เช่นเดียวกัน

⁶¹ อ้างแล้ว, นางนงลักษณ์ แสนทรัพย์

๔.๑.๖ ปัจจัยด้านธรรมาภิบาลและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกสมาคมปลูกป่าเชิงพาณิชย์

คือ การพัฒนาศักยภาพในเชิงองค์การและสถาบันในส่วนขององค์กรส่วนท้องถิ่นและในส่วน of ชุมชนในรูปของกลุ่มสมาคมหรือสหกรณ์ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสังคม ศักยภาพในการทำแผนธุรกิจ การจัดระบบธุรกิจและธรรมาภิบาล โดยเฉพาะความโปร่งใสของข้อมูล การเงิน และความเป็นไปได้ทางการเงิน ในการจัดการปลูกป่าของชุมชนพุทธเกษตรและเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเป็นการใช้หลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธในการจัดการธุรกิจ

แนวคิดของเกษตรกรต่อผลลัพธ์ของการจัดการปลูกป่ามีความหลากหลาย ได้แก่ การมองป่าว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่ธรรมชาติต้องพึ่งพาอาศัยกันและมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยป่า เช่น นางรุ่งนภา กงชุย⁶² เห็นว่า “หลักพระพุทธศาสนา ธรรมะคือธรรมชาติ มีสติ มีชีวิตรอด ต้นไม้ก็เช่นกัน เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ก็มี ทุกอย่างพึ่งพาอาศัยกัน” นายอานนท์ พลพิทักษ์⁶³ เห็นว่า “ตนเองสนใจเรื่อง “สวนของพ่อ” ปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง คือน้ำชีวิตให้แผ่นดิน มีความชอบและรักธรรมชาติเป็นทุนเดิม ปลูกสวนป่าเพื่อเป็นแหล่งอาหารและสมุนไพร ระยะแรกชุมชนคิดว่าเป็นเรื่องผิดปกติที่ปลูกป่าผสมผสานกับพืชเศรษฐกิจ พืชเศรษฐกิจที่ปลูกแทรกในบริเวณเดียวกับปลูกป่า ได้แก่ กล้วย มะพร้าว ไข่ มะฮ่อน กากานี ขายกล้วยมาได้ ๓ ปี ตอนนี้ชุมชนใกล้เคียงและห่างไกลมาศึกษาและนำไปขยายผล”

มีเกษตรกรบางส่วนมองถึงประโยชน์ของการปลูกป่าในเชิงเศรษฐกิจในระยะสั้นและระยะยาว ระยะที่ปลูกยางพารา ๓ ปีแรก ปลูกมันสำปะหลังแซม เพื่อช่วยปกคลุมซึ่งกันและกันระหว่างต้นยางนาและมันสำปะหลัง (ขณะที่ต้นเล็กโตยาก) ปัจจุบันต้นยางนาขึ้นต้นแข็งแรง วิธีให้ต้นยางนาสูงขึ้นคือการตัดกิ่งพุ่มใบบริเวณโคนต้นขึ้นไปประมาณ ๑ เมตร ได้ผลผลิตจากมันสำปะหลังปีละ ๒๐ ตัน ราคาโลกรั่มละ ๑.๗๐-๒.๐๐ บาท ผลผลิตเศรษฐกิจจากป่า ได้แก่ เห็ด ไข่แดง”ปลูกไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ และได้ผลผลิตจากป่า เห็ดละโรง เห็ดเผาะ เห็ดผึ้ง ใส่เชื้อเห็ดและเก็บผลผลิตช่วงเวลา พฤษภาคม-กรกฎาคม ของทุกปี และมีมดแดงและไข่แดงแดงทุกแปลง มีนาคม-พฤษภาคม ของทุกปี” ปลูกไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ และได้ผลผลิตจากป่า เห็ดละโรงและเห็ดดินขาว มีมดแดงและไข่แดงแดงทุกแปลง ผลผลิตจากแปลงปลูกป่า ได้แก่ ขิง กระชาย สมุนไพรมดแดง ไข่แดง เห็ด มีรายได้เลี้ยงครอบครัวจาก มันสำปะหลังและปาล์มน้ำมัน ให้ความรักดูแลเอาใจใส่ต้นไม้”

เกษตรกรส่วนหนึ่งคาดหวังประโยชน์จากไม้มีค่าที่ปลูกในอนาคต แม้ว่าคนในท้องถิ่นไม่สนใจมองเป็นเรื่องไม่ปกติ เสียหายที่ดินทำกินที่ถูกนำไปใช้ในการปลูกป่า แต่ตนเองได้ความสุขจากการดูแลและเห็นการเจริญเติบโตของต้นไม้ ได้ใช้ไม้ในอนาคต ได้หญ้าและผลผลิตจากพืชเศรษฐกิจที่ปลูก

⁶² อ้างแล้ว, นางรุ่งนภา กงชุย.

⁶³ อ้างแล้ว, นายอานนท์ พลพิทักษ์.

แทรก” “ระยะแรกชุมชนไม่เห็นด้วยกับการปลูกป่า แต่เมื่อป่าเริ่มมีผลผลิตจากป่า ชุมชนเริ่มให้ความสนใจ” เห็นว่า “ปลูกป่าเป็นการยอมเพื่อขายที่ดินพร้อมต้นไม้ในวัยชรา” เป็นคนรักต้นไม้ คงไม่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าในช่วงอายุของตน คิดว่าปลูกเพื่อเป็นทุนของลูกหลานในอนาคต” ปลูกไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์” และเกษตรกรอีกส่วนหนึ่งปลูกป่าด้วยความรักเป็นหลัก ตนเองมีความรักรักต้นไม้ รักธรรมชาติ มีความเพียรในการปลูกป่า” “รักการปลูกต้นไม้ อากาศดี จะเพิ่มทีนาในการปลูกป่า” แม้ว่าคนในท้องถิ่นไม่สนใจ มองเป็นเรื่องไม่ปกติ เสียหายที่ดินทำกินที่ถูกนำไปใช้ในการปลูกป่า แต่ตนเองรักต้นไม้ ต่อไปจะใช้ทีนาขยายการปลูกป่าเพิ่มขึ้น”

สาเหตุที่เกษตรกรถอนตัวจากการปลูกป่าเชิงพาณิชย์

- เสียหายพื้นที่ที่เคยทำนา และต้องใช้ระยะเวลานานในการปลูกป่า
- ไม่สามารถรอผลจากการปลูกป่าได้
- ระบบน้ำไม่เพียงพอและ ขาดระบบการจัดการน้ำทั่วถึง

ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นและคาดว่าจะอาจเกิดขึ้นในอนาคต

- มีกลุ่มทุนอุตสาหกรรมป่าไม้ แต่ไม่มีความขัดแย้ง
- ปัญหาการเผาถ่านจากไม้โตเร็วที่ปลูกในปัจจุบันที่ต้องแก้ไขเมื่อเจ้าหน้าที่

เกี่ยวข้องตรวจสอบ

- เมื่อไม้ต้องการนำไม้ที่ปลูกไปแปรรูป แม้ว่ากฎหมายป่าไม้ (มาตรา ๗) จะอนุญาตให้สามารถตัดไม้ได้ก็ตาม แต่ข้อกังวลคือข้อจำกัดในการตัด เช่น เมื่อจะตัดไม้ จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องจ้างผู้ที่มีใบอนุญาตในการตัด

สุเทพ เกตุเวชสุริยา⁶⁴ ได้กล่าวว่า การบริหารจัดการทรัพยากรทั้งป่าไม้ ด้านการใช้ประโยชน์ด้านการปลูกป่า การป้องกันรักษาป่า ด้านการจัดการป่าชุมชน ด้านการจัดการปรับที่ดิน ป่าไม้ซึ่งการจัดการที่อยู่อาศัยในที่ป่าไม้พวกที่มีการบุกรุกเข้าไปในที่ป่าสงวนแห่งชาติ

ปัจจุบันนี้ได้มีการให้อยู่อาศัยโดยถูกต้องตามหลักกฎหมายตามแนวทางคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ ปัญหาของป่าในประเทศไทยเหตุใดจึงต้องมีการปลูกป่า และข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่ควรจะต้องรู้ ในการใช้ประโยชน์ไม้ และการซื้อขายไม้ การส่งเสริมการปลูกป่าในประเทศไทย มีกี่แนวทาง

ปัญหาของประเทศไทยเกี่ยวกับทรัพยากรนั้นมีความรุนแรงเรื่องเข้าไปยึดถือครอบครองการเข้าไปใช้ประโยชน์แบบไม่มีการอนุรักษ์ คือมือใครยาวสาวได้สาวเอา เหมือนเมื่อก่อนนี้ประเทศไทยเป็นป่าสัมปทาน ซึ่งป่าของประเทศไทยมีจำนวนมาก ถึง ๖๑ เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ประเทศ ในชุดแรกๆ มีการอนุญาตสัมปทานป่าไม้ พอพูดถึงตามหลักวิชาการแล้วการทำไม้ตามหลักวิชาการ ยังไงป่าก็เหลือ เพราะป่าเป็นทรัพยากรที่ทดแทนได้ใช้ใหม่ครับ มันไม่สูญสิ้นไม่เหมือนสินแร่หรือทรัพยากรอื่นๆ ใช้แล้วหมดไป เช่นพวกน้ำมัน หรืออะไรต่างๆ แต่ต้นไม้มันปลูกขึ้นทดแทนได้

⁶⁴ ผู้อำนวยการสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๙ อุบลราชธานี (สัมภาษณ์, ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕)

ซึ่งเมื่อก่อนการทำไม้ ในลักษณะป่าสัมปทาน ในลักษณะโลเคชั่น โดยกำหนดเป็นแปลงทำป่าไม้แต่ละปี วนไป การทำไม้ต้องมีการสงวนไม้ การสงวนไม้ จากไม้ชั้น ๒ ชั้น ๑ ต่อไป คือจะมีขนาดจำกัดในการทำไม้ เขาจึงตัดเคลียอับ ป่าไม้ก็จะมี การคัดเลือกป่าไม่ว่า มีไม้อะไรบ้าง ไม้มากก็คัดเลือกมาก ไม้่น้อยก็คัดเลือกน้อย เขาจะมีวิธีการคัดเลือกไม้เฉพาะที่มีขนาดจำกัด ที่มีความโตตั้งแต่ที่ใช้ประโยชน์ได้ ตั้งแต่ ๒๑๑ ๓๑๑ หรือ ๕๑๑ ส่วนไม้ล่าง ๆ ลูกไม้ ไม้ชั้น ๒ ไม้แต่ละต้องเป็นไม้สงวน

ฉะนั้นการคัดเลือกไม้จะเลือกเฉพาะไม้ใหญ่ที่จะไปเป็นสินค้าได้ ป่าสัมปทานหนึ่งมีการคัดเลือกไม้ที่มี จะต้องดูก่อนว่ามีไม้ชนิดอะไรทั้งหมดเท่าไร สงวนไม้ก็เปอร์เซ็นต์ ไม้เอาไปใช้ประโยชน์ก็เปอร์เซ็นต์ เลือกเฉพาะไม้ไปใช้ประโยชน์ได้ตัดออกมา แล้วมีการปลูกทดแทน แล้วไม้ชั้น ๒ ก็โตมาเป็นไม้ชั้น ๑ แทน ในลักษณะโลเคชั่น ๑๑ ปี ๑๑ ไม้ก็โตขึ้นมาทดแทนที่เราตัดไป ถ้าพูดถึงตามหลักวิชาการ ป่าพังใหม่ครับ ตอบไม่พัง ที่ป่าพังเพราะอะไร (วิทยากรก็อยู่ในยุคนั้น) ที่ป่าพังก็เพราะชาวบ้านเราไม่มีที่ทำกิน การส่งเสริมการปลูกไม้บางชนิด ที่เป็นไม้เศรษฐกิจ (รัฐบาล) ส่งเสริมยังงี้ ไม่ได้ดูที่ปลูกเลยว่ามีที่ปลูกใหม่ ส่งเสริมหลักหูลับตาส่งเสริม ทำให้เขาไปบุกรุกป่าสัมปทานที่เขาสงวนไม้ไว้ และเจ้าหน้าที่มีกำลังน้อย แล้วทำยังไง ตาสีตาสาจับไปส่งสาร ก็มีการบุกรุกไปอย่างรุนแรง เข้าไปในเขตป่าสงวนที่เขากำหนดคุ้มครองไว้ เข้าไปตั้งหมู่บ้าน แต่ก่อนมหาตไทยไม่ได้คำนึงถึงพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมที่อยู่อาศัยนี้ ก็ตั้งหมู่บ้านก็ขยายลูกหลานคนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทรัพยากรมีเท่านี้ จะเพียงพอไหม พี่น้อง ตอบไม่เพียงพอ บุกรุกเข้าไปป่าไม้ ยึดพื้นที่ ต้นไม้จะอยู่หรือตัดเป็นที่ทำเกษตรหมด จนทุกวันนี้จนมีการ สโคปพื้นที่ มีการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์และกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ ทุกวันนี้เราเลยใช้วิธีนี้ในการที่จะให้การบุกรุกทำลายป่า มันหมดหรือลดน้อยลง เช่น เราต้องกำหนดเป็นป่าอนุรักษ์ และกำหนดเป็นพื้นที่ป่าสงวน ที่มีการบุกรุก และมีการใช้ประโยชน์เป็นป่าเศรษฐกิจ โชนึงพื้นที่ลงไป ตรงไหนที่มีพื้นที่ป่าสมบูรณ์หรือพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ในพื้นที่โซน C (โซน ซี คือพื้นที่ป่าไม่อนุรักษ์) เป็นพื้นที่สงวนหวงห้ามพิเศษ ที่จะเป็นที่รับน้ำตามธรรมชาติ ในการที่จะทำให้เกิดการดูดซับน้ำ และปล่อยน้ำลงตามห้วยหนองคลองบึง และก็เป็นที่น้ำให้เราใช้ จากทุกวันนี้พื้นที่โดนทำลายไปอย่างมากมายมหาศาล น้ำมันก็ไหล เป็นยังงี้ ไหลชะพังหน้าดินเกิดโลเคชั่น เกิดชะพังหน้าดินเกิดขึ้น เกิดเขื่อนตื้นเขินหมดเลย เพราะต้นไม้ที่จะคุมครองป่า ต้นน้ำนี้ มันมีน้อย ระบบนิเวศน์ก็เสียหายในการที่รากดูดซับน้ำไว้ และก็ปลดปล่อยน้ำลงตามห้วยหนองคลองบึง ปัญหาก็คือทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลายไปโดยสิ้นเชิง ตอนนี่ก็คือ นโยบายการป่าไม้ในประเทศไทยเรา ต้องการให้ได้ป่า ๔๑ เปอร์เซ็นต์ของเนื้อที่ประเทศ โดยเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์สัก ๒๕ เปอร์เซ็นต์ อีก ๑๕ เปอร์เซ็นต์จะเป็นป่าเศรษฐกิจ ที่เรากำลังคุยกันอยู่นี้แหละ ว่าเราจะทำยังไงให้เกิดการผลิตไม้ ปลูกสร้างสวนป่า ให้มีไม้หมุนเวียนใช้ประโยชน์ในประเทศเพียงพอ ที่นี้จะทำยังไงในการบริหารจัดการอย่างงี้มันมีหลายรูปแบบวิธีคิดตั้งเยอะแยะจะทำยังไงให้ ๑๕ เปอร์เซ็นต์นี้ เป็นป่าปลูกขึ้นหรือหน่วยราชการปลูกขึ้น มันจะเป็นป่าเศรษฐกิจได้ไหมก็โดยให้อุตสาหกรรมป่าไม้นี้ เข้ามาบริหารจัดการ ป่าปลูกของประเทศไทย เอาไปทำไม้ใช้สอยในประเทศ มีการตัดฟันมีการปลูกเสริม มีการเป็นลักษณะโลเคชั่นขึ้น

การให้อุตสาหกรรมป่าไม้เข้ามาดูแล แต่ลักษณะอุตสาหกรรมป่าไม้เป็นหน่วยงานเล็ก ๆ มันจะทันสมัย ไม่ใช่สอยทั้งประเทศ ไม่ทันสมัยก็ต้องให้ชาวบ้านหรือจะให้เกษตรกร เพื่อให้มีไม้ใช้สอยหรือหมุนเวียนภายในประเทศมากขึ้น ที่นี้การใช้ไม้เป็นอย่างไร ครับ มันก็จะมีไม้โตเร็ว ไม้พลังงานทดแทน ลดพื้นที่ปลูกยางพารา และไม้ที่มีค่า พวกไม้ เนื้อแข็ง นะครับ ก็มีการส่งเสริมไม้ดังกล่าวที่นี้ ไม้เนื้อแข็งหรือไม้ที่มียอดนิยม ที่คนนิยมนำไปสร้างบ้าน เช่น ไม้พยุง ไม้ชิงชัน ไม้ประดู่ ไม้มะค่าโมง ไม้แดง พวกนี้นะครับ มันใช้เวลา ในการที่จะปลูกขึ้นและโต ตัดนำมาใช้ประโยชน์ได้

การส่งเสริมการปลูกไม้ในประเทศไทยปัญหาก็คือว่า ปัจจุบันคนที่เข้าไปอยู่อาศัยในพื้นที่ป่าไม้ที่มีจำนวนมากแล้วเข้าไปอยู่แบบผิดกฎหมาย แล้วเราก็กปล่อยให้เขาอยู่แบบผิดกฎหมาย แต่ไหนแต่ไร โดยอ้างความยากจน โดยบางหมู่บ้านเข้าไปอยู่ในเขตป่าสงวนทั้งหมู่บ้านเลย อ้างความยากจนหมดเลย แต่จริง ๆ แล้วมันมีนายทุนเข้าไปแอบแฝงในพื้นที่ที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ พื้นที่อยู่บนยอดเขา เข้าไปทำรีสอร์ทอย่างนี้เยอะแยะมากมายเท่าที่เห็นมา นะครับผมเคยอยู่จังหวัดนครราชสีมา ปัญหาในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาอยู่ใกล้กรุงเทพ อยู่ใกล้เขาใหญ่วังน้ำเขียวเป็นไง มีนายทุนเข้ามากว่นซื้อหมดเลย ที่นี้ปัญหาในทางปฏิบัติแก้ไข โดยให้มีผู้มียารได้น้อย ให้เกษตรกร หรือผู้มีความยากจนหรือผู้ขาดโอกาส อยู่อย่างถูกกฎหมายจะทำยังไง ปัญหาตรงนี้ตั้งแต่ ปี ๒๕๔๑ เป็นต้นมา มติคณะรัฐมนตรีบอกว่า เอาละพวกที่อยู่ในเขตป่าสงวนอยู่ไปก่อนนะ แต่อยู่ไปก่อนนะไม่ได้ทำอะไรเลย ได้รับช้อยกเว้นให้อยู่อาศัยทำกิน ที่นี้อยู่อาศัยทำกินทำยังไง อบต. (ภาษีบำรุงท้องที่) คุณไปอยู่ในป่ารัฐไม่ได้รับรู้คุณหรือ เสียภาษีให้กับ อบต. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเสียทำไมครับ ที่หลวงและหลวงไม่ได้อนุญาตให้คุณอยู่อาศัย ก็เก็บเงินกันไปนะครับ อ้างว่านี่แหละเป็นหลักฐานที่อยู่อาศัยในพื้นที่ป่า เพื่อจะได้สิทธิ์ เห็นไหมครับ ที่จริงแล้วเป็นการเก็บเงินที่ผิดกฎหมายนะครับ เพราะว่ารรัฐไม่ได้รับรู้ว่าคุณอาศัยอยู่ในป่า คุณไม่ต้องเสียเลย นะครับ แต่ อบต. เป็นไงครับ เก็บทุกปี ภาษีดอกหญ้า เพื่อให้พี่น้องรู้เลยว่า เรามีหนังสือมาให้แจ้งยกเลิกระเบียบภาษี ตั้งแต่ ปี ๒๕๕๑ มาแล้ว ไม่ให้เก็บภาษีเนื่องจากรัฐไม่อนุญาต ให้คุณอยู่อาศัยตามกฎหมาย ไม่ว่ากฎหมายฉบับไหนนะครับ ก็เลยทำให้หลายท่าน อบต. ท้องถิ่น หรือเทศบาลที่อยู่ในพื้นที่ป่าน้อยลง แม้แต่การจะซื้อที่ดิน ต้องไปทำสัญญาต่อหน้าเขาเพื่อที่จะเก็บภาษีถูก ซึ่งความจริงมันไม่ใช่ อบต. รู้ได้ไงว่าผมให้คุณอาศัยอยู่แบบผิด ๆ กฎหมายคุณไปรับรู้แล้วเนี่ย คุณไปรู้เห็นเป็นใจได้ไง อันนี้ก็พูดให้พี่น้องรับทราบว่าการกระทำแบบนี้ เป็นเรื่องผิดกฎหมาย และรัฐบาลหรือกรมป่าไม้ไม่ได้รับรู้หรือไม่ให้ท่านรับเก็บภาษีหรือเสียเงินเลย เพราะจะต้องแก้ปัญหาในรูปธรรมให้มันเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลจนมาเป็นรัฐบาลของ พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ก็ได้มีการกรมการแนวทงนโยบายที่ดินแห่งชาติที่จะต้องมีการดำเนินการให้ถูกต้อง และเป็นความหวังของเกษตรกรที่จะได้มีสิทธิ์ในที่ดินทำกินต่อไป

๔.๑.๗ ปัจจัยด้านการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศกับการปลูกป่าเชิงพาณิชย์

การปลูกป่าเศรษฐกิจเป็นทรัพยากรที่สำคัญอย่างมากในรักษาระบบนิเวศ เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ช่วยอำนวยความสะดวกทั้งในทางตรงและทางอ้อมแก่คนในสังคม ถือได้ว่าเป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่จำเป็นต้องอาศัยการใช้มาตรการทางสังคม

และกฎหมาย รวมถึงการส่งเสริมให้เกษตรกรในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการปลูกป่าไม้และช่วยกันดูแลรักษาให้คงสภาพเดิม ไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรม เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตมนุษย์และสัตว์ เพราะในปัจจุบันได้เกิดปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ขึ้นมากมาย เช่น ปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงเป็นอย่างมาก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศโดยรวม บทความนี้จึงนำเสนอเกี่ยวกับ ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย ปัญหาทรัพยากรป่าไม้ วิธีการอนุรักษ์ป่าไม้ ทางภาครัฐได้ส่งเสริมการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ถือเป็นหลักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืน โดยมีนักวิชาการทางด้านป่าไม้ให้ข้อเสนอแนะ และวิธีการในการปลูกป่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาดโดยใช้ให้น้อยเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนานและก่อให้เกิดผลเสียหายน้อยที่สุดรวมทั้งต้องมีการกระจายการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึงอย่างไรก็ตามในสภาพปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเสื่อมโทรมมากขึ้น⁶⁵ ดังนั้นการที่เราไม่ปลูกไม้ที่สมบูรณ์จะช่วยให้มีพื้นที่สีเขียวเพิ่มมากขึ้นและยังช่วยให้ลดสถานะโลกร้อนได้อีกด้วย ระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ก็จะมีสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จึงมีความจำเป็นที่เราควรต้องตระหนักและเห็นคุณค่า เพื่อรักษาทรัพยากรป่าไม้เหล่านี้ไว้ให้อยู่ยาวนานอย่างยั่งยืน เพราะป่าไม้มีประโยชน์ทั้งการเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัยสี่ คืออาหารเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยา รักษาโรคสำหรับมนุษย์ และยังมีประโยชน์ในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อมถ้าป่าไม้ถูกทำลายลงไปมากย่อม

การลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย ใน ๓ จังหวัด ได้แก่ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ และยโสธร เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการเชื่อมโยง โดยการประสานทางภาครัฐ ชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการปลูกป่าเศรษฐกิจ จึงเกิดการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ และได้ดำเนินการจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน จึงมีความจำเป็นเพื่อเกิดประโยชน์ต่อระบบนิเวศ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ โดยกำหนดพันธกิจด้านธุรกิจ และการพัฒนาที่ดินสวนป่าชุมชน โดยอนุรักษ์และพัฒนาให้เกิดอย่างยั่งยืน โดยรากฐานการสนับสนุน จากครอบครัวชุมชน สังคม และภาครัฐ ส่งผลต่อการบริการ ส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจสู่ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่นอย่างครบวงจร เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตอีสานใต้ และตอบสนองความต้องการใช้ไม้ของประเทศอย่างพอเพียงและยั่งยืน สนับสนุนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและธุรกิจบริการที่มีป่าไม้เป็นพื้นฐานให้ประชาชนได้รับบริการที่ได้มาตรฐาน มีการจัดการด้านการตลาดอย่างครบวงจร ทำให้การปลูกไม้เศรษฐกิจได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่าและยั่งยืน อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมและพัฒนาสังคม ชุมชนท้องถิ่น

⁶⁵คำวิเศษ เพ็งวันสวรรค์, ณรงค์ฤทธิ์ โสภา และ อุทัย โคตรดก. (๒๕๖๑). แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้เขตป่า สงวนแห่งชาติดงห้วยผาค้อที่บ้านน้ำพาก เมืองปทุมพร ขว่งจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว, วารสารวิชาการการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมคณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. ๕ (ฉบับพิเศษ), ๓๑-๔๑.

โดยสวนป่าเป็นฐานในการดำเนินงานช่วยเหลือการสร้างงาน สร้างอาชีพให้แก่เกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเกษตรกรเครือข่ายการจัดการปลูกป่ามีส่วนร่วมการจัดการให้เกิดความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ปลูกจิตสำนึก และโอกาสในการประกอบอาชีพให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ และส่งเสริมสถานภาพด้านสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน ท้องถิ่น และในขณะปลูกป่าเศรษฐกิจที่กำลังรอผลผลิตระยะยาวเกษตรกรได้ปลูกพืชอื่นแซมที่มีระยะเวลาการเก็บเกี่ยวผลผลิตสั้น ได้แก่ ผักหวานป่า กระชาย ห้วมัน หัวเผือก มะม่วง หนากสูง หรือปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ตนเอง และชุมชน เกิดการรวมกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรม ความเชื่อด้านศาสนา เกษตรกรนำหลัก “อิทัปปัจจยตา” มาบริหารจัดการ เกิดระบบนิเวศวิทยา มีความอุดมสมบูรณ์ ผลที่เกิดจากการปลูกไม่มีค่า คือ แนวคิดเรื่องเกษตรกรรมยั่งยืนเกิดขึ้นการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรก็พยายามค้นหาหนทางเพื่อให้มั่นใจได้ว่าพื้นที่ดินที่ตนทำเกษตรนั้นจะให้ผลผลิตเหมือนเดิมหรือเพิ่มขึ้นในปีต่อๆ ไปจึงเกิดนิยามต่างๆ ของเกษตรกรปลูกไม่มีค่ายั่งยืน โดยองค์ประกอบหลัก ๔ ประการ ๑) แนวทางเศรษฐกิจ การเกษตรที่ยั่งยืนขึ้นอยู่กับแนวคิดของระบบการปลูกเห็ดป่า สามารถออกตามฤดูกาล เพราะความอุดมสมบูรณ์ของดินที่เกิดจากใบไม้ที่หล่นทับถมกัน เกิดการบำรุงรักษาการผลิตทางการเกษตรเพื่อตอบสนองความเป็นอยู่ของเกษตรกรปลูกไม่มีค่า ทั้งในรุ่นปัจจุบันและอนาคตมีความยืดหยุ่นอย่างเพียงพอต่อการจัดการความเสี่ยงที่เกิดจากความไม่แน่นอนของสภาพภูมิอากาศและตลาด ๒) มุมมองด้านสิ่งแวดล้อม เกษตรกรปลูกไม่มีค่ามีความยั่งยืนมุ่งที่การเพิ่มพูนคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ดิน น้ำ ทรัพยากรทางพันธุกรรมของพืชและสัตว์ที่อาศัยป่า และระบบนิเวศอื่นๆ ที่ได้รับอิทธิพลจากการเกษตรยั่งยืน ๓) แนวคิดด้านสังคมเกิดเครือข่ายความยั่งยืน คือให้ความสำคัญกับการสัมพันธ์กับการส่งเสริมความเป็นธรรมทางสังคม คุณภาพชีวิต รวมทั้งการพัฒนองค์กรชุมชน และกระบวนการเรียนรู้เพิ่มเติมของเกษตรกรปลูกไม่มีค่า จากนักวิชาการด้านการเกษตร และนักวิชาการด้านป่าไม้ สู่แนวทางเทคโนโลยีเพื่อความยั่งยืนขึ้นอยู่กับการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรที่เหมาะสม โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อบำรุงรักษาการผลิต ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เกิดเป็นระบบหมุนเวียนพึ่งพิงซึ่งกันระหว่างคนกับป่า โดยป่าหล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์ได้อย่างยั่งยืน

๔.๒ เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้

การศึกษาวิจัยการสร้างเครือข่ายการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรเป็นต้นแบบการเรียนรู้ ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและการตลาด เกี่ยวกับการลงทุน และการขายในการปลูกไม่มีค่าทางเศรษฐกิจ ได้แก่ แหล่งรับซื้อ รายได้หรือราคาขาย ต้นทุนที่ใช้ในการผลิต แหล่งเงินทุน ปัจจัยด้านนโยบายภาครัฐการส่งเสริมสนับสนุนและบริการต่างๆ เกิดการปฏิสัมพันธ์ต่างๆ ของตนเองกับบุคคลอื่น รวมถึงภาครัฐ แก๊ว หรือออกระเบียบ กฎหมาย ที่เอื้อหรือสนับสนุนต่อการปลูกป่าการได้รับปัจจัยสนับสนุนในการปลูกการได้รับการติดต่อให้คำปรึกษาและบริการจากเจ้าหน้าที่ ตลอดจนการได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆ การได้รับการอบรมศึกษาดูงานจาก

เจ้าหน้าที่ แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้ จากปราชญ์ชาวบ้าน เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ เชื้อชาติ ศาสนา สนับสนุนส่งผลให้เกิดระบบเครือข่าย การปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน ของชุมชนพุทธเกษตร จึงเกิดภาคีเครือข่ายเกิดขึ้น ในพื้นที่ จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และยโสธร

การทำ MOU กับการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชน พุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ โดยจัดชุมชนพุทธเกษตรกับการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนใน พื้นที่อีสานใต้ จำนวน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และยโสธร ณ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี และจัดพิธีร่วมลงนามบันทึกความเข้าใจ (MOU) ในการเป็นเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้

โดยมีผู้คนเข้าร่วมงานเสวนาการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของ ชุมชนพุทธเกษตร กว่า ๕๐ รูป/คน ทั้งคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชน โดยมีวิทยาร่วม เสวนา ประกอบด้วย

- ๑) พระพิพัฒน์วิโรภาส ผู้อำนวยการศูนย์พุทธธรรมสมเด็จพระมหาธีรราชจารย์ ป่า ดงใหญ่วังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
- ๒) นายสหัสรัฐ ศิริวรรณ ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการปลูกป่า สำนักจัดการ ทรัพยากรป่าไม้ที่ ๗ จังหวัดอุบลราชธานี
- ๓) นายปรัชญา ทาทอง เลขานุการคณะกรรมการป่าชุมชนตำบลกุดเสลา อำเภอ กันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ
- ๔) นายวิบูลย์ แก่นสุข ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหมากมี หมู่ ๑ ตำบลกระโสม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- ๕) นายประสิทธิ์ ศรีพิมพ์ คณะกรรมการป่าชุมชน ศูนย์พุทธธรรมสมเด็จพระมหา ธีรราชจารย์ ป่าดงใหญ่วังอ้อ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

จัดเสวนาชุมชนพุทธเกษตรกับการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนในพื้นที่อีสานใต้
และพิธีลงนามสร้างเครือข่าย (MOU) การจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน
ของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้
ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
วันที่ ๒๓-๒๔ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๕

ภาพ : จัดเสวนาชุมชนพุทธเกษตรกับการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนในพื้นที่อีสานใต้และพิธีลงนามสร้างเครือข่าย (MOU) การจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรฯ

การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ถือว่ามีส่วนสำคัญที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนให้ดำเนินไปอย่างเป็นระบบด้วยนโยบายของภาครัฐแต่ละช่วงเวลา แต่ด้วยระบบที่มีมาอย่างยาวนานนั้น ได้สร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชุมชนและภาครัฐการนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม การสร้างความเชื่อมโยงของการพัฒนา ระหว่างชุมชนเกษตรกับภาคให้มีความสัมพันธ์และสนับสนุนกันและกัน นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน โดยให้ชุมชนยังคงบทบาทเป็นฐานการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญของประเทศ ขณะที่รัฐช่วยสนับสนุนในการเป็นแหล่งตลาดและการบริโภค รวมทั้งแหล่งจ้างงานที่ส่งทอดความเจริญสู่พื้นที่ชนบท ขณะเดียวกันมีความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ ช่วยสร้างโอกาสที่จะเกื้อหนุนพลังการพัฒนาเพื่อฟื้นฟูและเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (๒๕๖๐) จึงได้กำหนดให้มียุทธศาสตร์การจัดการเชิงพื้นที่ ในมิติใหม่ที่มุ่งปรับโครงสร้างการพัฒนาชุมชนภาคเกษตรเชิงพาณิชย์ให้เข้าสู่สมดุลและยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ประสาน เชื่อมโยงชนบทและเมืองอย่างเกื้อกูลกันและกัน นำไปสู่เป้าหมายระยะยาวในการกระจายโอกาสการมี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้เท่าเทียมกันตามศักยภาพในทุกพื้นที่ โดยจะดำเนินการตามหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง” ที่ยึดคนในพื้นที่เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาภายใต้ กระบวนการมีส่วนร่วม ที่อาศัยความเข้มแข็งของชุมชนฐานรากทั้งในชนบทและเมืองเป็นพื้นฐาน ให้คนส่วนใหญ่ของประเทศมีพลังเพิ่มขีดความสามารถ ด้วยตนเอง และพึ่งตนเองได้ รวมทั้งใช้ทุนทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันอย่าง รอบคอบ ระมัดระวังและมีประสิทธิภาพ สร้างเศรษฐกิจพออยู่พอกินเป็นภูมิคุ้มกันเบื้องต้น ขณะเดียวกันมี การเชื่อมโยงเศรษฐกิจชนบทและเมืองที่ผสมผสานเทคโนโลยีสมัยใหม่ร่วมกับภูมิ

ปัญหาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นโดยลำดับ ภายใต้ความมีเหตุผลและเกื้อกูลกัน^{๖๖}

ความร่วมมือของชุมชนและเครือข่าย ป่าชุมชนตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ ชุมชนหมู่บ้านโดยเฉพาะผู้ที่อยู่อาศัยรอบป่า รวมถึงวัดและโรงเรียน มีบทบาทสำคัญในการดูแลรักษาป่า ตลอดทั้งมีเครือข่ายและเปลี่ยนเรียนรู้การดูแลรักษาป่า “ชุมชนหมู่บ้าน วัด และโรงเรียน ร่วมกันปลูกต้นไม้ตลอดทั้งดูแลรักษา” “ตั้งอาสาสมัครที่มีที่นารอบป่ามาเป็นแนวร่วมในการรักษาป่า” “มีราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป) มีจิตอาสาดูแลรักษาป่าอย่างต่อเนื่อง” นายสุริยัน ฤกษ์จันทร์และคณะ ให้ความเห็นว่า “มีเครือข่ายร่วมกับกลุ่มอื่น เช่น กลุ่มป่าดงนาทาม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี” ได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากราษฎร ๙ คุ่มมีจิตอาสาร่วมกันทำทางเดินและถนนดินรอบป่าและซอยระหว่างส่วนต่างๆ ภายในป่า”

๔.๓ การสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้

ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๕๕ มีมติเห็นชอบให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ดำเนินการร่วมกับสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (สลค.) และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการจัดทำแผนแม่บทการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของประเทศไทยภายในปี ๒๕๕๘ โดยบูรณาการแนวทางการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนงาน/โครงการที่เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน การดำเนินงานโครงการการจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน ตามมาตรฐานสากล การจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน (Sustainable Forest Management) ได้แพร่หลายไปทั่วโลก ผู้บริโภคกลุ่มประเทศต่างๆ จะเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ไม้และกระดาษที่มาจากวัตถุดิบไม้ที่มีการจัดการแบบยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ ผู้ผลิตจึงให้ความสำคัญกับแหล่งผลิตไม้ ที่ต้องมีการป้องกันรักษาทรัพยากรป่าไม้ของโลก ที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม รวมทั้งผลตอบแทนที่ดีต่อภาคเศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมกัน

การจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืนตามมาตรฐานสากล เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการสวนป่าให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้บริหารสวนปามีมุมมองที่กว้างขวางขึ้นครอบคลุมด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสวนป่า ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ได้เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องดังกล่าว จึงมีมาตรการในการยกระดับสวนป่า อ.อ.ป. ให้เป็นมาตรฐานสากล โดยใน ปี ๒๕๕๔ สวนป่า อ.อ.ป. ได้เข้าร่วมรับการรับรองการจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน ตามมาตรฐานสากล จำนวน ๔ สวนป่า และต่อมาในปี ๒๕๕๗ อ.อ.ป.ได้เข้าร่วมรับรองการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในแผนงานที่ ๑ โครงการ จัดการป่าไม้ อย่างยั่งยืนเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ตามที่รัฐบาลมีนโยบายที่จะเปิดประตูสู่ประชาคมอาเซียน ตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ เป็นต้นมานั้น ได้มีนโยบายให้หน่วยงานในสังกัดทุกกระทรวง จัดทำแผนงานที่

^{๖๖} พระพิพัฒน์วีโรภาส ผู้อำนวยการศูนย์พุทธธรรมสมเด็จพระมหาธีรราชย์ ปาดงใหญ่วังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี สัมภาษณ์, ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนโดยรัฐบาลให้งบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนงาน ซึ่งองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ได้เสนอโครงการเสริมสร้างมาตรฐานการปลูกสวนป่าเศรษฐกิจเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ในการสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ นโยบายและกลไกการจัดการป่าชุมชนของภาคประชาชนมีแนวทาง ดังนี้

๑) การรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านและชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและ ประโยชน์ของป่าชุมชนต่อวิถีชีวิต โดยการให้ชุมชนมีบทบาทส่วนร่วมในการจัดการและ อนุรักษ์ป่า (ป่าชุมชน) กระบวนการสร้างกลไกการจัดการป่าชุมชนและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในท้องถิ่น ในการปกป้องคุ้มครองอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สามารถแลกเปลี่ยนปัญหาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่น ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และมีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน มีประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าชุมชน โดย การกำหนดแนวทางการจัดการป่าชุมชน การรณรงค์ให้เห็นคุณค่าของป่าชุมชน การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชุมชนให้ประชาชน รับทราบอย่างต่อเนื่อง รวมถึงเปิดโอกาสสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรม ต่างๆ รวมถึงศึกษาปัญหา ร่วมกันวางแผน ตลอดจนติดตามประเมินผลกิจกรรมต่างๆ ที่ชาวบ้านร่วมกันแสดงความคิดเห็น เพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพ การสร้างจิตสำนึก การจัดการผู้บุกรุกพื้นที่ป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน

๒) การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการป่าชุมชนสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ วิธีการหรือแนวทางปฏิบัติ ประกอบด้วย การจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน ซึ่งเป็น ตัวแทนของชาวบ้านในการรักษาป่า คัดเลือกจากคนที่มีใจเสียสละ มีความรู้และความสนใจ เรื่องการอนุรักษ์ป่า ทำหน้าที่กำหนดนโยบายหรือแนวทางการจัดการป่า เพื่อการได้อาศัยประโยชน์อย่างคุ้มค่าและเกิดความยั่งยืน ตั้งกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน และปฏิบัติตามกฎนั้นอย่างเคร่งครัด ไม่เลือกปฏิบัติกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ทำกิจกรรม ร่วมกัน กำกับติดตาม และประเมินผลการทำงาน การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นจากการเล็งเห็น ประโยชน์ส่วนรวมที่จะพึงได้จากการจัดการป่าชุมชนนั้น การให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่า ชุมชนก็เพื่อถ่ายทอดหรือเผยแพร่องค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาหรือประสบการณ์ทำงาน ของผู้ให้ความรู้หรือวิทยากรนั้น ส่วนการส่งเสริมเพื่อพัฒนามีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุน/อำนวยความสะดวกการทำงานของ คณะทำงาน เพื่อให้งานสำเร็จประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ ของโครงการ/กิจกรรม การพัฒนาเครือข่ายควรมีนโยบายหรือหลักการที่เกื้อหนุนการทำงาน การทำงาน เครือข่ายควรได้รับการพัฒนาเรื่องทิศทางการทำงานที่เหมาะสมกับยุคสมัยหรือความ ต้องการของผู้รับบริการ และรัฐควรส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ เครือข่ายการ จัดการป่าชุมชนมีความยั่งยืนเพราะเกิดขึ้นจากการตระหนัก และเล็งเห็นประโยชน์ที่จะได้จาก การจัดการป่า ส่วนงานราชการเมื่อมองเห็นความสำคัญและ

บทบาทของเครือข่ายต่อการ พัฒนาชุมชนจึงได้ให้การสนับสนุน ข้อดีของเครือข่ายลักษณะดังกล่าวนี้ สามารถทำให้มีอิสระ และเอกภาพในการทำงานค่อนข้างสูง ไม่ถูกครอบงำด้วยการบังคับจากรัฐ ต้องการแต่การ สนับสนุนจากรัฐในปริมาณที่เหมาะสมเท่านั้นเอง การสร้างเป้าหมายร่วมกันเกิดขึ้น จาก สภาพปัญหาและความต้องการของชาวบ้านนั้นคือผลกระทบจากการพัฒนาที่ยั่งยืนในปัจจุบัน และการมีวิถีชีวิตที่ยั่งยืนของคนในชุมชน และสร้างแรงจูงใจให้เห็นประโยชน์ที่จะ ได้รับจากการจัดการป่าชุมชนของตน ในการรวมภาคีเครือข่ายกัน สมาชิกเครือข่ายมัก คัดเลือกกลุ่มที่มีพลังในการทำงาน มีบทบาทและผลงานโดดเด่นเป็นแกนกลางหรือผู้นำ เครือข่าย ขึ้นตอนการบริหารจัดการ เครือข่ายหลังจากตั้งกลุ่มเครือข่ายแล้วคือตั้งเป้าหมาย ของเครือข่าย ต่อจากนั้นจึงร่วมกันจัดทำ แผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการของเครือข่าย และ มอบหมายหน้าที่กันทำตามความสามารถ กลไกของเครือข่ายคือการจัดการกิจกรรมเรียนรู้ ร่วมกันและการขับเคลื่อนงานตามยุทธศาสตร์แผนพัฒนาโดย กำหนดปฏิทินทำกิจกรรม การ ทำงานเครือข่ายมีผลทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มต่างๆ ทำให้ได้รับ ประสบการณ์ใหม่ๆ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน เกิดการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ทำให้มีพลังอำนาจการต่อรองของกลุ่ม เกิดพลังสามัคคีของคนในชุมชน มีความเสียสละ ความรักและเคารพกัน และได้แบบอย่างที่ดีในการทำงาน ได้ฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมให้กลับอุดม สมบูรณ์ อนุรักษ์ป่าให้มีความสมบูรณ์และคนในชุมชนมีสุขภาวะที่ดี

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการศึกษาวิจัยเรื่อง“ การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้” ผู้วิจัยได้มีข้อค้น ดังนี้

๑) ปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้ คือ การบังคับใช้กฎระเบียบ หมายถึงการนำเอาเงื่อนไข กฎเกณฑ์ ข้อบัญญัติ และกฎหมายที่ชุมชนและสังคม กำหนดขึ้นร่วมกันมาบังคับใช้เพื่อคุ้มครองและส่งเสริม เอื้ออำนวยในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรเป็นไปอย่างราบรื่นไม่สะดุดหยุดลงกลางคัน การจัดการทรัพยากรป่าไม้อาศัยหลักการและวิธีการของการพัฒนาชุมชนที่เน้นเป้าหมายของการจัดการเพื่อให้ผู้คนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการได้พัฒนาความรู้ ที่สามารถเพิ่มมูลค่าทางป่าไม้และพึ่งตนเองได้ สามารถสรุปสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้ คือ

- (๑) กฎหมาย ข้อบังคับ ที่เอื้ออำนวยในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชน
- (๒) ผู้นำและชุมชนให้ความสำคัญและสนับสนุน
- (๓) มีระบบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่ยั่งยืน
- (๔) มีการบริหารจัดการเฉพาะอันเป็นที่น่าเชื่อถือของคนในชุมชน โปร่งใส ตรวจสอบได้ และ มีผลงานเป็นที่ประจักษ์
- (๕) มีการสนับสนุนด้านงบประมาณ
- (๖) มีเครือข่ายให้ความช่วยเหลือและร่วมมือจำนวนมาก
- (๗) มีบุคลากรเชี่ยวชาญด้านป่าไม้ในพื้นที่

(๘) มีการจัดทำศูนย์เรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชน

(๙) มีการให้บริการข้อมูลและเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณะชน

๒) เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ โดยมีการทำ MOU เพื่อให้เกิดเครือข่ายและความร่วมมือการจัดการป่าและการส่งเสริมสัมมาชีพของเกษตรกรวิถีพุทธสู่ความยั่งยืนในชุมชน ดังนี้

(๑) กระบวนการจัดสรร พื้นที่ป่าโดยชุมชนจัดการตนเอง

(๒) กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมผ่านทางพิธีกรรม

(๓) กระบวนการใช้ ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการป่า

(๒) การส่งเสริมสัมมาชีพของเกษตรกรวิถีพุทธ สร้างชุมชนให้เป็นชุมชนชีววิถี

มีส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง การสร้างเครือข่ายหมู่บ้านพุทธเกษตรเป็นทางออกของเกษตรกรเพื่อให้อยู่กับป่าอย่างยั่งยืน โดยเริ่มจากการจัดการป่าชุมชนโดยใช้มาตรการทางกฎหมาย มาตรการชุมชน การสร้างจิตสำนึกและความเชื่อในชุมชน ภายใต้การหนุนเสริมจากภาครัฐและเอกชน มีวิธีการสร้าง เครือข่าย ได้แก่ การสร้างแรงจูงใจ กำหนดบทบาทของสมาชิกและภาคีเครือข่าย การรับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม รูปแบบของเครือข่ายเป็นแบบทางการและไม่เป็นทางการ ใช้กระบวนการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายหมู่บ้านพุทธเกษตร โดยการวิเคราะห์ชุมชนค้นหาเป้าหมายร่วมกัน

๓) การสร้างความยั่งยืนในการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้มีลักษณะกิจกรรมที่สำคัญ ๔ ลักษณะ

(๑) การทำการเกษตร แบบดั้งเดิม ที่เน้นการดำรงชีพเพื่อให้อยู่ได้ในพื้นที่โดยพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่

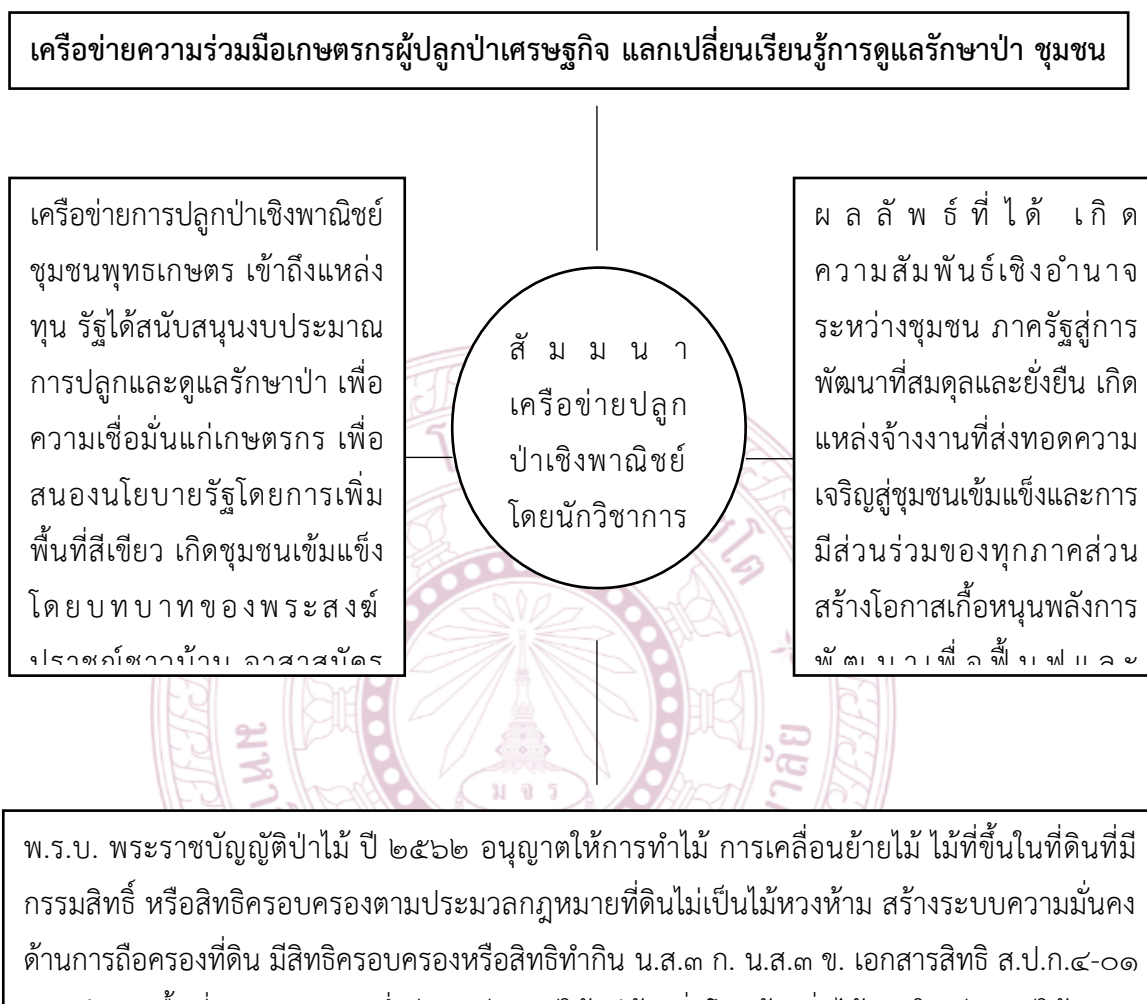
(๒) การทำการเกษตรแบบผสมผสานแนวใหม่ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่มีหลักการระเบิดจากข้างในลุกขึ้นมา จัดการตนเอง ผลิตเพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ภายในครอบครัว

(๓) การเกษตรที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ นันทนาการ เป็นการผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและกระแสการดูแลสุขภาพ กลุ่มนี้ จะมีการสินค้าด้านการเกษตรที่ดีมีคุณภาพและปลอดภัย

(๔) การเกษตรแบบค้าขาย ที่เน้นการผลิตจำนวนไม่มาก การผลิตลักษณะนี้มีการผลิตที่ควบคุมในเรื่องของคุณภาพจึงเป็นที่ต้องการของตลาด ส่วนการพัฒนากิจกรรมการประกอบสัมมาชีพนั้นจะมุ่งเน้นการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาโดยวิธีการการตระหนักถึงสภาพปัญหาของตนเองที่ต้องเผชิญ การ รวมกลุ่ม ศึกษาดูงาน การทดลองทำ การติดตามผล และการพัฒนาต่อยอด เกี่ยวกับผลิตเป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม ผนวกกับการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจากภาครัฐ และการค้นหาทุนที่มี ในชุมชนเพื่อเป็นจุดขาย ให้กับชุมชนจนนำมาซึ่งรายได้ของคนในชุมชน

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

แผนภูมิ เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพหุเกษตรในพื้นที่อีสานใต้

การวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ๒) เพื่อศึกษาเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ๓) เพื่อวิเคราะห์การสร้างความยั่งยืนในการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงเอกสาร เชิงคุณภาพจากกลุ่มเป้าหมายทั้งที่เป็นกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกป่า ผู้ทรงคุณวุฒิระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน นักวิชาการ รวมจำนวน ๔๕ คน โดยใช้การสัมภาษณ์ในเชิงลึก

(Interviews) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) เป็นเครื่องมือในการศึกษา แล้วนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิจัยมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ในเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจาก การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูล โดยพื้นที่ศึกษา ใช้แบบเจาะจง เกี่ยวกับปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้โดยการสำรวจ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้ ใน ๖ ด้าน ดังนี้

๑) ปัจจัยด้านระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน

ปัจจัยด้านระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน คือ การมีสิทธิครอบครองหรือสิทธิทำกินของชุมชนและเกษตรกรรายย่อย โดยมีอาณาเขตชัดเจนและถูกต้องตามกฎหมาย จากการลงพื้นที่และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และยโสธร พบว่าเอกสารสิทธิของเกษตรกร ส่วนใหญ่จะเป็นโฉนด และ น.ส.๓ ก. น.ส.๓ ข. เอกสารสิทธิ ส.ป.ก.๔-๐๑ และยังมีเกษตรกรบางกลุ่มที่ไม่มีเอกสารสิทธิ แต่ก็ได้เข้าจับจองพื้นที่เพื่อทำเกษตร ซึ่งได้มีการเสียภาษีให้แก่ท้องถิ่นโดยท้องถิ่นได้ออกใบเสียภาษีให้ทำกิน (ภาษีดอกหญ้า) เช่น ใบ ส.ค.๑, ใบ ภ.บ.ท. ๕ ซึ่งยังเป็นปัญหาที่ภาครัฐจะต้องเข้ามาแก้ปัญหาให้เกษตรกรได้มีโอกาสมีที่ดินทำกินที่ถูกต้องและสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดินของเกษตรกรต่อไป

๒) ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุน

ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุน คือ การสนับสนุนแหล่งทุน แหล่งสินเชื่อ การประกัน การลงทุน และทักษะทางวิชาการและเทคโนโลยีการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ พบว่า ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุนที่สำคัญ ๒ ทาง คือ ๑) ครอบครัวยุคใหม่เป็นรากฐานสำคัญในการให้การสนับสนุน ความเข้าใจของสมาชิกในครอบครัวเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่ทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจในการปลูกไม้ค่าซึ่งจะต้องรอผลผลิตในระยะเวลาหลายปี ขณะเดียวกันในระยะแรกคนในชุมชนไม่เห็นด้วย มองว่าเป็นการใช้ที่ดินที่ไม่คุ้มค่า ด้วยความวิริยะอุตสาหะของเกษตรกร เมื่อระยะเวลา ๔-๕ ปีผ่านไป เกษตรกรได้ปลูกไม้ค่าพร้อมกับพืชเศรษฐกิจอื่นแซมในป่าเดียวกัน ได้ผลผลิตจากพืชเศรษฐกิจที่อาศัยป่า ทำให้ชุมชนรอบข้างสนใจและสามารถขยายผลไปทั้งในและนอกชุมชน ๒) การสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น แหล่งสนับสนุนทักษะทางวิชาการ เงินทุนและสินเชื่อสำหรับป่าชุมชน ส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ป่าไม้จังหวัด กรมป่าไม้ ได้ให้การสนับสนุนป่าชุมชนตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ ทั้งในด้านวิชาการ ด้านการฝึกอบรมอาสาสมัครดูแลป่า

๓) ปัจจัยด้านโครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวย

โครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวย คือ นโยบายทางการเมืองที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการป่าไม้ของชุมชน โดยปลอดจากอิทธิพลการครอบงำของนักการเมืองและธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โครงสร้างทางสถาบัน หน่วยงานและกฎหมายที่เหมาะสม การปรับปรุงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะการออกใบอนุญาตจากเจ้าหน้าที่หลายฝ่ายหลายระดับ แม้ว่ากฎหมายป่าไม้ (มาตรา ๗) จะอนุญาตให้สามารถตัดไม้ได้ก็ตาม แต่ข้อกักตึงคือข้อจำกัดในการตัด เช่น เมื่อจะตัดไม้ จำเป็นหรือไม่ ที่จะต้องแจ้งผู้ที่มีใบอนุญาตในการตัด หรือกรณีการขออนุญาตการใช้เลื่อยยนต์ (จำเป็นต้องมีกฎหมายรองรับให้เกษตรกรผู้ปลูกป่าสามารถใช้เลื่อยยนต์ในการนำไม้มาแปรรูป)

๔) ปัจจัยด้านระบบการปลูกและการจัดการ

ปัจจัยด้านระบบการปลูกและการจัดการ คือ การคัดเลือกประเภทของไม้ที่ปลูก การเพาะพันธุ์กล้าไม้ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์ควบคู่กับการพัฒนาเกษตรเลี้ยงชีพแบบยั่งยืน เกษตรอินทรีย์ ระบบการปลูกและการดูแลความหลากหลายทางชีวภาพที่รักษาความสมดุลและพึ่งพาซึ่งกันและกันของธรรมชาติ ในการจัดระบบการปลูกและการจัดการดูแลป่าของภาคเกษตร จากการลงพื้นที่และการสัมภาษณ์เป้าหมายพบว่า ชุมชนมีระบบการจัดการให้ความสำคัญในระบบนิเวศตามความเหมาะสมและวัตถุประสงค์การปลูกป่าของแต่ละชุมชน สามารถแยกออกได้เป็น ๓ รูปแบบคือ

รูปแบบที่ ๑ ปลูกไม้มีค่าแซมด้วยพืชเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงชีพและเลี้ยงสัตว์ ได้แบ่งพื้นที่ในการปลูกป่า ในเชิงระบบนิเวศ ใช้ไม้มีค่าที่ปลูกเป็นไม้ที่เลี้ยงพืชอื่นที่ปลูกแซมเพื่อสร้างรายได้ในระยะสั้นที่ไม่มีค่ายังไม่สามารถตัดมาใช้ประโยชน์ เน้นเรื่องสภาพแวดล้อมการพึ่งพากันของธรรมชาติ (เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ก็มี) พืชที่ปลูกแซม ได้แก่ ผักหวาน มะขามเทศ ลำไย ตะขบ มะม่วง ลิ้นจี่ หมากสูง หว้านหัวเผือก ฯลฯ

รูปแบบที่ ๒ ปลูกไม้มีค่าพร้อมกับเพาะเชื้อเห็ด เก็บไข่มดแดงและปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ เกษตรกร จะมีการวางแผนการปลูกไม้อย่างมีระบบ โดยการจัดสรรปลูกไม้ที่มีค่า เช่น ไม้พยุง ไม้ยาง ไม้สักทอง ฯลฯ และมีการปลูกพืชครัวเรือนเพื่อเลี้ยงชีพ และการเพาะเชื้อเห็ดเพื่อเป็นรายได้ในครอบครัว

รูปแบบที่ ๓ ปลูกไม้มีค่าโดยไม่ปลูกพืชอื่นแซม เกษตรกรบางคนมีที่ดินว่างเปล่า ก็มีการปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม้ยืนต้น เช่น ไม้พยุง ไม้สักทอง ไม้ประดู่ ไม้แดง ฯลฯ เพื่อใช้ในระยะยาวหรือเพื่อขายในอนาคต โดยไม่มีการปลูกพืชอย่างอื่นเลย

๕) ปัจจัยด้านการมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้

ปัจจัยด้านการมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้คือ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์หรือวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่มีวัตถุประสงค์ในทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมเครือข่ายเชื่อมโยงผลผลิตจากการปลูกป่าที่เป็นไม้และไม้ใช้ไม้ กับการขับเคลื่อนทางการตลาด โดยเฉพาะข้อมูลการตลาดและการเข้าถึงตลาด การพัฒนาต่อยอดมูลค่าผลผลิตจากเนื้อไม้ที่เป็นผลผลิต โดยเฉพาะเทคโนโลยีพัฒนาห่วงโซ่การแปรรูป การพัฒนาสร้างสรรค์สู่วิสาหกิจอื่นที่เชื่อมโยงจากห่วง

ใช้การแปรรูป การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมขนส่งเพื่อเชื่อมโยงชุมชนที่เป็นแหล่งผลิตและตลาด ระยะหลายปีก่อนที่เกษตรกรจะใช้ประโยชน์จากไม้มีค่าที่ปลูกได้ เกษตรกรจำเป็นต้องมีรายได้อื่นเพื่อเลี้ยงชีพควบคู่ไปกับการดูแลไม้มีค่าให้เจริญเติบโต เกษตรกรส่วนใหญ่จะปลูกพืชเศรษฐกิจแซมป่าที่ปลูกและมีรายได้ผลได้จากผลผลิตระยะสั้น ได้ผลผลิตจากไม้ผลที่โตในป่าโดยเฉพาะกล้วยและสมุนไพรมาก่อน แม้จะมีโรงงานเพื่อรองรับผลผลิตจากป่าไม้ แต่ยังไม่สามารถที่จะดึงดูดให้เกษตรกรมีการปลูกป่าเพื่อขายได้ เพราะราคาต้นทุนที่ไม่คุ้มกับการลงทุน

๖) ปัจจัยด้านธรรมาภิบาลและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกสมาคมปลูกป่าเชิงพาณิชย์

ปัจจัยด้านธรรมาภิบาลและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกสมาคมปลูกป่าเชิงพาณิชย์ แนวคิดของเกษตรกรต่อผลลัพธ์ของการจัดการปลูกป่ามีความหลากหลาย ได้แก่ การมองป่าว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่ธรรมชาติต้องพึ่งพาอาศัยกันและมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยป่า การที่จะทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากการปลูกป่าเพื่อครองชีพ มาเป็นเพื่อเชิงพาณิชย์นั้น กลไกราคาและด้านตลาดมีส่วนสำคัญที่จะมีผลต่อพฤติกรรมของสมาชิกปลูกป่า ให้ความสนใจที่จะมีการดำเนินการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ได้

๓) ปัจจัยด้านการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศกับการปลูกป่าเชิงพาณิชย์

ปัจจัยด้านการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อาศัยการใช้มาตรการทางสังคมและกฎหมาย ในการส่งเสริมการปลูกป่าไม้และช่วยกันดูแลรักษาให้คงเดิม เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตมนุษย์และสัตว์ โดยรัฐส่งเสริมการปลูกป่าเป็นหลักในการอนุรักษ์ให้เกิดความยั่งยืน ลดสถานะโลกร้อน เป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบของปัจจัยสี่ เกิดเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตร การจัดการป่าอย่างยั่งยืน เกิดประโยชน์ต่อระบบนิเวศ เอื้อต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เพื่อกำหนดพันธกิจด้านธุรกิจ วัฒนธรรม ประเพณีได้

๕.๑.๒ เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้

เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ได้มีการทำ MOU กับสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ โดยจัดชุมชนพุทธเกษตรกับการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนในพื้นที่อีสานใต้ จำนวน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และยโสธร ณ มหาวิทยาลัยลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี และจัดพิธีร่วมลงนามบันทึกความเข้าใจ (MOU) ในการเป็นเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้

มีผู้คนเข้าร่วมงานเสวนาการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตร กว่า ๕๐ รูป/คน ทั้งคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชน โดยมีวิทยาร่วมเสวนา ประกอบด้วย

๑) พระพิพัฒน์วีโรภาส ผู้อำนวยการศูนย์พุทธธรรมสมเด็จพระมหาธีรราชย์ ปาดงใหญ่วังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี

๒) นายสหัสรัฐ ศิริวรรณ ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการปลูกป่า สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๗ จังหวัดอุบลราชธานี

๓) นายปรัชญา ทาทอง เลขานุการคณะกรรมการป่าชุมชนตำบลกุดเสลา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

๔) นายวิบูลย์ แก่นสุข ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหมากมี หมู่ ๑ ตำบลกระโสม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

๕) นายประสิทธิ์ ศรีพิมพ์ คณะกรรมการป่าชุมชน ศูนย์พุทธธรรมสมเด็จพระมหาธีรราชย์ ปาดงใหญ่วังอ้อ

สร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ถือว่ามีส่วนสำคัญที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนให้ดำเนินไปอย่างเป็นระบบด้วยนโยบายของภาครัฐแต่ละช่วงเวลา แต่ด้วยระบบที่มีมาอย่างยาวนานนั้น ได้สร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชุมชนและภาครัฐการนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม การสร้างความเชื่อมโยงของการพัฒนาระหว่างชุมชนเกษตรกับภาคให้มีความสนับสนุนกันและกัน นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน โดยให้ชุมชนยังคงบทบาทเป็นฐานการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญของประเทศ ขณะที่รัฐช่วยสนับสนุนในการเป็นแหล่งตลาดและการบริโภค รวมทั้งแหล่งจ้างงานที่ส่งทอดความเจริญสู่พื้นที่ชนบท ขณะเดียวกันมีความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ ช่วยสร้างโอกาสที่จะเกื้อหนุนพลังการพัฒนาเพื่อฟื้นฟูและเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (๒๕๖๐) จึงได้กำหนดให้มียุทธศาสตร์การจัดการเชิงพื้นที่ ในมิติใหม่ที่มุ่งปรับโครงสร้างการพัฒนาชุมชนภาคเกษตรเชิงพาณิชย์ให้เข้าสู่สมดุลและยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ประสาน เชื่อมโยงชนบทและเมืองอย่างเกื้อกูลกันและกัน นำไปสู่เป้าหมายระยะยาวในการกระจายโอกาสการมี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้เท่าเทียมกันตามศักยภาพในทุกพื้นที่ โดยจะดำเนินการตามหลัก“ปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง” ที่ยึดคนในพื้นที่เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาภายใต้ กระบวนการมีส่วนร่วม ที่อาศัยความเข้มแข็ง ของชุมชนฐานรากทั้งในชนบทและเมืองเป็นพื้นฐาน ให้คนส่วนใหญ่ของประเทศมีพลังเพิ่มขีดความสามารถด้วยตนเอง และพึ่งตนเองได้ รวมทั้งใช้ทุนทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันอย่าง รอบคอบ ระมัดระวังและมีประสิทธิภาพ สร้างเศรษฐกิจพออยู่พอกินเป็นภูมิคุ้มกันเบื้องต้น ขณะเดียวกันมี การเชื่อมโยงเศรษฐกิจชนบทและเมืองที่ผสมผสานเทคโนโลยีสมัยใหม่

ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น โดยลำดับ ภายใต้ความมีเหตุผลและเกื้อกูลกัน

ความร่วมมือของชุมชนและเครือข่าย ป่าชุมชนตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ ชุมชนหมู่บ้านโดยเฉพาะผู้ที่อยู่อาศัยรอบป่า รวมถึงวัดและโรงเรียน มีบทบาทสำคัญในการดูแลรักษาป่า ตลอดทั้งมีเครือข่ายและเปลี่ยนเรียนรู้การดูแลรักษาป่า “ชุมชนหมู่บ้าน วัด และโรงเรียน ร่วมกันปลูกต้นไม้ตลอดทั้งดูแลรักษา” “ตั้งอาสาสมัครที่มีที่นารอบป่ามาเป็นแนวร่วมในการรักษาป่า” “มีราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสป.) มีจิตอาสาดูแลรักษาป่าอย่างต่อเนื่อง” “มีเครือข่ายร่วมกับกลุ่มอื่น เช่น กลุ่มป่าดงนาทาม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี”ได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากราษฎร ๙ คุ่มมีจิตอาสาร่วมกันทำทางเดินและถนนดินรอบป่าและขอระหว่างส่วนต่างๆ ภายในป่า”

แม้ว่าการจัดการปลูกป่าของเกษตรกรได้ดำเนินเป็นรายบุคคล เกษตรกรผู้ปลูกป่าได้สร้างเครือข่ายในการแสวงหาแหล่งสนับสนุนในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านวิชาการและจัดหาพันธุ์ไม้จากศูนย์ป่าไม้จังหวัด ศูนย์ขยายพันธุ์กล้าไม้ระดับจังหวัด ศูนย์เพาะชำกล้าต้นไม้ระดับอำเภอ ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีการทำการเกษตรและแหล่งทุนสำหรับการเกษตรจากกรมส่งเสริมสหกรณ์การเกษตร การเข้าถึงแหล่งวิชาการการฝึกอบรมเศรษฐกิจพอเพียง“คืนชีวิตให้แผ่นดิน”ตามศาสตร์พระราชารัชกาลที่ ๙ ให้สวนป่าเป็นแหล่งอาหารและสมุนไพร การศึกษาดูงานการปลูกผักหวานป่าในพื้นที่อุทยานผักหวานป่าในจังหวัดใกล้เคียง สำหรับการรับรองมาตรฐานการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงชีพในระหว่างที่รอการใช้ประโยชน์จากการปลูกป่า เกษตรกรบางส่วนได้เข้ารับการฝึกอบรมสมาชิกเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ PGS (Participatory Guarantee System) ได้ผ่านการรับรองการปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ ภายใต้กระบวนการรับรองเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ตลอดทั้งได้เรียนรู้เพิ่มเติมจากแหล่งอื่น ได้แก่ ปรากฏชาวบ้านพื้นที่ใกล้เคียง สื่อ youtube ในเรื่องปุ๋ยอินทรีย์ จุลินทรีย์แห้งและน้ำ การทำไบโอดีเซลจากน้ำยางต้นยางนา ตลอดทั้งการจัดการปลูกป่าผสมผสานพืชเศรษฐกิจเพื่อส่งผลิตผลจำหน่ายในวิสาหกิจชุมชนตลาดสีเขียว

๕.๑.๓ การสร้างความยั่งยืนในการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) จากกลุ่มเป้าหมาย ในการสร้างความยั่งยืนในการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ นโยบายและกลไกการจัดการป่าชุมชนของภาคประชาชนให้มีความยั่งยืนจึงได้เสนอแนวทาง ดังนี้

๑) การรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านและชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและ ประโยชน์ของป่าชุมชนต่อวิถีชีวิต โดยการให้ชุมชนมีบทบาทส่วนร่วมในการจัดการและ อนุรักษ์ป่า (ป่าชุมชน) กระบวนการสร้างกลไกการจัดการป่าชุมชนและองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในท้องถิ่น ในการปกป้องคุ้มครอง

อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สามารถแลกเปลี่ยนปัญหาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่น ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และมีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน มีประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าชุมชน โดย การกำหนดแนวทางการจัดการป่าชุมชน การรณรงค์ให้เห็นคุณค่าของป่าชุมชน การจัดทำป้าย ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชุมชนให้ประชาชน รับทราบ อย่างต่อเนื่อง รวมถึงเปิดโอกาสสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรม ต่างๆ รวมถึง ศึกษาปัญหา ร่วมกันวางแผน ตลอดจนติดตามประเมินผลกิจกรรมต่างๆ ที่ชาวบ้านร่วมกันแสดง ความคิดเห็น เพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพ การสร้างจิตสำนึก การจัดการผู้บุกรุกพื้นที่ป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน

๒) การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการป่าชุมชนสร้างความยั่งยืนในการปลูกป่าชุมชน พุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ วิธีการหรือแนวทางปฏิบัติ ประกอบด้วย การจัดตั้ง คณะกรรมการป่าชุมชน ซึ่งเป็น ตัวแทนของชาวบ้านในการรักษาป่า คัดเลือกจากคนที่มีใจเสียสละ มีความรู้และความสนใจ เรื่องการอนุรักษ์ป่า ทำหน้าที่กำหนดนโยบายหรือแนวทางการจัดการป่า เพื่อ การได้อาศัยประโยชน์อย่างคุ้มค่าและเกิดความยั่งยืน ตั้งกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน และ ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด ไม่เลือกปฏิบัติกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ทำกิจกรรม ร่วมกัน กำกับติดตาม และประเมินผลการทำงาน การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นจากการเล็งเห็น ประโยชน์ส่วนรวมที่ จะพึงได้จากการจัดการป่าชุมชนนั้น การให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่า ชุมชนก็เพื่อถ่ายทอดหรือ เผยแพร่องค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาหรือประสบการณ์ทำงาน ของผู้ให้ความรู้หรือวิทยากรนั้น ส่วนการส่งเสริมเพื่อพัฒนามีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุน/อำนวยความสะดวกการทำงานของ คณะทำงาน เพื่อให้งานสำเร็จประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ ของโครงการ/กิจกรรม การพัฒนาเครือข่าย ควรมีนโยบายหรือหลักการที่เกื้อหนุนการทำงาน การทำงาน เครือข่ายควรได้รับการพัฒนาเรื่องทิศ ทางการท างานที่เหมาะสมกับยุคสมัยหรือความ ต้องการของผู้รับบริการ และรัฐควรส่งเสริมให้ชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองได้ เครือข่ายการ จัดการป่าชุมชนมีความยั่งยืนเพราะเกิดขึ้นจากการตระหนัก และเล็งเห็นประโยชน์ที่จะได้จาก การจัดการป่า ส่วนงานราชการเมื่อมองเห็นความสำคัญและ บทบาทของเครือข่ายต่อการ พัฒนาชุมชนจึงได้ให้การสนับสนุน ข้อดีของเครือข่ายลักษณะดังกล่าวนี้ สามารถทำให้มีอิสระ และเอกภาพในการทำงานค่อนข้างสูง ไม่ถูกครอบงำด้วยการบังคับจากรัฐ ต้องการแต่การ สนับสนุนจากรัฐในปริมาณที่เหมาะสมเท่านั้นเอง การสร้างเป้าหมายร่วมกันเกิดขึ้น จาก สภาพปัญหาและความต้องการของชาวบ้านนั้นคือผลกระทบจากการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนใน ปัจจุบัน และการมีวิถีชีวิตที่ยั่งยืนของคนในชุมชน และสร้างแรงจูงใจให้เห็นประโยชน์ที่จะ ได้รับจาก การจัดการป่าชุมชนของตน ในการรวมภาคีเครือข่ายกัน สมาชิกเครือข่ายมัก คัดเลือกกลุ่มที่มีพลังใน การทำงาน มีบทบาทและผลงานโดดเด่นเป็นแกนกลางหรือผู้นำ เครือข่าย ขึ้นตอนการบริหารจัดการ เครือข่ายหลังจากตั้งกลุ่มเครือข่ายแล้วคือตั้งเป้าหมาย ของเครือข่าย ต่อจากนั้นจึงร่วมกันจัดทำ แผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการของเครือข่าย และ มอบหมายหน้าที่กันทำตามความสามารถ กลไก

ของเครือข่ายคือการจัดกิจกรรมเรียนรู้ ร่วมกันและการขับเคลื่อนงานตามยุทธศาสตร์แผนพัฒนาโดยกำหนดปฏิทินทำกิจกรรม การทำงานเครือข่ายมีผลทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มต่างๆ ทำให้ได้รับ ประสพการณ์ใหม่ๆ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน เกิดการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ทำให้มีพลังอำนาจการต่อรองของกลุ่ม เกิดพลังสามัคคีของคนในชุมชน มีความเสียสละ ความรักและเคารพกัน และได้แบบอย่างที่ดีในการทำงาน ได้ฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมให้กลับอุดม สมบูรณ์ อนุรักษ์ป่าให้มีความสมบูรณ์และคนในชุมชนมีสุขภาวะที่ดี

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๕.๒.๑ ปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจาก การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูล โดยพื้นที่ศึกษาใช้แบบเจาะจง เกี่ยวกับปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้ โดยการสำรวจ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้ ใน ๖ ด้าน ดังนี้

๑) ปัจจัยด้านระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน คือ การมีสิทธิครอบครองหรือสิทธิทำกินของชุมชนและเกษตรกรรายย่อย โดยมีอาณาเขตชัดเจนและถูกต้องตามกฎหมาย จากการลงพื้นที่และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และ ยโสธร พบว่า เอกสารสิทธิของเกษตรกร ส่วนใหญ่จะเป็นโฉนด และ น.ส.๓ ก. น.ส.๓ ข. เอกสารสิทธิ ส.ป.ก.๔-๐๑ และยังมีเกษตรกรบางกลุ่มที่ไม่มีเอกสารสิทธิ แต่ก็ได้เข้าจับจองพื้นที่เพื่อทำเกษตร ซึ่งได้มีการเสียภาษีให้แก่ท้องถิ่นโดยท้องถิ่นได้ออกใบเสียภาษีให้ทำกิน (ภาษีดอกหญ้า) เช่น ใบ ส.ค.๑, ใบ ภ.บ.ท. ๕ ซึ่งยังเป็นปัญหาที่ภาครัฐจะต้องเข้ามาแก้ปัญหาให้เกษตรกรได้มีโอกาสมีที่ดินทำกินที่ถูกต้องและสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดินของเกษตรกรต่อไป ซึ่งปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับ โสภณ ขมชาญ และคณะ^{๖๗} ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้อและการจัดที่ดินทำกิน : ยุทธศาสตร์ที่ต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อความมั่นคงของชาติ มีวัตถุประสงค์หลัก ๔ ด้าน คือ ๑) เพื่อรวบรวมนโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้อและนโยบายการจัดการที่ดินทำกินของไทยในอดีตจนถึงปัจจุบันและวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงความสอดคล้องและความขัดแย้งระหว่างนโยบายทั้งสองด้านนี้ (๒) เพื่อทบทวนวิธีปฏิบัติในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้อและการจัดที่ดินทำกินในอดีตถึงปัจจุบันรวมทั้งปัญหา

^{๖๗}โสภณ ขมชาญ และคณะ. ปัญหาการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้อและการจัดที่ดินทำกิน : ยุทธศาสตร์ที่ต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อความมั่นคงของชาติ. (รายงานการวิจัย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

และอุปสรรค (๓) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกับการศึกษากรณีการจัดที่ดินทำกินในต่างประเทศ เช่น ประเทศอิสราเอล และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (๔) เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้อและการจัดที่ดินทำกินที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะยาวในอนาคตจากการศึกษาโดยการทบทวนนโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้อและนโยบายการจัดการที่ดินทำกิน บทเรียนจากต่างประเทศ

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ถึงแม้จะได้มีการกำหนดนโยบายอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้อและนโยบายการจัดการที่ดินทำกินมาเป็นเวลากว่า ๗๐ ปีเศษแล้วก็ตาม นโยบายทั้งสองด้านยังคงมี ปัญหา พื้นที่ป่าไม้อเหลือเพียง ๑๐๒.๒๙ ล้านไร่ ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมาย ร้อยละ ๔๐ ของเนื้อที่ประเทศหรือ ๑๒๘ ล้านไร่ ในขณะเดียวกันยังคงมีผู้มีปัญหาที่ดินทำกิน ๓ กลุ่ม คือ ผู้ไร้กรรมสิทธิ์ ไร้อินที่ดินทำกิน และเขาที่ดินจำนวนมาก อาจเป็นเพราะนโยบายและการดำเนินการในอดีตถึงปัจจุบันมิได้ครอบคลุม ทั้งระบบ มีการแก้ไขปัญหเฉพาะด้านอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้อหรือการจัดการที่ดินทำกินโดยอิสระจึงมีความ ขัดแย้งเกิดขึ้นตลอดมา หากรัฐมีนโยบายที่จะอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้อให้ใครร้อยละ ๔๐ ของเนื้อที่ของ ประเทศและต้องการจัดที่ดินทำกินให้กับประชาชนทั้ง ๓ กลุ่มแล้ว จะต้องมีการกำหนด ยุทธศาสตร์ขึ้นใหม่โดยยึดนโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้อเป็นหลักและเชื่อมโยงไปกับนโยบายการจัด ที่ดินทำกินที่อาจกำหนดทางเลือกขึ้นใหม่ ให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศในอนาคตซึ่ง จะเป็นการ แก้ไขปัญหาได้ทั้งการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้อและจัดที่ดินทำกินควบคู่กันไปเพื่อให้การแก้ไข ปัญหาเป็น ไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้จัดทำยุทธศาสตร์ขึ้น ๓ ด้าน คือ (๑) ยุทธศาสตร์ด้านการเพิ่ม ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ (๒) ยุทธศาสตร์ด้านการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้อ และ (๓) ยุทธศาสตร์ ด้าน การจัดที่ดินทำกิน และสอดคล้องกับ สายบัว เข้มเพชรและสำรวย ผัดผล^{๖๘} ได้ศึกษาเรื่อง การ พัฒนาฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการจัดทำแผนชุมชนสำหรับการอนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากรป่าไม้อจังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อทำแผนที่และข้อมูลประกอบที่แสดงถึงการ เปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าไม้อและการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ป่าไม้อในช่วงปี ๒๕๓๐-๒๕๕๖ ๒) เพื่อ นำร่องการสร้างกระบวนการเรียนรู้จากข้อมูลการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ป่าไม้อ และการใช้ประโยชน์ที่ดินและจัดทำแผนการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่นำ ร่อง ๑๕ ตำบล และ ๓) เพื่อพัฒนากลไกระดับตำบลเพื่อจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วม และการ พัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน

ผลการศึกษาพบว่า จังหวัดน่านเป็นจังหวัดที่มีเขตการปกครอง ๑๕ อำเภอ ๙๙ ตำบล มี พื้นที่ประมาณ ๗,๖๕๑,๗๓๘ ไร่ ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ รัฐบาลไทยได้กำหนดและประกาศเขตพื้นที่

^{๖๘} สายบัว เข้มเพชร และสำรวย ผัดผล. การพัฒนาฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการจัดทำแผน ชุมชนสำหรับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้อจังหวัดน่าน. (รายงานการวิจัย : สำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย (สกว.), ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

จังหวัดน่านให้เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติซึ่งครอบคลุมพื้นที่ ๖,๕๔๑,๖๙๖ ไร่ นอกจากนั้นพื้นที่ป่า จังหวัดน่านถือว่าเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำที่สำคัญโดยเฉพาะพื้นที่ป่าต้นน้ำชั้น ๑A ซึ่งจากการวิเคราะห์ พบว่าจังหวัดน่านมีพื้นที่ป่าต้นน้ำชั้น ๑A อยู่ ๓,๔๒๖,๖๒๐ ไร่ ป่าต้นน้ำของจังหวัดน่านนี้มีส่วน สำคัญในการผันน้ำลงสู่ที่ราบลุ่มภาคกลางกว่า ๒๐% เนื่องจากสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับจังหวัด น่านกว่า ๒๐ ปีที่ผ่านมาทำให้จังหวัดน่านสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ โดยเฉพาะเขตป่าไม้ที่อยู่ในเขตประกาศ เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ และป่าในเขตชั้นลุ่มน้ำ ๑A ด้วยเหตุการณ์และสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิด ขึ้นกับจังหวัดน่านในช่วงที่ผ่านมาดังกล่าวได้ ก่อให้เกิดปัญหาทั้งทางกายภาพ (การสูญเสียพื้นที่ป่าไม้) ชีวภาพ (ความหลากหลายทางชีวภาพ) เศรษฐกิจและสังคม ทั้งต่อชุมชนเมืองและชุมชนในพื้นที่ อย่างไรก็ดีตามจากการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้และการใช้ประโยชน์ที่ดินจากโครงการ “การพัฒนาฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการจั ท ำแผนชุมชนสำหรับการอนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากรป่าไม้ จังหวัดน่าน”พบว่า ปัญหาดังกล่าวโดยเฉพาะการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ และผืนป่าต้นน้ำ ชั้น ๑A มิได้เกิดขึ้นและมีความรุนแรงในทุกตำบล จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่าพื้นที่ระดับตำบลที่มี การสูญเสียพื้นที่ป่าไม้จากช่วงปี พ.ศ.๒๕๐๗ ซึ่งเป็นปีที่ประกาศเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดน่าน ถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๖ มากกว่า ๕๐% ได้แก่ ตำบลทุ่งพางค์ ตำบลป่าแลวหลวง อำเภอสันติสุข ตำบลผาตอ อำเภอท่าวังผา ตำบลจอมจันทร์ ตำบลโหล่นาน อำเภอเวียงสา ตำบลน้ำปาย อำเภอแม่จริม และ ตำบลสากด อำเภอปัว ซึ่งการวิเคราะห์พบว่าพื้นที่ป่าที่สูญเสียไปนั้นเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่ เจริญเดี่ยวบนที่สูงโดยเฉพาะข้าวโพดที่เกษตรกรปลูกเป็นพืชเดี่ยว

ในส่วนของผลการวิเคราะห์การพื้นที่ป่าต้นน้ำชั้น ๑A นั้น พบเช่นเดียวกันว่าแต่ละตำบลมี เปอร์เซ็นต์การสูญเสียพื้นที่ป่าต้นน้ำชั้น ๑A ที่ต่างกัน ทั้งนี้ด้วยสาเหตุหลักสองประการได้แก่ การ กระจายตัวของพื้นที่ป่าต้นน้ำชั้น ๑A ที่มีความหลากหลายในพื้นที่ และการบุกรุกพื้นที่ป่าของชุมชน เพื่อใช้ประโยชน์ของแต่ละตำบลที่ไม่เหมือนกัน ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ตำบลที่มีการบุกรุกพื้นที่ ป่าเพื่อใช้ในการทำการเกษตรบนที่สูงในพื้นที่ป่าต้นน้ำชั้น ๑A (ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๐๗-๒๕๑๓) มากกว่า ๕๐% ได้แก่ตำบลโหล่นาน อำเภอเวียงสา ตำบลน้ำปาย อำเภอแม่จริม ตำบลศรีภูมิ อำเภอ ท่าวังผาและตำบลสากด อำเภอปัว

จากผลการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้และการใช้ประโยชน์ที่ดินดังกล่าว นักวิจัยได้ ส่งต่อให้คณะนักวิจัยในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการการจัดทำแผนการจัดการ การใช้ประโยชน์ที่ดินแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (Participatory Land Use Planning: PLP)ใน ๑๕ ตำบลที่ถูกคัดเลือกให้เป็นตำบลนำร่อง ซึ่งการจัดทำแผนชุมชนมีกระบวนการและขั้นตอนดังนี้ ๑) การค้นหาและกลไก ท างานระดับพื้นที่ ๒) ศึกษา ส ำรวจและรวบรวมข้อมูล ๓) วิเคราะห์สังเคราะห์ ข้อมูล ๔) พัฒนาและยกร่างแผนชุมชนด้านการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน และ ๕) การคืนข้อมูล และประชาพิจารณ์แผนชุมชนในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน ผลการวิจัยพบว่าพื้นที่นำร่อง ๑๕ ตำบล ได้มีการนำภาพถ่ายไปใช้ประโยชน์ เพื่อการอธิบายและกำหนดขอบเขตรายละเอียดของพื้นที่ทำกิน ขอบเขตพื้นที่ป่า แหล่งน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ และการบริหารจัดการการรับมือกับภัยพิบัติ

ดังนั้นจึงน าไปสู่กระบวนการการจัดท ากลไกแบบมีส่วนร่วม ซึ่งแบ่งเป็นระยะก่อตัว ระยะสร้างทีม และการน านโยบายสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และขยายผลต่อไปยัง ๓๔ ตำบล รวมถึงการท าบ้นทึกข้อตกลงความร่วมมือ พร้อมทั้งแต่งตั้งคณะท างานการจัดท าช ้อบัญญัติท้องถิ่นว่าด้วย“การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”สู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมที่ยั่งยืนระดับอำเภอ และระดับตำบล ตามวาระจังหวัดน่าน “สร้างเมืองน่านน่าอยู่คู่ป่าต้นน้ำ”

๒) ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุน คือ การสนับสนุนแหล่งทุน แหล่งสินเชื่อ การประกันการลงทุน และทักษะทางวิชาการและเทคโนโลยีการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ พบว่า ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุนที่สำคัญ ๒ ทาง คือ ๑) ครอบครัวเป็นรากฐานสำคัญในการให้การสนับสนุน ความเข้าใจของสมาชิกในครอบครัวเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่ทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจในการปลูกไม้มีค่าซึ่งจะต้องรอผลผลิตในระยะเวลาหลายปี ขณะเดียวกันในระยะแรกคนในชุมชนไม่เห็นด้วย มองว่าเป็นการใช้ที่ดินที่ไม่คุ้มค่า ด้วยความวิริยะอุตสาหะของเกษตรกร เมื่อระยะเวลา ๔-๕ ปีผ่านไป เกษตรกรได้ปลูกไม้มีค่าพร้อมกับพืชเศรษฐกิจอื่นแซมในป่าเดียวกัน ได้ผลผลิตจากพืชเศรษฐกิจที่อาศัยป่า ทำให้ชุมชนรอบข้างสนใจและสามารถขยายผลไปทั้งในและนอกชุมชน ๒) การสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น แหล่งสนับสนุนทักษะทางวิชาการ เงินทุนและสินเชื่อสำหรับป่าชุมชน ส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ป่าไม้จังหวัด กรมป่าไม้ ได้ให้การสนับสนุนป่าชุมชนตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.๒๕๖๒ ทั้งในด้านวิชาการ ด้านการฝึกอบรม อาสาสมัครดูแลป่าซึ่งสอดคล้องกับ **ขวัญชัย ดวงสถาพร และคณะ**^{๖๙} ได้ศึกษาเรื่อง ตัวชี้บ อกที่เหมาะสมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการรับรองการจัดการป่าไม้ของ FSC สำหรับประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อวิเคราะห์และจำแนกสถานภาพตัวชี้บ อก (Indicators) ที่เป็นข้อจำกัดในการรับรองการจัดการป่าไม้ของ FSC ในประเทศไทย ๒) เพื่อจัดทำข้อมูลสำหรับพิจารณาทบทวนและปรับปรุงตัวชี้บ อก (Indicators) ของ FSC (Adapt) ให้เหมาะสมกับบริบทด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย และข้อมูลสนับสนุนการยืนยันในการไม่ควรรใช้ในการตรวจประเมินการรับรองการจัดการป่าไม้ในประเทศไทย (Drop) และ ๓) เพื่อกำหนดตัวชี้บ อก (Indicators) ของ FSC ที่เหมาะสมกับบริบทด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยในกรณีที่ต้องทบทวนและปรับปรุง

ผลการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์และจำแนกสถานภาพตัวชี้บ อกที่เป็นข้อจำกัดในการรับรองมาตรฐานการจัดการป่าไม้ของ FSC ในประเทศไทย โดยด าเนินการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และจำแนกประเด็นความไม่สอดคล้องจาก Major CARs และ Minor CARs หลักฐานที่เกิดความไม่

^{๖๙} ขวัญชัย ดวงสถาพร และคณะ. ตัวชี้บ อกที่เหมาะสมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการรับรองการจัดการป่าไม้ของ FSC สำหรับประเทศไทย, (รายงานการวิจัย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๖๓), บทคัดย่อ.

สอดคล้อง (Non-Conformities) และหลักฐานที่ใช้ในการปิดประเด็นความไม่สอดคล้องของ Major CARs และ Minor CARs ในการรับรองการจัดการป่าไม้ในประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๖๑ บนพื้นฐาน Principle & Criteria & Indicator พบว่ามี Major CARs และ Minor CARs ทั้งสิ้น ๓๔ และ ๑๗๓ ครั้ง ตามลำดับ โดยพบว่า หลักการที่ ๘ (MONITORING AND ASSESSMENT) พบ Major CARs มากที่สุด จำนวน ๑๑ ครั้ง รองลงมาได้แก่ หลักการที่ ๒ (WORKER'S RIGHTS AND EMPLOYMENT CONDITIONS) พบ Major CARs จำนวน ๘ ครั้ง ส่วน Minor CARs พบว่า ใน หลักการที่ ๒ มีจำนวน Minor CARs มากที่สุด คือ ๓๗ ครั้ง รองลงมาได้แก่ หลักการที่ ๘ พบ Minor CARs จำนวน ๓๕ ครั้ง และได้ดำเนินการจำแนกประเด็นความไม่สอดคล้อง ของ Major CARs และ Minor CARs ในระดับตัวชี้บ่งเป็น ๓ กลุ่ม โดยพิจารณาจากข้อมูลการวิจัยที่ผ่านมาและข้อมูลการ ตรวจสอบพื้นที่จริงได้ ดังนี้ ๑) กลุ่มที่สามารถปฏิบัติตามข้อเสนอของตัวชี้บ่งโดยไม่ต้องปรับปรุง (Adopt) มีทั้งสิ้น ๒๐๒ ตัวชี้บ่ง ๒) กลุ่มที่ควรทบทวนและปรับปรุงตัวชี้บ่ง (Adapt) มีจำนวน ๙ ตัวชี้บ่ง และปรับปรุงข้อมูลสนับสนุนจำนวน ๓ ประการ และ ๑ Annex และ ๓) กลุ่มที่ไม่ควรใช้ในการ ตรวจสอบการรับรอง การจัดการป่าไม้ในประเทศไทย (Drop) พบว่า ไม่มี

ส่วนการจัดทำข้อมูลสำหรับพิจารณาทบทวนและปรับปรุงตัวชี้บ่ง (Indicators) ของ FSC (Adapt) ให้เหมาะสม โดยจัดทำประเด็นวิจัยได้จำนวน ๑๓ ประเด็น ประกอบด้วยจำนวน ๙ ตัวชี้บ่งและปรับปรุงข้อมูลสนับสนุนจำนวน ๓ ประการ และ ๑ Annex ส่วนกลุ่มที่ไม่ควรใช้ในการ ตรวจสอบการรับรองการจัดการป่าไม้ในประเทศไทย (Drop) พบว่า ไม่มีประเด็นวิจัยในกลุ่มนี้ และในเบื้องต้นได้วิเคราะห์และสรุปผลจำนวน ๑ ประเด็น คือ การศึกษาวิเคราะห์ประเภทของที่ดินที่สามารถเข้าสู่ระบบการตรวจรับรอง และวิเคราะห์รายชื่อกฎหมายในประเทศไทยที่ควรใช้ในการ ตรวจรับรองมาตรฐานการจัดการป่าไม้ ได้ผลการศึกษาจำนวน ๒ ประการ ดังนี้ ๑) ลักษณะของที่ดิน สวนยางพาราที่สามารถขอการรับรองการจัดการป่าไม้ และ ๒) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรับรอง การจัดการป่าไม้ จำแนกตาม Annex A: Minimum list of applicable laws, regulations and nationally-ratified international treaties, conventions and agreements

๓) ปัจจัยด้านโครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวย คือ นโยบายทางการเมืองที่ เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการป่าไม้ของชุมชน โดยปลอดจากอิทธิพลการครอบงำของนักการเมืองและ ธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โครงสร้างทางสถาบัน หน่วยงานและกฎหมายที่เหมาะสม การปรับปรุง กฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะการออกใบอนุญาตจาก เจ้าหน้าที่หลายฝ่ายหลายระดับ แม้ว่ากฎหมายป่าไม้ (มาตรา ๗) จะอนุญาตให้สามารถตัดไม้ได้ก็ตาม แต่ข้อกักตึงคือข้อจำกัดในการตัด เช่น เมื่อจะตัดไม้ จำเป็นหรือไม่ ที่จะต้องจ้างผู้ที่มีใบอนุญาตในการ ตัด หรือกรณีการขออนุญาตการใช้เลื่อยยนต์ (จำเป็นต้องมีกฎหมายรองรับให้เกษตรกรผู้ปลูกป่า สามารถใช้เลื่อยยนต์ในการนำไม้มาแปรรูป

๔) ปัจจัยด้านระบบการปลูกและการจัดการ คือ การคัดเลือกประเภทของไม้ที่ปลูก การ เพาะพันธุ์กล้าไม้ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์ควบคู่กับการพัฒนาเกษตรเลี้ยงชีพแบบยั่งยืน เกษตร

อินทรีย์ ระบบการปลูกและการดูแลความหลากหลายทางชีวภาพที่รักษาความสมดุลและพึ่งพาซึ่งกันและกันของธรรมชาติ ในการจัดระบบการปลูกและการจัดการดูแลป่าของภาคเกษตร จากการลงพื้นที่และการสัมภาษณ์เป้าหมายพบว่า ชุมชนมีระบบการจัดการให้ความสำคัญในระบบนิเวศตามความเหมาะสมและวัตถุประสงค์การปลูกป่าของแต่ละชุมชน สามารถแยกออกได้เป็น ๓ รูปแบบคือ

รูปแบบที่ ๑ ปลูกไม้มีค่าแซมด้วยพืชเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงชีพและเลี้ยงสัตว์ ได้แบ่งพื้นที่ในการปลูกป่า ในเชิงระบบนิเวศ ใช้ไม้มีค่าที่ปลูกเป็นไม้ที่เลี้ยงพืชอื่นที่ปลูกแซมเพื่อสร้างรายได้ในระยะสั้นที่ไม่มีค่ายังไม่สามารถตัดมาใช้ประโยชน์ เน้นเรื่องสภาพแวดล้อมการพึ่งพากันของธรรมชาติ (เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ก็มี) พืชที่ปลูกแซม ได้แก่ ผักหวาน มะขามเทศ ลำไย ตะขบ มะม่วง ลิ้นจี่ หมากสูง ห้วมันหัวเผือก ฯลฯ

รูปแบบที่ ๒ ปลูกไม้มีค่าพร้อมกับเพาะเชื้อเห็ด เก็บไข่มดแดงและปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ เกษตรกร จะมีการวางแผนการปลูกไม้อย่างมีระบบ โดยการจัดสรรปลูกไม้ที่มีค่า เช่น ไม้พยุง ไม้ยาง ไม้สักทอง ฯลฯ และมีการปลูกพืชครัวเรือนเพื่อเลี้ยงชีพ และการเพาะเชื้อเห็ดเพื่อเป็นรายได้ในครอบครัว

รูปแบบที่ ๓ ปลูกไม้มีค่าโดยไม่ปลูกพืชอื่นแซม เกษตรกรบางคนมีที่ดินว่างเปล่า ก็มีการปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม้ยืนต้น เช่น ไม้พยุง ไม้สักทอง ไม้ประดู่ ไม้แดง ฯลฯ เพื่อใช้ในระยะเวลาหรือเพื่อขายในอนาคต โดยไม่มีการปลูกพืชอย่างอื่นเลย

จากรูปแบบระบบการปลูกและการจัดการทั้ง ๓ รูปแบบในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษและยโสธร มีความสอดคล้องกับ สมหญิง สุนทรวงษ์ และคณะ⁷⁰ ได้ศึกษาเรื่อง แนวคิดและรูปแบบของ REDD ที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนและเป็นธรรมในบริบทสังคมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานิยามป่า รูปแบบการจัดการป่าในท้องถิ่นและรูปแบบ REDD ที่เหมาะสมในสังคมไทย โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษา ๕ พื้นที่ การจัดประชุมระดมสมองกลุ่มเฉพาะ เก็บข้อมูลในภาคสนามโดยใช้เครื่องมือด้านวนศาสตร์ชุมชน โดยพบว่า นิยามป่าที่เหมาะสมภายใต้แนวคิด REDD คือ พื้นที่ที่ปกคลุมด้วยต้นไม้ท้องถิ่นหลากหลายชนิดที่มีความสูงตั้งแต่ ๒ เมตรขึ้นไป โดยมีการปกคลุมเรือนยอดไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๑๐ มีเนื้อที่ตั้งแต่ ๐.๓๑ ไร่ (๐.๐๕ เฮกเตอร์) ขึ้นไป ทั้งนี้ในพื้นที่ต้องประกอบด้วยพรรณพืชและพันธุ์สัตว์ท้องถิ่นที่หลากหลายสัมพันธ์กันเป็นระบบนิเวศน์ที่ให้ผลผลิตและบริการอย่างต่อเนื่องที่เกื้อหนุนต่อความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของมนุษย์และวัฒนธรรมท้องถิ่น และพบว่าการจัดการป่าไม้ท้องถิ่นมี ๔ รูปแบบ ได้แก่ ๑) รูปแบบที่เป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมมีการจัดการยาวนานบนฐานกลไกวัฒนธรรม ๒) รูปแบบที่ชุมชนต่อสู้เพื่อปกป้องทรัพยากรจากการคุกคามจากภายนอก ๓) รูปแบบที่การจัดการป่าที่

⁷⁰ สมหญิง สุนทรวงษ์ และคณะ. แนวคิดและรูปแบบของ REDD ที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนและเป็นธรรมในบริบทสังคมไทย, (รายงานการวิจัย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

ยกระดับจากฐานวัฒนธรรมผสมผสานกับความรู้จากภายนอก และรูปแบบการจัดการพื้นที่ที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม โดยรูปแบบ REDD ที่เหมาะสมครอบคลุมรูปแบบการจัดการป่าข้างต้น คือ REDD + ซึ่งมีองค์ประกอบของพลัส (+) อย่างน้อย ๕ องค์ประกอบ คือ การกักเก็บคาร์บอน การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ รักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดการป่าอย่างยั่งยืนและบริการทางนิเวศ

๕) ปัจจัยด้านการมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้คือ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์ หรือวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่มีวัตถุประสงค์ในทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมเครือข่ายเชื่อมโยงผลผลิตจากการปลูกป่าที่เป็นไม้และไม้ใช้ไม้ กับการขับเคลื่อนทางการตลาด โดยเฉพาะข้อมูลการตลาดและการเข้าถึงตลาด การพัฒนาต่อยอดมูลค่าผลผลิตจากเนื้อไม้ที่เป็นผลผลิต โดยเฉพาะเทคโนโลยีพัฒนาห่วงโซ่การแปรรูป การพัฒนาสร้างสรรค์สู่วิสาหกิจอื่นที่เชื่อมโยงจากห่วงโซ่การแปรรูป การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมขนส่งเพื่อเชื่อมโยงชุมชนที่เป็นแหล่งผลิตและตลาด ระยะหลายปีก่อนที่เกษตรกรจะใช้ประโยชน์จากไม้มีค่าที่ปลูกได้ เกษตรกรจำเป็นต้องมีรายได้อื่นเพื่อเลี้ยงชีพควบคู่ไปกับการดูแลไม้มีค่าให้เจริญเติบโต เกษตรกรส่วนใหญ่จะปลูกพืชเศรษฐกิจแซมป่าที่ปลูกและมีรายได้ผลได้จากผลผลิตระยะสั้น ได้ผลผลิตจากไม้ผลที่โตในป่า โดยเฉพาะกล้วยและสมุนไพรรวมถึงแม้จะมีโรงงานเพื่อรองรับผลผลิตจากป่าไม้ แต่ยังไม่สามารถที่จะดึงดูดให้เกษตรกรมีการปลูกป่าเพื่อขายได้ เพราะราคาต้นทุนที่ไม่คุ้มกับการลงทุน ซึ่งสอดคล้องกับ **ปิติพงศ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา และคณะ⁷¹** ได้ศึกษาเรื่อง ความเป็นไปได้ในการปลูกไม้สักเชิงพาณิชย์ มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาสภาพข้อเท็จจริงและปัญหาในปัจจุบันของวงจรธุรกิจไม้สักและไม่มีค่าของภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไปที่ปลูกในที่ดินของตนเอง ศึกษาการใช้ประโยชน์จากไม้ในประเทศและการส่งออก วิเคราะห์นโยบาย กฎหมายและองค์กร ที่เกี่ยวข้องกับไม้สักและไม่มีค่าทั้งระบบ วิเคราะห์ปัญหาของการผลิตไม้สักและผลิตภัณฑ์จากไม้สักหรือไม่มีค่าและสาเหตุตลอดห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่การปลูก การตัด การนำเคลื่อนที่ การแปรรูป การจำหน่ายการส่งออกและการนำเข้า และจัดทำข้อเสนอเพื่อปรับปรุงนโยบาย กฎหมายและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่าการลงทุนในการปลูกไม้สักเชิงพาณิชย์ มีความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ คุ้มทุน และมีผลตอบแทนในทางบวกกับสังคมชุมชนและสิ่งแวดล้อมและพบว่ามี การปลูกต้นสักหลายรูปแบบและต่างวัตถุประสงค์ คือ การปลูกเพื่อการพาณิชย์โดยตรง การปลูกแบบผสมผสานหรือวนเกษตร การปลูกตามหัวไร่ ปลายนา การปลูกโดยชุมชน และการปลูกโดยหน่วยงานของรัฐ เงื่อนไขของความคุ้มทุนขึ้นอยู่กับพื้นที่ปลูกที่มีความเหมาะสม พันธุ์ไม้สัก ระบบการเกษตรกรรมและการป้องกัน การลักลอบตัดไม้ ไม้ที่ปลูกไม่จำเป็นต้องใช้ เวลายาวนานถึง ๕๐ ปี เพราะอาจไม่คุ้มทุนและมีความเสี่ยงสูงและแนวโน้มปัจจุบันนี้มีการใช้ไม้สักอายุน้อยกว่า ๓๐ ปีมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นภาครัฐควรกำหนดนโยบายและมีแผนการผลิตที่ชัดเจนในแผนพัฒนาป่าไม้แห่งชาติ เพื่อควบคุมอุปสงค์และ

⁷¹ ปิติพงศ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยาและคณะ. ความเป็นไปได้ในการปลูกไม้สักเชิงพาณิชย์, (รายงานการวิจัย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๖๓), บทคัดย่อ.

อุปทานให้สมดุลหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องต้องแก้ไขกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อการค้าเพื่อสนับสนุนและลดอุปสรรคของชุมชนและประชาชนในการปลูกและขายไม้สักและไม้เศรษฐกิจอื่น ควรจัดให้มีองค์กรเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการปลูกไม้สักและไม้ค่าอื่นเชิงพาณิชย์ เป็นการเฉพาะและต้องมีหน่วยงานรับผิดชอบในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งด้านการผลิตจำหน่ายและราคาของไม้และไม้มีค่า มีการกำหนดมาตรฐานคุณภาพ จัดให้มีตลาดกลางเพื่ออำนวยความสะดวกและสะท้อน ระดับราคาที่แท้จริงและสนับสนุนให้มีระบบการตรวจสอบย้อนกลับที่มีประสิทธิภาพ

หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชนและชุมชน ต้องร่วมกันพัฒนาเทคโนโลยีการปลูกไม้สักอย่างต่อเนื่องและควรต้องพัฒนาเทคโนโลยีเกี่ยวกับ Electronic Platform ในการระดมทุนระยะยาวให้ผู้ลงทุนผู้ปลูกและผู้ประกอบการ รัฐควรมีนโยบายในการประกันความเสี่ยงของผู้ปลูกและอาจให้ความช่วยเหลือผู้ประกอบการธุรกิจประกันภัยบางส่วนเท่าที่จำเป็นและเหมาะสม ควรแก้ไขปัญหาให้กับไม้สักหรือไม้มีค่าที่ได้มีการปลูกโดยการส่งเสริมของรัฐอยู่แล้ว แต่ไม่สามารถตัดหรือนำไม้เคลื่อนที่ออกได้ เนื่องจากปัญหาข้อกฎหมายของที่ดินหรือระเบียบปฏิบัติอื่นของทางราชการและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินจากการปฏิรูปที่ดินที่เกี่ยวกับการปลูกและตัดฟันไม้สักหรือไม้มีค่า รวมทั้งสิทธิในที่ดินของรัฐที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดินให้สอดคล้องกับระบบนิเวศทางกฎหมายที่เปลี่ยนแปลงไป หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องต้องให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ต่อสาธารณชน เพื่อความชัดเจนในวัตถุประสงค์ของการปลูกไม้เพื่อการค้าและการปลูกไม้เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

๖) ปัจจัยด้านธรรมาภิบาลและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกสมาคมปลูกป่าเชิงพาณิชย์ แนวคิดของเกษตรกรต่อผลลัพธ์ของการจัดการปลูกป่ามีความหลากหลาย ได้แก่ การมองป่าว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่ธรรมชาติต้องพึ่งพาอาศัยกันและมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยป่า การที่จะทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากการปลูกป่าเพื่อครองชีพ มาเป็นเพื่อเชิงพาณิชย์นั้น กลไกราคาและด้านตลาดมีส่วนสำคัญที่จะมีผลต่อพฤติกรรมของสมาชิกปลูกป่า ให้มีความสนใจที่จะมีการดำเนินการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ได้ นอกจากนั้นจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพในเชิงองค์การและสถาบันในส่วนขององค์กรส่วนท้องถิ่นและในส่วนของชุมชนในรูปของกลุ่มสมาคมหรือสหกรณ์ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสังคม ศักยภาพในการทำแผนธุรกิจ การจัดระบบธุรกิจและธรรมาภิบาล โดยเฉพาะความโปร่งใสของข้อมูล การเงิน และความเป็นไปได้ทางการเงิน ในการจัดการปลูกป่าของชุมชนพุทธเกษตรและเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเป็นการใช้หลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธในการจัดการธุรกิจ เกษตรกรส่วนหนึ่งคาดหวังประโยชน์จากไม้มีค่าที่ปลูกในอนาคต แม้ว่าคนในท้องถิ่นบางส่วนไม่สนใจ มองเป็นเรื่องไม่ปกติ เสียขายที่ดินทำกินที่ถูกนำไปใช้ในการปลูกป่า แต่ก็มีกลุ่มเกษตรกรบางกลุ่มที่ได้ความสุขจากการดูแลและเห็นการเจริญเติบโตของต้นไม้ ได้ใช้ไม้ในอนาคตได้หญ้าและผลผลิตจากพืชเศรษฐกิจที่ปลูกแทรก “แม้ในระยะแรกชุมชนบางกลุ่มไม่เห็นด้วยกับการปลูกป่า แต่เมื่อป่าเริ่มมีผลผลิตจากป่า ชุมชนเริ่มให้ความสนใจ” เห็นว่า “ปลูกป่าเป็นการออมเพื่อขายที่ดินพร้อมต้นไม้ในวัยชรา” เป็นคนรักต้นไม้ คงไม่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าในช่วงอายุของตน คิดว่า

ปลูกเพื่อเป็นทุนของลูกหลานในอนาคต” ปลูกไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์” และเกษตรกรอีกส่วนหนึ่งปลูกป่าด้วยความรักเป็นหลัก ตนเองมีความรัก รักต้นไม้ รักธรรมชาติ มีความเพียรในการปลูกป่า” “รักการปลูกต้นไม้ อากาศดี จะเพิ่มที่นาในการปลูกป่า” แม้ว่าคนในท้องถิ่นไม่สนใจ มองเป็นเรื่องไม่ปกติ เสียหายที่ดินทำกินที่ถูกนำไปใช้ในการปลูกป่า แต่ตนเองรักต้นไม้ ต่อไปจะใช้ที่นาขยายการปลูกป่าเพิ่มขึ้น”สามารถสรุปสาเหตุที่เกษตรกรถอนตัวจากการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ ดังนี้

- เสียหายพื้นที่ที่เคยทำนา และต้องใช้ระยะเวลานานในการปลูกป่า
- ไม่สามารถรอผลจากการปลูกป่าได้
- ระบบน้ำไม่เพียงพอและ ขาดระบบการจัดการน้ำทั่วถึงปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น

และคาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

- มีกลุ่มทุนอุตสาหกรรมป่าไม้ แต่ไม่มีความขัดแย้ง
- ปัญหาการเผาถ่านจากไม้โตเร็วที่ปลูกในปัจจุบันที่ต้องแก้ไขเมื่อเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องตรวจสอบ

- เมื่อไม้ต้องการนำไม้ที่ปลูกไปแปรรูป แม้ว่ากฎหมายป่าไม้ (มาตรา ๗) จะอนุญาตให้สามารถตัดไม้ได้ก็ตาม แต่ข้อกัฏขคือข้อจำกัดในการตัด เช่น เมื่อจะตัดไม้ จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องจ้างผู้ที่มีใบอนุญาตในการตัด เป็นต้น

๕.๑.๒ เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้

เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ได้มีการทำ MOU กับสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ โดยจัดชุมชนพุทธเกษตรกับการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนในพื้นที่อีสานใต้ จำนวน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และยโสธร ณ มหาวิทยาลัยลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี และจัดพิธีร่วมลงนามบันทึกความเข้าใจ (MOU) ในการเป็นเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้

มีผู้คนเข้าร่วมงานเสวนาการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตร กว่า ๕๐ รูป/คน ทั้งคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชน โดยมีวิทยาร่วมเสวนา ประกอบด้วย

- ๑) พระพิพัฒน์วีโรภาส ผู้อำนวยการศูนย์พุทธธรรมสมเด็จพระมหาธีราจารย์ ปาดงใหญ่วังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
- ๒) นายสหัสรัฐ ศิริวรรณ ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการปลูกป่า สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๗ จังหวัดอุบลราชธานี
- ๓) นายปรัชญา ทาทอง เลขานุการคณะกรรมการป่าชุมชนตำบลกุดเสลา อำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ

๔) นายวิบูลย์ แก่นสุข ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหมากมี หมู่ ๑ ตำบลกระโสบ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

๕) นายประสิทธิ์ ศรีพิมพ์ คณะกรรมการป่าชุมชน ศูนย์พุทธธรรมสมเด็จพระมหาธีรราชย์ ป่าดงใหญ่วังอ้อ

สร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ถือว่ามีส่วนสำคัญที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนให้ดำเนินไปอย่างเป็นระบบด้วยนโยบายของภาครัฐแต่ละช่วงเวลา แต่ด้วยระบบที่มีมาอย่างยาวนานนั้น ได้สร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชุมชนและภาครัฐการนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม การสร้างความเชื่อมโยงของการพัฒนาระหว่างชุมชนเกษตรกับภาคให้มิบเทาบาส่งเสริมและสนับสนุนกันและกัน นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน โดยให้ชุมชนยังคงบทบาทเป็นฐานการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญของประเทศ ขณะที่รัฐช่วยสนับสนุนในการเป็นแหล่งตลาดและการบริโภค รวมทั้งแหล่งจ้างงานที่ส่งทอดความเจริญสู่พื้นที่ชนบท ขณะเดียวกันมีความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ ช่วยสร้างโอกาสที่จะเกื้อหนุนพลังการพัฒนาเพื่อฟื้นฟูและเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (๒๕๖๐) จึงได้กำหนดให้มียุทธศาสตร์การจัดการเชิงพื้นที่ ในมิติใหม่ที่มุ่งปรับโครงสร้างการพัฒนาชุมชนภาคเกษตรเชิงพาณิชย์ให้เข้าสู่สมดุลและยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ประสาน เชื่อมโยงชนบทและเมืองอย่างเกื้อกูลกันและกัน นำไปสู่เป้าหมายระยะยาวในการกระจายโอกาสการมี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้เท่าเทียมกันตามศักยภาพในทุกพื้นที่ โดยจะดำเนินการตามหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง” ที่ยึดคนในพื้นที่เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาภายใต้ กระบวนการมีส่วนร่วม ที่อาศัยความเข้มแข็ง ของชุมชนฐานรากทั้งในชนบทและเมืองเป็นพื้นฐาน ให้คนส่วนใหญ่ของประเทศมีพลังเพิ่มขีดความสามารถด้วยตนเอง และพึ่งตนเองได้ รวมทั้งใช้ทุนทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันอย่าง รอบคอบ ระมัดระวังและมีประสิทธิภาพ สร้างเศรษฐกิจพออยู่พอกินเป็นภูมิคุ้มกันเบื้องต้น ขณะเดียวกันมี การเชื่อมโยงเศรษฐกิจชนบทและเมืองที่ผสมผสานเทคโนโลยีสมัยใหม่ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่าง เหมาะสม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นโดยลำดับ ภายใต้ความมีเหตุผลและเกื้อกูลกัน

ความร่วมมือของชุมชนและเครือข่าย ป่าชุมชนตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ ชุมชนหมู่บ้านโดยเฉพาะผู้ที่อยู่อาศัยรอบป่า รวมถึงวัดและโรงเรียน มีบทบาทสำคัญในการดูแลรักษาป่า ตลอดทั้งมีเครือข่ายและเปลี่ยนเรียนรู้การดูแลรักษาป่า “ชุมชนหมู่บ้าน วัด และโรงเรียน ร่วมกันปลูกต้นไม้ตลอดทั้งดูแลรักษา” “ตั้งอาสาสมัครที่มีถิ่นรอบป่ามาเป็นแนวร่วมในการรักษาป่า” “มีราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป) มีจิตอาสาดูแลรักษาป่าอย่างต่อเนื่อง” “มีเครือข่ายร่วมกับกลุ่มอื่น เช่น กลุ่มป่าดงนาทาม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี” ได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากราษฎร ๙ คุ่มมีจิตอาสาร่วมกันทำทางเดินและถนนดินรอบป่าและชอยระหว่างส่วนต่างๆ ภายในป่า”

แม้ว่าการจัดการปลูกป่าของเกษตรกรได้ดำเนินเป็นรายบุคคล เกษตรกรผู้ปลูกป่าได้สร้างเครือข่ายในการแสวงหาแหล่งสนับสนุนในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านวิชาการและจัดหาพันธุ์ไม้จากศูนย์ป่าไม้จังหวัด ศูนย์ขยายพันธุ์กล้าไม้ระดับจังหวัด ศูนย์เพาะชำกล้าต้นไม้ระดับอำเภอ ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีการทำการเกษตรและแหล่งทุนสำหรับการเกษตรจากกรมส่งเสริมสหกรณ์การเกษตร การเข้าถึงแหล่งวิชาการการฝึกอบรมเศรษฐกิจพอเพียง“คืนชีวิตให้แผ่นดิน” ตามศาสตร์พระราชารัชกาลที่ ๙ ให้สวนป่าเป็นแหล่งอาหารและสมุนไพร การศึกษาดูงานการปลูกผักหวานป่าในพื้นที่อุทยานผักหวานป่าในจังหวัดใกล้เคียง สำหรับการรับรองมาตรฐานการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงชีพในระหว่างที่รอการใช้ประโยชน์จากการปลูกป่า เกษตรกรบางส่วนได้เข้ารับการฝึกอบรมสมาชิกเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ PGS (Participatory Guarantee System) ได้ผ่านการรับรองการปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ ภายใต้กระบวนการรับรองเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ตลอดทั้งได้เรียนรู้เพิ่มเติมจากแหล่งอื่น ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้านพื้นที่ใกล้เคียง สื่อ youtube ในเรื่องปุ๋ยอินทรีย์ จุลินทรีย์แห้งและน้ำ การทำไบโอดีเซลจากน้ำมันยางนา ตลอดทั้งการจัดการปลูกป่าผสมผสานพืชเศรษฐกิจเพื่อส่งผลิตผลจำหน่ายในวิสาหกิจชุมชนตลาดสีเขียว ซึ่งสอดคล้องกับ**บานจิตร์ สายรอกำ และคณะ**⁷² ได้ศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างและฟื้นฟูพลังเครือข่ายป่าชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่ป่าต้นน้ำจังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของการจัดการป่าชุมชนจังหวัดน่านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ศึกษาสถานภาพและศักยภาพของระบบการจัดการป่าชุมชน และวิเคราะห์เงื่อนไขทางสังคมร่วมกับข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์และมุ่งเน้นให้เกิดการเสริมสร้างและฟื้นฟูพลังของกลไกเครือข่ายการจัดการป่าชุมชนจังหวัดน่าน ให้เข้มแข็งและมีระบบการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาพัฒนาการของการจัดการป่าชุมชนจังหวัดน่านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ใกล้ป่า พบว่าการจัดป่าชุมชนในจังหวัดน่าน มีมานานพร้อมๆ กับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในยุคแรกๆ วิถีชีวิตมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ตลอดวงจรชีวิตนับตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตมีความผูกพันพึ่งพาอาศัยและใช้ประโยชน์จากป่าเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตในมิติต่างๆ อย่างครอบคลุมตามอรรถประโยชน์มีการปรับตัว เรียนรู้กับวิถีของระบบนิเวศอันเป็นถิ่นที่อยู่อาศัย มีประสบการณ์เกี่ยวกับป่าเป็นอย่างดี ที่สั่งสมประสบการณ์มรดกความรู้ในการดำรงชีวิตและความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์

จนกระทั่งเข้าสู่ยุคแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑ นับตั้งแต่ปี ๒๕๐๔ เป็นต้นมา กระแสการพัฒนาเริ่มขยายรุกรานสู่ชุมชน ประกอบกับปี ๒๕๐๗ ทางกรมได้ประกาศ พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติและเริ่ม มีผลต่อชุมชนภายหลังปี ๒๕๑๔ เป็นต้นมา เมื่อป่าที่อุดมสมบูรณ์ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพที่ชุมชนเคย ดูแลจัดการได้กลายเป็น“ของหลวง”และรัฐได้อนุญาตผูกใช้

⁷² บานจิตร์ สายรอกำ และคณะ. การเสริมสร้างและฟื้นฟูพลังเครือข่ายป่าชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่ป่าต้นน้ำจังหวัดน่าน, (รายงานการวิจัย : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.), ๒๕๖๓), บทคัดย่อ.

ประโยชน์ผลิตไม้เชิงอุตสาหกรรมมีการสัมปทาน ทั่วพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทั่วประเทศ บริษัทธุรกิจมากมายได้เข้าไป ดำเนินการตัดและชักลากไม้ในผืนป่า อันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของชุมชน จนก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง หลายชุมชนเริ่มทบทวน ที่ทนต่อความ กดดัน จึงได้รวมพลังลุกขึ้น เรียกร้องความเป็นธรรมทวงคืนผืนป่า ความตื่นตัวของชาวบ้าน สำนึกว่าป่าเป็นของชุมชน จึงได้รวมตัวลุกขึ้นปกป้องเจรจาและคัดค้านการสัมปทานทำไม้ของชุมชนท้องถิ่นได้เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอ บ้านหลวงจังหวัดน่าน ในปี ๒๕๑๘ จนในที่สุดนายทุนยินยอมถอนตัวและยุติการตัดไม้ จากเหตุการณ์ดังกล่าวชาวบ้านอำเภอบ้านหลวง จึงได้ทบทวนบทเรียนและได้กำหนดกฎกติกาการรักษาป่าขึ้น เพื่ออนุรักษ์ ผืนป่าไว้ให้เป็นมรดกที่ยั่งยืนแก่ลูกหลานและได้ขยายผลไปยังพื้นที่ใกล้เคียงอีกเป็นจำนวนมากในรูปของ เครือข่ายป่าชุมชนจังหวัด

ด้วยพื้นฐานการต่อสู้เพื่อการปกป้องป่าของชาวบ้านในหลายพื้นที่ จึงกลายเป็นจุดสนใจของ องค์กรพัฒนาเอกชน NGO ที่ร่วมเคลื่อนไหวและแสวงหาทางเลือกการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน จึงได้มีการประสานงานกับชุมชนที่ดูแลรักษาป่าในพื้นที่ต่างๆให้เกิดการแลกเปลี่ยนแนวคิด ประสบการณ์ร่วมกันของผู้นำชุมชนขึ้น ภายหลังจากนั้นขบวนการของชุมชนเพื่อการจัดการป่าจึงได้พัฒนาขึ้น ตั้งแต่ปี ๒๕๓๓ โดยความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเข้มแข็ง

ในปี ๒๕๓๔ ร่วมกับเครือข่ายป่าชุมชนภาคเหนือได้พัฒนาบทบาทเชิงรุกมากขึ้นทั้งการขยาย เครือข่ายการสื่อสารกับสังคมและการผลักดันทางนโยบายและกฎหมาย เป็นช่วงที่การจัดการป่ามี ความเข้มแข็งชุมชนมีความตื่นตัว ปี ๒๕๓๖ -๒๕๔๔ เป็นต้นมาเครือข่ายป่าชุมชนน่านได้เข้าเป็นส่วน หนึ่งเพื่อระดมรายชื่อประชาชน ๕๐,๐๐๐ ชื่อร่วมยกร่างและเสนอกฎหมายป่าชุมชนฉบับประชาชนมี ผลทำให้ทิศทางและกระบวนการเคลื่อนไหว ของภาคประชาชนได้เน้นการรณรงค์ผลักดันพรบ.ป่า ชุมชนฉบับประชาชนซึ่งมีผลทำให้วาทกรรมเรื่องสิทธิ ชุมชน เรื่องป่าชุมชนเป็นที่รับรู้ในทางนโยบาย และสาธารณชนอย่างกว้างขวาง

จนกระทั่งปี ๒๕๔๖ เป็นต้นมากลไกของเครือข่ายป่าชุมชนน่านเริ่มอ่อนกำลังลง ส่วนหนึ่ง เป็นผลมาจากภาวะการถอยร่นของขบวนการเคลื่อนไหวปัญหาป่าไม้และที่ดินซึ่งมีแนวทางการ แก้ปัญหาของรัฐที่ไม่ สอดคล้องมีมุมมองที่ต่างกันระหว่างรัฐกับชาวบ้านมีช่องว่างที่ถ่างออกเป็นวง กว้างขึ้นในที่สุดชาวบ้านต้องยอมถอยออกมารู้สึกเหนื่อยที่ต่อสู้กับรัฐ ประชาชนที่เข้าร่วมใน กระบวนการครั้งแล้วครั้งเล่าแต่ไม่เกิดผลในทางปฏิบัติและต้องกลับฐานเดิมของตนเองในช่วงเวลา ดังกล่าวทำให้เห็นภาพของกระบวนการภาคประชาชนและกลไกการทำงานของเครือข่ายรวมถึง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเริ่มแผ่วกำลังลงมีความอ่อนล้าอ่อนแรงขาดการติดตาม ข้อมูลสถานการณ์ การ ดำเนินกิจกรรมด้านป่าชุมชนขาดความต่อเนื่อง ขาดพื้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คนหนุ่มสาวซึ่งเป็น กำลังสำคัญของชุมชนเริ่มละทิ้งถิ่นฐานบ้านเรือนออกไปทำงานนอกชุมชน ขาดงบประมาณการหนุน เสริมภาคประชาชนในการดำเนินงานด้านป่าชุมชนอย่างต่อเนื่องด้วยองค์ประกอบดังกล่าวมีผลทำให้ กลไกการจัดการป่าชุมชนอ่อนกำลังลง

๕.๑.๓ การสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่ อีสานใต้

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) จากกลุ่มเป้าหมาย ในการสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ นโยบายและกลไกการจัดการป่าชุมชนของภาคประชาชนให้มีความยั่งยืนจึงได้เสนอแนวทาง ดังนี้

๑) การรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านและชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและ ประโยชน์ของป่าชุมชนต่อวิถีชีวิต โดยการให้ชุมชนมีบทบาทส่วนร่วมในการจัดการและ อนุรักษ์ป่า (ป่าชุมชน) กระบวนการสร้างกลไกการจัดการป่าชุมชนและองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในท้องถิ่น ในการปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สามารถแลกเปลี่ยนปัญหาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่น ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และมีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน มีประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าชุมชน โดย การกำหนดแนวทางการจัดการป่าชุมชน การรณรงค์ให้เห็นคุณค่าของป่าชุมชน การจัดทำป้าย ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชุมชนให้ประชาชน รับทราบ อย่างต่อเนื่อง รวมถึงเปิดโอกาสสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรม ต่างๆ รวมถึง ศึกษาปัญหา ร่วมกันวางแผน ตลอดจนติดตามประเมินผลกิจกรรมต่างๆ ที่ชาวบ้านร่วมกันแสดง ความคิดเห็น เพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพ การสร้างจิตสำนึก การจัดการผู้บุกรุกพื้นที่ป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน

๒) การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการป่าชุมชนสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชน พุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ วิธีการหรือแนวทางปฏิบัติ ประกอบด้วย การจัดตั้ง คณะกรรมการป่าชุมชน ซึ่งเป็น ตัวแทนของชาวบ้านในการรักษาป่า คัดเลือกจากคนที่มีใจเสียสละ มี ความรู้และความสนใจ เรื่องการอนุรักษ์ป่า ทำหน้าที่กำหนดนโยบายหรือแนวทางการจัดการป่า เพื่อ การได้อาศัยประโยชน์อย่างคุ้มค่าและเกิดความยั่งยืน ตั้งกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน และ ปฏิบัติตามกฎหมายนั้นอย่างเคร่งครัด ไม่เลือกปฏิบัติกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ทำกิจกรรม ร่วมกัน กำกับติดตาม และประเมินผลการทำงาน การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นจากการเล็งเห็น ประโยชน์ส่วนรวมที่ จะพึงได้จากการจัดการป่าชุมชนนั้น การให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่า ชุมชนก็เพื่อถ่ายทอดหรือ เผยแพร่องค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาหรือประสบการณ์ทำงาน ของผู้ให้ความรู้หรือวิทยากรนั้น ส่วนการส่งเสริมเพื่อพัฒนามีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุน/อำนวยความสะดวกการทำงานของ คณะทำงาน เพื่อให้งานสำเร็จประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ ของโครงการ/กิจกรรม การพัฒนาเครือข่าย ควรมีนโยบายหรือหลักการที่เกื้อหนุนการทำงาน การทำงาน เครือข่ายควรได้รับการพัฒนาเรื่องทิศ ทางการท างานที่เหมาะสมกับยุคสมัยหรือความ ต้องการของผู้รับบริการ และรัฐควรส่งเสริมให้ชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองได้ เครือข่ายการ จัดการป่าชุมชนมีความยั่งยืนเพราะเกิดขึ้นจากการตระหนัก และเล็งเห็นประโยชน์ที่จะได้จาก การจัดการป่า ส่วนงานราชการเมื่อมองเห็นความสำคัญและ

บทบาทของเครือข่ายต่อการ พัฒนาชุมชนจึงได้ให้การสนับสนุน ข้อดีของเครือข่ายลักษณะดังกล่าวนี้ สามารถทำให้มีอิสระ และเอกภาพในการทำงานค่อนข้างสูง ไม่ถูกครอบงำด้วยการบังคับจากรัฐ ต้องการแต่การ สนับสนุนจากรัฐในปริมาณที่เหมาะสมเท่านั้นเอง การสร้างเป้าหมายร่วมกันเกิดขึ้น จาก สภาพปัญหาและความต้องการของชาวบ้านนั้นคือผลกระทบจากการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนในปัจจุบัน และการมีวิถีชีวิตที่ยั่งยืนของคนในชุมชน และสร้างแรงจูงใจให้เห็นประโยชน์ที่จะ ได้รับจากการจัดการป่าชุมชนของตน ในการรวมภาคีเครือข่ายกัน สมาชิกเครือข่ายมัก คัดเลือกกลุ่มที่มีพลังในการทำงาน มีบทบาทและผลงานโดดเด่นเป็นแกนกลางหรือผู้นำ เครือข่าย ขึ้นตอนการบริหารจัดการ เครือข่ายหลังจากตั้งกลุ่มเครือข่ายแล้วคือตั้งเป้าหมาย ของเครือข่าย ต่อจากนั้นจึงร่วมกันจัดทำ แผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการของเครือข่าย และ มอบหมายหน้าที่กันทำตามความสามารถ กลไกของเครือข่ายคือการจัดการกิจกรรมเรียนรู้ ร่วมกันและการขับเคลื่อนงานตามยุทธศาสตร์แผนพัฒนาโดย กำหนดปฏิทินทำกิจกรรม การ ทำงานเครือข่ายมีผลทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มต่างๆ ทำให้ได้รับ ประสบการณ์ใหม่ๆ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน เกิดการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ทำให้มีพลังอำนาจการต่อรองของกลุ่ม เกิดพลังสามัคคีของคนในชุมชน มีความเสียสละ ความรักและเคารพกัน และได้แบบอย่างที่ดีในการทำงาน ได้ฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมให้กลับอุดม สมบูรณ์ อนุรักษ์ป่าให้มีความสมบูรณ์และคนในชุมชนมีสุขภาวะที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับ **กาญจนา คุ่มทรัพย์**⁷³ ได้ ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดอนหมู จังหวัด อุบลราชธานี พบว่า ป่าชุมชนคือรูปแบบของการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นจัดการร่วมกันระหว่าง ภาครัฐกับชุมชนท้องถิ่นการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการป่าชุมชนบ้าน ดอนหมู ตำบลขามเปี้ย อำเภอดงรักพิชผล จังหวัดอุบลราชธานีว่ามีเงื่อนไขของการจัดการป่า ชุมชนอย่างไรจึงนำไปสู่ความสำเร็จและมีความสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใช้วิธีวิจัย เชิงคุณภาพเก็บรวบรวมโดยการสังเกตการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลข่าวสารหลักที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการจัดการป่าชุมชนวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยการวิเคราะห์เนื้อหาและนำมาสังเคราะห์เพื่อ ตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านดอนหมูมีกระบวนการจัดการป่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนำวัฒนธรรมชุมชนอันเป็นทุนทางสังคมที่เข้มแข็งผสมผสาน กับการจัดการป่าชุมชนตามหลักทฤษฎีการจัดการป่าชุมชนใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของ ประชาชนกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นระบบผ่านการทำวิจัยชุมชนสร้างเครือข่ายความร่วมมือจาก ภายนอกอย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนชุมชนมีกระบวนการเชื่อมโยงกิจกรรมการจัดการ ป่าชุมชนเข้ากับพัฒนาชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และ

⁷³ กาญจนา คุ่มทรัพย์ การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดอนหมู จังหวัดอุบลราชธานี, (รายงานการวิจัย : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี), ๒๕๕๘, บดคัดย่อ.

สอดคล้องกับ วราวุธ ศุภมิตรมงคล และคณะ⁷⁴ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการ อุตสาหกรรมไม้ยางพารา เพื่อให้เกิดดุลยภาพการผลิตและการใช้ของประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) ศึกษาอุปสงค์และอุปทานไม้ยางพาราและจัดทำฐานข้อมูลอุตสาหกรรมไม้ยางพารา เพื่อใช้ในการ บริหารจัดการเพื่อนำไปสู่ดุลยภาพการผลิตและการใช้ของประเทศไทย ๒) ศึกษาและวิเคราะห์เพื่อ จัดทำข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เป็นอุปสรรคและมาตรฐาน สากลที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมให้พัฒนาอย่างยั่งยืน และ ๓) ศึกษาและจัดทำร่างแผนการบริหารจัดการ ไม้ยางพาราที่สอดคล้องกับดุลยภาพการผลิตทั้งกลุ่มต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ และร่างแผนที่นำ ทางในการพัฒนาไม้ยางพาราแบบครบวงจรอย่างยั่งยืน (อุตสาหกรรมไม้ยางพารา ๔.๐)

ผลการศึกษาพบว่า จากอุตสาหกรรมต้นน้ำไปสู่อุตสาหกรรมกลางน้ำ อุตสาหกรรมกลางน้ำมี กำลังการผลิตเกินดุล อยู่ค่อนข้างมาก หากมีการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขทางการตลาดจะส่งผลกระทบต่อ กับอุตสาหกรรมกลางน้ำอย่างรุนแรง จากอุตสาหกรรมกลางน้ำไปสู่อุตสาหกรรมปลายน้ำปัจจุบัน อุตสาหกรรมปลายน้ำมีการใช้วัตถุดิบไม้อื่นๆ ที่ไม่ใช่ไม้ยางพาราเกือบครึ่งหนึ่งของก ำลังการผลิต หากมีการปรับเปลี่ยนมาใช้วัตถุดิบไม้ยางพาราใน ภาพรวมอุตสาหกรรมปลายน้ำในปัจจุบันสามารถ รองรับได้ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขการซื้อขาย คุณภาพวัตถุดิบและตลาดผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ปัจจุบัน อุตสาหกรรมไม้ยางพาราได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงความ ต้องการของผู้บริโภคทำให้ยังไม่ สามารถปฏิบัติตามกฎหมายและมาตรฐานของประเทศผู้บริโภคได้ทั้งใน อุตสาหกรรมต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ แต่สำหรับอุตสาหกรรมปลายน้ำจะได้รับผลกระทบน้อยกว่า เนื่องจากการใช้วัตถุดิบ จากต่างประเทศส่วนหนึ่ง โดยโครงการได้รวบรวมข้อเสนอแนะจากการประชุมเพื่อ ระดมความคิด เห็น สามารถแบ่งแผนงานออกเป็น ๓ ระยะ ระยะละ ๕ ปี โดยมีวัตถุประสงค์ในแต่ละระยะคือ ๑) เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมไม้ยางพารา มีแนวทางการพัฒนาหลักๆ คือ การ จัดทำระบบการติดตามการผลิตและแปรรูปไม้ยางพารา หรือ Due Diligence System (DSS) และ ปรับปรุง กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับแนวทางปฏิบัติต่างๆ ให้สอดคล้องกับมาตรฐานของประเทศ ผู้บริโภค ๒) มีคลัสเตอร์ธุรกิจไม้ยางพาราที่เข้มแข็ง มีแนวทางการพัฒนาหลักๆ คือ การปรับ โครงสร้างการบริหารภาคงานภาครัฐเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการส่งเสริมอุตสาหกรรมไม้ยางพาราและ พัฒนาด้านการขนส่งและโครงสร้างพื้นฐาน ๓) ยกระดับธุรกิจไม้ยางพาราสู่การเป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน มีแนวทางการพัฒนาหลักๆ คือ การ ปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้บริโภค การ พัฒนาผลิตภัณฑ์และการใช้ประโยชน์จากไม้ยางพารา และการศึกษา ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและ สังคม ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลต่างประเทศ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศผู้ผลิตไม้ ยางพาราหลัก ประเทศไทยมีส่วนการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ปลายน้ำน้อยกว่าประเทศอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีการ จัดทำ

⁷⁴ วราวุธ ศุภมิตรมงคล และคณะ, การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการอุตสาหกรรมไม้ยางพารา เพื่อให้เกิดดุลยภาพการผลิตและการใช้ของประเทศไทย, (รายงานการวิจัย : สำนักงานคณะกรรมการวิจัย แห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๖๒), บทคัดย่อ.

ระบบฐานข้อมูลเพื่อค้นหาค้นหาปริมาณวัตถุดิบในบริเวณที่ต้องการรวมไปถึงข้อมูลประมาณการความต้องการวัตถุดิบไม้ยางพาราของภาคอุตสาหกรรมจากข้อมูลโรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปไม้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาการการสร้างความแข็งแรงของการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ จากบริบทที่มีปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชน เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชน ตลอดจนการสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ ใน ๖ ด้าน คือ

๑) ด้านระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน คือ จะต้องมีการออกเอกสารสิทธิให้เกษตรกร การมีสิทธิครอบครองหรือสิทธิทำกินของชุมชนและเกษตรกรรายย่อย โดยมีอาณาเขตชัดเจนและถูกต้องตามกฎหมาย

๒) การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก คือ หน่วยงานภาครัฐ จะต้องให้การสนับสนุนแหล่งทุน แหล่งสินเชื่อการประกันการลงทุนและทักษะทางวิชาการและเทคโนโลยีการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์

๓) โครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวย คือ นโยบายทางการเมืองที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการป่าไม้ของชุมชน โดยปลอดจากอิทธิพลการครอบงำของนักการเมืองและธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โครงสร้างทางสถาบัน หน่วยงานและกฎหมายที่เหมาะสม การปรับปรุงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์

๔) ระบบการปลูกและการจัดการ คือ การคัดเลือกประเภทของไม้ที่ปลูก การเพาะพันธุ์กล้าไม้ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์ควบคู่กับการพัฒนาเกษตรเลี้ยงชีพแบบยั่งยืน เกษตรอินทรีย์ ระบบการปลูกและการดูแลความหลากหลายทางชีวภาพที่รักษาความสมดุลและพึ่งพาซึ่งกันและกันของธรรมชาติ

๕) การมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้ คือ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์หรือวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่มีวัตถุประสงค์ในทางเศรษฐกิจ มีการส่งเสริมเครือข่ายเชื่อมโยงผลผลิตจากการปลูกป่าที่เป็นไม้และไม้ใช้ไม้ กับการขับเคลื่อนทางการตลาด โดยเฉพาะข้อมูลการตลาดและการเข้าถึงตลาด การพัฒนาต่อยอดมูลค่าผลผลิตจากเนื้อไม้ที่เป็นผลผลิต โดยเฉพาะเทคโนโลยีพัฒนาห่วงโซ่การแปรรูป

๖) ธุรกิจและธรรมาภิบาลและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกสมาคมปลูกป่าเชิงพาณิชย์ คือ การพัฒนาศักยภาพในเชิงองค์การและสถาบันในส่วนขององค์กรส่วนท้องถิ่นและในส่วน of ชุมชนในรูปของกลุ่ม สมาคมหรือสหกรณ์ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสังคม ศักยภาพในการทำแผนธุรกิจ การจัดระบบธุรกิจและธรรมาภิบาล โดยเฉพาะความโปร่งใส

ของข้อมูล การเงินและความเป็นไปได้ทางการเงิน ในการจัดการปลูกป่าของชุมชนพุทธเกษตรและเกษตรกรรายย่อย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ควรมีการรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านและชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ของป่าชุมชนต่อวิถีชีวิต โดยการให้ชุมชนมีบทบาทส่วนร่วมในการจัดการและ อนุรักษ์ป่า (ป่าชุมชน) กระบวนการสร้างกลไกการจัดการป่าชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในท้องถิ่น ในการปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สามารถแลกเปลี่ยนปัญหาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่น ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และมีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

๒) ควรมีการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการป่าชุมชนสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ วิธีการหรือแนวทางปฏิบัติ ประกอบด้วย การจัดตั้ง คณะกรรมการป่าชุมชน ซึ่งเป็น ตัวแทนของชาวบ้านในการรักษาป่า คัดเลือกจากคนที่มีใจเสียสละ มีความรู้และความสนใจ เรื่องการอนุรักษ์ป่า ทำหน้าที่กำหนดนโยบายหรือแนวทางการจัดการป่า เพื่อ การได้อาศัยประโยชน์อย่างคุ้มค่าและเกิดความยั่งยืน ตั้งกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน และ ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด ไม่เลือกปฏิบัติกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยหรือการตัดสินใจปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่ในภาคต่างๆทั่วประเทศ

๒) ควรมีการศึกษาเพิ่มเติม เฉพาะเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน ของชุมชนพุทธเกษตรในภาคต่างๆทั่วประเทศ

๓) ควรมีการศึกษาแนวทางที่จะสามารถสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในภาคต่างๆทั่วประเทศ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ หนังสือ :

กรมป่าไม้, คู่มือสำหรับประชาชน การปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ, กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๖๒.

_____.กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรุงเทพฯ :กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๐.

ถวิลวดี บุรีกุล. การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๙.

ปกรณ สุวรรณประภา. วิทยาการกระบวนการภาคสนาม. สถาบันพัฒนาสืแยกอินโดจีน, สำนักงานพิษณุโลก : คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, , ๒๕๕๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้ว, ๒๕๕๐.

พิทยา ว่องกุล, สร้างสังคมใหม่:ชุมชนอธิปไตย-ธรรมาธิปไตย, กรุงเทพ : โครงการวิถีทรรศน์. ๒๕๕๖.

โยธิน สุริยพงศ์. มลพิษสิ่งแวดล้อม. นครราชสีมา : สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๒.

ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติป่าไม้ ฉบับที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๗, หน้า ๑๐๗ เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๐ ก ๑๖ เมษายน ๒๕๖๒

สัมฤทธิ์ ทองศรี. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) พุทธศักราช ๒๕๔๐ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.๒๕๔๒.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). การเสริมสร้างเครือข่าย ๔ ภาคส่วนในสังคมไทย.

กรุงเทพฯ : กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๙.

อดิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบาย

สาธารณสุข, ๒๕๕๙.

อรุณี เวียงแสงและคณะ. การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๕๙.

๑.๒ รายงานการวิจัย :

ขวัญชัย ดวงสถาพร และคณะ. ตัวชี้บ่งชี้ที่เหมาะสมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการรับรองการ

จัดการป่าไม้ของ FSC สำหรับประเทศไทย, รายงานการวิจัย : สำนักงานกองทุนสนับสนุน

การวิจัย (สกว.), ๒๕๖๓.

กาญจนา คัมภีร์พย์ การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดอนหมู

จังหวัดอุบลราชธานี, รายงานการวิจัย : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๘.

บานจิตร สายรอกำ และคณะ. การเสริมสร้างและฟื้นฟูพลังเครือข่ายป่าชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่ป่าต้น

น้ำจังหวัดน่าน, รายงานการวิจัย : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.), ๒๕๖๓.

ประพันธ์ สร้อยเพชร. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้น

พื้นฐาน ศูนย์โรงเรียนตำบลแช่ช้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๙.

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ :

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๙.

ปิตพงษ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยาและคณะ. ความเป็นไปได้ในการปลูกไม้สักเชิงพาณิชย์, รายงานการวิจัย

: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๖๓.

พีระ พรนวม. ศรัทธาต่อหลักการการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน สังกัด

สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๙.

รวารุณี ศุภมิตรมงคล และคณะ, การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการอุตสาหกรรมไม้ยางพารา

เพื่อให้เกิดดุลยภาพการผลิตและการใช้ของประเทศไทย, รายงานการวิจัย : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๖๒.

สุทธิพันธ์ อรัญญาวาส, พระครูเอกุตตรสตาธิคุณและพระครูปริยัติวิกรมธี, ป่าชุมชน: แนวคิดทาง

นิเวศวิทยาในการจัดการป่าไม้(ป่าชุมชน) ของพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

รายงานการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓.

โสภณ ชมชาญ และคณะ. ปัญหาการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และการจัดที่ดินทำกิน : ยุทธศาสตร์ที่ต้อง

เปลี่ยนแปลงเพื่อความมั่นคงของชาติ. รายงานการวิจัย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๘.

สายบัว เข้มเพชร และสำรวย ผัดผล. การพัฒนาฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการจัดทำแผน

ชุมชนสำหรับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้จังหวัดน่าน. รายงานการวิจัย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๘.

สมหญิง สุนทรวงษ์ และคณะ. แนวคิดและรูปแบบของ REDD ที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากร

ป่าไม้อย่างยั่งยืนและเป็นธรรมในบริบทสังคมไทย, (รายงานการวิจัย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๖.

อดิษฐ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และคณะ. แนวทางการศึกษารูปแบบและการดำเนินการของพันธบัตร

ป่าไม้สำหรับประเทศไทย, รายงานการวิจัย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๘.

๑.๓ วารสาร :

ณรงค์ ณ เชียงใหม่. การมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารภูมิแล : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๙.

๑.๔ สื่อวีดิทัศน์/อินเทอร์เน็ต :

กรมป่าไม้, คู่มือสำหรับประชาชน การปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ, ๒๕๖๒, คำนำ

www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER๒/DRAWER๐๓๗/GENERAL/DATA๐๐๐๐/๐๐๐๐๐๖๐๔.PDF

พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ.๒๕๖๒ ที่ลงในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๐ ก ๑๖ เมษายน ๒๕๖๒ <http://bit.ly/๒V๙๔dWE>.

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐฉบับพิมพ์, ปลดล็อก! ตัด "ไม้หวงห้าม" ที่ดินตัวเอง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒, <https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/๑๔๙๘๖๕๘>

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, การศึกษาการใช้ที่ดินและผลิตผลป่าไม้ของป่าภูหลวง,

<http://frc.forest.ku.ac.th/bulletin/fforjournal> สืบค้นเมื่อ ๐๖ ตุลาคม ๒๕๖๔

ราชอาณาจักรไทย. ๒๕๕๔. พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๕๔." เข้าถึงเดือนตุลาคม ๒๕๖๒.

สุพรรณ ตั้งมิตรเจริญ, แนวทางการส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจในประเทศไทย, ๑๑ มกราคม

๒๕๖๕. <https://www.forest.go.th/plantationexpert/wp-content/uploads/sites/๒๕๖๕>.

สมหญิง สุนทรวงษ์. มปป. ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า. ที่มา : <http://www.recoftc.org/country/thailand/basic>

สำนักข่าวไทยพีบีเอส, ทุกข์ของเกษตรกรอีสาน, <https://news.thaipbs.or.th/content/๒๗๘๐๗๕>

Suthee C.,ทำความเข้าใจ พ.ร.บ. ป่าไม้ ปี ๖๒ ปลูกได้ ตัดได้ แต่ก็ไม่ง่ายอย่างที่คิด, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๔, <https://news.mthai.com/general-news/๗๒๓๙๑๕.html>

EU FLEGT Facility. ๒๕๕๔. “การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ครั้งที่ ๕ ของประเทศไทย: ภาพรวมของการบังคับใช้กฎหมาย การกำกับดูแล และการค้าป่าไม้ (FLEGT).” เข้าถึงเดือนตุลาคม ๒๕๖๒.

Darlington, Susan M., Buddhist Integration of Forest and Farm in Northern Thailand, ๒๐๑๙, pp๑-๑๓ <http://www.mdpi.com/journal/religions>

Jean Phillippe LeBlond. “คำอธิบายของการเปลี่ยนผ่านป่าครั้งใหม่: บทบาทของปัจจัย “ผลักดัน” และกลยุทธการปรับตัวต่อการขยายพื้นที่ป่าในตอนเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ ประเทศไทย.” เข้าถึงเดือนตุลาคม ๒๕๖๒.

Nathalie Faure. Legal assessment of Thailand Community Forest Act shows ways to strengthen regulations, 2020. เข้าถึงเมื่อ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๔.

Don Gilmour, **Commercialization of CBF Products, Forty years of community-based forestry: A review of its extent and effectiveness**, Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, 2006, p.45-50.
<http://www.fao.org/๓/a-i๕๔๐๕e.pdf>

๒. ภาษาอังกฤษ:

- Boissevain, Jeremy and J. Clyde Mitchell. **Network Analysis : Studies in Human Interaction**. Netherlands : Mouton & Co, 2015, P.54.
- Cohen, J.M., & Uphooff, N.T. Rural development participation : Concept and measures for project design implementation and evolution rural development committee center for international studies. New York : Longman, 2015, P.56.
- Doyle, Robert. **Community Development in an Age of Globalization : the Partnership Option**. Prepare for the presentation to the 1st International Conference on Community Development in the Asia - Pacific at Sukhothai Thammathirat University, 2016, P.43.
- Eckhard Deutscher and Gudrun Kochend Orfer - Lucius. "Towards the Global Knowledge and Information Society". **Development and Cooperation (D+C)**. No.4/1999, July/August, 2017, P.20.
- Mathews, David. **Elements of a Strong Civil Society and Health Public Life**. Kettering Foundation. April ๑๙๙๖. Memio, 2014, P.45-46.
- Taschereau Suzanne and Jose Edgardo L. Campos. **Building Government - Citizen - Business Partnerships**. Canada : Institution on Governance, 2013, P.90.

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

เรื่อง การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้
๒. เพื่อศึกษาเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้
๓. เพื่อวิเคราะห์การสร้างควมยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้

แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น ๕ ตอน

- ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์
- ตอนที่ ๒ ปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้
- ตอนที่ ๓ เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่
- ตอนที่ ๔ การสร้างควมยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่
- ตอนที่ ๕ ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ใน ๖ ด้าน คือ ๑) ด้านระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน ๒) ด้านการได้รับการสนับสนุนจากภายนอก ๓) ด้านโครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวย ๔) ด้านระบบการปลูกและการจัดการ ๕) ด้านการมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้ และ ๖) ด้านธุรกิจและธรรมาภิบาลและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกสมาคมปลูกป่าเชิงพาณิชย์

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์

ชื่อ-สกุล ผู้ให้ข้อมูลอายุ.....ปี
 ที่อยู่ผู้ให้ข้อมูล
 ตำแหน่งในชุมชน

ประสบการณ์เกี่ยวกับการปลูกป่าหรือเป็นผู้จัดการเกี่ยวกับป่า รวมระยะเวลา.....ปี
วัน/เวลา/สถานที่ ให้สัมภาษณ์.....

ตอนที่ ๒ ปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้

- ๒.๑ มีปัจจัยใดบ้างที่มีความสำคัญต่อการปลูกป่าของชุมชน ?
- ๒.๒ มีปัจจัยหนุนเสริมและข้อจำกัดในการจัดการปลูกป่าในระดับเครือข่ายอย่างยั่งยืนคืออะไร ?
- ๒.๓ มีปัจจัยใดบ้างที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชน

ตอนที่ ๓ เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่

- ๓.๑ สถานการณ์การจัดการระดับเครือข่ายในปัจจุบันเป็นอย่างไร
- ๓.๒ สร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ถูกต้องตามกฎหมายอย่างไร
- ๓.๓ มีการนำเทคโนโลยีการจัดการสร้างเครือข่ายปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์หรือไม่อย่างไร
- ๓.๔ มีการสร้างระบบเครือข่ายการปลูกและการดูแลความหลากหลายทางชีวภาพที่รักษาความสมดุลและพึ่งพาซึ่งกันอย่างไร
- ๓.๕ แนวทางการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างเครือข่ายในการจัดการปลูกป่าอย่างยั่งยืนควรเป็นอย่างไร

ตอนที่ ๔ การสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่

- ๔.๑ การสร้างเครือข่ายการตลาดปลูกป่าเชิงพาณิชย์หรือวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนอย่างไร
- ๔.๒ มีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ที่มีอยู่ในปัจจุบันมีประสิทธิภาพหรือไม่ ถ้าไม่มีประสิทธิภาพจะแก้ไขอย่างไร ?
- ๔.๓ รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับเครือข่ายในการจัดการปลูกป่าที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร และจะพัฒนาได้อย่างยั่งยืนอย่างไร

ตอนที่ ๕ ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ใน ๖ ด้าน คือ

๑) ด้านระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน ๒) ด้านการได้รับการสนับสนุนจากภายนอก ๓) ด้านโครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวย ๔) ด้านระบบการปลูกและการจัดการ ๕) ด้านการมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้ และ ๖) ด้านธุรกิจและธรรมาภิบาลและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกสมาคมปลูกป่าเชิงพาณิชย์

๕.๑ ด้านระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน

- การจัดที่ดินทำกินในอดีตกับปัจจุบันแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร
- มีระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน คือการมีสิทธิครอบครองหรือสิทธิทำกินของชุมชนและเกษตรกรรายย่อยอย่างไร
- มีแนวทางในการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน ของเกษตรกรที่ปลูกป่าอย่างไร
- การบังคับใช้กฎหมายอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ม และการจัดที่ดินทำกินมีปัญหาหรือไม่ ถ้ามีจะแก้ไขอย่างไร

๕.๒ ด้านการได้รับการสนับสนุนจากภายนอก

- ในการปลูกป่ามีทุนสนับสนุนหรือแหล่งเงินเชื่อในการปลูกป่าหรือไม่อย่างไร
- มีหน่วยงานใดบ้างที่ให้การช่วยเหลือด้านทักษะวิชาการการปลูกป่า และมีการช่วยเหลืออย่างไรบ้าง
- เมื่อมีการปลูกป่าไม่เพื่อการพาณิชย์ มีการประกันราคาไม้หรือไม่อย่างไร

๓. ด้านโครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวย

- นโยบายทางการเมืองที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการป่าไม้ของชุมชนอย่างไร
- กฎหมายหรือนโยบายของรัฐในปัจจุบัน เอื้ออำนวยต่อการปลูกป่าเชิงพาณิชย์หรือไม่อย่างไร
- มีกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะการออกใบอนุญาตจากเจ้าหน้าที่หลายฝ่ายหลายระดับหรือไม่อย่างไร
- ท่านมีข้อเสนออยากให้ภาครัฐมีนโยบายเกี่ยวกับการปลูกป่าของชุมชนเชิงพาณิชย์อย่างไร
- โครงสร้างเครือข่ายทางสถาบัน หน่วยงานและกฎหมายที่เหมาะสม

๔. ด้านระบบการปลูกและการจัดการ

- มีการคัดเลือกประเภทของไม้ที่ปลูก และการเพาะพันธุ์กล้าไม้หรือไม่อย่างไร
- การปลูกป่าเชิงพาณิชย์ควบคู่กับการพัฒนาเกษตรเลี้ยงชีพแบบยั่งยืนสามารถดำเนินการไปพร้อมๆกันได้หรือไม่อย่างไร

๕. ด้านการมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้

- การส่งเสริมเครือข่ายเชื่อมโยงผลผลิตจากการปลูกป่าที่เป็นไม้และไม้ใช้ไม้ กับการขับเคลื่อนทางการตลาด
- มีการพัฒนาต่อยอดมูลค่าผลผลิตจากเนื้อไม้ที่เป็นผลผลิต โดยเฉพาะเทคโนโลยีพัฒนาห่วงโซ่การแปรรูปอย่างไร
- การพัฒนาสร้างสรรค์สู่วิสาหกิจอื่นที่เชื่อมโยงจากห่วงโซ่การแปรรูป
- มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมขนส่งเพื่อเชื่อมโยงชุมชนที่เป็นแหล่งผลิต

และตลาดอย่างไร

๖. ด้านธุรกิจและธรรมาภิบาลของสมาชิกปลูกป่าเชิงพาณิชย์

- ระบบธุรกิจและธรรมาภิบาล โดยเฉพาะความโปร่งใสของข้อมูลในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างไร
- ในการจัดการปลูกป่าของชุมชนพุทธเกษตรมีการใช้หลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธในการจัดการธุรกิจในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างไร
- มีปัญหาและข้อเสนอแนะในการนำธรรมาภิบาลของสมาชิกปลูกป่าเชิงพาณิชย์มาประยุกต์ใช้อย่างไร

(ขอขอบพระคุณที่กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์)

พระครูวุฒิธรรมบัณฑิต,รศ.ดร. และคณะ

ภาคผนวก ข
รูปภาพประกอบการลงเก็บข้อมูล

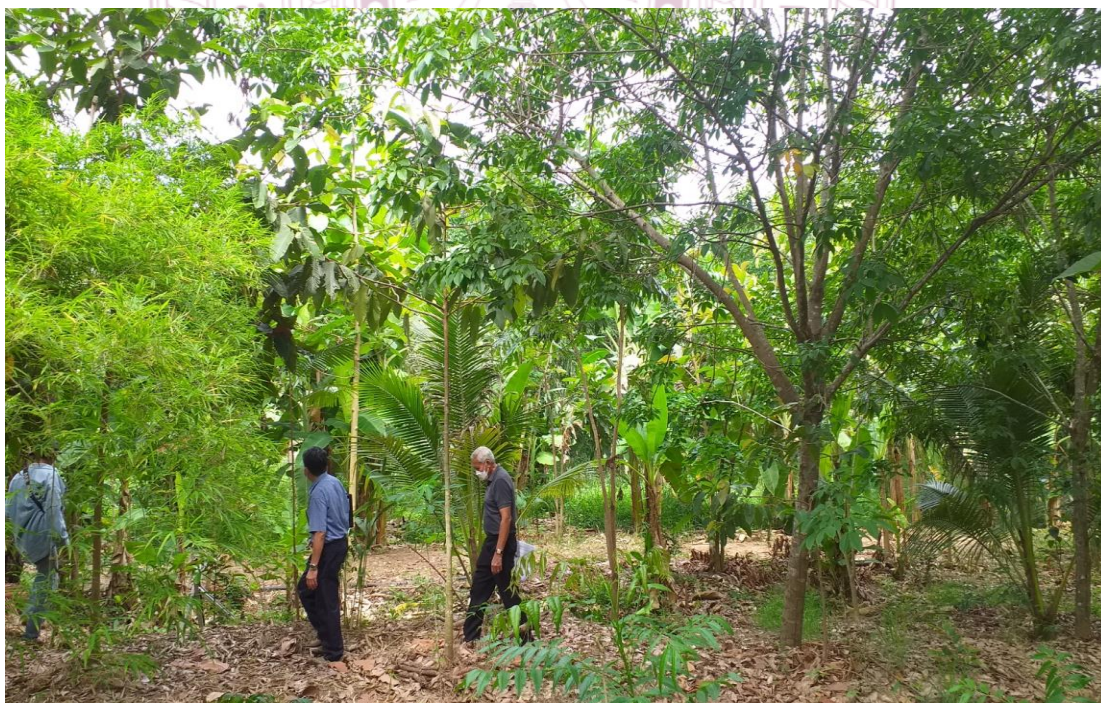

ACE
ABSOLUTE CLEAN ENERGY
PUBLIC COMPANY LIMITED

รับซื้อ

ไม้ท่อนเบญจพรรณ / ไม้ท่อนยางพารา

ขนาดความยาวไม่เกิน 1.3 เมตร ความชื้นไม่เกิน 45%

ได้ราคาดี
ไม่จำกัดจำนวนในการส่ง
มีเท่าไร มาส่งเลย

สนใจติดต่อ 084-439-1999 หรือ 084-439-5299

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

๑. พระพิพัฒน์วีโรภาส ผู้อำนวยการศูนย์พุทธธรรมสมเด็จพระมหาธีรราชย์
ป่าดงใหญ่วัง อ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัด
อุบลราชธานี
๒. พระอาจารย์สุวรรณ เตชะธมโม ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลระเว) เจ้าอาวาสวัดบ้านนาจาน
ตำบลระเว อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี
๓. นายสหรัฐ ศิริวรรณ ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการปลูกป่า สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้
ที่ ๗ จังหวัดอุบลราชธานี
๔. นายกมล โสพัฒน์ เกษตรจังหวัดอุบลราชธานี, สำนักงานเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี
๕. นายปัญญา สัมพะวงศ์ พาณิชยจังหวัดอุบลราชธานี
๖. นายมงคล จุลทัศน์ ประธานกรรมการหอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี
๗. นายอดุลย์ นิลเปรม ประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานี
๘. นายธวัชชัย พันเทศ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ กลุ่มยุทธศาสตร์และ
สารสนเทศ สำนักงานเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี
๙. นายปรัชญา ทาทอง เลขานุการคณะกรรมการป่าชุมชนตำบลกุดเสลา
อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ
๑๐. นายวิบูลย์ แก่นสุข ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหมากมี หมู่ ๑ ตำบลกระโสบ อำเภอเมือง จังหวัด
อุบลราชธานี
๑๑. นายประสิทธิ์ ศรีพิมพ์ คณะกรรมการป่าชุมชน ศูนย์พุทธธรรมสมเด็จพระมหาธีรราชย์
ป่าดงใหญ่วังอ้อ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
๑๒. นางรุ่งนภา กงซุย ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (เกษตรอินทรีย์) และเครือข่าย
Young Smart Farmer ตำบลระเว อำเภอพิบูลมังสาหาร
จังหวัดอุบลราชธานี
๑๓. นางรำไพ สุโคตร เลขานุการวิสาหกิจชุมชน (เกษตรอินทรีย์) และเครือข่าย Young
Smart Farmer บ้านดอนหวาย ตำบลระเว อำเภอพิบูลมังสาหาร
จังหวัดอุบลราชธานี
๑๔. นายสมหมาย หงษ์มณี ผู้ใหญ่บ้านบ้านยาง บ้านยาง ตำบลบึงไผ่ อำเภอวารินชำราบ
จังหวัดอุบลราชธานี
๑๕. นายสุริยัน ฤกษ์จันทร์ กำนันตำบลกุดเสลา ประธานคณะกรรมการป่าชุมชน
บ้านทุ่งสว่าง ตำบลกุดเสลา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

๑๖. นายสมจิตร ดิษฐประสพ ประธานวัฒนธรรมหมู่บ้าน/ปราชญ์พื้นถิ่นป่าชุมชนบ้านทุ่งสว่าง ตำบลกุดเสลา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ
๑๗. นางลำไย คำแก้ว เกษตรกรบ้านโนนแสนคำ ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ
๑๘. นางสุพิศ อุทธจันทร์ ประธานกลุ่มสตรีและผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน บ้านโนนแสนคำ ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ
๑๙. นางดวงฤดี สามสี เกษตรกร/กรรมการกลุ่มสตรี บ้านหนองถ่ม ตำบลตู อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ
๒๐. นางสาวชลลดา สามสี เกษตรกร บ้านหนองถ่ม ตำบลตู อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ
๒๑. นางนงลักษณ์ แสนทรัพย์ เกษตรกร บ้านล่องแก้ว (ใต้) ตำบลโนนค้อ อำเภอนาคู จังหวัดศรีสะเกษ
๒๒. นายสมคิด ทีฆะสุข สมาชิกสภาเทศบาลตำบลฟ้าหยาด ตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร
๒๓. นายบุญหลาย ผลจันทร์ เกษตรกร/สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลดงมะไฟ บ้านคำแซนคอก ตำบลดงมะไฟ อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร
๒๔. นางใบ บุญปก บ้านคำแซนคอก ตำบลดงมะไฟ อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร
๒๕. นางประยูร ผลจันทร์ เกษตรกร/กรรมการกลุ่มสตรี บ้านคำแซนคอก ตำบลดงมะไฟ อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร
๒๖. นางหนูกุล วงษ์ศรีแก้ว เกษตรกร บ้านคำแซนคอก ตำบลดงมะไฟ อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร
๒๗. นายสมภาร สุวรรณรัตน์ เกษตรกร บ้านห้วยค้อ ตำบลกำแมด อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
๒๘. นางหนูลำพัน วรวงศ์ เกษตรกร บ้านโคกสว่าง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

ภาคผนวก ค

ประวัติคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) พระครูวุทธิธรรมบัณฑิต (จิตนเรศ วุฑฒิมโฆ)
ชื่อ (ภาษาอังกฤษ) Phrakru Wutthidhambundit (Chitnaretes Wutthidhammo)

๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน : ๓-๔๑๒๐-๐๐๑๓๒-๐๙-๑

๓. ตำแหน่งวิชาการ รองศาสตราจารย์

๔. หน่วยงานที่ติดต่อได้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
ตำบลกระโสม อำเภอมือ จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐
มือถือ ๐๘๑-๗๙๐๘๔๖๔ (E-mail) naretes99@hotmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

- ๑) สำเร็จการศึกษา (วุฒิปริญญา) น.ธ.เอก, ป.ธ.๕
- ๒) สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา
ปริญญาตรี พธ.บ. (สังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปริญญาตรี ร.บ. (ทฤษฎีและเทคนิคทางรัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ปริญญาโท รป.ม. (นโยบายสาธารณะ) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ปริญญาเอก Ph.D. (Public Administration), Nagpur University, India.

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป Word, Excel, Power Point, โปรแกรม SPSS.

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

- ๑) ชื่อเรื่อง “ทัศนคติของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี” ปี ๒๕๕๑ (หัวหน้าโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)
- ๒) ชื่อเรื่อง “บทบาทของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี” ปี ๒๕๕๒ (หัวหน้าโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)
- ๓) ชื่อเรื่อง “ประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน” ปี ๒๕๕๓ (หัวหน้าโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

๔) ชื่อเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจกับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี” ปี ๒๕๕๔ (หัวหน้าโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

๕) ชื่อเรื่อง “ความเชื่อต่อพิธีกรรมการนึ่งกระทะน้ำมันของประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี” ปี ๒๕๕๕ (ผู้ร่วมโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

๖) ชื่อเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์นวัตกรรมการอักษรธรรมอีสาน” ปี ๒๕๕๖

(ผู้ร่วมโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

๗) ชื่อเรื่อง “พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม: ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม” ปี ๒๕๕๖ (ผู้ร่วมโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

๘) ชื่อเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ปฐมสมโพธิกถา อักษรธรรมอีสาน จังหวัดอุบลราชธานี,” ปี ๒๕๕๗. (ผู้ร่วมโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

๙) ชื่อเรื่อง “การบูรณาการการจัดการเรียนการสอนรายวิชาความรู้เบื้องต้นทางรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ปี ๒๕๕๘.

(หัวหน้าโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

๑๐) ชื่อเรื่อง “การศึกษาปรัชญาธรรมพื้นบ้านทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในหนังสือใบลานของจังหวัดอุบลราชธานี,” ปี ๒๕๕๘. (ผู้ร่วมโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

๑๑) ชื่อเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์มูลกัจจายนะ อักษรธรรมอีสาน” ปี ๒๕๕๘. (ผู้ร่วมโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

๑๒) ชื่อเรื่อง “การจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุและผู้ทุพพลภาพของชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี” ปี ๒๕๕๙. (หัวหน้าโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

๑๓) ชื่อเรื่อง “ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย” ๒๕๕๙. ปี ๒๕๕๙. (ผู้ร่วมโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

๑๔) ชื่อเรื่อง “ศึกษาการเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี” ๒๕๕๙. ปี ๒๕๕๙. (ผู้ร่วมโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

๑๕) ชื่อเรื่อง “จริยศาสตร์การพัฒนา : ตัวชี้วัดและกระบวนการสร้างความโปร่งใสในองค์กรปกครองท้องถิ่นของจังหวัดอุบลราชธานี” ปี ๒๕๖๐.

(หัวหน้าโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

๑๖) ชื่อเรื่อง “นวัตกรรม : การพัฒนากิจกรรมและสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอีสานตอนใต้” ปี ๒๕๖๑

(ผู้ร่วมโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

๑๗) ชื่อเรื่อง “กระบวนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรมของประชาคมอาเซียน” ปี ๒๕๖๑

(หัวหน้าโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

๑๘) ชื่อเรื่อง นวัตกรรมวัฒนธรรมชุมชนกับการสำรวจวรรณกรรมโบราณ ในเขตลุ่มแม่น้ำโขง
ตอนกลาง ปี ๒๕๖๔

(หัวหน้าโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

ผู้ร่วมโครงการวิจัย ๑

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) พระมหาคณอง ปคุโณ (จันทร์คำลอย)

ชื่อ (ภาษาอังกฤษ) Phramaha Kanong Chankamloi

๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน : ๑-๔๘๐๕-๐๐๑๐๑-๗๒-๒

๓. ตำแหน่งวิชาการ อาจารย์

๔. หน่วยงานที่ติดต่อได้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ตำบลกระโสม อำเภอมะนัง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐

มือถือ ๐๘๑-๗๙๐๘๔๖๔, ๐๘๔-๐๘๑๔๐๗๗

E-mail : Kanong_225@hotmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

๑) สำเร็จการศึกษา (วุฒิปริญญา) น.ธ.เอก, ป.ธ.๕

๒) สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ปริญญาตรี พธ.บ. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปริญญาโท รปม.รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสยาม

ปริญญาเอก รปด.รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยชินวัตร

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป Word, Excel, Power Point, โปรแกรม SPSS.

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

๖) ชื่อเรื่อง “บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลของวัดใน
สังกัดคณะสงฆ์ภาค ๑๐” ปี ๒๕๖๒ (หัวหน้าโครงการวิจัย: แหล่งทุนส่วนตัว)

ผู้ร่วมโครงการวิจัย ๓

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) นายศราวุธ ขันธวิชัย

ชื่อ (ภาษาอังกฤษ) Sarawut Khanthawichai

๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน : ๓-๔๑๐๘-๐๐๐๑๖-๖๓-๘

๓. ตำแหน่งวิชาการ อาจารย์

๔. หน่วยงานที่ติดต่อได้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
ตำบลกระโสม อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐
มือถือ ๐๘๒-๕๓๖๖๔๓๓ (E-mail) sarawut.kha@mcu.ac.th

๕. ประวัติการศึกษา

๑) สำเร็จการศึกษา (วุฒิปริญญา) น.ธ.เอก

๒) สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ปริญญาตรี พธ.บ. (การบริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปริญญาโท ศน.ม. (รัฐศาสตร์การปกครอง) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป Word, Excel, Power Point, โปรแกรม SPSS.

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

๑) ชื่อเรื่อง “ประชาคมหมู่บ้านโดยการมีส่วนร่วมเชิงลึกของประชาชน
เพื่อความโปร่งใสในการพัฒนาท้องถิ่น” ปี ๒๕๖๑ (โครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

ผู้ร่วมโครงการวิจัย ๓

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) ดร.ศรีอรุณ คำโท

ชื่อ (ภาษาอังกฤษ) Dr.Sriarun Khamtho

๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน : ๓-๓๓๐๘-๐๐๗๙๐-๓๑-๘

๓. ตำแหน่งวิชาการ อาจารย์

๔. หน่วยงานที่ติดต่อได้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
ตำบลกระโสม อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐
มือถือ ๐๘๒-๕๓๖๖๔๓๓ (E-mail) sarawut.kha@mcu.ac.th

๕. ประวัติการศึกษา

๑) สำเร็จการศึกษา (วุฒิปริญญา) น.ธ.เอก, ปธ.๔

๒) สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ปริญญาตรี พธ.บ. (การบริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปริญญาตรี บธ.บ. (การจัดการทั่วไป) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
 ปริญญาโท รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยปทุมธานี
 ปริญญาเอก รป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป Word, Excel, Power Point, โปรแกรม SPSS.

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

๑) ชื่อเรื่อง“ประชาคมหมู่บ้านโดยการมีส่วนร่วมเชิงลึกของประชาชน
 เพื่อความโปร่งใสในการพัฒนาท้องถิ่น” ปี ๒๕๖๑ (โครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่

สร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้

หัวหน้าโครงการ พระครูวุฒิธรรมบัณฑิต, รศ.ดร. และคณะ

สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

โทรศัพท์ ๐๘๑-๗๙๐ ๘๔๖๔ e-mail: naret99@hotmail.com

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยในปัจจุบันกระแสการปลูกต้นไม้ โดยเฉพาะไม้ยืนต้นกำลังมีความตื่นตัวในภาคประชาสังคม ผสมกับปัจจัยเสริมต่างๆ เช่น นโยบายภาครัฐ เช่น ยุทธศาสตร์ชาติ ยุทธศาสตร์และโครงการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร การใช้ต้นไม้เป็นหลักประกันทางธุรกิจ การแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ป่าไม้และชุมชนมีพัฒนาการมาตั้งแต่ยุคที่ชุมชนอยู่ร่วมกับป่า และต่อมาเป็นยุคที่มองชุมชนว่าเป็นผู้บุกรุกและทำลายป่าโดยแยกชุมชนออกจากป่า และท้ายที่สุดในปัจจุบันที่เป็นยุคที่หันกลับมาถึงชุมชนให้เข้าร่วมดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากป่า ดังล่าสุดได้มีพระราชบัญญัติป่าไม้ฉบับที่ ๘ พ.ศ.2562 มาตรา 7 บัญญัติว่าไม้ชนิดใดที่ขึ้นในป่าจะเป็นไม้หวงห้ามประเภทใด ให้กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา สำหรับไม้ทุกชนิดที่ขึ้นในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดิน ไม่เป็นไม้หวงห้าม⁷⁵ หรือไม้ที่ปลูกขึ้นในที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ตามประเภทหนังสือแสดงสิทธิที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ให้ถือว่าไม่เป็นไม้หวงห้าม พระราชบัญญัตินี้ได้เปิดช่องทางให้ประชาชนใช้ประโยชน์จากป่าไม้มากคือการให้ไม้ทุกชนิด ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือจากการปลูกในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ถูกต้องไม่เป็นไม้หวงห้ามอีกต่อไป

โดยหลักสำคัญของพระราชบัญญัติป่าไม้ฉบับที่ 8 พ.ศ.2562 ดังกล่าว มุ่งหวังให้การทำไม้ การเคลื่อนย้าย หรือการส่งเสริมอุตสาหกรรมและการใช้ประโยชน์จากไม้หวงห้าม ไม้มีค่า สามารถทำได้ง่ายขึ้น เพื่อเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลานานในการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าเนื่องจากกฎหมายเดิมได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อป้องกันรักษาไม้มีค่าที่อยู่ในป่า จึงเป็นอุปสรรคในการดำเนินการส่งเสริมการปลูก และใช้ประโยชน์จากไม้มีค่า เช่น ไม้สัก ที่เคยมีการส่งเสริมการปลูกมานานหลายสิบปี แต่เกษตรกรผู้ปลูก ไม่สามารถตัดมาใช้ประโยชน์ได้ด้วยเหตุแห่งข้อกฎหมาย ดังนั้น

⁷⁵ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติป่าไม้ ฉบับที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๗, หน้า ๑๐๗ เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๐ ก ๑๖ เมษายน ๒๕๖๒

พระราชบัญญัติป่าไม้ฉบับใหม่⁷⁶ จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อเปิดทางให้การทำไม้ง่ายขึ้น โดยการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าเพื่อนำมาใช้ประโยชน์มากขึ้น⁷⁶ จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติดังกล่าวได้เปิดช่องทางให้ประชาชนใช้ประโยชน์จากป่าไม้ กล่าวคือ การให้ไม้ทุกชนิดที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือจากการปลูกในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ถูกต้องไม่เป็นไม้หวงห้ามอีกต่อไปโดยประชาชนผู้เป็นเจ้าของสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

จากข้อมูลด้านอุตสาหกรรมที่ใช้ไม้เป็นวัตถุดิบของประเทศไทยมีห่วงโซ่มูลค่ามหาศาลและมีผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ทั้งอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ โดยที่ปริมาณการใช้ไม้ของโลกและของประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้จากการคาดการณ์ความต้องการใช้ไม้ของประเทศไทยซึ่งเพิ่มขึ้นตามการเพิ่มขึ้นของประชากรและระดับการพัฒนาเศรษฐกิจกรรมป่าไม้และคณะวนศาสตร์⁷⁷ คาดการณ์ว่าความต้องการใช้ไม้เพื่อใช้ประโยชน์ในภาคครัวเรือนและใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมในประเทศ จะเพิ่มขึ้นเป็น 112 ล้านลูกบาศก์เมตร (75 ล้านตัน) ในปี พ.ศ.2570 และ 128 ล้านลูกบาศก์เมตร (85 ล้านตัน) ในปี พ.ศ. 2580 จะเห็นได้ว่าปริมาณไม้ที่ผลิตได้ในปัจจุบันยังคงมีข้อจำกัดและไม่เพียงพอกับความต้องการใช้ไม้ของประเทศและมีแนวโน้มที่จะขาดแคลนวัตถุดิบไม้มากยิ่งขึ้นในอนาคต ดังนั้นการส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจให้ได้ผลอย่างจริงจังเป็นรูปธรรม จะช่วยสนับสนุนให้มีปริมาณไม้เพียงพอต่อการบริโภคในประเทศ หรือช่วยลดปริมาณการนำเข้าไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ และช่วยให้การนำเข้าไม้ในอนาคตลดลง และส่งเสริมให้มีชนิดไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ในระบบอุตสาหกรรมไม้เศรษฐกิจมีความหลากหลายของชนิดไม้และผลิตภัณฑ์มากขึ้น (ปัจจุบันมียางพาราเป็นชนิดไม้หลัก) ซึ่งเป็นผลดีต่อภาพรวมของเศรษฐกิจทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

แนวคิดชุมชนพุทธเกษตรพระครูสุจินนันทกิจ (พระครูสมคิด จรณธมโม) เจ้าอาวาสวัดโป่งคำ ตำบลดู่พงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ได้นำแนวทางนวัตกรรมการจัดการผลกระทบที่เกิดจากการทำลายป่าทั้งต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนที่พึ่งพาสิ่งแวดล้อม โดยนำแนวทางจริยธรรมที่ช่วยให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกับโลกธรรมชาติได้อย่างมีเอกภาพในอันที่จะดูแลตนเองและชุมชนของตน พระพุทธศาสนาได้ส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวนาเปลี่ยนจากการผลิตพืชที่ทำลายไปสู่สิ่งที่เรียกว่าเกษตรธรรมะ โดยได้ประยุกต์หลักพระพุทธศาสนาร่วมกับแนวทางปฏิบัติในเชิงวิทยาศาสตร์และเชิงเศรษฐกิจในการทำเกษตร ด้วยหลักธรรมาธรรม 4 ในการปฏิบัติต่อกันของสมาชิกทั้งภายในครอบครัวและชุมชนประกอบด้วย 1) สัจจะ หมายถึง ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ 2) ทมะ หมายถึง การฝึกฝน ข่มใจ ควบคุมจิตใจ 3) ขันติ หมายถึง ความอดทน เข้มแข็ง ไม่หวั่นไหวและ 4) จาคะ

⁷⁶Suthee C.,ทำความเข้าใจ พ.ร.บ. ป่าไม้ ปี ๖๒ ปลูกได้ ตัดได้ แต่ก็ไม่ง่ายอย่างที่คิด, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๔, <https://news.mthai.com/general-news/๗๒๓๙๑๕.html>

⁷⁷สุรธรณ ตั้งมิตรเจริญ, แนวทางการส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจในประเทศไทย, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๕. <https://www.forest.go.th/plantationexpert/wp-content/uploads/sites/>

หมายถึง ความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พร้อมทั้งจะร่วมมือ หลักทั้ง 4 ประการดังกล่าวเป็นหลักคำสอนสำหรับผู้ครองเรือนที่ช่วยนำไปสู่เกษตรกรรม⁷⁸ นอกจากนี้ยังได้นำหลักอหิtapัจจยตา ในทางพระพุทธศาสนาที่ว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวในตัวของมันหากแต่มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันเป็นเหตุเป็นปัจจัยแก่กันและกัน ในการนำทางใหม่ให้เกษตรกรได้ทบทวนความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีที่ชุมชนกับการปลูกป่าและการใช้ประโยชน์จากป่า

การปลูกป่าหรือการใช้ประโยชน์จากป่าทั้งด้วยหลักกฎหมายและหลักความสมดุลตามธรรมชาติดังกล่าวจะมีส่วนช่วยให้ชุมชนพุทธเกษตรและเกษตรกรรายย่อย ได้มีโอกาสสร้างเสริมรายได้จากการปลูกป่าเพื่อการค้าหรือเชิงพาณิชย์เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนโดยเฉพาะในพื้นที่อีสานใต้ แม้ว่าพระราชบัญญัติป่าไม้ฉบับใหม่ จะเปิดทางให้มีการทำไม้มีค่าได้สะดวกมากขึ้น มีการลดหย่อนผ่อนคลายเป็นต้นไป มากขึ้น แต่ยังคงมีอุปสรรคในกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งคงต้องให้เวลากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการผ่อนคลายเป็นต้นไป ข้อกำหนดต่างๆ เพิ่มเติม อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของกฎหมายที่ใช้เวลาจะมีความสอดคล้องกับการริเริ่มสร้างสรรค์การปลูกป่าที่ต้องใช้ระยะเวลาในการเติบโต อย่างน้อยที่สุด การแก้ไขพระราชบัญญัติป่าไม้ ปี พ.ศ.2562 นี้ถือว่าเป็นพัฒนาการหนึ่งของการส่งเสริมอุตสาหกรรมป่าไม้ของชุมชนหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการปลูกป่าเพื่อการค้าหรือเชิงพาณิชย์ให้ก้าวหน้าทัดเทียมกับต่างประเทศอย่างจริงจังมากขึ้น

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ อันประกอบด้วย จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดยโสธร ซึ่งมีปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชน เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน และการสร้างความยั่งยืนในจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ ในด้านกรรมสิทธิ์ในที่ดิน การคัดเลือกประเภทไม้ที่ปลูก ระบบการปลูกและการดูแลที่รักษาความสมดุลและพึ่งพาซึ่งกันและกันของธรรมชาติ การสนับสนุนแหล่งทุนและทักษะทางวิชาการ การทำแผนและการจัดระบบธุรกิจ การส่งเสริมเครือข่ายเชื่อมโยงผลผลิตกับตลาด การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมขนส่ง การพัฒนาต่อยอดห่วงโซ่การแปรรูปไม้ การพัฒนาศักยภาพองค์กรและสถาบันของชุมชน การปรับปรุงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการปลูกป่าชุมชนเชิง

⁷⁸Darlington, Susan M., **Buddhist Integration of Forest and Farm in Northern Thailand**, ๒๐๑๙, pp๑-๑๓ <http://www.mdpi.com/journal/religions>.

วัตถุประสงค์โครงการ

- ๑) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้
- ๒) เพื่อศึกษาเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้
- ๓) เพื่อวิเคราะห์การสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า **๑. ปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้** ใน ๖ ด้าน

๑.๑ ปัจจัยด้านระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน คือ การมีสิทธิครอบครองหรือสิทธิทำกินของชุมชนเกษตรกร จากการลงพื้นที่และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และยโสธร พบว่า เอกสารสิทธิของเกษตรกร ส่วนใหญ่จะเป็นโฉนด และ น.ส.๓ ก. น.ส.๓ ข. เอกสารสิทธิ ๑. ปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้ ที่ ส.ป.ก.๔-๐๑ และยังมีเกษตรกรบางกลุ่มที่ไม่มีเอกสารสิทธิ แต่ก็ได้เข้าจับจองพื้นที่เพื่อทำเกษตร ซึ่งได้มีการเสียภาษีให้แก่ท้องถิ่นโดยท้องถิ่นได้ออกใบเสียภาษีให้ทำกิน (ภาษีดอกหญ้า) เช่น ใบ ส.ค.๑, ใบ ภ.บ.ท. ๕ ซึ่งยังเป็นปัญหาที่ภาครัฐจะต้องเข้ามาแก้ปัญหาให้เกษตรได้มีโอกาสมีที่ดินทำกินที่ถูกต้องและสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดินของเกษตรต่อไป

๑.๒ ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุน แหล่งทุน แหล่งสินเชื่อ การประกันการลงทุน และทักษะทางวิชาการและเทคโนโลยีการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ พบว่า ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุนที่สำคัญ ๒ ทาง คือ ๑) ครอบครัวยุคใหม่เป็นรากฐานสำคัญในการให้การสนับสนุนความเข้าใจของสมาชิกในครอบครัวเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่ทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจในการปลูกไม้มีค่าซึ่งจะต้องรอผลผลิตในระยะเวลาหลายปี และ๒) การสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น แหล่งสนับสนุนทักษะทางวิชาการ เงินทุนและสินเชื่อสำหรับป่าชุมชน ส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ป่าไม้จังหวัด กรมป่าไม้ ได้ให้การสนับสนุนป่าชุมชนตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.๒๕๖๒ ทั้งในด้านวิชาการ ด้านการฝึกอบรมอาสาสมัครดูแลป่า

๑.๓ ปัจจัยด้านโครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวย นโยบายทางการเมืองจะเป็นส่วนสำคัญที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการจัดการป่าไม้ของชุมชน โดยปลอดจากอิทธิพลการครอบงำของนักการเมืองและธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ การปรับปรุงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะการออกใบอนุญาตจากเจ้าหน้าที่หลายฝ่ายหลายระดับ แม้ว่ากฎหมายป่าไม้ (มาตรา ๗) จะอนุญาตให้สามารถตัดไม้ได้ก็ตาม แต่ข้อกีดกันคือข้อจำกัดในการตัด เช่น เมื่อจะตัดไม้จำเป็นหรือไม่ ที่จะต้องจ้างผู้ที่มีใบอนุญาตในการตัด หรือกรณีการขออนุญาตการใช้เลื่อยยนต์ (จำเป็นต้องมีกฎหมายรองรับให้เกษตรกรผู้ปลูกป่าสามารถใช้เลื่อยยนต์ในการนำไม้มาแปรรูป

๑.๔ ปัจจัยด้านระบบการปลูกและการจัดการ ยังเป็นปัญหาสำคัญของเกษตรกร เช่นการ

คัดเลือกประเภทของไม้ที่ปลูก การเพาะพันธุ์กล้าไม้ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์ควบคู่กับการพัฒนาเกษตรเลี้ยงชีพแบบยั่งยืน เกษตรอินทรีย์ ระบบการปลูกและการดูแลความหลากหลายทางชีวภาพที่รักษาความสมดุลและพึ่งพาซึ่งกันและกันของธรรมชาติ มี ๓ รูปแบบ คือ ๑) ปลูกไม้มีค่าแซมด้วยพืชเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงชีพและเลี้ยงสัตว์ ๒) ปลูกไม้มีค่าพร้อมกับเพาะเชื้อเห็ด เก็บไข่มดแดงและปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ เกษตรกร จะมีการวางแผนการปลูกไม้ที่มีระบบ โดยการจัดสรรปลูกไม้ที่มีค่า เช่น ไม้พยุง ไม้ยาง ไม้สักทอง ฯลฯ และ ๓) ปลูกไม้มีค่าโดยไม่ปลูกพืชอื่นแซม เกษตรกรบางคนมีที่ดินว่างเปล่า ก็มีการปลูกไม้เศรษฐกิจ เช่น ไม้พยุง ไม้สักทอง ไม้ประดู่ ไม้แดง ฯลฯ เพื่อใช้ในระยะเวลาหรือเพื่อขายในอนาคต โดยไม่มีการปลูกพืชอย่างอื่นเลย

๑.๕ ปัจจัยด้านการมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์หรือวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่มีวัตถุประสงค์ในทางเศรษฐกิจ การขับเคลื่อนทางการตลาด ก่อนที่เกษตรกรจะใช้ประโยชน์จากไม้มีค่าที่ปลูกได้ เกษตรกรจำเป็นต้องมีรายได้อื่นเพื่อเลี้ยงชีพควบคู่ไปกับการดูแลไม้มีค่าให้เจริญเติบโต เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีการปลูกพืชเศรษฐกิจแซมป่าที่ปลูกและมีรายได้ผลได้จากผลผลิตระยะสั้น

๑.๖ ปัจจัยด้านธรรมาภิบาลและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกสมาคมปลูกป่าเชิงพาณิชย์ แนวคิดของเกษตรกรต่อผลลัพธ์ของการจัดการปลูกป่ามีความหลากหลาย ได้แก่ การมองป่าว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่ธรรมชาติต้องพึ่งพาอาศัยกันและมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยป่า การที่จะทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากการปลูกป่าเพื่อครองชีพ มาเป็นเพื่อเชิงพาณิชย์นั้น กลไกราคาและด้านตลาดมีส่วนสำคัญที่จะมีผลต่อพฤติกรรมของสมาชิกปลูกป่า ให้มีความสนใจที่จะมีการดำเนินการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ได้

๒. เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ได้มีการทำ MOU กับสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ จำนวน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และยโสธร ณ มหาวิทยาลัยลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี และจัดพิธีร่วมลงนามบันทึกความเข้าใจ (MOU) ในการเป็นเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ สร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน ถือว่ามีส่วนสำคัญที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนให้ดำเนินไปอย่างเป็นระบบด้วยนโยบายของภาครัฐแต่ละช่วงเวลา แต่ด้วยระบบที่มีมาอย่างยาวนานนั้น ได้สร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชุมชนและภาครัฐการนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม การสร้างความเชื่อมโยงของการพัฒนาระหว่างชุมชนเกษตรกับภาครัฐให้มีบทบาทส่งเสริมและสนับสนุนกันและกัน นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน โดยให้ชุมชนยังคงบทบาทเป็นฐานการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญของประเทศ ขณะที่รัฐช่วยสนับสนุนในการเป็นแหล่งตลาดและการบริโภค รวมทั้งแหล่งจ้างงานที่ส่งทอดความเจริญสู่พื้นที่ชนบท

๓. การสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ มีนโยบายและกลไกการจัดการป่าชุมชนของภาคประชาชนให้มีความยั่งยืน ๒ แนวทาง คือ

๓.๑ การรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านและชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและ ประโยชน์ของ ป่าชุมชนต่อวิถีชีวิต โดยการให้ชุมชนมีบทบาทส่วนร่วมในการจัดการและ อนุรักษ์ป่า (ป่าชุมชน) กระบวนการสร้างกลไกการจัดการป่าชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอีสานใต้ โดยการ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในท้องถิ่น ในการปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สามารถแลกเปลี่ยนปัญหาร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ในการ แก้ปัญหาต่างๆ ที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่น ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและมีการใช้ ประโยชน์อย่างยั่งยืน

๓.๒ การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการป่าชุมชนสร้างความยั่งยืนในการปลูกป่าชุมชน พุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ วิธีการหรือแนวทางปฏิบัติ ประกอบด้วย การจัดตั้ง คณะกรรมการป่าชุมชน ซึ่งเป็น ตัวแทนของชาวบ้านในการรักษาป่า คัดเลือกจากคนที่มีใจเสียสละ มี ความรู้และความสนใจ เรื่องการอนุรักษ์ป่า ทำหน้าที่กำหนดนโยบายหรือแนวทางการจัดการป่า เพื่อ การได้อาศัยประโยชน์อย่างคุ้มค่าและเกิดความยั่งยืน ตั้งกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ร่วมกันและ ปฏิบัติตามกฎหมายนั้นอย่างเคร่งครัด ไม่เลือกปฏิบัติกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ทำกิจกรรมร่วมกัน กำกับติดตาม และประเมินผลการทำงาน การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นจากการเล็งเห็น ประโยชน์ส่วนรวมที่ จะพึงได้จากการจัดการป่าชุมชนนั้น การให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนก็เพื่อถ่ายทอดหรือ เผยแพร่องค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาหรือประสบการณ์ทำงานของผู้ให้ความรู้หรือวิทยากรนั้น

การนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

นำกระบวนการศึกษาสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธ เกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ประกอบการเรียนการสอนในสาขาวิชารัฐศาสตร์และสาขาวิชารัฐประศาสน ศาสตร์ ได้แก่ รายวิชาขบวนการทางการเมืองและสังคม รายวิชาการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการ ระดมมวลชน ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์ และการศึกษาอิสระทางรัฐศาสตร์

๒. กิจกรรมด้านการพัฒนาวิธีการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน

จัดประชุมทางวิชาการและลงนามบันทึกความเข้าใจขยายผลการจัดการปลูกป่าชุมชนเชิง พาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ โดยมีผู้เข้าร่วมประกอบด้วย นักวิชาการ ผู้นำชุมชน และเกษตรกร ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดยโสธร

๓. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และขยายผลการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์

จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรระหว่าง เกษตรกรในพื้นที่ทำกินของเกษตรกร จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดยโสธร

การประชาสัมพันธ์

๑. การตีพิมพ์บทความวิชาการการศึกษาการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่ อีสานใต้

๒. การเผยแพร่ผลงานระหว่างเกษตรกรในการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ตามหลักพระพุทธศาสนาว่า

ด้วยการพึ่งพาอาศัยกันของสรรพสิ่ง

